

دکتر سلاطین احمدلی

باشداشی احوالاتی سرگذشت سنگ قبر

حکایه لر توپلوسو
مجموع داستانهای آموزنده

تورکجه - فارسجا
ترجمه وبرگردان: اکبر آقایی

تهران ۱۳۹۴

سرشناسنامه: سلاطین احمدلی SALATIN ƏHMƏDLİ

عنوان ونام پدیدآورنده: سرگذشت سنگ قبرها/ سلاطین احمدلی/ مترجم اکبر آقایی

مشخصات نشر: تهران نجوای دل

مشخصات ظاهری: ۴۷۰ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۲۰-۴۱-۶

وضعیت فهرست نویسی:

یادداشت: عنوان اصلی SƏRGOZƏŞTE SƏNGE QƏBR

موضوع: داستانهای کوتاه ترکی آذربایجانی- قرن ۲۰م

شناسه افزوده: اکبر آقایی - مترجم

رده بندی کنگره: PL۳۱۴/الف/۳س ۱۳۹۴

رده بندی دیویی: ۳۶۱۳/۸۹۴

شماره کتاب شناسی: ۳۴۶۰۶۸۶

انتشارات

نام کتاب: سرگذشت سنگ مزار (باشدashi) ترکی - فارسی

نویسنده: دکتر سلاطین احمدلی

مترجم: اکبر آقایی

تیراژ: ۲۰۰۰

سال چاپ: ۱۳۹۴ تهران

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

اُون سۆز

حۆرمتملی عالیملریمیزدن بیرینه بئله بیر سوال وئریرلر کی، "آذربایجاندا کیمی بوتون زامانلارین شاعیری حساب ائتمک اولار؟". او دا حاقلی اولاراق بیلدیریر کی، "بوتون زامانلارین ان بؤیوک شاعیری نین کیم اولدوغونو سوروشماق یانلیشدیر. بوتون شاعیرلرین اؤز یئری وار. بوتون شاعیرلر زامانیندا جمعیتین معنویاتینا

تۆهفه لر وئریلر ". بو فیکری ناسیرلریمیزه، داراماتورقلاریمیزا دا شامل ائتمک اولار.

مطبوع اورقانلاردا، نوفوزلو قرئت و ژورناللاردا چاپ اولونان بدیعی اثرلر، کیتابلار اونلارین مؤلیفلری نین اوغورلو یارادیجیلیغیندان خبر وئیر. بوتؤلولوکه بو اثرلرین زنگین ایدئیا، بدیعی توتومو حاقیندا تنقیدچیلر آز دانیشیر، ندنسه سوسورلار... زامانا احتیاجیمیز وار. تنقیدچیلریمیز یازیچی و شاعیرلریمیزین، گؤرکملی شخصیتلرین یوبیئیلرینه، کیتابلاری نین تقدیماتینا حسر اولونان تقدیمات و ییغینجاقلاردا چوخ ماراقلی، اوریژینال، دیرلی، دوشوندوروجو چیخیشلاری ایله یاددا قالیر. اونلارین چیخیشلاریندا ادبیاتیمیزین اینکیشافینا خئیر وئرن چوخ مطلبلر ایشیقلاندیریلیر. اونا گؤره ده تنقیدیمیزین ایشیقلی صاباحینا اومیدیمیز آرتیر.

ادبی تنقید اوخوجو اورگینه اثرلری ایله یول تاپان سنن آداملاریمیزین یارادیجیلیغینا دیقت و قایغی ایله یاناشمالیدیر. بئله ادبیات آداملاریندان بیر یازیچی، پولیسیست سلاطین احمدلیدیر. اوریژینال یارادیجیلیق اوسلوبو ایله سئچیلن سلاطین خانیم حاقیندا گئنیش معلومات وئرمه یه احتیاج یوخدور، چونکی او، ادبیات، مطبوعات آلمینده اؤز دیرلی اثرلری ایله یئترینجه تاینیر. اونون اوخوجولارا تقدیم ائتدیگی " باشداشی احوالاتی " کیتابیندا

توپلاناتان حکایه لرینده اساس مؤوزو ارمنیلرین خالقیمنیزین قاراباغدا، خصوصیه خوجالیدا، اطراف رایونلاردا باشینا گتیریلن فاجیه لردير.

بو بیر فاکتدیر کی، ارمنی شووینیزمی ایلک نؤوبه ده اؤز خالقینا خیانت ائتمیشدیر، اونا خوشبختلیک گتیرمه میشدیر. داشناکسوتیون پارتیاسی نین لیدئرلریندن بیر اولان هووهانشس کاجازنونی نین بیر فکری ایله راضیلاشماق اولار کی، بو پارتیا " کئچمیشین بیر آرتیغیدیر، اورقانیزمین احتیاج دویمادیغی لازیمسیر بیر اورقاندير ". لاکین بو " لازیمسیر اورقان " اؤز خالقینی اؤز گئوسییاسی ماراقلارینی حیاتا کئچیرمک ایسته ینلرین الینده آلته چئویردی. " بؤیوک ارمنیستان " خولیاسینا غرق اولموش خسته تخیوللو ارمنی میلچیلری سوؤت ایمپئریاسی دیز اوستونده اوتوراندا یئنین " دیزدن دیزه بیرلشمیش و مستقیل ارمنیستان اوغروندا " موباریزه آپاریر، تورک-آذربایجان تورپاقلاری حسابینا " سوؤت ارمنیستانی " ، " تورکیه ارمنیستانی " اوغروندا چیرکین سییاستلرینی داوام ائتدیریرلر.

س.ق.پرومیان " داشناکی زا روبئروم " کیتابیندا یازیر کی، " دوغروندان دا، قارا دیزدن آرالیق دیزینه، قاراباغ داغلاریندان عرب صحرالارینا قدر اولان تورپاقلاردا نئچه-نئچه میلیون تورکون و

دیگر ارمنی اولمایان خالقلارین آراسیندا بیرجه نفر ارمنی یوخسا، ارمنیستان دؤولتی یاراتماق کیمی باشقا گولونج ایدئا اولایلمی؟ " . باخمایاراق کی، بو پارتییانین ایچینده بو گولونج ایدئالارا قارشى چیخیردیلار، آما اونلاری دوغما تورپاقلاریمیزا بسله دیکلری آزغین نفیس بیرلشدیریدی. و او آزغین نفیس خوجالی قتلی عامی دا تورتدی. ارمنی یرتیجیلاری اؤز ال آلتیلاری واسیطه سیله خالقیمیزین قانینی تۆکدولر ۲۰- عصرین ان بؤیوک فاجیعه سینی تورتدیلر، خوجالینی یئرله یئکسان ائتدیلر، گورونمه میش وحشیلیکلی ایله بیر داها تاریخین قارا صحیفه سینه دوشدولر.

دونیا یا یازیق، کؤمکسیر بیر خالق کیمی اؤزونو " سیریانلار " ، تورکلری، آذریلری دونیا یا " وحشی، قانیچن " بیر خالق کیمی تانیتماغا چالیشانلار بو دفعه دونیا خالقلارینی آلدادا بیلمه دیلر. دوشمنین ایچ اوزونو ایفشا ائدن قالین قالین فاکتارلار دولو کیتابلار یازیلدی و بو گون ده یازیلیر. خالقیمیزین الی قلملی، تاریخی گئرچکلیکلی اؤز گؤزلی ایله گورن ضیالیلاری بو کیتابلار واسیطه سی ایله قاراباغدا، باکیدا، آذربایجانین ایشغال اولونموش اراضیلرینده ارمنی فاشیستلری نین تورتدیکلری قاتی جینایتلری دونیا یا بیان ائتدیلر. اؤز چیرکین سیاستلرینی حیاتا کئچیرمک، آذربایجان تورپاقلارینی ایشغال ائدیپ، تورپاقلاریمیزدا یئر

آدلارینی دییشدیریب ارمنی آدلاری ایله عوض ائتمک اوچون، تورپاغینی وئرمک ایستمه یین دینج خالقی محو ائتمک سیاستینی حیاتا کئچیرمک اوچون عصرین اوللرینده کی سیاستلریندن ایندی داها قدارجاسینا ایستیفاده ائتمه یه چالسدیلار. دنیا خالقلارینی چاشدیرماق اوچون هر چور یالانچی اینفورماسیالار یایسالار دا، محض ضیالیلاریمیزین، دؤولتیمیزین گرگین فعالیتی سایه سینده دنیا خالقلاری آذربایجاندا باش وئرن حادثه لره حقوقی، عدالتلی قرارینی وئردی؛ ارمنیستان ایشغالچی بیر دؤولت کیمی تانیندی. غصب ائیگی آذربایجان اراضیسیندن چیخماسی اوچون ب م ت(بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی)- نین دفعه لرله قبول ائدیگی قطنامه لرده اونون ایشغالچی عملی پیسله نیلیر، تورپاقلاریمیزی بوشالتماسی طلب اولونور.

ارمنیستان هر وجهله یالانچی اینفورماسیالارلا دونیانین باشینی قاتماق نیتینده اولسا دا، دوشمنین ایچ اوزونون آچیلماسیندا س.احمدلی نین " باشداشی احوالاتی " کیمی یوزلرله رئال، تاریخی مأخذلره سؤیکنه رک یازیلان کیتابلار مهم رول اویناییر. او کیتابلارین مؤلفلری آراسیندا حؤرمتملی یازیچیمیز س.احمدلی نین موختلیف ایللرده قلمه آلدیگی، ارمنی ایشغالچیلاری نین تورتدیگی فاجیه لری اؤزونده عکس ائتدیرن حکایه لری ده واردیر. ارمنیلرین

خوجالی جاماعاتی نین، عومومیلیکده قانینا سوسادیغی خالقیمیزین باشینا آپدیغی فلاکتلردن بحث ائدن بو حکایه لری هیجانسیز اوخوماق اولمور. بو وحشیلکله بیر عصردن چوخدور کی، داوام ائدیر.

بیرینجی دنیا موحاریبه سی دؤورونده آنتانتا دؤولتلی عوثمانلی تورپاقلارینی دا اؤز آرالاریندا بؤلوشدورمک اوچون موقایله باغلامیشدی. " داردانل بوغازیندا اینگیلیس فرانسیز ائسکادراسی تورک دوناماسینا ضربه لر ائدیورکن، ۱۹۱۵-جی ایلین مارتیندا موتفیقلر طرفیندن روسیایا بئله بیر تئلئقرام گؤندریلمیشدی کی، ایستانبولون روسیایا وئریلمه سینه فرانس و اینگیلتره اعتراض ائتمیر. آپریلین ۲۶-دا لوندوندا داها بیر راضیلاشما اولموشدو کی، آنتالیا و اونون اطراف رایونلاری ایتالیا وئریله جک، محض بونا گؤره ده ایتالیا آنتانتا طرفیندن موحاریبه یه گیردی. اینگیلسلر مکه نین امیری شریف حسین له ده آنلاشمیشدیلا کی، عربلر ده عوثمانلیا قارشى دؤیوشمه لیدیر. اونا دا ایندیکی سعودییه عربیستانى اراضیسینی، سورییا و ایراقى وعد ائتمیشدیلر.

بوتون سادالانان پلانلارین، گیزلی راضیلاشمالارین هئچ بیرى باش توتمادی. روسیادا ۱۹۱۷-جی ایلین فئورالیندا، داها سونرا اوکتابردا باش وئرن اینقیلابلار بوتون موقایله لری پوزدو. ۳ مارت ۱۹۱۸-

جی ایلده برئستلیتووسکدا موقاویله باغلاندى. روسییا موحاریبه دن چیخدى. شرقی آنادولودان دا قوشونلارینی چیخاردی. آما روس اوردوسو اؤز سیلاحلارینی اونون ترکیبینه تورکییه یه قارشى ووروشان ارمنیلره وئردی. ارمنیلر شرقی آنادولودا، داها سونرا ایسه جنوبی قفقازدا تورک-موسلمان اهالییه قارشى اصل سوی قیریمینا باشلادیلار... سؤزده اؤزلرینی یازیق، کؤمکسيز آدلانديران، عملده اینسانلیغا سیغمايان جینایتلر توردن، ارمنی خیصلتیندن یارارلانماقلا تورک-آذربایجان خالقینا قارشى گیزلی، آچیق موحاریبه آپاران ارمنی شووینیزمی نین ایچ صیفتلرینه بلد اولان آوروپا ضیالیلاری وخت آشیری اؤز اثرلرینده اونلارین خیانتکارلیغیندان بحث ائدیردیلر. آروپانین ایمپئریالیست قوووه لرینین ارمنیلردن ایستیفاده ائتمکله تورک دونیاسینی ضعیفلتمه یه چالیدییینی دنیا خالقلاری نین مورتققی قوووه لری چوخ یاخشی گؤروردولر.

فرانسيز تاريخچيسي پيئر لوتي فرانسايين تورکلره قارشى بيرينجي دونيا موحاريبه سيندن سونرا او دؤورده کي حرکتلرينی "مدنی بیر خالقا یاراشمايان باربارلیق" آدلانديرمیشدی. ارمنیلرین تۆرتدیکلری قتلی عاملاردان دا کیتاییندا بحث ائدير، ارمنیلرله باغلی بئله بیر حادثه نی ده قلمه آلیر: "کونسوللوقا فرانسيز وطنداشی اولان بیر چوخ ارمنی سیغینییمیش. اونلارا قوجاق آچمیش فرانسيز

کونسولو نه باش وئردیگینی اویرنمک اوچون کوچه یه چیخارکن آرخاسیندان ایکی دفعه آتش آچمیشلار، خوشبختلیکدن گولله اونا دیمیشدی. کونسول آرخایا دؤنوب باخاندا گورور کی، اونا آتش آچان سیغیناجاق وئردیگی ارمنیدیر. اوناو حبس ائدیرلر، سورغولاما زمانی جاوابی بو اولموشدور: "بلی، من آتش آچدیم، بو اولومو تورکلرین اوستونه ییخماق اوچون ائتدیم، فیکیرلشدیم کی، فرانسیزلاری تورکلره قارشى قالدیرماق اوچون کونسولون اوئلدورولمه سیندن یاخشی فاکت اولایلمز..."

البته، ارمنیلرین نامردلیکلی، خاین عمللری حاقیندا بئله معلوماتلار ییزیم اوچون یئنیلیک دئییل. تاریخ بویو ییز اونلارین بئله عمللری نین شاهیدی اولموشوق. س.احمدلی نین کیتابیندا "باشداشی احوالاتی" حکایه سینده کی آرساق اونلاردان گئری قالمیر. او، بیر یئرده بؤیوموش صابیرین، اونون تیمثالیندا آذربایجانلیلارین دوز چؤره یه صداقتیندن، دوستلوقدا وفاسیندان، اعتباریندان ایستیفاده ائدیر. "صابیرین ماشینینی قیر داشلاری سئخینه سورمگی تاپشیردی. بورادا قارا، یاخود آغ مرمردن باش داشلاری حاضیرلانیردی. صابیر ائله ماشیندان دوشن کیمی سول طرفده قویولموش ایری باش داشینی گؤردو. اوستونده کشیش پالتاریندا، الینده اوزون خاچ توتموش آرساقین آتاسی هایئس هووسئسیانین شکلی واردی. دوغوم تاریخی

ده یازیلیمیشدی. هله دوغوم تاریخیندن سونرا تیری ده قویولموشدو. بوش یئر هایئس هووسئسیانین اؤللمگینی گؤزلیه جکدی. داشی شوشیکنده آپاردیلار. حَیطده، ائوین قاباغیندا، یومشاق اوت توپاسی نین اوستونه آتدیلار. بیر ایل سونرا هایئس هووسئسیان دونیاسینی دییشدی. شوشادان، خانکندن، اطراف کندلردن اونون یاس مراسیمینده ایشتیراک ائدنلرین سایى حسابی یوخ ایدی. حتّی موللار دا تشریف بویورموشدولار. البته، هایئس هووسئسیان دا مشهور ایدی. ویلایتده حؤرمتلی آدام کیمی تانینردی. آرساقین دا نوفوذو چوخ بؤیوک ایدی. اوسته لیک ده بؤیوک ایداره نین مودیری اولاسان. آخین آخین آداملار گلیردیلر. حتّی ئشیدنده کی، هایئس هووسئسیان اؤزو قاباقجادران باش داشی حاضیرلا تدریب اؤزو ده بیر ایل اولدن، بونا دا تعجب ائدنلر چوخ اولدو. آیری واخت موللار دئیردیلر کی، بو، گوناهدیر. آنجاق ایندی داشین اؤلومدن قاباق حاضیرلانماسینا هایئسین مودریکلیگی، اوزاق گؤرنلیگی کیمی باخیردیلار. مراسیم طنطنه لی کئچدی. چیخیش ائدنلر هایئس هووسئسیانا رحمت اوخویور، اونون عاغلیندان، بؤیوکلویندن دانیشیردیلار. سکسن ایلدن یوخاری عؤمور یاشاسا دا، «هله آزدیر، دونیادان تتر گئتدی»، دئدیلر. قالان عؤمرونو ده اوغلونا-آرساقا و نوه لرینه آرزولادیلار " .

بو حادثه دن آز سونرا آرساق صابیره ایروانا کؤچدوکلرینی
 بیلدیریر. بیر مودت سونرا آرساق یئنیندن پئیدا اولور. صابیری تاپیر:
 "هه، صابیرجان، سنینله شوشیکنده گئنده جییک. یادیندادیر، آخی
 ییزیم اورادا ائویمیز واردی. آتامین قبری..."

هه، هه، البته، هامیسی یادیمدادیر. اؤزو ده هر دفعه یولوم دوشنده
 ائوه ده، حَیْط باجایا دا باخیرام. دئیس، سیزین قوهوملارینیز اولان
 اثرمه نیلر یاشاییرلار.

بیلیرسن، صابیرجان، کیشی او واخت رحمته گئندنده منه دئمیشدی
 کی، بیردن یئرئوانا(ایروان) کؤچرسن... آخی بیلیرسن ده اورادا دا
 آتامین بؤیوک دوستلاری واردی. ارمنیستانین بؤیوک کنشیشی
 آتاملا جانبیر ایدی. اورادا منه بؤیوک وظیفه تکلیف ائلدیلر. من ده
 اونا گؤره کؤچوب یئرئوانا گئتدیم. ناظیرلیکده ایشله ییرم. سؤزومون
 قاباغینا سؤز دئین یوخدور. مرکزی کومیتة نین کاتبیلری ایله
 اوتوروب دورورام. هله اوسته لیک اونلارین ایشی مندن کنچیر. نه
 پروبلملری اولسا منه دئییرلر، من حلل ائدیرم... هه، قارداش، او
 واخت آتام وصیت ائلدی کی، بیردن یئرئوانا کؤچسی اولسام، اونون
 باشداشینا دا آپاریم. رمزی ده اولسا، اونون اوچون بیر قبیر تیکیم.

صابیر دوستونون یئرئواندا بؤیوک وظیفه ده ایشلمه سیندن ممنون
 اولدو، سئویندی:

چوخ یاخشی، سن ده آپار دا...
 بیلیرسن، من ایندی باشداشینی آپارماغا گلیمیشم. صابیرجان، هر
 آداما سۆز دئمک اولمور.
 کیمه ایسته بیرسن، دئیک.
 یوخ، باشقاسینا نییه دئییریک کی؟ ائله سن آپار. قازانجی دا سنین
 اولسون.
 لاپ قازانج مسئله سی اولماسا دا آپارارام. منیم گۆزوم اوسته.
 آنجاق سند فیلان ایشی نئجه اولسون؟
 آرا، بایاقدان سیزینکیلر دئمیش، بیر قرآنلیق سۆز دانیشمیشام، یئنه
 دئییرسن سند فیلان نئجه اولسون؟ آرا، بوردان یئرئوانا قدر بیر کیمسه
 یزه بیر سۆز دئییه بیلمز. هامیسینا اؤزوم جواب دهم.
 دوستونون بو جور ایناملی دانیشیغیندان سونرا صابیرین داها باشقا
 سۆزو قالمادی.
 من حاضیر.
 هه، ایندی گرک کئددن اؤزونه یاخین اولان بئش اون جاوان
 چاغیراق، داشی ماشینا یوکلینلر. سن قوجاق کیشین، من سنی
 تانییرام. بیر آزدان سونرا بوردان چیخساق لاپ ائله آرخاین گئد-
 گئده صاباح گون اورتا اوستو، اوزاغی آخشام طرفی یئرئوانداییق.

صایبر بایاق یئمک واختی آرساقین ایچکی ایچمیی نین سبینی ایندی باشا دوشدو. یوخسا اؤزو ده ایچردی، صایبری ده ایچیردی. ... یولو یاخشی گتدیلر. هر دفعه یول میلیسی نین «ساخلا» ایشاره لری نین جاوایی آرساق وئیردی. دئی، گوله، ظارافاتلاشا- ظارافاتلاشا، هله بیریکی ساعت دا یولدا یاتیب دینجلندن سونرا آراین ارخایین یئرئوانا چاتدیلار.

منظره لی بیر یئرده آرساقین مولکو واردی. آرا، شهرده منیم بیلیرسن، نئجه ائولریم وار؟! آنجاق بورا منظرسینه گؤره منه شوشانی خاطیرلادیر، شوشیکنده اوخشاییر. شهرده یاشاماقدان ائله ده خوشوم گلمیر. استپاناکترت کیمی گؤزل شهرده من داریخیردیم. بیلیرسن ده، او شهر سیزین کئچمیش خانلارین کندی اولوب. اورالاردا آت ساخلایرمیشلار. صایبر: هه، دوزدور، ائله اورانین اولکی آدی خانکندی اولوب، دئدی.

دوغرودور، - آرساق اعتیراض ائلمه دی... هه، ایندی قالدی ماشین بانیی قالدیرماق. قالدیر داشی آت یئر. صایبر ائله بیلدی کی، آرساق یئرئوانین یاخینلیغینا چاتاچاتدا رشتوراندا ایچدیگی آراغین تاثیرله بنله دئیر. اونا گؤره اعتیراض ائلدی.

او داشی یئره او جور آتماق اولار؟ بیردن داش سینار، آتانین دا
روحو اینجیر آخی.

آرا، آی موسورمان، آ تورک، آتامین روحو داشدا نیله بیر؟ او
کۆیده اولار، او دا اولسا... سن ماشینین بانینی قالدیر.

صاییر علاجسیز قالب ماشی نین بانینی قالدیردی. داش سوروشوب
حیطین اورتاسینا دوشدو. آرساقین اوغلانلاری بورادا ایدی. بۆیوک
اوغلونا اوز توتدو:

کومپولو بورا گتیر، دئدی.

آرساقین بۆیوک اوغلو آغیر، داشسیندیران آلتیکومپولو گتیردی.
آرساق صاییر:

کۆتور او کومپولو، وور بو داشا.

آرساق، من باشداشینى نجه سیندیریم؟ — صاییر بیر قدر تعجوبله،
بیر آز دا اینامسیز آرساقین اوزونه باخدی.

نییه سیندیرمیرسان کی، آدام دئیل کی، داشدیر دا.

صاییر کومپولو کۆیه قالدیردی. داشا وورماق اوچون قوووسینی
توپلادی. آنجاق الی گلمه دی. کومپولو داشین بۆیرونه آتیپ کنارا
چکیلدی:

من باشداشینى سیندیرا بیلرم.

آرساق هیریلدادی، بۆیوک اوغلونا ایشاره ائلدی:

وورداشی.

ایکی-اوچ ضربه دن سونرا داش پارالاندی.
 نیکولای حؤکومتیندن قالان قیزیل اونلوقلار، قیزیل اوزوکلر،
 قاشلاری هله ده برق ووران قییمتلی بزک اشیالاری داشین
 اورتاسیندان آخیب تورپاغین اوستونه تۆکولدو. اونون بایاقدان بری-
 دینه نی گۆرندن بری برلمیش گۆزلری، آچیلیمیش آغزی غریبه بیر
 گۆرکم آلمیشدی. بوتون بونلارین نه دئمک اولدوغونو هله آنلایا
 بیلمیردی."

آرساق، اونون آتاسی بوتون عۆمرو بویو بئله یالان، ساختا ایشلرله
 مشغول اولوب. الی ایری، آرخالی کۆپک آرساق لوتی پیئرئنین
 هارداسا بیر مئیوه نین ایچینده کی و اونو گمیرن قوردلارا بنزتدیگی
 ارمنیلردن بیرى ایدی.

"آرا، گیج موسورمان، آتورک، بو ثروتلر هامیسی سیزیندیر. بو
 دینه نین هامیسینی آتام توپلاییب. دوغرو دور، من ده آز وئرمه
 میشم. بو، اثرمه نی کیلسه سی نین نظارتی آلتیندادیر. واخت گله
 جک، هامیسی لازیم اولاجاق.

صاییر معتل قالمیشدی. آما اؤزونو ساخلایا بیلمه دی:

نه یه لازیم اولاجاق؟ - سوروشدو.

نجه نه يه لازيم اولاجاق؟ آرا، باشينا چاره قيل. بيز قاراباغی
يئرئوانا بيرلشديره جييك دئييب، قهقهه چكدی.
صابيرين اونون دانیشيغيندان عاغلی بير شئی كسمه دی. "بؤيوك
سووتلر ايتتيفاقينا نه اولوب كي، آرساق بورادا تورپاق بؤلور؟"
بلی، آنا يوردوموز باشدا ارمني كيلسه لری اولماقلا روس، فرانسيز،
اينگيليس... الى ايله قلم قلمه قوپاردیلیب. بو گون دونيانين
صولحسئور خالقلاريندان اولان اينگيليس، فرانسيز، روس گنجی
عدالت نامينه بابالاری نين سهلرينی تکرار ائتمه لی، حقیقتی
مودافيعه ائتمه لی، خوجالی سويقيریمی نين گوناهاكارلاری نين
لايقلی جزاسینی آلماسی اوچون اينسانلاريميزا دستك
اولماليديرلار. بونون اوچون ايسه اونلارا اصل حقیقتی چاتديرماق
لازيمدير. "باشدashi احوالاتی" کیمی کيتابلارين بويشده رولو
بؤيوكدور. هر بير آذربايجانلی يازيچيسي، شاعيري، پوبليسيستي
اصل حقیقتين دونيايا چاتديريلماسی، ارمني قویوسونا سو تۆكنلرين
تانينماسی اوچون ايمكانلاريندان ايستيفاده ائتمه ليدير.
بورادا خوجالی نين يئرله يئكسان ائديلمه سی، مئشه لره، دوزلره
تۆكولن اينسانلارا وئريلن ايشگنجه لر، تورپاغينا باغلی آنانين
زيرزميده مزاری نين قازيلماسی ("زيرزميده قازيلان آنا مزاری ")
اينساندا غضب، دوشمنه نيفرت، ايتتيفام حيسسينی آرتيرير. ارشادين

آنا فاجیعه سی سینه سینه جالینچارپاز داغ چکسه ده دردینی بوروزه وئرمه مه سی، اسیر گۆتورولموش خوجالی جاماعاتینی دوشمن جایناغیندان قورتارماق اوچون گۆستریدیگی ایگیدلیک، تالانمیش ائولری قارت ائدن ایکی ارمنی قادینلا، ارمنی ساموئله قارشی هومانست حرکتی، ایکی خالقی بیریرینه قارشی قویان ایمپئریالیست قوووه لره قارشی نیفرت دوغوران مقاملار یازیچی طرفیندن اوستالیقلا قلمه آلینیر.

سلاطین احمدلی نین "باشداشی احوالاتی" کیتابیندا توپلاناتان اثرلری زامانیندا یازیلان، اصل حقیقتلری عکس ائتدیرن دیرلی اثرلردیر، خوجالی فاجیعه سی نین دنیا خالقارینا چاتدیریلماسی ساهه سینده ایجتیماعی-سیاسی اهمیتلی حادثه دیر. بو کیتابداکی حکایه لرین مضمونو ارمنیلرین موردار عمللرینی عکس ائتدیریر. بورادا قلوبال عالمده ایجتیماعی-سیاسی حیاتدا باش وئرن نثقاتیو حاللارین اینسان معنویاتینا ووردوغو ضربه لر، خالقار آراسینا سپیلن دوشمنچیلیک توخومونون تۆرتدیگی فاجیعه لر، ایمپئریالارین ایستحصال ائتدیکلری سیلاحلاری نین ساتیشینا آچدیغی یول، بو یولدا ایتیریلیمیش اینسانی کئیفیتلر بدیعی شعور و دوشوندورن اوبیئکتیو حقیقتلردیر.

قاراباغ موجدایله سی داوام ائدیر. آذربایجان خالقى اؤز عاغلی، ایدراکی، فعالیتى ایله آچیلمايان قاپیلاری آچماغا، حللی واجب مسئله لری صولح یولو ایله حلل ائتمه یه اوستونلوک وئریر. بو یولدا عزمه چالیشیر. عئینی زاماندا قودرتلی اوردوسونو دا یارادیب.

قاراباغ بشریتین اوزلشدیگی قلوبال پروبلئم لریندن بیریدیر. دونیین بوتون صولحسئور قوووه لری بیرلشیب اودلو اوجاقلاری سؤندورمه لی، گله جک نسیللرین دینج حیاتینی تامین ائتمه لیدیر. بو دینج حیاتین تملی بوتون دؤولتلرین بیر-بیری نین اراضی بوتؤولوگونو تانیماسی ایله، قونشولوق شرایتینده یاشاملاری ایله، دینج شرایطده قارشیلیقلى ایجتیماعی، سیاسی، مدنی علاقه لرین اینکیشافی ایله شرطله نیر. حقوقلاری پوزولان هر بیر خالق دنیا خاقلاری نین دسته گینی گؤررسه، ارمنیستان کیمی ایشغالچی دؤولتلرین ال قولو باغلانار. ارمنیستانین ایشغالچی دؤلت کیمی، آذربایجان اراضیسینده تۆرتدیگی جینایتلردن بوتون بشرییت خبردار اولمالیدیر کی، اونون ایچ اوزونو تانیسینلار. بونون اوچون ایسه یازیچیلاریمیز، تاریخچیلریمیز اوزرینه دوشن بؤیوک مسؤلیتی دویورلار، اونلارین تۆرتدیکلری قانلی حادثه لری قلمه آلیر، دنیا ایجتیماعیتینه چاندیریرلار.

سلاطین احمدلی نین "باشداشی احوالاتی" کیتابینداکی حکایه لرین اکثریتی نین مضمونو ارمنیلرین موردار عملرینی، ظالیملیغینی، وحشیلیکینی عکس ائتدیریر.

بو حکایه لری اوخویان هر کس ارمنی بیرتیجیلاری نین عملریندن بیر داها خبردار اولاجاق. بو کیتاب باشقا دیلره ترجمه اولونمالی، دنیا اوخوجولارینا چاتدیریلمالیدیر.

گولخانی پناه

شاعیره، ادبیاتشوناس

گوناھمی - ثوابمی؟

ایکینجی دنیا محاربه سی نین قیزغین چاغلاری ایدی بالاجا بیر کئنده، بالاجا بیر ائوده آنا-بالا باش-باشا وئریب دولانیردی. ائوین باشی پاپاقلی سی قانلی-قادالی محاربه ده جانی باھاسینا ووروشوردو. بؤیوک وطن آدلان دیریلان روسیا تورپاقلاری اوغروندا اؤلوم-

دیریم موباریزه‌سی گئدیردی. ساغ قالماق، محاربه‌دن سالامات قایتماق هر کسه نسیب اولموردو

آنا-بالا گئجه نی گوندوزه قاتیب ار یولو، آتا یولو گۆزلیردیلر. یاشاماق لازیم ایدی. یاشاماق اوچون چۆرک تاپماق لازیم ایدی. چۆرک تاپماق اوچون چالیشماق، دوروبدایانمادان، دینج المدن، یاتمادان ایشلمک، یئنه ده ایشلمک لازیم ایدی. بو، محاربه ایللرینین یازیلمامیش قانونلاریندان ایدی. کیشی لر جبهه‌ده ایدیلر. کولخوزون بوتون ایشلری آروادلارین، اوشاقلارین، قوجالارین اینجه، ظریف و ضعیف چیین لرینده برقرار اولموشدو

آنا-بالا دا، او بیرلر کیمی ایشلییر، هم اؤزلرینه گوندیرییک یارادیردیلار، هم ده محاربه‌ده ووروشان عسگرلر اوچون یاوانلیق، پال-پالتار گۆندیریدی لر.

بالاجا یونوسون آناسی گئجه-گوندوز کولخوز چۆلرینده ایشله‌سه ده، او، مکتبیندن بیر گون ده اولسا قالمیر، درسلرینی علا اوخویوردو. آناسی گوله باتین «ایستاخانووچو» ایدی، قوچاق ایدی، کولخوزون هر ایشینده بیرینجی ایدی اودور کی، اونون امک گونو همیشه بول اولوردو، ائویندن تاخیل اکسیک اولمودو آنا واخت تاپان کیمی ائوینه قاچیر، ساج آسیب فتیر بیشیرییدی. آخیردا ایسه اوغلونون خوشلادیغی خامرالی چۆریندن بیشیریپ درین جاما

دوغراییر، ایچینه نهره یاغی قاتیب ایستی چۆرکده ازیرو اوغلونا دؤیمج دوزلدیردی. اوغلو دؤیمج دورمیننی لذتله دیشلهیب یولداشلارینین یانینا قاچیردی آتالار دوز دئییب: اوشاق آتادان یوخ، آنادان یئتیم قالار. بالاجا یونوس آتاسیز اولدوغونو حیسس ائتمزدی. آناسی اونا هم آتا، هم آنا ایدی. آناسی ائوده قالاندا او، اؤزونو چوخ بختور سانیر، گئجه اونون ایستی قوجاغینا سیغیناراق شیرین یوخویا گئدیردی. یوخودا دادلی-دوزلو، رنگلی یوخولار گؤروردی. بوتون گۆردویو یوخولارینین هامیسی بیر سونلوقلا قورتاریردی: اونی آناسیندان زورلا آیریپ گؤیلره آپاریرلار. او، گؤیده خییلی قاناد چالار، آشاغیلارا، آناسینین یانینا قاییتماق ایستیردی، آنجاق اونا ایمکان وئرمیردیلر. هر دفعه ده یوخونون تأثیریندن هؤولانک او یانیب؛ گۆردویو یوخوسونو آناسینا دانی شیر، جاواب اوچون گۆزلرینی اونون آغزینا دیکیردی آناسی اونا تسکینلیک وئریب دئییردی: "نه گۆزل یوخو گۆروبسن، دردین آلیم. سن اوخویاجاقسان، بؤیوک آدام اولاجاقسان. یوخو دا گزدیگین گؤیلر او دئمک دیر کی، سن وظیفه صاحبی اولاجاقسان، یوخاریلاردا اوتوراجاقسان. اونا گۆره ده درسیرینی یاخشى اوخومالیسان". آنا اوغلونون گۆزلریندن اؤپور، اونی سینه سینه چکیب باشینی تومارلاییر، گۆزلی ایسه ایختیارسیز یول چکیردی.

یونوس سئوینجک یثرین دن قالخار، سحر چایینی-چؤرینی یثر، یولداش لارینا قوشولوب مکتبه تلسردی. ایللر بئلهجه بیر بیرینی قوودو. یونیس مکتبی بیتیریب عسگری خیدمته یولا دوشدو. فیکیرلشدی کی، عسگری خیدمتینی باشا ووردوقدان سونرا سندلرینی حاضرلاییب اونیوئرسیئتین ریاضیات فاکولتهسینه وئره؛ او، مکتبین ان گوجلور ریاضیاتچی شاگردی ایدی

اوچ ایللیک عسگری خیدمت باشا چاتدی. یونوس دوغما کندینه قایتدی. بیر آز دینجلمی قرارا آلدی. اونسوز دا بو ایل اونیوئرسیئته گئده بیلیمهجهک. هلهلیک ایشلیر، یایدا قبول اوچون باکییا گئدر.

او، کنده ایشه دوزلدی. سحرلر یوخودان دوروب سحر یئمی یثر، آناسنین گون اورتا اوچون دوزلتدیگی بوخچاسینی دا گؤتوروب ایشه گئدردی. یامان سوروجولوک هوهسینده ایدی. معاشی آنجاق وئلوسیپئد آلمایا چاتیردی. اؤزو اوچون بیر وئلوسیپئد ده آلمیشدی. هر گون «جئیران» آدلانیردیغی وئلوسیپئدینه اوتوروب کندین کناریندا یئرلشن ایش یئرینه گئدیردی.

یولو کندین اورتاسیندان کئچیردی بیر دفعه گؤزو قونشو حیطده، توت آغاجنین آلتیندا سالینمیش پالاز اوستونده اوتوروب کیتاب اوخویان قیزا ساتاشدی. بو حال بیر نچه دفعه تکرار اولوندو. قونشو قیزین آدینی دا اؤیرنمیشدی سونا. سونا اورتا مکتبه اوخویوردو

یونوس اونا وورولموشدو، گنجه‌سی-گوندوزو یوخ ایدی. اوخوماق، قبول ایمتاحانلارینا حاضرلاشماق دا یادین‌دان چیخمیشدی. اونون یئرینی سونا ایله دانیشماق، کلمه کسمک آرزوسو باش قالدیرمیشدی. سئوگی‌سینی اونا بیل‌دیرنده سونا اوخوماق ایستینی دئیمیشدی. یونوسون سئوگی‌سی اوقدر چیلغین ایدی کی، سئودیکی قیزین ایستیله حسابلانمادی. واخت‌سیر گلمیش سئوگی اونو دا، سونانی دا علی تحصیل آلمانا قویمادی ... تویلارینین اونونجو ایلدؤنومونده بئشینجی اوشاقلاری دوغولدو. بؤیوک آرزولارلا، اومیدلرله یاشایان گنج اوغلان و گنج قیز حیات بورولغانیندا چابالاماغا باشلادیلار؛ بئش اوشاگی ساخلاماق اوچون هر ایشه گتتدی‌لر. چالیشدیلار، دورمادان ایشله‌دی‌لر، اوشاقلاری بؤیوتدولر. اوخیوب معلم اولماق آرزولاری همیشه‌لیک اولراق اورک‌لری‌نین درین‌لیک‌لرینه گؤمولدو

جی ایل حادثه‌لری باشلادی. منفور ۱۹۸۸- اولان اثرمنی‌لرین قونشولاریمیز خسته تخیوللریندکی دنیزدن-دنیزه اولان تورپاقلاری اثرمنیستانا قاتماقلا «بؤیوک اثرمنیستان» یاراتماق آرزولاری یئنی‌دن باش قالدیردی. کئچمیش پوتسوونت مکانینی نومایش، تعطیل دالغالاری بورودو. س س ری تمیلین دن لاخلادی. س س ری نین ترکیبندکی رئسپوبلیک‌لار آزادلیق، موسقی‌لیک اوغروندا

موباریزه به باشلادی. سووئت ایمپئریاسینا سون قویولدو. هر یئرده
 نیظام سیزلیق، آنارخیا حؤکم سوروردو. اوّلکه خاوس ایچینده
 ایدی. ۷۰ ایل داوام ائدن سووئت ایمپئریاسینین زاقافقازیدا یئرلشن ان
 بؤیوک حربی بازاسی یوکسک حربی روتبه‌لی ظابطلر طرفیندن
 ساتیلماغا باشلانندی. ان چوخ سیلاح سورسات اثرمنی لره ساتیلدی
 اؤزو ده یوکسک مبلغلره. اؤز ایشلرینی اؤرت-باس دیر ائتمک
 ایسته‌ین حربیچی گئنراللار تالان ائدیلیب ساتیلیمیش سیلاح بازاسینی
 پارتلاتماق قرارینا گلدیلر. قددار حربیچیلرین بو عملی سایه‌سینده
 نئچه اطراف کندلر زرر چکدی. اینسانلار مادی ضرردن چوخ،
 معنوی ضربه‌یه سینه گرملی اولدولار. نئچه عائله گؤزویاشلی قالدی.
 ۶۰-دان چوخ اینسان حیاتی محو اولدو. ائولر اوچدو، حیطلر
 داغیلدی. آداملار آراسینا قورخو، واهیمه دوشدو. هامی قاجیب
 جانینی قورتارماغا سالی شیردی. بازادان «اوچان» راکت باشلیقلاری
 یئره دوشهرک پارتلا ییردی. بوندان نه قدر اینسان شیکست آدینی
 قازاندی

...اؤلن لردن بیر ده یونوسون بؤیوک اوغلو، ایلک نوباری، ۳۹
 یاشلی عیسا ایدی. عیسا نه باباسینین سئویم‌لی نوه‌سی ایدی. مکتب
 ایللری معلم‌لرین، بؤیویندن سونرا کندین سئویم‌لی‌سی اولدو.

عیسا کندین هر ایشینه یاراییردی. هامینین قارداشی، اوغلو ایدی. عیسانین اؤلومو کندین فاجعه‌سی ایدی. هامی اونا یاس ساخلادی. یونوسون اورینی نین تئل‌لری قیریلدی، یاندی، کوله دؤندو، بئلی ایکیکات ایلد اوز-گوزونو ساققال باسدی. اوغلونون فاجعه‌لی اؤلومو اونون عومورونو، حیاتی نی اون ایل گئری آتدی. او گوندن آغیر خسته‌لییه دوچار اولدو. اوغلونون عطری نی نوله‌رین دن آلماقلا کدرینی اوووتماق ایسته‌دی. بو، او ایستک، او مورد اولمادی. دردینی ایچینه سالدی، تک‌باشینا چکدی، هنج کیمه دئمه‌دن، هنج کیمه شیکا یتلمه‌دن. درد اونون ایچینی آج یالقوزاق کیمی دیددی داغیتدی، سونرا یاتاغا سالدی. «آنان اؤلسون، آی یونوس، نیه بو گونه دوشدو؟ پهلوان جوسسن نیه بئله یازیقلاشیب، نیه یوماغا دؤنموسن؟ آنان گوزلرینین قاداسین آلسین، الله سنه قییماسین، دردین منه گلکسین."

آهیل یاشلی اوغلو قاپی‌دان چیخیب هاراسا گئتمک ایسته‌ینده آنا دال‌دان اونو چاغیریر، گئری دؤنمینی طلب ائدیردی. اوغول مجبور اولوب گئری قایدیردی. آنا اونو دانلاییر:

آی بالا، اینینی قالین ائله، گؤرمورسن، شاختا آدمی کسیر، سویوقلایارسان؟

آنا، اینیم قالین دیر، اوشومورم.

یوخ، اوستن ده پالتونو گئی، جانین ایستی اولسون.
 اوغول ایستمه سه ده، آنانین سؤزونو یثره سالمیر، پالتارینین
 اوستون دن بیر شئی گئینیب چیخیر.
 نوله‌ری آنا-بالانین صحبتینی ائشیدیب گولوشورلر:
 آتا، سن ییزه دئیرسن اینینیزی گئی نین، آنا دا سنه. نه قریه‌دیر؟!
 قریه هئچ نه یوخدور، آقیزیم. سیز منیم اوشاقلاریمسینیز، من ده
 اونون اوشاغیام.
 بعضن ائله اولوردو کی. یئمک زامانی آنا قاباغیندا کی یئمین
 یارارلی تیکه‌لرینی اوغلونون بوشقاینایا قویوردو اوغلو اعتراض ائله‌سه
 ده آنانین قلبینی سیندیرمیر، اونون وئردیگی تیکه‌لری ده یئیردی. آنا
 جیینده گیزلتدیگی کونفتمی ساخلایب اونا وئیردی
 آنا ائله زنن ائدیردی کی، اوغلو هله ده بالاجا، دجل یونوس دور
 .. آنا ایکی ایل ایدی کی، یاتاغا دوشموشدو. اؤزو یاتاق خسته‌سی
 اول-اولا اؤزون دن ۵۰-کیلومتر اوزاقدا یاشایان اوغلونا یالواریب-
 یاخاریر، اوندان ساغالیب آیاغا دورماغینی خاهییش ائدیر. آنا خسته
 اوغلونا گاه بایاتی دئیر، گاه تیرینققی چالیر، خیالن اونو
 اوووندورماق ایستیردی.
 اوغلو اونو ائشیتیردی. آنجاق فیکری-خیالی ۷۰ ایل بیر یثرده، بیر
 دامین آلتیندا یاشادیگی آناسینین یانیندا ایدی. آنانین بو ایل ۱۰۰

یاشی تامام اولوردو. بو موناسیبتله آذربایجان تئلویزیاسینین بیرینجی کانالی اوزون عؤمورلور سلسیله سیندن تئلویزییا فیلمی چکمیشدی. لری. ایکی ایلین هیجرانینی یاشایان اوغول آناسینی تئلویزییا انکرانیندا گؤرموش، اؤزونو ساخلایا بیلمه ییب آغلامیشدی. وئریش بیتندن سونرا اوزونو یانیندا اوتورموش آروادینا توتوب دئمیشدی: «آنا ما بیر شئی اولسا، اؤزومو اؤلدوررم... آنا یا تا قدا اوغلونا دعا ائدیر، الله دان اونا جان ساغ لیغی دیلیر: «آی الله، سن اونا رحم ائت، اونا قییم، منیم جنازم اونون چیننده گتسین. اوغلو ما بیر شئی اولسا منی ده اؤلدور. آنجاق ائله ائت کی، من اوندان قاباق اؤلوم، اوغول داغینی گؤرمه ییم»

آغزی دعالی آنانین اؤز دردی یادیندان چیخب، اوغول دردی چکیردی. یوخو دا اولاندا بئله، اوغلو یونوسلا دانیشیردی. یوخودان دوران دا ائوینی-ایشیگینی، اوغلونو ایستیردی. آنا بالادان خبرسیز، بالا آنادان خبرسیز گؤز گؤره-گؤره اریبیردی. اونلارین ۷۰ ایللیک بیرگه کئچن حیات تئل لری ایکی ایل ایدی کی قیریلیمیشدی. اونلارین آنا-بالا محبتی دؤنوب دوست موصایب، باجی-قارداش، هم یاشید، همفیکیر محبتینه چئوریلیمیشدی. اونلارین محبتی ایلاهی عشق کیمی گؤیلره یوکسلمیشدی. هر ایکسی سی بو محبتین اودونا یانیر، شام کیمی اریبیردی.

اوغول جان اوسته دیر، اونون اوغول-اوشاقلاری، باجی سی اونون باشینین اوستونو کسدیریپ دورموشدولار. خیسین خیسین، کیریمیشجه آغلاییردیلا. آنانینسا اوغلوندان خبری یوخ ایدی. بیلمیردی کی، حیاتینین بزیی، معناسی اولان اوغلو آغیر، گذر-گلمز یولدادیر. قوهوملارین هامیسی بوردادیر، بیرجه سئویملی آناسیندان باشقا. آنانی آلدادیپ کنده گتتمیشدی لر، گویا قوهوم تویونا گنڈیرلر. آنانین هئچ آغلینا دا گلمز کی، سئویم لی اوغلو گؤزلرینی بو دونیایا ابدی یومماق اوزره دیر.

...آنا گنجه دن خئیلی کئچمیش یوخویا گتدی. یوخوسونو قاریشیدردی، قریبه یوخو گؤردو. یوخونو او قدر آیدین گؤرموشدو کی، اونون تأثیرین دن هؤولانکک آییلدی، گؤزلرینی دولانديریب پنجره دن چؤله باخدی. هله قارانلیق ایدی، سحرین آچیلما سینا خئیلی واردی. یانین داکی چارپاییدا یاتان نرگیزه طرف بویلاندى. اونون قالخماسینی گؤزله یه بیلمه ییب اونو سسله دی. سسه نرگیز اویاندى و آیاغا قالخیب آنانین یانینا گلدی، سوروشدو:

هه، آنا، نه ایستیرسن، نه اولوب؟ آنا قیریق-قیریق جاواب وئردی: هئچ ... یوخودا یونوسو گؤردوم. اینینده آغ پارچادان کوستیوم گئینمیشدی. گؤردوم کی، آناسی اؤلوموش، توپ اویناییر. آخی، سن بلکه ده بیلیرسن، آناسی کور قالمیش، فوتبول اویناماغی

خوشلاییردی. اینده ده گۆردوم فوتبول اویناییر، توپ گلدی، منیم اوزومه دیدی، اوزومده پارتلادی. بونا دا او، برک دن گولدو. ننه سی اولموش عیسا دا کناردا دوروب آتاسینین اوینونا تاماشا ائدیردی. او، اینینه تپ-تزه کوستیوم گئینمیش، باشینا قولاق لی پاپاق قویموشدو. ملول-موشکول کناردا دایانیب آتاسینی گۆزلییردی. اونون آتاسینا زیللنمیش گۆزلیری یول چکیردی. ائله بو دمده قونشو

عباس (الله اونا رحمت ائله سین!) گلیب چیخدی و یونوسا اوزونو توتوب برک دن دئدی: آی یونوس، گل چیخدا بایاق دان سنی گۆزلییریک آخی. چیخاق گئدک، ایشیمیز-گوجوموز تۆکولدو قالدی.

آنا فیکرینی توپلاییب یئنی دن دیلندی:

من یونوسون قولوندان توتماق ایسته ینده یوخودان آییلدیم.. الله خئیره جالاسین، بو نه یوخو ایدی، من گۆردوم. تئر سحر آچیلسایدی، بیر کندله دانیشاردین، گۆرک نه وار، نه یوخ؟ یونوس نه تهردير؟

نرگیز یاشارمیش گۆزلیرینی سیلیب «یاخشی» دئدی.

اوغول ایسه آنادان خبرسیز جان وئیردی.

آرتیق موللا دا گلیمیشدی. دفن مراسیمینه حاضرلیق گئدیردی. قبرستانلیقدا قبر یئری موعین اولونموشدو. آنا اوغلونون حسرتله

یول چکن گۆزلرینی گۆرموردو. اوغلونون گۆزلری یاری یومولو ایدی. کندين آغساققال لارین دان بیرى مصلحت گۆردو کی، آنانین شکلینى اوغلونون سینهسى اوستونه قویسون لار. آنانین شکلینى سینهسى اوستونده حیسس ائدن اوغول ابدی اولاراق گۆزلرینی بو دونیا یا یومدو

...آنا آخشامچاغی یا تاغیندا مورگولمیشدی. یوخودان سکسکه لی او یاندى. اطرافینا باخیب دؤیوکدو. اورپی سانجدی، قولاقلاری گوگولدهدی. بیر خئیلی سوسوب دوردو. یئنی دن اوزاندى، بو دفعه اوزونو دیوارا طرف چئویردی. او، آخشام یئمیین دن ایمتینا ائتدی.

آنانین قیزی، نوله ری اوغلون یئددی سینی وئریب قایتیمیشدی لار. آنا اونلاری گۆرن کیمی یترین دن دیکلدى، نیگاران باخیش لارلا اونلاری

سوزدو، اوغلونو خبر آلدی. قیزلار آنانی آلداداراق، «اوغلون لاپ یاخشى دیر» دئدی لر. آنا اوغلون دان داها چوخ خبر توتماق ایسته دی: «دانیشا بیلیرمی، یثرییه بیلیرمی؟» قیزلار بوغازلارینا تیخانمیش قهری گوج-بلا ایله اوداراق «هر شئی یاخشى دیر» دئدی لر. آنا ایناندى. تویو خبر آلدی: توی نئجه کئچدی؟ کیم لر ایشتی راک ائدی ردی؟ «هامی» دئییه قیزلار دیلینی دیش لرینه سیخیب جاواب وئردیلر. اونلار

یالان دانشمیر دیلار. بوتون قوهوم-اقربا ايله گؤروشموشدولر. ان اوجقار یئرده یاشایان قوهوملار دا یاسا گلیمیشدی. ایلرله بیر-بیرینی گؤره بیلمه‌ین قوهوملار یاس دا گؤروشوردولر. قوهوملارین گؤروشمه‌سینه آنا اورک دن سئویندی. همیشه دئییردی: قوهومون پیسینه ده، یاخشی سینا دا قوربان اولوم. بیر-بیرینیزه گئدین، گلین، یوخلایین، بیر-بیرینیزی اونوتمایین

آنا «تویون» یاخشی کئچمه‌سینه سئوینسه ده همین گوندن حالی دییشدی. یئمی آزالدی، ایشتاهاسی کسیلدی. هر گون قیزینا، نوله‌رینه دئییردی کی، کنده زنگ چالین، حال-احوال توتون، یوخومو قاریشدير میشام.

بیر گون قیزی چاشراق آنا یا دئدی کی، زنگ ائتدیم، یونوسلا دانشدیم، سنه سلام گؤندردی. آنا یئرین دن دیکلدی:

نئجه، نه دئدین؟ یونوس دانشیر، دیلی آچیلیب؟

قیز بیلمه‌دی نه دئسین یالانینی اؤرت-باس دیر ائتمک ایسته‌دی:

بئله ده، بیر تهر باشا دوشدوم کی، سنی سوروشور.

قیز سؤزونو قورتارار-قورتارماز اوتاق دان چیخماغا چالیشدی. آناسی اونو چاغیرسا دا گئری دؤنمه‌دی.

زاواللی آنا، هاردان ییلیدی کی، ایستکلی اؤولادینین بو گون بیر آیی تامام اولور. آنانین حالی یئنه دییشدی. همین آخشام شامسیر یاتدی.

...آنا یاتاغا تزهجه ییخیلمیشدی. اوغلو آنانین ییخیلیب یاتاغا دوشدویونو ائشیتدی، هؤنکوروب آغلادی. آخشامی بیرتھر گؤزلهدی، باکیا گئدن قاتارا ییلت آلیب آناسینین یانینا تلسدی. ائوه قالخان پیللکانلاری زورلا قالخدی، خستهلیک اؤز ایشینی گؤروردو. قاپینی باجی سی آچدی. آناما نه اولوب، نه ییخیلیدی؟

باجی دیلنمهدی، کنارا چکیلیب قارداشینا یول وئردی. اوغول بیرباش آنانین یانینا گالیدی، اوستونه ساری اییلیب اونو قوجاقلادی. آنا-بالا بیر-بیری لرینی دوز کیمی یالاماغا باشلادیلار. اوغول آناسینین بو یاتیشینا دؤزممیردی گؤزونون اون یئریندن قان-یاش تۆکوردو. آنا هئچ واخت خسته لنمزدی. اؤزو دئمیشکن "نیکولای" یاغی "یئمیشدی. داغدا-باغدا گزیب دولانمیشدی. یئدیگی-ایچدیگی صاف، تمیز و تزه اولوردو. اوریی، حکیم لرین دئدیگینه گؤره جاوان قیز اوشاغینین اوریی کیمی ایدی داخیلی اورقانلاری ساغلام ایدی. خستهلیک نه اولدوغونو بیلمزدی. اوشاقلارینا همیشه دئییردی: ساغلاملیقدا اؤزومه اوخشیاین.

آنانین قیزی بیر طرفده بویونو بوکوب آنا - بالانین حسرتلی
گۆروشونه تاماشا ائدیردی. قیز اورکداغلايان بو منظره دن ايختيار سيز
آخان گۆز ياش لارینی بئله سيلمیردی.

اوغول آغلايیر، آنانی اؤپوش لره قرق ائدیردی.

آنا خاصیتجه حليم اولسا دا، چوخ دؤزوملو و تمکین لی ایدی. اونون
گۆزلی هئچ نمچیمیشدی ده. اوغلونا اورک-ديرک وئرک وئرک
اونو سبیرلی اولماغا چاغیریدی:

يونوس، آغلاما، آغلاماق اولماز. کيشی آغلاماز، کيشی مرد اولار،
دؤزوملو اولار. من حياتين هر اوزونو گۆرموشم. بو دا منيم
آخيرينجي موصيبتيم دير. اؤزونو اله آل. دئه گۆروم، اؤزون
نئجه سن؟ حکيم لر نه دئير؟ اوشاقلار درمانینی واخت لی-واختیندا
آلیرلارمی؟

اوغول آنانی ائشیتسه ده اونا جاواب وئر بيلمير. هؤنکور-هؤنکور
آغلايیردی. آنا اونا اؤيود-نصيحت وئر-وئر اوغلونون آلتين دان
اؤپور، اونو اوووندورماغا چالیشیردی.

بو ووصال اونلارین آخيرينجي ووصالی اولدو بو گۆروش دن ايکی
ایل سونرا اونلار ابدی آيريلسالار دا، او يیری دنيادا يئنې دن
قوووشدولار.

آنانین حالی گاه یاخشیلاشیردی، گاه دا پیسلشیردی. اوغلونون حیاتدان گنتمه‌سی‌نین اوج آیینا آز قالمیشدی. آنا هئی «یونوس، یونوس» دئییه پیچیلداایردی. بیردن اونون بدینی سویوق تر باسادی. پوچور-پوچور تر دنه‌لری یاناغیندان بوغازینا دوغرو آخماغا باشلادی. بیر آنین ایچینده گۆزلری‌نین آلتی قانچیر باغلادی دوداقلاری گۆم-گۆی گۆیوردی. گۆزلرینی گنیش آچیب اطرافینا باخدی، خیریلداماغا باشلادی. گۆزلری آز قالا حدقه‌سیندن چیخاجاقدی تئزتئز باشینی ساغا-سولا دؤندرهرک گۆزلریله کیمیه آختاریردی. بیر آز کئچمیش اللری ده حرکته گلدی. اللرینی سینه‌سینه طرف اوزادیب ائله بیل کیمیه قوماق ایستیردی حرکت ائتدیگیندن بدنی سویا باتمیشدی قیزی، نوله‌ری اطرافیندا ایدی. قیزی یاواشجا سوروشدو:

آنا، نیه بئله ائدیرسن؟ نه ایستیرسن، کیمی ایستیرسن؟

قیزین مقصدی واردی. بیلیمک ایستیردی گؤرسون، آنانین سئویم‌لی اوغلونون اؤلومو اونا عیان اولوبمو؟ آنا ایسه جاواب وئرمیر، جانیلا (یا عزرا ییلا؟) اللشیر، خیریلداایر، ال-قول آتیر. قیزی سوالینی تئز-تئز، آنجاق، یاواشجadan تکرارلاایردی. نوله‌ر نهنین بو حالینا دؤزمه‌دیله، برکدن آغلاشدیلار. اونلارین آتا یارالاری هله قایساق

باغلامامیشدی. ان چوخ دا اونلاری یاندیران آتالارینین اؤلوموندن ننه‌نین بیخبر اولماسی ایدی.

نوه‌لرین قیشقیریق سسیندن آنا دئویکدی، باخیشلاری بیر نقطه‌یه ایلیشیب قالدی، خیریلتی سی کسیلدی. گوزلرینی یاواش-یاواش آغلاشان نوه‌لرینه چئویردی. دیلی توتولموشدو، دانیشا بیلمیردی. نوه‌لر یاواشجا آنانین قولاغینا طرف ایلیب سوروشدو:

آنا، کیمی ایستیرسن؟ اولمایا یونوسو ایستیرسن؟
آنا باشینی بولادی دیلی دولاشا-دولاشا گوجلّه ائشیدیله‌جک سسله اینیلده‌دی:

عیسامی، موسامی
موسا اونون کیچیک اوغلو ایدی. او، ایدمانچی ایدی، چوخلو سایدا دیپلوملاری وار ایدی. گولش اوزره اوستا آدینی آلمیشدی. اونو تانیانلار اونا موسا پهلوان دئییردی‌لر. قزادان او لاپ جاوان یاش‌لاریندا - عومورونون ۲۵-جی باهاریندا مشق زامانی آلدیغی زده‌دن دونیاسینی دیشمیشدی ایندی آنا سئویم‌لی اوغلو یونوسو یوخ، عیسانی موسانی ایستیردی.

آنانین تنیمه‌سیندن، اؤلومله موباریزه‌سیندن بیر ساعت یاخین وخت کئچیردی آنا حیاتا قایتیمیش، اوزونون رنگی اوزونه گلیمیش، یاناق‌لاری آلانمیشدی. آخشاما یاخین یئمک ایسته‌دی. بو

دفعه او، همیشکین دن فرق لی اولاراق یئمک دن چوخ یئدی. قیزی نی، کورکینی و نوله لرینی یانینا چاغیریب اؤیودنصیحت وئردی:

من بو گون اؤلملیدیم. یوخومو دا گۆرموشدوم. یوخودا گۆردوم کی، قاینیم ییزه گلیب، تئز یانینا گئتدیم: "نه یاخشی گلدین، منی ده آپار." او، اعتراض ائدیپ دئدی کی، گلیمینه گلیمشم، بو دفعه یونوسو آپاراجام، سونرا دا سنی. آنجاق، سنی، حاضیرلاش، بیر آزدان گلیب آپاراجام. بونو دئییب گئتدی. من گئدیردیم، سیز قویمادینیز. اونلار گۆیلردن گلیمیشدی، قولومدان توتوب آپاریردیلار. سیز قاراقیشقیریق سالدینیز، اولاداقچیب گئتدی لر.

آنا اوشاقلاری ایله بیر خییلی دانیشدی وصییتینی ائدیرمیش. گئجه نی چوخ راحت یاتدی. خسته دوشن دن بئله یاتدیغی اولمامیشدی. یقین گوندوز چوخ چاپالادیغیندان یورغون دوشموشدو.

سحر تئزدن نرگیز آنانین سسینه یوخودان اویاندی

آی بالا، آی نرگیز، بو نه واختین یاتماغی دیر، دور منه چای دان- چۆرک دن وئر، آجمیشام.

نرگیز تئز آیاغا قالخیب ساعتا باخدی - ۷ ایدی. او، آنانی یئدیزدیردی. آنا یئرینه اوزاندی، اونو مؤحکم یوخو توتدو، اوچ ساعت یاخین ساکیتجه یاتدی. بیردن اونو سانکی کیمسه

ترپیدیب اویاتدی. قیزی و نرگیزی یانینا چاغیردی. گوجله
ائشیديله جک سسله اونلارا دئدی:

اوتورون، ساکیتجه منه قولاق آسین.

قیزلار دینمز-سؤیلمز آنانین سؤزلرینه عمل ائتدیلر.

آنا گؤزلرینی دولانديریب قیزلارین اوزونده ساخلادی:

من بو گون اوله جه یم. اونلار یئنه گل میشدی لر، گئجه یوخو دا منه

دئدی لر. منی دقتله دینلین دوننکی کیمی چیغیر-باغیر سالماین،

اونونلا منه یاخشی لیق یوخ، پیس لیک ائدیر سینیز، منی اولمه یه

قویما ییر سینیز، منی جانبسر ائدیر سینیز. سیزدن بیرجه خاهی شیم وار؛

منی آغلاماین. من گونومو گؤروب، دؤورانیمی سورمو شم. من

یاشدا مشه ده هئچ پالید آغاجی دا یوخدور. منی دئی-گوله آپاریب

بالالاریمین یانیندا باسدیر ارسینیز بیرجه بایاتی چاغیرین، دئیین کی،

عیسا-موسا یارالی آنام لای-لای. احسانیم دا اتنن هالوا وئرین

آنا یاخشی یئین ایدی، یاخشی خؤرک لر، اؤزو دئمشکن "یاغلی-

بوغلو" یئیردی. قاپیسینا گلنی، یول دان اؤتنی یئدیزدیر ممیش

بوراخمازدی. هر آدامین دا یئمین، سلیقه سینی بینمزدی.

آنا سؤزلرینه بیر آز آرا وئریب دئدی:

ایندی دورون حاضیر لاشین، آنجاق منی بوراخمایین، تئز-تئز

یوخلا یین. قیزیم، منه بیر ایستکان سویوق سو وئر، اوریم یاندی.

نرگیز گۆز یاشلارینی سیله رک سویودووجودان سو گتیردی. آنا اونو آخیراجان ایچدی.

ایندی ده منی بؤیرووسته دؤندرین. قیزلار اونون ایسته یینی یئرینه یئتیردیلر.

آنا اللرینی قوشلاشدیریپ یاستیغین اوسته قویدو، اوزونو اللرینه سؤیکه دی و درین یوخویا گئتدی. دوداقلاریندان بیر کلمه سؤز چیخدی: "عیسامین - موسامین یانینا گئدیرم." یاریم ساعاتدان سونرا آنانین نفسی کسیلدی نئجه یاتمیشدیس ائله جه ده جانینی تاپشیردی. قوش کیمی اوچدو آنا اوزونده سوال دولو بیر ایفاده عمله گلیمیشدی.

نه یاخشی کی، نوه سی، ایندی ائوین آغساققالی اولاجاق زؤهراب ننه سینی یوخلاماق اوچون باکییا گلیمیشدی. اونون ایچری گیرمه یله آنانین جانینی تاپشیرماغی بیر اولدو آنا سانکی اوغلونون گلدیگینی حیسس ائتدی، آرخایین لیقلا ابدی دونیا یا، عزیزلرینین یانینا کؤچدو. اوغلو همیشه دئییردی، منی آنامین قبرینین آشاغی سیندا باسیرین، قبریمی ائله قازین کی، آنامدان اوزاق دوشمه ییم

آنا دئییردی کی، قبریمی ائله قازین کی، اوغلوما یانیمدا یئر اولسون.

هر ایکسی نین ایسته یی یئرینه یئتمیشدی

اوغول آنانین آياق لاری آلتیندا ابدی یاتیردی. پیغمبریمیز محمد (ص) دئییب: «جنت آنالارین آياغی آلتیندادیر». یونوس آناسینین آياغی آلتیندا، ابدی جنتده دفن ائدیلدی

آنا دا، بالا دا آرخا یینلاشدی، ایکی ایل لیک آیریلیغا سون قویولدو. هر ایکی سی عینی یثرده یویولدو، هر ایکی سی نین اوستونه عینی پارچا - یاشیل رنگلی ایپک سالیندی. آنا سئویم لی اوولادینین اوّلومونون اوچونجو آییندا اونا قوووشدو

قیزی اوندان ایستک لی اوغلونون اوّلومونو گیزلتمیشدی. باشقالارینا دا آنانی اوّلدوره بيله جک خبری دئمه یی قاداغان ائتمیشدی.

آنجا قیزی بيلمیردی کی، دوزمو ائتمیشدی، سحومی ائتمیشدی؟ آنلایا بيلمیردی، بو یالان مقدس یالان ایدی، یوخسا آنایا قارشى قددارلیق ایدی؟

ایندی سیز دئیین: بو یالان گوناھ ایدی، یوخسا ثواب؟!

کیشیلیک درسی

اسمرگیل نۆوبتی یای مؤوسومونه حاضیرلا شیردیلار. باغا آپاراجاقلاری شئیلری ملفه لری، دسماللاری، یای و چیمرلیک پالتارلارینی، حیطده گئییه جکلری شاپ-شوپلاری بوغچا ائدیپ دویون وورموشدولار. یشیکلره ییغدیقلاری بانکا-بالونلارین ایچینه قند، قند توزو، وئرمشیل، ماکارون، قورو چای، اون و س. بو کیمی عرضاق محصوللاری دولدورموشدولار. ائوده کی مئبللری توز

باسماسین دئیہ اوستونو ملفه لرله اؤرتموشدولر. اسمرین آناسی گولدانه یوک ماشینی نین سوروجوسو ایله دانیشمیشدی، بیر آزادان ماشین گلمه لی ایدی. بیرجه قالیردی یوکلری ماشینا ییغیب یولا دوشمک. بیردن گولدانه خالانین یادینا نه دوشدوسه اسمری چاغیردی:

-اسمر، اسمر، بورا گل، قیزیم.

اسمر ایکینجی مرتبه ده اوتاقلارین پنجره لرینی باغلا ییردی. آناسی نین سسینی انشیدیب پیلکنلری ایکی-ایکی آتدانا راق آشاغی گلدی. آناسی اونا ایکی مانات اوزادیب دئدی:

-قیزیم، آل بو پولو، تنز قاج آغارضانین دوکانینا، ایکی قوتو آغ دوز آل گتیر. شوغریب هوشسوزلوق منی یامان حالا سالیب. دوز لاپ یادیمنان چیخمیشدی.

عادت بئله ایدی، باکی اهلی مکتبلر باغلانان کیمی شهر اطرافیندا یئرلشن، دنیزه یاخین یثره، باغا کؤچردیلر. شهرین ایستیسیندن سونرا باغ اصیل جنتی خاطر لادیردی. اوچ آی یایی اوردا قالیردی لار. بو مودت عرضینده ایشلده جکلری ارضاقی آلیب باغ مؤوسومو اوچون تداروک ائدیردیلر. ماشین آز اولدوغوندان شهره گئدیش-گلیش بیر آز چتین اولوردو. بیر ده، هر خیردا شیدن اؤترو او بویدا یولو یایین جیرهاجیریندا شهره گلمه یه هئچ کیمده

هوس اولموردو. شهره گندن اولاندا دا، هر کس اؤزونه بازارلیق ائدیردی. گولدانه خالا دا ائله بیر قادین ایدی کی، هئچ کسه آغیز آچمازدی. گولدانه لاپ جاوان یاشلاریندان دول قالمیشدی. ایکی قیز جییرپاراسینی اؤزو بؤیودوردو. او، چالیشیردی کی، قیزلاری هئچ ندن کورلوق چکمه سین، آتالی اوشاقلاردان فرقلنمه سین. گؤزلری توخ بؤیوسون، هئچ کیمه هسد آپارماسین. گولدانه خالا ارزاقین قدرینی بیلیردی. باغ مؤوصومو عرفه سی آلدیغی ارضاق اونلاری گؤروردو. عادی بیر دوزون یادیندان چیخب آلینمماسینی، آرواد آز قالا اؤزونه درد ائده جکدی. اسمر آناسی نین بو خاصیتینی بیلدیگندن پولو جلد اوندان آلیب دئدی:

-آنا، ناراحات اولما، من بو دقیقه گلیرم.

اسمر کوچه نین قورتاراجاغیندا یئرلشن آغارضانین دوکانا ساری گؤتورولدو. تینی تزجه دؤنموشدو کی، قونشو روبعابه خالانین اوغلو اونون قاباغینی کسیدی. او، اسمردن بؤیوک ایدی، ۱۶ یاشی وار ایدی. اسمرین آیاغی یثره میخلاندی، اورگی دؤیونمه یه باشلادی، سکسکه ایچینده دایانیب اونون نه دئییه جگینی گؤزله دی. روبعابه خالانین ۴ اوغلو وار ایدی. اونلار مکتبه ان پیس اوخویان و ایتتظامسیز شاگیردلر حساب اولونوردو. مکتبه ان چوخ چاغیریلان دا اونلارین والیدئینلری ایدی. بؤیوک اوغلو آغا علی چوخ واخت

مکتبدن قاجیر، ایری، دییرمی، "آئروروم" آدلاندیردیغی پاپاغینی باشینا قویوب کوچه نین تینینده اوتوروردو. گلیب-گئدن قیزلارا سؤز آتیر، قیزلار ایسه اونو گۆرمه میش کیمی اهمیت وئرمه دن کئچیب گئدیردیله. آغا علی نین ایپک کیمی یومشاق توکلری اولان گۆیچک، آغ گۆیرچینلری وار ایدی. گۆیرچینلری اؤزو یئدییریب اوچوروردو. بوندان بؤیوک ذۇوق آلیردی. قیزلار گۆیرچینلری گۆیده گۆرنده سئوینیر، کوچه یه چیخب قونشو قیزلارلا اویناییردیله. ائله کی، گۆیرچینلر گۆرونمز اولوردو، قیزلار او ساعات بیلیردیله کی، آغا علی بیر آزدان اؤز "پوستوندا" قرار توتاجاق. بو دفعه ده بئله اولدو. آغا علی گۆیرچینلری راحتلاياندان سونرا آواراچیلیقدان تینده دایانیب گلیب-گئدنی گۆزدن قویموردو.

-آی قیز، هارا گئدیرسن؟ الینده توندوغون ندیر؟

اسمر قورخودان جاواب وئره بیلمه دی. آغا علی قیزین جاواب وئرمه مه سیندن داها دا جوشدو:

-الینی نه برک-برک سیخیسان؟ آچ، باخیم!

اسمر الینی آرخاسیندا گیزلتمه یه چالیشدی. اوووجوندا ساخلادیغی ایکی ماناتی اوندان قوروماق اوچون الینی داها برک سیخدی. آغا علی اسمری اؤزونه طرف سسله دی:

-آی قیز، یاخین گل گؤروم. نیه قورخورسان؟ سنی یئمجم کی؟ بيلمک ایسته بیرم گؤروم، النده گیزلندیگین شئی ندری؟
اسمر گینوز اولموش کیمی آغا علیگه طرف آددیملادی.
اونون گؤز لرینده پاریلدایان ایشارتیدان قیزین بدنیه ویج-ویجه دوشدو. قورخا-قورخا گلیب آغا علی نین قنشرینده دایاندی. اللرینی آرخاسیندا چارپازلامیشدی. اوغلانین اونون اللرینی گوجلّه آچاجاغیندان احتیاط اندیرمیش کیمی بارماقلارینی بیر-بیرینه کیلیدله میشدی. آغا علی زهملی سسله دیللندی:

-اللرینی آچاجاقسان، یوخسا من آچیم؟

اسمرین قورخودان سسی باتمیشدی. محلله نین بوتون قیزلاری آغا علیدن قورخوردو. قارداشی اولان قیزلار بیر آز اورکلی ایدیلر. آغا علی اؤزوندن بؤیوک اولان اوغلانلاردان چکینیردی، اونلارین باجیلارینا چوخ سؤز آتا بيلمیردی. آنجاق اؤزوندن کیچیک اوغلانلارین باجیلارینا ساتاشماقدان چکینمیردی. اسمرین ایسه قارداشی، اوسته لیکده آتاسی اولمادیغیندان آغاعلیدن چوخ قورخوردو. هم ده آغا علی اونو حدله میشدی کی، آناسینا بیر سؤز دئسه اؤزوندن کوسسون.

آغا علی اسمرین گوجسوز قوللارینی قاباغا دارتدی. بالاجا بارماقلارینی آچیب قیزین بایاقدان بری اوووجوندا گیزلندیگی پولو گوروب کئفی دورولدو:

-اسمر، سن نه یاخشی قیزسان! بو پولا نه آلماق ایسته ییردین؟

قیزدان سس چیخمادیغینی گوروب علاوه ائتدی:

-بو پول منه چوخ لازیمدیر، اثشیتدین؟ بونو من اوزومه گؤتورجم، سنسه ائوه قاییدارسان، آنانا دئیرسن کی، پولو ایتیرمیسن، آنلادین؟ آرتیق -اسکیک دانیشان اوزونو اؤلوموش بیل! هئچ کیمه هئچ نه دئمیرسن. ایندیسه هایدی، گئت!

اسمر قورد آغزیندان قورتولموش معصوم قوزو کیمی دالا چئوریلیب قاچدی. اللری نین آغریسینی ایندی حیس ائتدی، بارماقلارینی سیخماقدان دیرناغی اتینه گیرمیشدی. اسمر پرت اولموشدو، هیشقیریق اونو بوغدو، گوزوندن یاش بولاق کیمی قایناماغا باشلادی. آناسینا نه جاواب وئره جکدی؟ نئجه دئییه بیلردی کی، پولونو آغا علی الیندن آلدی؟ قونشولار آراسینا نیفاق دوشمزدیمی؟ نهایت، آغا علی اونو اؤلدورمزدیمی؟ آغا علی اونا تاپشیرمیشدی: "بو ایشی کیمسه یه دئسن سنی اؤلدوررم". اسمر بونلاری دوشوندوکجه داها دا کؤوره لیر، آغلاماقدان باشقا چاره سی قالمیردی.

گون آیلیمیشدی. گولدانه خالانین ایشدن باشی آییلاندا
اسمری سسله دی. اسمردن سس گلکه دی. او، بیر آز دا گۆزله مگی
قرارا آلدی. قیزین گئتمگیندن بیر ساعاتا یاخین وخت اؤتوردو. او
ایسه گلیب چیخماق بیلیمیردی. آنانین اورگی ناراحتلیقلا دؤیونمه یه
باشلادی، کوچه یه چیخدی.

کوچه ده کی اوشاقلاردان اسمری سوروشدو، "گۆردوم"
دئین اولمادی. معصومه خالا دوکانا طرف گئتدی. "بلکه، دوکاندا
نؤوبه دیر، یایدیر، هامی بازارلیق اندیب باغا کؤچمه یه حاضرلاشیر.
یقین اسمر نؤوبه ده دوروب، بالاجا اولدوغوندان آغارضا اونو
گۆرمور". بئله دوشونن گولدانه خالا آغارضانین قاراسینا دئینمه یه
باشلادی: "آی ناینساف، بو کۆرپه نی نییه یولا سالمیرسان؟ طیفیل
گۆر نئچه واختدیر بوردادیر. بئش بؤیوک یولا سالاندا، بیر ده اوشاق
یولا سال ". بو فیکیرله گولدانه خالا دوکانا چاتدی. بیر-ایکی
آلیجیدان باشقا هئچ کیمی گۆرمه دی. یاخینلاشیب آغارضادان
اسمری سوروشدو. آغارضا بو گون اونو گۆرمه دیگینی دئدی.
آنانین اورگی قوپدو. عاغلینا جوربجور قارا-قورا فیکیرلر گلدی. "
بو قیزا نه اولدو بئله، یثره می باتدی، گۆیه می چیخدی؟"

گولدانه خالا گئری دؤنوب ائوینه ساری گئتدی. "یقین، قیز
ایندی ائوده اولار. گۆره سن هانسی قونشودا ایمیش؟" اؤزلوگونده

بئله فیکیرلشن آنا بیلیردی کی، اسمر چوخ دا قونشولارا گئتمگی خوشلامیردی. او، هئچ واخت آناسینی تک-تنها قویوب قیزلارا قوشولمازدی. آناسینا باغلی قیز ایدی. آتاسی نین عطرنی ده اوندان آلیردی. هم ده اونا یازیغی گلیردی. آناسی گنجه-گوندوز ایشله بیردی کی، تکی قیزلاری آج قالماسین، چیلپاق قالماسین، قونشو اوشاقلارین یانیندا گوزو-کونلو توخ بؤیوسونلر. اسمر بالاجا اولسا دا، بوتون بونلاری اؤز عاغلی ایله، فهمیله حیس ائدیردی.

گولدانه خالا قان تر قارانفس ایچینه ائوه چاتدی. بیر-ایکی دفعه اسمری چاغیردی. اونون سسینه های وئرن اولمادی. گولدانه خالا دیوار قونشوسو روبابه نی سسله دی. آغا علینی سوروشدو، اسمری گوروب-گورمه دیگینی بيلمک ایسته دی. آغا علی محله نی بئش بارماغی کیمی تانییردی. کیمین ائوینه کیم هاردان گلدی، کیم هارا گئتدی، کیم هانسی ایشلرله مشغولدو... روبابه خالا قونشوسونا جاواب وئردی:

-گولدانه باجی، بودئی، آغا علی، بایاقدان گؤیرچینلریله مشغولدور. دئییر، اسمری بو گون هئچ گورمه ییب.

گولدانه خالا بو خبردن لاپ سارسیلدی. آخیرینجی اومیدی آغا علی ایدی. اگر او دا دئییرسه اسمری گورمه ییب، اوندا اونون ائوی ییخیلیکی! قیزی یا ماشین ووروب، یا دا اونو اوغورلایبیلار. "

دیلیم-آغزیم قوروسون، بلکه اونو اؤلدوروب قویو یا آتیلار، یا دا ماشین ووروب، اونو دا گؤتوروب آرادان چیخیلار کی، ایزی ایتیرسینلر؟ ". گولدانه خالا عاغلینا گلن بو فیکیردن دلی اولدو، ایککی اللی دیزینه ووردو. یئنیدن روبعابه نی سسله دی:

-آی روبابه، دئه کی، ائویم ییخیلیب، اسمر یوخدور. اونو یقین اؤلدورولر. یوخسا بو واختا قدر، هاردا اولسایدی گلیب چیخاردی.

گولدانه خالا یانیقلی-یانیقلی اوخشیایب آغلاماغا باشلادی. روبعابه تئر اونلارا کئچدی. او دا سئویملی قونشوسونا قوشولوب آغلادی. قونشو حیطلردن آغلاشما سسی ائشیدن آروادلار بیر-بیر گولدانه خالاگیله ییغیشدیلار. بد خبر بوتون محله یه یاییلدی. آروادلار دسته-دسته اولوب یاس یئرینه آخیشیردیلار. گولدانه خالانین باشینا گلن بدبختلییه وایسینیب گؤز یاشی آخیدیردیلار. اسمری تانیان قونشولار اونو اوخشیایب آغلاییردی. قیزجیغازین اؤلوم خبری محله نین ساحه موو ککیلینه ده چاتدی. او، عملیات دستسی یارادیب آختاریشا گؤندریدی. اؤزو ایسه یاسا گلدی. یئری دوشدو کجه قونشولاری دیندیردی. گؤزو آغا علیگه ساتاشدی. الی نین ایشاره سی ایله یانینا چاغیب، سورغو-سولا توتدو. بو اوغلانندان

گۆزو هئچ سو ایچمیردی. آغا علی گۆزونو یئردن چکمه دن " گۆرمه میشم " دئدی.

گولدانه خالا داینامادان دیل دئییب آغلایردی:

-آی منیم عزیز قونشولاریم! سیز بلکه یئرینی بیلیرسینیز؟ بالاما نه اولدو؟ او طیفیل کیمه نئيله میشدی؟ گول پارچاسی کیمی اوشاق ایدی، بیر او آلاه بیلیردی منیم بالام نئجه طیفیل ایدی. اونو کیم اؤلدوردو، هارا آپاردیلار؟ اونو آتاسیز بؤیودوردوم، نه ازیت چکیردیم. او، عاغیللی بالا ایدی، اونون نه گوناھی وار ایدی کی، اونو اؤلدوردولر؟ آی قونشولار، کۆمک ائدین، هئچ اولماسا اونون اؤلدوسوندن-قالدیسیندان بیر خبر بیلیم. وای، وای، منیم ایستکلی بالام، عاغیللی بالام! سن اؤلسی بالا دئییلدین. کیم سنه قییدی؟ اللری قوروسون بایسین! بالام کیمه نئيله میشدی؟

آروادلارین گولدانه خالایا لاپ یازیغی گلدی. اونون سسینه سس وئریب آغلاشیردی. بیردن ائیواندان بیر کؤلگه دوشدو. کیمسه تیرک و خیردا آددیملارلا ائیوانین مهججرینه یاخینلاشدی. صوراحیدن توتوب تعجوبله حَیْطه توپلاشیب آغلایان آدمالارا باخدی. اسمری بیرینجی آغا علی گۆردو. سئوینجدن آغا علی نین گۆزو ایشیلدادی. مووککیلی دومسوکله ییب الی ایله ائیوانی گۆستردی. مووککیل ایکینجی مرتبه ده قوروپوب قالمیش اسمری

گۆرنده حئیرتیندن گۆزلری برلدی. آروادلار مووکیلین باخیشلارینی توتوب یوخاری باخدیلار. اونلارین ایچیندن بیر اوغولتو کئچدی: "اسمر". هامی بیر نفر کیمی اونون آدینی پیچیلدادی. آغلاشما سسی خیرپ کسیلدی. معصومه خالا بو دفعه سئوینجدن آغلایردی. آیقلاری طاقتدن دوشدویوندن یثریندن ترپنه بيلمیردی. اسمر بیر آز اوزونه گلیب ایکینجی مرتبه دن یاواش-یاواش آشاغی ائتمه یه باشلادی. گلیب آناسی نین قنشرینده دایاندی. دؤیوکه-دؤیوکه سوروشدو:

-آنا، نیه آغلاییرسان؟ بو آروادلار نیه بورا ییغیشیب؟

آناسی گۆز یاشلاری ایچینده بوغولا-بوغولا دئدی:

-بالا، اسمر، گۆر سنی نئچه ساعاتدی آختاریرام. گزمه دیگیم یئر، باخمادیغیم کونج-بوجاق قالمادی. سن آنانی اؤلدورموشدو کی... هارادا ایدین بو نئچه ساعاتدی؟ دایلم-آغزیم قوروسون، هامی سنی اؤلموش بیلیم آغلاییردی.

گولدانه خالا بونو دئییب داها برکدن هؤنکوردو.

اسمر آناسینا سیغیندی:

-آنا، گۆردوم یوخوم گلیر، چیخدیم یوخاری، یوکون دالی سرین ایدی، اورا گون دوشموردو. ائله اوراداجا یئر اوزاندیم. اؤزوم ده بیلمه دن یوخو منی آپاریب.

آنا گۆز یاشلارینی کلاغایسی نین اوجو ایله سیلیب، مذمتله قیزینا باخدی:

-قیزیم، من سنی دوز آلمانغا گۆندرمیشدیم، هئچ اولماسا، من اؤلوموش آنانا دئییدین، سونرا گئدیپ یاتایدین. من نه بیلئیدیم، سن گلیب یوخاریدا یاتمیسان؟ اورگیمی قوپارتدین کی؟... دوز آلدینمی؟

اسمر بیر آناسی نین اوزونه، بیر موو ککیلین اوزونه، بی ده آغا علی نین اوزونه باخدی. آغا علی نین اوزو بوزارمیشدی، بیکلری بیر یئرده دورموردو. قورخو حیسیله اسمرین نه دئییه جگینی گۆزله بیردی. اسمر گۆزلرینی آغا علی نین اوزونه دیکیب، قطعیتله دئدی:

-یوخ، آنا، آلمادیم، آلا بیلمه دیم، ایکی ماناتی ایتیردیم، سن حیرصلنمه یهسن دئییه گیزلینجه یوخاری چیخب یاتدیم. سیزین سسینزه او یاندیم، آغلاماسایدینیز هله ده یاتا جاقدیم.

اسمر بو سۆزلری بیر نفسه، آغا علی نین گۆزلری نین ایچینه باخاراق دئدی. موو ککیل اسمرین سۆزلریندن شوبهه لشمیشدی، موعمالی طرزده آغا علیگه باخدی. آغا علی گۆزلرینی اسمردن گیزلتمه یه چالیشاراق باشینی یئردن قالدیرمیردی. او، موقصیر آدمالار کیمی اللرینی آرخاسیندا چارپازلادی. بیر آیاغی نین اوجو ایله یئری ائشیردی. مووکیل بیر سۆز دئمه دن حیطدن چیخدی.

آروادلار گولدانه خالایا گوزایدینلیغی وئریب داغیلیشماغا
 باشلادیلار. آخیرینجی چیخان ایسه آغا علی اولدو. گولدانه خالا
 ائوه کنچمیشدی. آغا علی هله ده یئریندن ترپنمه یهن اسمره
 یاخینلاشیب ایکسی نین ائشیده بيله جگی سسله اونا دئدی:
 -اسمر، سن دوغرودان دا یاخشی قیزسان. بالاجا اولسان دا،
 منه اسل کیشیلیک درسی وئردین. بو منیم عؤمرومون آخیرینا قدر
 درس اولار.
 آغا علی باشینی آشاغی سالاراق حَیْطدن چیخدی.اسمر
 آناسینا کؤمک اوچون ایچری گئتدی.

هئوئا چيچکلى

پاییزین یومشاق نفسی دویولماقدا ایدی. آوقوستون
 آخیرلارینا آز قالمیشدی. کۆچری قوشلار کیمی، اینسانلار دا پاییزا
 دؤننده ایستی یووالارینا قایتماغا باشلاپیردیلار. بؤیوکلر، والیدینلر
 بیر-ییغیش اندیر، اؤزلریله شهره آپاراجاقلاری آوادانلیقلاری
 قابلاشدیریر، یورغان-دؤشگی ملفه لرله باغلاپیردیلار. باغ مؤوسومو
 عرفه سینده ییشیردیکلری آغ گیلأس، انجیر، توت موریبه لری
 دولدورولموش شوشه قابلاری احتیاطلا کاردون ییشیکلره قویوب
 قوتونون آغزینی کندیرله ساریپیردیلار. شوشه بوتولکالارا

دولدورولموش بهمزین قیشین سویوغوندا عوضی یوخدور. نزاکت و اونون باجیسی دوشاب ایچمگی خوشلاماسالار دا توت چیرپماقدا آنالارینا خئیلی کۆمک ائتمیشدیلر. اونلارین یای بویو چکدیکلری زحمت هدر گئتمه میشدی. تیغلانمیش یوکه باخاندا نزاکتین اورگی فرحدن کۆکسونه سیغمیردی. بس نه؟!.. جوربجور موربیه لر، دوشاب، کۆلگه ده قورودولموش توت قوروسو، حتّی قورودولموش قیزیلگول لچکلری بوتون بونلارین هامیسیندا اونون امگی واردی. نزاکتین یادینا گلیر. بیر دفعه او اوشاق اولاندا (ایندی ده هله اوشاقدیر) قونشو معصمه خالا اونلاردان دوشاب عالیپ خسته لنمیش اوغلونا ایچیزدیرمیش و اوغلان تنزلیکله ساغالمیشدی. معصمه خالا قونشوسونا آلقیش-دوعا ائندنده آناسی نزاکتی گؤستریب دئیمیشدی:

- آلقیشلارین نزاکته آیددیر. او کۆمک ائتمه سه یدی، من بو قدر ایشین عۆده سیندن گله بیلمزیم. او منیم هم آنام، هم آتام، هم ده بالامدی.

معصمه خالا بو دفعه اوزونو نزاکته توتوب دئیر:

- منیم نازلی-دوزلو قیزیم، الله گونونو آغ ائلسین، سن اولماسایدین، یقین اوغلو بئله تنزلیکله ساغالیب آیاغا دورمازدی. الله سنی ساخلا سین، گؤر سنین تویندا معصمه خالان نه ائده جک؟

سارا اؤزونو او قدر ده ایشه وئرن دئییلدی. آناسی ایش تاپشیراندا «یاخشی» دئسه ده باجیسی نین یانینا گه لر، اؤز ایشلرینی ده اونا حواله ائدر و قونشو اوشاقلارین یانینا قاچاردی. طبیعتجه چوخ خوشخاسیت و حلیم بیر قیز اولان نزاکت باجیسی نین هر شیلتاقلیغینا دؤزر، هم اؤز عوضینه، هم ده باجیسی نین عوضینه ایشلردی.

ایندی بوتون بونلاری اورگینده گؤتور-قوی ائدن نزاکت ماشی نین گلدیگینی گؤروب یوکلری ماشینا ییغماق اوچون آناسینا کؤمک ائتمه یه باشلادی. حیطی باشدان-باشا میوه لیکله، انجیرله اؤرتولو اولان بالاجا ایکی اوتاقلی باغ ائوینده نه قدر یوک وار ایمیش؟ داشیدیقجا قورتارماق بیلمیردی. «جان آنا، منیم ساده، سادلؤوه، زحمتکنش آنام! قیزلاری نین قایغیسیز، احتیاج ایچینده یاشاماماسی اوچون بوتون یایی قاریشقا کیمی ایشلمیسن، چابالامیسان. اوزون، اللرین گونشدن قاپقارا یانیب. قالانی دا اود-اوجاق دا قارسیب. آنجاق، آنا، سه نین بیشیردیگین موربه لرین عطرینی من هئچ یئرده دویا بیلمیرم. هله رنگلری... آغ گیلایس موربه سی ایچریسینه سانکی رنگ قاتمیسان، قیزیلی گونش شعاعسی کیمی پاریلدایر. معصمه خالا دئمشکن موربه دئیل ای، چیراقدیر، چیراق. اوزومدن دوزلتدیگین آبقورا، قونشولارین دیلینده همیشه تعریفله نیر. بیزی قندله چای ایچمه یه قویمورسان، مؤوربيله

ایچین، دئییرسه. انجیر قوروسو ایله ایچین دئییرسه. اورگینزه، جیرینزه خئیردی دئییردین. بیز ده سنین بیر سؤزونو ایکی ائلمیردیک. آخی، سن بیزیم بیرجه آنامیزسان، عزیز، مئهریان آنامیز. سن بیزیم هر شئیمیزسه - آنامیز دا، آنامیز دا، قارداشیمیز دا... عزیز آنام... قوی بؤیویوم، سنی قویمارام داها ایشله یسن. هر ایشی اوزوم گؤرجم. سنین ایشله مکدن دویون دوشموش، قبار باغلامیش اللرینی اوزوم اؤپه-اؤپه سیغالایاجام»...

- نزاکت، قیزیم او بوخچانی وئر بورا گؤروم، بو طرفده بوش یئر وار! گؤروم اورا یئرلشدیره بیلرم؟

آناسی نین سسی نزاکتی اؤز خیال دونیاسیندان آییردی. ماشینین یانیندا نه واختدان دایاندیغینی خیالیندان کئچیردی. تترال-آیاغا دوشوب قالان شئیلری ماشینین اوستونده دایانمیش آناسینا وئرمه یه باشلادی.

ماشینین یوک یئری دولموشدو. یوکلرین آراسیندا قیزلار اوچون یئر دوزلتمیش آنا اؤزو ده اونلارین یانیندا اوتورماغی قارار آلدی. جیرپارالارینی تک قویماغا اورگی گلمه دی.

آنا ماشیندان یئرہ سیچرادی. ایچری کئچیب اوتاقلارا بیر ده نظر سالدی. قاپینی قیفیلاییب آچاری بونوندان آسدی. هله لیک

باغ مؤسومونو داوام ائتدیرن مئهریان قونشولاری ایله ویدالاشیب ماشیندا اؤز یئرلرینی توتמוש قیزلاری نین یانینا قالدیدی.

ماشین یولا دوشدو. ایکی ساعتدان سونرا نزاکتگیل آرتیق شهر ائولرینده ایدیلر. یوکو ماشیندان بوشالیدیب سوروجونو یولا سالدیلار. ناهار ائتمه دن باغدان گتیردیکلری یوکو و قیش اوچون حاضرلادیقلاری ارزاقی یئر به یئر ائتدیلر. سونرا ایسه یویونوب سرینلندیلر. گونورتا یئمگینه باغدایکن بیشیریپ حاضریر قویدوقلاری کوفته-بوزباشی قیزدیریپ سوفره یه قویدولار.

سنتیابرین ۱-ی ایدی. نزاکت تئزدن دورموشدو. دورموشدو دئینده، هئچ یاتمیشدی کی؟ بو گئجه سئویندیگیندن گوزونه یوخو گئتمه میشدی. مکتبه گئده جکدی. بو اونون ان بؤیوک آرزوسو ایدی. قونشونون قیزی مکتبهده اوخویوردو. هردن قونشویا کئچن نزاکت مکتبلی قیزدان بعضی شئیلری منیمسه میشدی. قونشو قیزی اعلاچی ایدی. نزاکت ده اؤزونه سؤز وئرمیشدی کی، او دا موطلق اعلاچی اولاجاق، یولداشلاریندان فرقلمه جک. نزاکت فیکیرلشدیگی کیمی ده اولدو. درس لریندن اعلا اوخویوردو. مکتب کیتابخاناسی نین ان فعال عوضولریندن بیرى ایدی. کیتابخانادا اوخومادیغی اوشاق کیتابلاری قالمامیشدی.

نزاكت آرتیق ۴-جو صینیفده اوخویوردو. اعلاچی اوخودوغوندان موعیلملری اونو همیشه اؤن جرگه یه قویوردو. صینیفین اوزونو آخ ائله دیگیندن مکتبین بوتون موعیلملری اونو سؤیوردی، بیرجه جوغرافیا موعیلمه سی محبوبه موعیلمدن باشقا. محبوبه موعیلمین نزاكتی گؤرمه یه گؤزو یوخ ایدی، اونا قارشی اورگینده کین، حسد، پاخیللیق باش قالدیرمیشدی. موعیلمین قیزی میرواری نزاكتله بیر صینیفده اوخویوردو. میرواری ده یاخشی اوخویوردو، آنجاق نزاكته چاتا بیلمیردی. محبوبه موعیلم باشقا موعیلملردن خواهیش ائتمکدن اوسانمیردی. او، قیزی مکتبین بیرینجیسی ائتمک ایسته ییردی. اونا گؤره، یئری گلدی-گلمه دی، نزاكتی سانجیر، جوغرافیا فنیندن قیمتینی آشاغی سالماقلا اونو اعلاچیلار جرگه سیندن سیلمک ایسته ییردی.

... هر ایل اولدوغو کیمی، بو ایل ده ۹ مای بایرامینی طنطنه ایله قئید ائتمک اوچون برک حاضرلیق ایشلری گئیدیردی. شاگردلر قروپا بؤلونور، هره سینه بیر ایش تاپیشریلیردی. کیمیمی رقص اؤیره نیر، کیمیمی موحاریبه یه، قلبه یه آید شعرلر اذبرله ییر، کیمیمی موحاریبه وئترانلارینی (اشتراکچیلاری) تبریک اوچون چیخیش حاضرلا ییردی.

نزاكت ایسه بؤیوک صمد وورغونون ایلک آذربایجانلی
 طیاره چی قادینی ئیلا ممدبیلیه حصر ائتدیگی «ئیلا» شعرینی
 ازبرله میشدی. شعر دئمک اوچون او، تام حاضر ایدی. بیرجه
 قالمیشدی گول دسته سی آلاق. هر بیر شاگیرد اؤز چیخیشندان
 سونرا هره سی بیر وئترانا یاخینلاشمالی، گول دسته سینی وئره رک
 اونو تبریک ائتمه لی ایدی. بس ایندی نزاكت آناسینا نئجه دئسین
 کی، سحرکی بایراما گول آلاق لازیمدیر. ائله بو گونون اؤزونه
 قدر آناسی سؤز آراسی دئیردی کی، ماعاش آماغا بیر نئچه گون
 قالیب. گرک احتیاط پولوموزو ائله خرجله یک کی، آیین باشینا
 قدر بیزی گؤرسون. نزاكتین بیینی سورعتله ایشله مه یه باشلادی.
 آناسی نین بو جومله سی بییننده تئز-تئز جؤولان ائدیب اونو
 ساکیتلشمه یه قویموردو. ائشیده جی «یوخ» کلمه سی اونو تشویشه
 سالیردی. ائله شئی اولارمی کی، او مکتبه گولسوز گئتسین؟ هانسی
 اوزله گئدردی؟ اونا نه دئیردیلر؟ اونو قینامازدیلارمی؟ «بیر دسته
 گول نه اولان شئیدیر، اونو آلامیسان؟»

بیردن یولداشلاری اونو و آناسینی خسیس آدلانديرارلار.
 اوندا نئجه اولسون؟ آخی، اونلار خسیس دئیللر! سادجه اولارق
 گول آماغا اونلارین پوللاری یوخدور. آناسی نین گوله وئرلن

پولا حییفی گلیردی. دئیردی گوله وئردیم پولا گندیب بش کیلو «پسوک» آلام، چایینیزی شیرین ائدیب ایچرسیز.

نزاکت اودلا- سو آراسیندا قالمیشدی. نه آناسیندان کئچه بیلیردی، نه ده مکتبه گولسوز گنده بیلردی. اورگی چیرپینماغا باشلادی. نه اولورسا- اولسون، آناسیندان گول آماغی خواهیش ائده جکدی. قوی اونا چیت دون آلماسین، اونون پولونا گول آلسین، او دا او بیری اوشاقلار کیمی مکتبه آلتیاجیق، فرحله گتسین. قوی گؤرسونلر کی، او یتیم دئیل، آتاسی چوخدان دونیاسینی دیشسه ده آناسی اونا هم ده آتادیر. اورگی دؤیونه- دؤیونه آناسینا یاخینلاشدی، قیریق- قیریق سسله، یاواشدان دیللندی:

- آنا.. بیلیرسن، صاباح مکتیمیزده بایرام تدیری وار... ۹
مای گونو.. موحاریبه ایشتیراکچیلارینی تبریک ائتمه لیگیك،
هامیمیز...

آناسی نزاکتین نه دئمک ایسته دینی باشا دوشمه یه چالیشدی. نزاکت آناسی نین دینمه دیگینی گؤروب اورکلندی، سؤزونه داوام ائتدی:

- آنا، اوشاقلار هامیسی بازاردان گول آلاجاقلار، یاخشی، تر
ه تر گول اولمالیدیر، قیرمیزی قرنفل گوللردن آلمالیق. آنا، سن ده
منه گول آلامسان؟

آنانین سوسماغی نزاکته بیر ایل قدر اوزون گلدی. ایندیجه ائشیده جی «یوخ» کلمه سینه جاواب آختاریردی. آناسینی اینانديرمالی ایدی. گولو اولماسا مکتبه گئده بيلمزدی. بو بیاییرچیلیقدان نئجه قورتارا بیلردی؟

آنا الینی جیبینه سالدی. اونون جیبینه همیشه خیردا پوللار اولوردو. «نزاكت، آل بو پولو، تتر قاچ، بیر چؤرك آل». «نزاكت، آل بو خیردانی، گئت بیر پاچکا دوز آل گتیر، آغ دوز اولسون، ها...!» نزاكت ائله بیلدی کی، آناسی ایندی ده اونو یا دوز، یا چؤرك، یا دا نه ایسه بیر خیردا شئی آلماق اوچون دوکانا گؤندره جک. یوخ، دئییه سن آناسی بو دفعه اونو باشقا شئی آلماق اوچون گؤندره جکدی. آنا الینی خییلی جیبینه ساخلادی، جیبینی ائشله دی، نییسه الیه یوخلادی، سایدی. نهایت، الینی جیبندن چیخارتدی. نزاكت گؤزلرینی آناسی نین جیبینه دیکمیشدی. نظرلری آناسی نین جیبندن چیخارتدیغی الینه طرف سوروشدو. آنا قپیکلری اووچوندا برک-برک سیخمیشدی. نزاكتین یالواریش دولو باخیشلارینی حیس ائدیپ اووچونو آچدی. قپیکلری نزاكته اوزاتدی. نزاكتین اوستوندن سانکی داغ گؤتورولدو. الینی تتر آناسی نین الینه توخوندوردو، قپیکلری گؤتوردو. بونو ائله بیر جلدلیکله ائندی کی، سانکی آناسی نین فیکریندن داشیناچاغیندان قورخوردو.

نزاكت قپیکلره باخدی، بیر دنه ۱۰ قپیکلیک، ایکی دنه ۲۰ قپیکلیک ایدی. نزاكتین اورگی یثره دوشدو. «بو ندر، آی آنا؟ بوناکی گول دوشمور؟ من نه ائده جیم؟» آنا قیزی نین اورگیندن کئچنلری اوخویورموش کیمی دیللندی:

- قیزیم، یز قرنفیل آلا بیلمریک، اؤزو ده بازاردان ... گئت، قونشوموز ستار موعلمین یاخشی قیزیلگوللری وار، اونا دنه کی، سحره سنه گول لازیمدیر، دریب وئرسین. پولونو وئر، گوللرینی گؤتور گل.

نزاكت یئرینده دونموشدو. ۵۰ قپییه گول دوشموردو. بونو او، ستار موعلیمه نجه دئییه جکدی؟

- نزاكت، جلد اول، تئر گئت گل، ایشیمیز چوخدور ... نزاكت یوخودان آییلان کیمی اولدو. بیر آنلیق دوروخوب قالدی، گئتسین، گئتمه سین؟ هر حالدا گئتسه یاخشیدیر، گولسوز مکتبه گئده بیلمزدی کی...

نزاكت قپیکلری برک-برک اووجونا سیخمیشدی. قپیکلری ایتیره جگیندن قورخوردو. او، یئریندن تریپندی. گون برک شاخیگیددی. نزاكت تئر-تئر یثریدیگیندن و هیجانندان قان-تره باتمیشدی. ستار موعلیمگیله نه واخت چاتدیغینی حیس ائتمه دی. یاخینلاشیب آلاقایینی دؤیدو. بیر آز قاپی دالیندا قالدیغیندان اورگی

شیددتلە دۆیونمە یە باشلادی. «بیردن ستتار موعلیم ائوده اولماز، یا باشقا یئره گتمیش اولار، اوندا من ئیله یرم؟ مکتبه گولسوز نئجه گئدرم؟ اوشاقلارین، موعلیملرین اوزونه نئجه باخارام؟ وای، وای... من باتدیم». نزاکتین اورگی کدردن پارتلاماق درجه سینه گلیمیشدی. باشینی آشاغی سالیب باغلی قاپیا بیر ده نظر سالدی. بالاجا گوپوش اللریله قاپینی ایکینجی دفعه دۆیمه یە باشلادی. حَیطین او باشیندان زهملی بیر سس ائشیدیلدی:

– آ بالا، کیمسن اوردا، قاپینی نۆشون سیندیریرسان، آی ولدوزنا! گلیرم ده، بیر صبرین اولسون!

نزاکتین بو دفعه کیشی نین آجیقلی سسیندن واهیمه یه دوشدو. «یقین منه آجیغی توتدو، او، منه گول وئرمیه جک...». قاپی نین دالی وورولو ایدی. نزاکت یاخینلاشان آیاق سسلریندن باشا دوشدو کی، گلن صاحیبیدیر. هم ده اونو یولداشلاری آراسیندا خجالت حیسیندن قورتاراجاق ستتار موعلیمدیر.

ستتار اورتا مکتبه اوزون مودت موعلیم ایشله میشدی. چوخدان تقاعوده چیخدیغینا باخمایاراق بۆیوکدن-کیچییه هامی اونا «ستتار موعلیم» دئییردی. او، چوخ امکسئور ایدی. اونا گۆره بالاجا حَیطینده کی تورپاقدان جَنّت یاراتمیشدی. سیرا ایله گول کوللاری اکمیشدی. قیزیلگولون بوتون نۆعولرینی اۆز ایله باسیرب

بئجیریدی. قوشلار دا بو جنت مکاندا قاناد ساخلایر، اؤزلرینه یووا قورور، بولبول داینامادان جه-جه ووروردو.

ستار موعلیم آلاقای نین جفته سینی قالدیردی، قاپینی آچدی. قارشیسیندا بالاجا بیر قیزین بوینونو بوکوب دوردوغونو گۆردو. ستار موعلیمین یاشی اؤتسه ده اؤز کیشی گۆزلیگینی، اوجا بوینونو ساخلامیشدی. کیشی نین اوجا بویو یانیندا داها دا بالاجا و جیلز گۆرونن نزاکت تیره-تیره یه اونا باخیردی. کیشی نین جینگیتلی سسینی ائشیدنده نزاکت داها دا بوزوشدو.

- آی قیز، دیللن گۆروم، نییه گلیمسن؟ نه ایسته یرسن گونون بو قیزمار واختیندا؟

نزاکتین یول بویو ازبرله دیگی سۆز بیر آنلیق یادیندان چیخدی. ککله-یه-ککله یه دیللندی:

- بیلیرسیز... منیم ۵۰ قپیگیم وار..، آنام دئدی کی، منه گول وئره سیز، من صاباح مکتبه شنلییه گئتمه لیم...

ستار موعلیم قیزین سۆزونو یاریمچیق کسدی:

- نئچه قپیگین وار دئدین؟

- ۵۰ قپیگیم...

- آچ گۆستر گۆروم!

نزاکت هیجانان بیر-بیرینه یاپیشمیش بارماقلارینی آچدی.
اووچوندا توتدوغو قپیکلری ستار موعلیمه گؤستریدی.

- آی قیز، هئچ اوتانمیرسان، یالان دانیشرسان؟! من بویدا
آداما یالان دانیشماق هاردان آغلینا گلدی؟

- من...، هئچ بیلمه دیم...، منیم اوچ دنه قپیگیم وار
ایدی... بیر یوخدور، ۲۰...۵ قپیگیم یوخ اولوب. ایتیردیم، لاپ
یقین ایتیپ...

- بو نئجه اولور، پولونو ایتیریرسن؟
- آتام قبری، من یالان دانیشمیرام. من هئچ یالان دانیشانلاری
دا سئومیرم. آتام منه ۵۰ قپیک وئرمیشدی... ایندی اونون ۲۰ قپیگی
یوخدور. دوز دئیرم، اینانین...

نزاکتین گوزونده گیللمیش یاش یاناغینان آشاغی
سوروشدو. ستار موعلیم بیر آزجا یومشالیدی. قیزجیغازین گؤز
یاشلارینا ایناندی. باشی ایله گل ایشاره سی وئریب گول کوللارینا
طرف گئتدی. تزه آچمیش قونچه لره باخدی. یاخینلیقداکي
آغاجین بوداغینان آسلیمیش تنک قایچیسینی گؤتوردو. یئنی
آچیلیمیش قونچه لرین یانینان کنجیب بیر گون قاباقدان آچیلیمیش
گوللره یاخینلاشدی. لچکلری ایری-ایری آچیلیمیش قیزیلگوللردن
بیر دسته ییغدی. بیر ایله قزته بوکولموش گوللری قیزجیغازا

اوزاتدی. نزاکت غیری-ایرادی اووونو آچیب قپیکلری کیشی نین اووونو قویدو. کیشی عئینگی نین آلتیندان قپیکلری سایدی:

- بو ندير، آی قیز؟ بس دئیردین ۲۰ قپیگین ایتیب؟ بوردا ایسه جمعیسی ۲۰ قپیک وار. سنه بو تربیه نی کیم وئریب؟ سن هامینی بئله آلدایرسان؟

نزاکتین نیطقی توتولموشدو. دانیشماغا، آددیم آتماغا هئیی قالمامیشدی. باشی گيجلله نیردی. ییخیلماق اوچون اوزونو گوجلله ساخلایردی. بو نه ایش ایدی اونون باشنا گلدی؟ اونون قپیکلری بیر-بیر هارا یوخا چیخیردی؟ اونون عادینا حتّی یالانچی عادی یاپیشدیردی. او بونو عؤمرونون آخیرینا قدر یادیندان چیخارما یا جاقدی. بیرینجی دفعه ایدی کی، بو قدر آلچالیردی. بیرینجی دفعه ایدی کی، اونو یالانچیلیقدا، آدام آلداتماقدا ایتیهام اندیردی.

نزاکتین سؤز دئمه یه نه دیلی وار ایدی، نه طاقتی. پوللارینی ایتیرمیشدی. ستار موعلمین قارشیسیندا عاجیز دایانمیشدی. گؤزلریندن داملا-داملا یاش آخیردی. نه الهه باتیب اونو اینجیدن قیزیلگولون تیکانلارینی حیس اندیردی، نه ده گؤزوندن آخان یاشی سیله بیلیردی. یئرینده دونوب قالمیشدی. ستار موعلمین سسی قولاقلاریندا جینگیلده دی:

- آی قیز، نه قورویوب قالمیسان، گولونو ده گۆتور، چیخ گئت! بیر ده منی آلداتماق فیکرینه دوشمه!

نزاکت کئی کیمی یثریندن ترپندی، قاپیا ساری گئتدی.
الینی قاپیا اوزادیب آچماق ایسته ینده ستار موعلیمین زهملی سسینی یئینیدن ائشیتدی:

- آنجا، یامان دیریباش قیزسان ها! اؤزونه یاخشی یول آچاقسان.

نزاکت بو سؤزدن سونرا داها برک آغلادی، سس سیزجه ... یولدان کئچنلردن اوتانماسایدی، برکدن هؤنکورردی ... هارای سالیب هامیا بیلدیرردی کی، او، یالانچی دئییل، او، هئچ کیمی آلداتماییب. آناسی اونا ۳ دنه قپیک وئرمیشدی، ایکسی ۲۰، بیری ۱۰ قپیکلیک. بس اونلار نجه اولدو؟ آخی، من اونلاری اووجومدا برک-برک سیخیب ساخلامیشدیم. یقین بارماغیمین آراسیندان دوشوب یثره، یئر قوم اولدوغوندا حیس ائتمه میشم.

قیزجیغاز بیر آز اؤزونه گلیمیشدی. یول گئده-گئده قپیکلرینی آختاریردی. «کاش بیر مؤعجیزه اولایدی، قپیکلریمی تاپایدیم، او ساعات آپاریب ستار موعلیمه گؤستریدیم. اوندا او بیلردی کی، من یالانچی دئییلیم، هئچ کیمی آلداتماق فیکرینه ده اولمامیشام».

نزاکت گتدیگی یولو بیر ده گئری قایتدی. گؤزلی ایله یئری گزیر، پولونو آختاریردی. قپیکلری ایسه یاغلی اپک اولوب گۆیه چکیلیمیشدی.

نزاکتین گول آلماغ گتمه سیندن بیر ساعاتا یاخین واخت کئچیردی. اونون گنج گلمه سی آنانی ناراحات ائتمکله یاناشی، هم ده عصیلشدیریردی. نزاکتین قاراسینجا دئینیردی. قیزجیغاز الینی قپیکلریندن اوزوب کور-پشمان ائولرینه طرف گلدی. هردن نظرلرینی یئردن اوزوب قوجاغیندا برک-برک سینه سینه سیخدیغی قیزیلگول دسته سینه باخیردی. گوللر بدنی نین حرارتیندن و گونون ایستیسیندن سولموشدو. اوستو خاللانمیش لچکلردن بیر نئچه سی قوپوب دوشموشدو. نزاکتین احوالی تامام دییشدی. ایندی ده سولموش چیچکلرین دردینی چکمه یه باشلادی. اگر بئله گتسه سحرجن بو چیچکلردن اثر-علامت قالما یا جاق. آه، بیردن بو دوغرودان بئله اولار، لچکلر قوپار، من گولسوز قالارام. اوندا آناما نه جاواب وئرجم؟ دئمز کی، پولو آپاریب هئچ ندن چؤله توللادین؟ ۵۰ قپییه سنه بیر جوت جوراب آلا بیلردیم؟ نزاکت آناسی نین قیناغینا نه جاواب وئره جگینی کسدیره بیلمه دی. اوندان بئتری ایسه مکتبه گولسوز گتتمگی ایدی. نزاکت آناسی نین دانلاغینی ائشیتمه سین دئی قونشولاری معصمه خالاگیله کئچدی. معصمه خالا نین

قیزی اینجی اونونلا بیر صینیفده اوخویوردو. نزاكت باشینا گلنلری اینجیه دانیشدی. سولموش، اؤلزیمیش گوللری قرئین آراسیندان چیخاریب وازایا قویدولار. نزاكت اومیدینی ایتیرمک ایستیردی. بلکه سولموش گوللر سودا اؤزونه گلدی. مکتبه گولسوز گتتمک قیزجیغازین نظرينده اؤلومه برابر ایدی.

نزاكت ال-اوزونو یودو. ایستیردی کی، آناسی اونون آغلاماغینی، قیکلرینی ایتیرمگینی بیلسین. بیر آز توختایاندان سونرا اؤز حیطلرینه کئچدی. آناسی قیزی نین لنگیدیگندن برک ناراحتچیلیق کئچیریردی، قیزی گؤروب آچیقی سسله سوروشدو:

- نزاكت، هاردا ایتیب-باتميسان، گئندنه دئمه دیممی تتر قایت گل؟ هانی گوللرین؟

نزاكت دالغین-دالغین دیللندی:

- آنا، بایاقدان گلیمشم، اینجی گیلده مشق ائدیردیک، صاباحکی بایراما حاضبرلاشیردیق. گوللری ده اینجی قویدو سویا، دندی کی، ییزده قالسین، آنام یاخشی بوکت باغلایا بیلیر، سنین ده گوللرینی باغلایار.

آنا هئچ نه دئمه دن اؤز ایشلری نین دالینجا گتندی. نزاكت گئجه نی ناراحات یاتدی. سحر لاپ تتردن دوردو. شعرینی بیر ده

تکرار ائتدی. سحر یمه ینی یثیب، اینجی گیله کئچدی. اینجی حاضر دایانمیشدی. نزاکت وازادا گوللری گورمه ینده اورگی قوپدو.

- اینجی، هانی منیم گوللریم؟

- قورخما، نزاکت، آنام سنه هئچ کسده اولمایان گوزل بیر بوکت حاضر لایب. ائله گوزلدیر کی... اوزونون ده خوشونا گله جک.

اینجی آناسی نین دوزلیدیگی بوکتلری گتیردی. بیرینی نزاکته وئردی، او بیرینی اوزو گوتوردو. نزاکت تنز گوللرینه باخدی، گورسون کی، لچکلری چوخ تۆکولمه ییب کی؟ بوکته باخاندا گوزلرینه اینانمادی. قیزیلگونون عوضین... باشقا گوللر وار ایدی. نزاکت آغلامسیناراق دئدی:

- معصمه خالا، بو نه گوللردی؟ هانی منیم گوللریم؟

معصمه خالانین حلیم سسی ائشیدیلدی:

- قیزیم، ناراحات اولما. سنین گوللری نین لچکلری ائله گنجیکن تۆکولدو، بیرجه کۆتویو قالدی. بو بیلیرسن نه گولدور؟ بیلیرسن؟ دئییم بیل: بو هئوا چیچکیدیر. بوندان هئچ کیمده اولمایاجاق. بو هم ده روزی، برکت رمزیدیر. سن مکتبه روزی

آپاریرسان... گل بیر سنین ده ساچلارینی ییغیم، آخی بو گون سیز
فرقلنمه لیسیز، بایرامدی...

نزاکت هئچ نه ائشیتمیردی، هئچ نه قاوورامیردی. معصمه خالا
اونون ساچلارینی ایکی یثره آیریدی، هر ایکسینی یوخاریدان
ییغراق اینجی نین بانتلاری ایله باغلادی، سیغاللادی. هر ایکسی نین
اوزوندن اوپوب مکتبه یولا سالدی.

قیزلار گلیب سیرایا دوزولدو. نزاکت باشقا مکتبلیلر کیمی
قرنفیل دسته سی گتیرمه دیگیندن خجالت چکرک آرخا جرگه یه
کئچدی. صنیف رهبری اسمر موعلیم اعلاچی شاگردینی - نزاکتی
قاباق جرگه یه دعوت ائتدی. اونون گوزلرینی یثره دیکرک
دایاندیغینی گورن اسمر موعلیم یاخینلاشیب سوروشدو:

- نزاکت، سنین یترین بیرینجی سیرادادیر، سن نییه آرخایا
چکیلیمسن؟

نزاکت دولوخسونوب گوجلّه ائشیدیلّه جک سسله دیللندی:
- اسمر موعلیم..، منیم چیچکلریم یاخشی دئیل...من قاباغا
کئچه بیلرم... هئچ، شعر ده دئیّه بیلمه یجم...

- سن شعر دئیّه جکسن، قیزیم. گوللرین ده چوخ گوزلدیر،
اونو دا، باخ، او دوشلری اوردئن -مئدالارلا دولو اولان قهرمانا وئره
جکسن.

اسمر موعلیم نزاکتین قولوندان توتوب قاباق جرگه یه گتیردی. نزاکت باخیشلارینی یئردن قالدیرماغا جسارت ائلمیردی. بایرام تدبیری باشلامیشدی. اوشاقلار بیر-بیر چیخیش ائدیر، گول دسته سینی وئئرانلارا وئیردیلر.

نزاکتین گئتدیکجه قیریشیغی آچیلردی، اورکلنمیشدی. باشینی قالدیریب اطراف، دانشانلارا باخیردی. بیردن گوزونو اونا زیلله میش محبوبه موعلیمی و چیخیشینی باشا وورموش میروارینی گوردو. اونلارین گوزونده اوزونه قارشی بیر نیفرت، کینایه وار ایدی. نزاکت اوزونو بیر آنلیق دوغما مکتبینه، شاگردلرین، موعیملرین ایچینه گوناھکار کیمی حیس ائتدی. اونلارین کینایه لی باخیشلاری آلتیندا ازیلدیگندن اللریله اوزونو قاپادی. اونو یئندن هیچقیریق بوغدو. اوزونو زورلا اله آلدی. بیلدی کی، اونلارین بو باخیشلارینا سبب الینده توتدوغو هئوا چیچه ینین بوکتنی ایدی. محبوبه موعلیم اونا یاخینلاشیب یاواشدان اونو سانجدی.

- بیرجه بو قالمیشدی کی، هئوا چیچکیندن بوکنت دوزلده سن. عایینا گلیمیر، اونو نئجه تقدیم ائده جکسن؟

نزاکت جاواب وئرمه دی. اورگی سیندی. آیاقلاری اسدی. پیس بیر ایش توتموش آدام کیمی سسینی ایچینه سالدی. قولاقلارینا اوز عادی گلدی. اسمر موعلیم ائلان ائدیردی:

- ایندی ده تبریک اوچون سؤزو وئریک مکتیمیزین
سئویملیسی، اعلاچی شاگردی نزاكت ممدووايا! بویور، نزاكت،
گل صحنه یه!

نزاكت آیاقلاری اسه-اسه تریبونایا طرف گئدیردی. اینده
کی گول بوکتینی گیزلتمه یه چالیشیردی. باخیشلارینی یئردن
آییرمیردی. تریبونادا میکرافون اؤنونه کئچن کیمی ان چوخ
سؤدیگی شاعیر صمد وورغونون «لئلا» شعرینی دئمه یه باشلاياندا
بوتون هیجانی اؤتوب کئچمیشدی. شعرین آخیرینجی میصراعسینی
دئییب قورتارمامیش سورکلی و گورولتولو آلقیشلار اطرافا یاییلدی.
نزاكت آلقیشلارین صداسی آلتیندا قهرمان دؤیوشچویه یاخینلاشیب
گول دامه دینی اونا اوزاتدی.

کئچمیش دؤیوشچو گول دامه دینی اونون الیندن آلدی،
بورنونا یاخین توتوب قوخلادی، گولون عطرینی لذتله جییرلرینه
چکدی. نزاكتین الیندن یاپیشیب میکرافونا طرف گلدی:

- عزیز مکتبلیر! من ایندییه قدر چوخ گؤروشلرده اولموشام.
چوخ آدمالارلا گؤروشموشم، منه سای-سای اولمایان گوللر،
چیچکلر باغیشلایبیلار. آنجاق بو جور گول دامه دینی بیرینجی دفعه
دیر کی، قبول اندیرم. بو گول چلنگی هئیا آغاجی نین
چیچکلریدیر. هئیا آغاجی موقدس آغاجدیر. اونون مئویه سی ده،

چیچگی ده چوخ عطیرلی اولور. ننه لریمیز هیوا آغاجیندان بیر پارچا کسب اوشاقلارین قوینوندان سانجاقلایرلار کی، اوشاغا بدنظر دیمه سین، شر قوووه لردن، ختادان-بلادان اوزاق اولسون. نزاکت قیزیم دا بو گولو منه وئرمکله دئمک ایسته ییب کی، نینکی من، منیم تیمثالیمدا وطنی قوروین اوغوللار، ائلجه ده وطنیمیز بدنظرده، شر قوووه لردن، داوادان اوزاق اولسون. من قیزیمین بو هدیه سینی ائویمین یوخاری باشیندان آساجاغام. ایندی ایسه ایستیرم کی، منیم شکیمی نزاکت قیزیملا چکه سینز و بو شکل منیم آرخیویمده قالسین. گله جک نسیللر گؤرسون کی، بالاجا بیر قیز وطنینه، اونون دؤیوشکن اوغوللارینا نه آرزولاییر.

نزاکتین قهرمان دؤیوشچو ایله چکدیردیگی شکل مکتبین دیوار قزتی نین و اولکه نین مرکزی قزتلری نین صحیفه لرینی بزه دی. هیوا چیچکیندن دوزلمیش بوکتی قهرمان باشی اوزرینده توتمودو.

نزاکتین ایسه سئوینجدن قارا گؤزلری یاشارمیشدی.

منی ائلمه دیکلریم آغلادیر

عزیزینم، قار داشی،
قارلی داغدان قار داشی،
باجیلاری گۆروم کی،
آغلاماسین قارداشی.

باجیلار یانار، آغلار،
گونلرین سانار آغلار،
قارداشی اولن باجی نین
حالینا یانار آغلار.

بۇيوك باجی آرا وئرمه دن يانئقلى-يانئقلى آغلاییردی. قارداشی نین اؤلومونه تئز-تئز باياتی دئییر، مجلسده اوتورموش آروادلارین گۆز یاشی تۆکمه سینه سبب اولوردو. یاسا گلیمیش قادینلارین، گلینلرین، آغیرچکلرین هره سی نین بیر درد، بیر یارالی یثری واردی. کیمیمی ساکیتجه، کیمیمی گۆینه یه-گۆینه یه آغلاییردی. یاس یئرینده آغی دئییب آغلاماق بیر نؤو دب ایدی. آغی دئییب اوجا سسله آغلامایانا جاماعات بیرتهر باخیردی. اگر یاس ییه سی و یا باشقا بیریمی آغی دئییب آغلامیردیسا او اؤلویه قارشى ائیناسیزلیق، حۆرمتسیزلیک حساب اولونوردو.

مجلسین " شیرین " یئرینده قادینلار آراسیندا پیچهاپیچ دوشدو، اونلار بیر-بیرینه باخاراق آغلاماقلارینی کسدیلر، آنجاق دیللی و گۆزلی اۆز ایشینده ایدی: " آاز، بیر بو بالاجا باجیا باخ...! هئچ آغلایب ائلمیر، ائله بیل قوناق گلیب. قارداش یاسیندا دا ساکیت دورماق اولار؟» آروادلار بو کیمی سۆزلرله بیر-بیری نین قولاقلارینی قیزیشدیریدیلار. سۆزلر نه قدر یاواش دئییلسه ده باجیلارین قولاغینا چاتیردی. آنجاق باجیلارین هئچ بیرى بو دئییلنلره اهمیت وئرمه ییب اۆز ایشلرینده ایدی؛ بۇيوك باجی آغلایب اۆزونه دیوان ائدیر، کیچیک باجی ایسه دینمز-سؤیله مز

اوتورموشدو، کیریمیشجه باشینی آشاغی سالیب فیکره گئتمیشدی. آرادایر بولاق کیمی قاینایان گۆز یاشلارینی دسمالی نین اوجو ایله یاواشجا سیلیردی.

... باجیلارین آمان-زaman بیر قارداشلاری وار ایدی. ظاهیری قدر داخیلی ده گۆزل ایدی، اوشاقلا اوشاق، بۆیوکلر بۆیوک اولان قارداش قاراباغ اوغروندا دؤیوشلره یوللانندی. ارمنی وانداالیستلری نین تاپداغی آلتیندا اینیلده یین آنا وطنی آزاد ائتمگی اؤزونه شرفلی بورج حساب ائدیردی. آغدره اوغروندا گئدن دؤیوشلرده دفعه لرله کشفیاتا گئتمیشدی. اونون ایتی ذکاسی، بۆیوکلره مخصوص مصلحتلری همیشه اؤزونو دوغرولدوردو. اودور کی، دسته نین کوماندری ده همیشه اونولا حسابلاشیردی. ارمنیلره قارشى هانسی طرفدن، نئجه هوجوما کئچمگی، هانسی مانورلردن ایستیفاده ائتمگی یولداشلارینا باشا سالیردی.

او گون یئنه ده کشفیاتا گئتمیشدیلر. دسته ده ۶ نفر ایدیلر. گئجه یاتمیش ارمنیلرین باشی نین اوستونو کسديرمیش و اونلاری اسیر گؤتورموشدولر. یولو یاری ائتمیشدیلر کی، دویوق دوشموش ارمنی قولدور دستسی نین اونلارین دالینجا گلدیگینی گؤردولر. آذربایجان اوردوسونون موباریز بیر حیصه سی اولان بو دسته نین باشچیسى واقیف یئنه ده یولداشلاری نین کؤمگینه چاتدی:

—سيز اوزويوخاری گئدین، من اونلارن قاباغینی ساخلایاجام.
واقیفده وطن سئوگیسی چوخ بؤیوک ایدی. او، هله اوشاق ایکن
آناسی پاکیزه دن ارمنیلرین تۆرتدیکلری وحشیلکلی ائشیتیمیشدی.
اونون کؤورک اوشاق قلبی ارمنیلره قارشى کینله دولموشدو. آناسی
دانشیردی کی، داغین او اوزونده یاشایان ارمنیلر تتر-تتر
آذربایجانلیلارین یاشادیغی کنده هوجوم ائدر، دینج اهالینی
گوللباران ائدر، آداملاری اۆلدوردیلر. کندين کیشیلری ارمنیلره
قارشى اکس هوجوما کئچر، کندى، آرواد-اوشاقلاری اونلارین
جایناغیندان آزاد ائدردیلر. بو دؤیوشلرده پاکیزه نین امیلری ده
ایشتیراک ائدیلر. غیری-برابر دؤیوشده ارمنیلر اونلاری اسیر
گؤتوروب کئندن چیخمیشدیلار. بیر نئچه گوندن سونرا ایسه
اونلارین آتلاری داغ باشیندا گؤرونموش، چۆلده حیوان اوتاران
چوبانلار آتی تانیمیشدیلار. آت پاکیزه نین امیسی عبدالزیمین ایدی.
ارمنیلر اونو اۆلدوروب شاققالامیش، سونرا پارچا-پارچا ائدیلیمیش
جسه دینی چووالا دولدوروب آتا یوکلە میشدیلر. چوبانلار چووالین
آغزینی آچاندا اتورپشديريجی منظره ایله قارشىلاشدیلار.
عبدالزیمین آناسی قییه چکه رک ارمنینی قارغاماغا باشلادی. بوتون
بونلار بالاجا پاکیزه نین یادداشینا حک اولونموش، یثری گلديکجه
بو فاجيعه وی حادثه نی اؤز اؤولادلارینا دانشیردی. بالاجا واقیف

فیکره دالیر، گاه آت مینیب ارمنینن اوستونه گئدیر، ارمنینی آتی نین آیاقلاری آلتینا سالیر، گاه آتدان دوشوب ارمنی ایله الیاخا اولور، سوندا بوغازیندان توتوب اونو بوغوردو.

واقیفین اورگی نین درینلیکلرینده یئر ائلمیش اینتیقام حیسی هئچ واخت سنگیمیردی. یندی واقیف یولداشلارینا دئنده کی، سیز گئدین، من اونلارین قاباغینی ساخلایاجام، او، اؤزونده اون نفرین گوجونو حیسس اندیردی. آتدیگی گولله لرین بیر ده بوشا چیخمیردی.

واقیف یولداشلاری ایله ساغوللاشیب یاواشجا قاباغا گتدی. ساغ طرفده بیر آز بوندان قباق گۆردویو خندگین ایچینه آتیلدی. ارمنیلرین فیکرینی اؤز یولداشلاریندان یابیندیرماق اوچون اونلارا طرف بیر-ایکی گولله آتدی. اوتوروب اونلارین یاخینلاشماسینی گۆزله دی. یاخین مسافه دن نئجه نفر اولدوقلارینی بیلدی؛ ۲۰ نفر ایدیلر. واقیف اونلارین داها دا یاخینلاشماسینی گۆزله دی و النده حاضیر وضعیتده ساخلادیقی قومبارالاری بیر-بیری نین آردینجا دوشمنلره طرف آتماغا باشلادی. چاش-باش قالمیش ارمنیلر گۆزله مه دیکلری همله دن اؤزلرینی ایتیره رک نئجه گلدی خندگی گولله یاغیشینا توتدولار. گولله لردن بیر واقیفین آیاغیندان دیدی. او، آیاغینی توتدو، بیلدی کی، یاراسی قان وئرسه اوله بیلر. یئر

اوزاندی. بیردن قولاقلارینا اکس طرفدن گولله سسلری گلدی. بو اصل مؤعجیزه ایدی. گولله آتان آذربایجان اوردوسونون عسگرلری ایدی. واقیف دوشمن گولله سیندن آلدیغی یارادان چوخلو قان ایتیردیگینه گؤره حالی قاریشمیشدی. گؤزلینه دومان چؤکموش، اوزونده ایسه خفیف بیر گولوش یارانمیشدی. او، سانکی دئمک ایسته بیردی: "من اینتیقامیمی آلدیم، آنجاق بئله اؤلکمک ایسته مزدیم، وطنیم داردادیر، اونا کیشی غثیرتلی اوغول گرکدیر. بیرجه منی تاپیب بورادان چیخارتسایدیلار، من اؤلمزدم، ارمنیلرله هله داعوام قاباقدادیر". سونرالار واقیفه دئمشدیلر کی، اونون آتدیغی قومبارالاردان ۱۱ ارمنی غصبکاری محو اولموشدو.

«اها، دئییه سن منه طرف کیمسه گلیر، کاش بو گلن آذربایجان عسگری اولایدی. ارمنی الینه دوشوب آلچالمايایدیم. آنجاق، دئییه سن منیم گوللم قالمالیدیر؟ هه، بودور، قالیب». واقیف الینی قان وئرن آیاغیندان چکدی. آخیرینجی گولله نی اؤزونه ساخلامیشدی. قراری قطعی ایدی. تاپانچانین تتیگینی چکیب حاضیر دایانمیشدی. بودور، آياق سسلری یاخینلاشیر. قارشى طرفدن آتیلان گولله لرین سسی ضعیفله میشدی. واقیف یاری هوشدا اولسا دا بونو حیسس اندیردی. گؤز قاپاقلاری ایختیارسیز اولاراق قاپانیردی. بیردن باشی نین اوستونده بیر نفرین دایاندیغینی حیسس ائتدی. زورلا

گۆزلینی آچدی، عسگرین پاپاغینا نظر سالدی. پاپاغا وورولموش نیشانی گورنده اؤزوندن آسیلی اولمایارق گۆزلی یومولدو. گۆزلینی بیر ده خسته خانانین رئانیماسیا (تعجیلی یاردیم) شؤعه سینده آچدی. اولجه هئچ نه باشا دوشمه دی. هارادا اولدوغونو کسدیره بیلمه دی. بورایا نئجه، کیم طرفیندن گتیریلدیگینی ده بیلمه دی. گۆزلی نین قباغیندا خیرداجا قارا نؤقته لر اویناشماغا باشلادی. بیر آز باخدیقدان سونرا باخیشلاری دورولدو. آستا-آستا گزیب پیچیلداشان حکیملری گۆرمه یه چالیشدی. حکیمین بیرى نین گۆزو اونا ساتاشدی. واقیفین آچیلیمیش گۆزلینی گۆروب یاخینلاشدی، اونا ساری آییلیب:

—شوکور آلاها، آییلدین، آنان ناماز اوسته ایمیش، بیزیمکیلر واخیندا چاتماسا ایدیلر، آلاسه بیلیر آخیرین نئجه اولاجاقدی. سنی تبریک ائدیرم، سنه داها اؤلوم یوخدو، — دئدی.

واقیفین یارالاری آغیر اولسا دا گئتدیكجه حالی یاخیلاشیردی. ایندی اونا هر شئی ناغیل، یوخو کیمی گلیردی. هر شئی خیالیندا جانلانیردی: یولداشلاری ایله کشفیاتا گتتمکلی، ارمنیلری اسیر ائدیپ قاباقلارینا قاتماقلاری، یولداشلارینی اوزاقلادیریب اؤزو تک باشینا ارمنیلرین قباغینی ساخلاماسی،

ارمنیلرین ایزه دوشه رک اونلاری گولله یاغیشینا بارانا توتماقلاری، هامیسی بیر کینولنتتی کیمی گوزلری نین اؤنوندن کئچدی.

واقیف بیر-ایکی گونه خستخانادان چیخیب ائولرینه گئتمه لی ایدی. حکیملرینه، تیبب باجیلارینا مینتدارلیق ائده رک X ست X انادان چیخدی. ایگید پهلوان کیمی بویلو، بوخونلو آذربایجان عسگری ائوینه علیل آراباسیندا قایدیدردی. عایيله واقیفین ساغ-سالامات قاییتماسینی بایرام ائدیردی. آنجاق اونلارین بو سئوینجی اوزون سورمه دی. واقیف بدنینه آغری حیسس ائتمه یه باشلادی. اعضالاری برک اینجیدیردی. گونلر کئچدیکجه اونون حالی خارابلاشیردی. ارمنی گولله سی اؤز ایشینی گورموشدو، غصبکارلارین گولله سی واقیفین آیاغینی شیکست ائتمیشدی. حکیملر قله نی چیخاردیب اونون یاراسینی ساغالتسالار دا یاراسی یئیندن قوور ائدیردی. آلدیغی موعالیجه نین تاثیر قیسا اولوردو.

واقیف داها آیاغا قالخا بیلیمیردی. اونون دردیندن آتا-آناسی نین قددی آیلیمیشدی. کیچیک باجی گئجه-گوندوز اونون قوللوغوندا دایانیر، اونون هر عذابینا هر سیزیلتیسینا «جان» دئییردی. بؤیوک باجی ایسه قارداشی نین یانینا گه لر، بیر آز اوتورار، حال-احوال توتار، تله سیک اؤز ائوینه قایدیدردی. کیچیک باجی عایيله لی ایدی. آنجاق قارداشی نین قوللوغوندا دورموشدو. اونون اری

قاراباغ ووروشلاریندا وطن یولوندا شهید اولموشدو. ایندی ده بودور، قارداش جان وئریر، باجی ایکینجی بیر عزیزینی شهید وئیریدی.

...مجلسه ییغیشان آروادلاردان بیرى نین پیچیلتی ایله یانینداکی نین قولاغینا دندیگی سۆز اطرافا سپلندی. آغلایانلارین گۆز یاشی اوزونده دوندو؛ بالاجا باجی آغلامیردی. بۆیوک باجی هر شئی باشا دوشموشدو. اودور کی، اوزونو مجلس اهلینه توتوب دئدی: - من گورورم کی، سیز ییز باجیلارا بیرتھر باخیرسینیز. بیزی قیناییرسینیز. دوزدو، من آغلاییرام، باجیمسا آغلامیر. اونو بیلین کی، من قارداشیمی یوخ، اوزومو آغلاییرام، چونکی اونون قوللوغوندا دورمادیم، اونون ازیتینی چکمه دیم. او دونیایا، اونون یانینا اوزوقارا گئده جگم. او دونیادا من نه جاواب وئره جگم، بیلیمیرم، آنجاق بالاجا باجیم قارداشیمین هر عذابینا دۆزدو، گئجه یاتمادی، گوندوز دینجلمه دی، اونون قوللوغوندا دوردو. باجیمین قارداشیم ائله دیکلری بیر تسلیدیر، تسکینلیکدیر. او، آغلامیر، فیکیرلشیر کی، گۆره سن قارداشیم اۆزگه نه ایله کۆمک ائده بیلردیم. منی ائتمه دیکلریم یاندریر، باجیم ایسه ائتدیکلری ایله تسکینلیک تاپیر.

بۆیوک باجی سۆزلرینی بیتیردی. دسمالینی گۆزلرینه توتوب داها برکدن هۆنکوردو.

غریبه طالعلر

اینسان چوخ غریبه مخلوقدور. اینسان تفککورو اینسان قورولوشو قدر مورککب و چتیندیر. بعضن (یا چوخ واخت) اینسان یانینداکینی گۆره بیلیمیر، سعادتی نی باشقا یثرده آختاریر. بؤیوک شاعیریمیز نریمان حسنزاده دئمشکن «بخت قاپی آغزیندا آیاق اوسته دیر» بو فیکیرلری ائلجه ده شاعیر و یازیچیلار حاقیندا دا دئمک اولار. بیر تدبیرده مئهریان، اوزوگولر بیر خانیم اولان متانت متین منه یاخینلاشدی و یثیجه چاپدان چیخمیش بیر کیتابینی منه تقدیم ائدی. من کیتابی ممنوعیتله قبول ائدیم، فیکیرلشدیم کی، یقین سیرادان بیر شعر توپلوسودور. گتیریب ائوده کیتابخاناما قویدوم. اوخوماغا واخت اولمادی و من اونو اونوتدوم. بیر گون کیتابخانامی سلیقه یه سالاندا کیتاب الیمه کئچدی و من مؤلیفین گولر اوزونه باخاندا ایچیمدن بیر خجالت حیسی کئچدی؛

اوخومادیغیما گۆره. کیتابی گۆتوروب ورقله مه یه باشلادیم، بیر شعر، ایکی شعر... اوخودوم و بیر ده باخدیم کی، شعرلی اوخویوب قورتارمیشام. یوخاریدا قئید ائتدیگیم کیمی اینسان بزن خوشبختلیگینی باشقا یئرده آختاردیغی کیمی، همیشه چالیشیر کی، کلاسیکلرین، اوزده اولانلارین اثرلرینی، شعرلرینی اوخوسون. فیکیرلشمیریک کی، بلکه ایندی «بالاجا سایدیغیمیز آدمالارین هانسیسا گلّه جکده کلاسیکلشه، مشهورلاشا بیلر.

متانت متی نین شعرلر توپلانمیش کیتابی ییغجام اولسا دا او بیر چوخ موضوعولارا توخونوب. «آرزو قانادلاری» آدلاندریدیغی کیتابچاسیندا مؤلیف اساسن تمیز، لکه دوشمه یین، بختی داشا دین محبتینی ترنوم ائدیب. بوندان باشقا یوردا محبت، وطنی قوروماق اوچون کیشی غیرتلی اوغول یئتشدیرمک لازیم اولدوغونو دا اؤز شعرلی نین لئیموتیوی سئچیب. شاعیره خانیمین کیتابیندا قوشمالار، گراییلار، بایاتیلار و سربست شعرلر یئر آلیب. اونون شعرلرینی آدام اوخویاندا چتینلیک چکمیر، آخار بیر سو کیمی آدام دالینجا آپار. شعرلر هضم اولوناندير. فیکیرلری آچیق، میصرعاعلاری آخیدیر. یئرلی-یئرسیز پافوسلاردان، غلیظ سؤزلری ایشلتمکدن قاجیب. اونون شعرلی شیرین بیر ناغیل کیمی اوخونور، چونکی صمیمی بیر دویغو ایله یازیلیب. هاراداکي صمیمیت وار، اورادا

صافلیق، حقیقت وار، او یازیلار اوخوناجاق. شعرلرده هم نیسگیل، هم درد، هم سئوینج نوتلاری وار. او، هئچ بیر حیسیینی، سیرینی اوخوجوسوندان گیزلتمیر. وطنپرورلیک موضوعوسوندا یازدیغی «مرد ایگیدلیریم» شعرینده وطنین مرد ایگیدلرینه موراجیعت ائدیر، اونلاری داردا قالمیش آنا یوردو قورو ماغا سسله ییر.

- دؤزمه یین وطنین آه-ناله سینه،

آنا فریادینا، باجی سسینه.

درددن دامغا وورون یاد سینه سینه،

هاردا قالمیسینیز، مرد ایگیدلیریم؟!

آنا موضوعو بشری بیر موضوعودور. هر بیر اینسانین نازیك، ظریف، ضعیف دو یغولو یثردیر. هر بیر شاعیر ده، یازیچی دا جسارت ائدیب، آنا حاقیندا اورگی ایسته یین قدر موکمل بیر آبیده یارادا بیلیمیر. متانت خانیمین اورگی نین سیز یلتیسیندان یارانمیش بو شعر آناسینا وئره بیله جگی کیچیجیک بیر هدیه دیر؛ آناسی نین اوغول دردیندن بئلی بو کولموش، ساچلاری آغارمیش، واختسیز قوجالمیشدیر.

- آرزومو آرزونلا چاتان گؤرموشم،

جانینی جانیم قاتان گؤرموشم،

ایندی ده یاتا قدا یاتان گؤرموشم،

آنام منیم، نییه واختسیز قوجالدین؟

آدامین اؤز ایختیاری الینده اولسایدی، نه واردی کی؟
آناسینی نینکی اؤلمه یه، هئچ قوجالماغا قویمازدی. آنا نچه یاشیندا
اولسا دا آنادیر. آدام آنالی دونیاسی ایله جاواندیر، ارکؤیوندور
بالاجا بیر اوشاقدیر. ائله کی، آنا دونیاسینی دییشدی، اؤولادی آنانین
یاشی قدر قوجالیر.

متانت خانیمین حیاتی کشمکشلرله دولو اولوب. بو حیسی
اونون شعرلرینی اوخویاندا باشا دوشمک اولور. گاه آغلایان، گاه
سئوین شاعیره یه اوغلانلاری بؤیوک دایاقدیر، اونون قوشا
قانادیدیر. «کمالیم منیم» شعرینده شاعیره خانیم بئله دئیر:

- سنسن بو دونیادا آرزو- دیلگیم،

کؤکسومده چیرپینان، ووران اورگیم،

چتین گونلریمده آرخام، کؤمگیم.

قیزیلدان قییمتلی کمالیم منیم.

آتالار سؤزودر، دئیرلر «قیز ائوین، اوغلان چؤلون
یاراشیغیدیر». متانت خانیم اوغلو کمالی اؤزونه آرخا- دیرک بیلیر.
دوغرودان دا، یاخشی اؤولاد آتا-آنانین یاراشیغی، دیلی نین
اوزونلوغودور.

شاعیره هردن اؤزونه قاپیلیر، اؤلمگی یاشاماقدان اوستون
توتور. هئچ فیکیرلشمک ده ایستیمیر کی، بو دونیا ائله قمیله، کدریله
گؤزلدیر. قم- کدر دویماسان سئوینجین قدرینی بیلمزسن.

- قیسمتیم غوصه ایله اولوبدو قهر،

جانیمی آلیبدی آجی بیر کدر،

اوزولور اوره ییم هر آخشام-سحر،

بئله یاشاماقدان اؤلمگیم گرک.

متانت خانیمین بدینلیگی، «ؤلمک ایستگی» اؤتوب کئچنده
باشینی قالدیریب اطرافینا باخیر، یاخشی و پیسی بیر-بیریندن آیرماغا
چالیشیر. حیاتین موشاهیده ائتدیگی آدمالارین بعضیلری نین نئجه
رذیل، ساتقین، خاین بعضن قورخاق، بعضن فاغیر، بیر سؤزله
«جایب» اولدوغونو گؤرور و اونلارین حالینا آجییر، «یازیغی گلیر»:

- گرکدیر یاخشینی - پیسدن آیرام،

دونیانی نادانا هارام ساییرام،

آلچاغی، یالتاغی خزل ساییرام،

قورخاق اینسانلارا یازیغیم گلیر.

متانت خانیمین شعرلریندن حیسس اولونور کی، او سئودیکی
اینساندان یاریمایب، اونو دلیجه سینه سئوسه ده، عوضینده
سئوگیلیسیندن خیانت گؤروب، سارسیلیب، اؤز اودوندا آلیشیب،

یانیب. بلکه ده سئوگیلیسی نین خیانتی بیر تسادوفدور؟ بونو باغیشلاماق اولار، اوستوندن کئچمک اولار. آنجاق ایش او یثره گلیب چیخیر کی، کیشیده قادینا قارشی لاقئیدلیک یارانیر. باخ اوندا فاجیعه باشلایر. کیشیده قادینا قارشی حدسیز قیسقانجلیق ان پیس خاصیت اولسا دا، لاقئیدلیک دهشتدیر، رذالتدیر.

-اؤگئی باخیشلارین اوزوبدو منی،

آنلایا بیلیمیرم یئنه ده سنی.

گؤره سن نیلگیم سئو سن منی،

یاد اولان باخیشلار قور اولاجاقدیر.

متانت خانیم دونیانین ایشلرینه ده مات قالب. هر دئییلن سؤزلری اوزده گؤرونن یالانچی تبسسوملری، اورکدن گلمه ین حقیقتی گؤروب ده اونلارا نیفرت ائدیر. مؤلیفین قناعتینه گؤره دونیانین ایشی نین دوزلمه مه سینه بیلواسیطه بونلار دا باعث کاردیر. شاعیره خانیمین بو شعرى مممد آرازین اؤلمز میصراعلارینی خاطیرلادیر: دنیا دوزلمیر کی، دوزلمیر، بابا!

- بو سیرلی دونیادان هر کس باخسا دا،

چایلاردان، آرخلاردان سولار آخسا دا،

نادانلار قیزیلدان کمر تاخسا دا،

یئنه بو دونیانین ایشی دوزلمز.

اوندا باخيب گورن منه ئيلرسن؟

ایلان کیمی ساریلارام جانینا،

هارای سالیب، گۆرن منه نیلرسن؟

نئیلیه جک گۆره سن سئوگیلیسی؟ گئندلر اوچون
آغلامازلار، گئندلر اوچون یالواریمازلار، گئندلر اوچون قاباغینا
کئچمزلر. مرحوم شاعیریمیز نصرت کسمنلی دئمیشکن «گئدیرسه
قوی ائله بهانه سیز گئتسین».

- متانت، هر سئوگی سعادت دئییل،

هر ایستک، هر دویغو، محبت دئییل،

بلکه تصادوفدو، خیانت دئییل،

ایندی پشیمانام، سئومیه جگم.

بوندان آرتیق نه جاواب؟ مؤلیف هر شئی اؤزو جاواب

وئریب، اؤز ده قارار آلیب:

- ائله بیل بولوددان شیمشک سییریلدی،

بیر داها من سنی سئومیه جگم!

سئوینجیم سئوگیدن قفیل آیریلدی، بیر داها من سنی سئومه

یه جه یم. متانت خانیم بعضن دوستلاریندان، سئوگیلیندن

کوسدویو کیمی، هردن دونیادان دا (بلکه دونیاسیندان؟) کوسور.

دونیانین نامردلیگیندن، دونیانین اونا وئردیگی درد-بلادان آلاهینا

گیلئی-گوزار ائله ییر، ناقیض ایشلری دونیادان گؤزلمه دیگینی
دئیر:

-قویوب اؤنومه قارماغی،

باجاریر تورا سالماغی،

من بو قدر آلچالماغی

بو دونیادان گؤزله مزدیم.

متانت خانیم اؤزو فیزیکا موعلیمه سیدیر، یعنی دقیق علملر
ساحه سینده چالیشانلارداندیر. آنجاق اونون یازدیغی شعرلر هئچ ده
مشهور شاعیرلرین شعرلریندن ضعیف دئییل، لیریکدیر،
اوخوناقلیدیر. دوزدور، بعضن او بدینلییه قاپیلیر، بو دا یقین کی،
اونون حیاتیندان ایره لی گلیر. آنجاق من چوخ ایستردیم کی،
وفاسیزلارین اودونا بئله یانماسین، سیلکینیب چیخسین، اطرافینا نظر
سالسین، اوندا گؤرر کی، حیات، دنیا هئچ ده نامردلردن،
خیانتکارلاردان، پیس آدمیلاردان عیبارت دئییل. حیاتدا پیسلر
اولدوغو قدر یاخشیلار دا وار. ایکی جییرپاراسی آرخا-دایاغی،
اوغلانلاری وار. گله جگه نیکینلیکله باخسین و ایندیدن نوه لری
نین شیرینلیگینی دویسون. من اونون ایلک نوبارینی - «آرزو
قاندالاریندا» کیتابینی تبریک ائدیرم و یئنی-یئنی شعرلرینی اوخوماق
اومیدیه آیریلیرام.

عجم جوجوقلاری

۱۹۱۸-جی ایل ارمنی-موسلمان قیرغینی ایدی. ارمنیلره «داشناکستون» تشکیلاتی عملی-باشلی یارق-یاساق وئرمیش، تپه دن-دیرناغا کیمی سیلاحلاندیرمیشدی. اونلار توپ سیلاحینی آتلارا یوکلیه رک قاراداغین باشینا چیخارمیش، اورادان کندين اورتاسینی نشان آلمیشدیلار. ارمنیلر «ساری دئمی» دن کنده هوجوم ائتدیلر. ارمنی سرکرده سی توپچویا «آتش» امری وئردی. توپدان آتیلان گولله کندين اورتاسینا دوشوب نئچه ائوی داغیتدی. آغلاشما،

آرواد-اوشاقلارین چیغیرتسی کندی باشینا گؤتوردو. کیشیلر تتر آتلاندیلار؛ آرواد-اوشاگی کئددن چیخارماق لازیم ایدی. ائولرینده گیزلندیکلری بئشاتیلان، اوچ آتیلان توفنگلری گؤتوردولر. آرواد-اوشاگی آرابالارا، اولاقلاری میندیره رک کندی ترک ائتمه یه تلسدیلر. کیشیلر بیر تهر اونلاری کئددن چیخاردیب گؤزدن اوزاق بیر داغین دره سینه گتیردی. اؤزلری ارمنیلرین قاباغینی کسمکدن اؤترو کنده طرف دؤندولر.

...تورک قوشونو کؤمک اوچون آتلارینی قیرمانجلا بیردی. اونلار قونشو کندلری ارمنی داشناکلاریندان تمیزله یه-تمیزله یه گلیردیلر. ارمنی قانیچنلری تورک قوشونونون اوزاقدا اولدوغونو ظن ائده رک بو کنده هوجوم ائتمک، دینج اهاالینی قیرماق، کندی وار-یوخونو تالاییب، سونرا دا کندی یاندیرماق ایسته بیردیلر.

تورک سرکرده سی فتحعلی خان قوشونو ایله کنده داخیل اولدو. کیشیلر کنده وارید اولموش فتحعلی خانی دؤوره یه آلدیلار. فتحعلی خان بیر گؤز قیرپیمیندا سیچراییب ایری داشین اوستونه چیخدی. اونون هوندور بویو داشین اوستونده داها عظمتلی گؤروندو. اینجه بئلینه ائتلی، زرلی کمر باغلادیغیندان بئلی داها دا اینجلمیش، سانکی اوزو کدن کئچه جکدی.

مئیدان آداملا دولموشدو. یاخین کندلرین جاوانلاری، ایگید اوغلانلاری دا گلیمیشدی. فته لی خان ایزدیحاما گۆز گزدریب تورک لهجه سیله اوجا سسله دئدی:

- آی جاماعات، کندین آغساققالارینی چاغیرین، بورا گلسینلر.

موللا اسماعیل و بیر نئچه آغساققال فتحعلی خانا یاخینلاشدی. گۆزلرینی تورک سرکرده سی نین گۆزلرینه دیکدیلر، اونون نه دئییه جگینی گۆزله دیلر.

تورک سرکرده سی ایزدیحامی یئیندن نظردن کئچیریب سوروشدو:

- کندین قوچاق، غئیرتلی اوغلانلاریندان کیم وار بورادا؟
موللا اسماعیل گۆزلرینی دولاندریب ذوالفقارین اوزونده ساخلادی. ذوالفقار کندین ووروب-توتان، هئچ کیمدن قورخمایان اوغلانلاریندان ایدی. او، ایگید اولماقلا برابر هوندوربوی، ائنلی کورک، قولو زورلو بیر قوچاق ایدی. موللا اسماعیل ذوالفقارا یاخینلاشدی. اونون قولوندان یاپیشیب سرکردنن هوزورونا گتیردی. سونرا دا گئدیپ قوچاقلیقدا هئچ ده ذوالفقاردان گئری قالمايان بورجالینی، نجفی و بندالینی گتیردی.

- پاشام، بیزیم بو اوغلانلارین هر بیرى بیر قوشونا دیر.

فته لی خان داشین اوستوندن یثره آتداندی. اوغلانلارا یاخینلاشیب آیری-آیریلیقدا هر بیرى نین چيگینلریندن مؤحکم-مؤحکم سیخدی، قارتال باخیشلاری ایله اونلارین اوز-گۆزونو نظردن کئچیردی. دمیر کیمی برکیمیش الینی اونلارین کورگینه ووروب دئدی:

- عجم جوجوقلاری، سیزه یارق-یاساق وئره جگم. گئجه چیخیرسینیز یوخاری، داغلارا ساری، گندیب توغلو قایاسینی توتورسونوز. هه، بیلیرسینیز کی، توغلو قایاسی ارمنیلرین توپلاشدیغی کندین باشی نین اوستونده دیر. او قایادان سنگری ساخلایرسینیز. من گون چیخانا یاخین، تئزدن سیزین یانینیزدا حاضیر اولاجام. دی هایدی، عجم جوجوقلاری، دورماين، گئدین، حاضیرلاشین.

فتحعلی خان تاپشیریقلارینی وئردیکدن سونرا گتیریب اونلارین هره سینه ایچی قومبارا، گولله، سیلاح-سورساتلا دولو اولان ایکی هیبه وئردی. قومبارانی ایشلتمگی بیلمه ین ذوالفقارگیله اوندان نئجه ایستیفاده ائتمگی اؤیرتدی. فتحعلی خان اونو دا علاوه ائتدی کی، قومبارانی لازیم اولاندا ایشله دین، بوش یثره آتماين.

آخشاما یاخین دوستلار داغلارا طرف قالخماغا باشلادیلار.
 کندین کنارینا چاتاندا اونلاری مارق بورودو: گۆره سن، بو قومبارا
 نه اولان شئیدیر، بیر آتاق، گۆرک، نئجه سیلاحدیر؟
 ذوالفقار الینی بئلینه آتدی، قومبارانین بیرینی گۆتوروب
 یاخینلیقدکی چایا آتدی. چایدان قالخان توز-دومان قاریشیق سو
 ذرهجیکلریندن، داش قیرینتیلاریندان بیر آنلیق هئچ نه گۆرونمه دی.
 اونلار امین اولدولار کی، بو ندرسه چوخ گوجلوشئیدیر.
 آشاغیدا دایانیب اونلاری ایزله ین فتحعلی خان بو حادثه نی
 گۆردو، عسگرلریندن بیرینی یاخینا چاغیریب دئدی:
 - اونلار ماراقدان قومبارانی آتدیلار. آپار اونلارا بیر قومبارا
 وئر، اؤزو ده تاپشیر کی، پاشا دئیر، بیر ده بئله سهوه یول وئرسنیز
 یئرینیزدجه گوللله یه جم.
 عسگر پاشانین امرینی یئرینه یئتیریب اونلارا دئدی:
 - بو سیلاح دوشمنی اؤلدورمک اوچوندور، وطن تورپاغینی
 یارالاماق اوچون یوخ، سیز اونو نییه آتدینیز؟
 ذوالفقار اؤتکم سسله جاواب وئردی:
 - بیز بیلمه لیدیک کی، او نه اولان شئیدیر؟ اونون اوچون ده
 آتدیق.

عسگر هنج نه دئمه دی، گولومسونوب گئری قایتیدی. ذوالفقارگیل یوللارینا داعوام ائتدیلر. سنگره چاتیب سحره قدر ارمنیلری گوزدن قویمادیلار. اونلارین کنده هوجوم اوچون نئجه حاضیرلاشدیقارلاری نین شاهیدی اولدولار.

ایواق قالدیقارلاریندان گئجه نین بیر یاریسی آجلیق حیس ائدیب هئیه لرینی آچدیلار. هئیه نین بیر سیلاحلا دولو ایدی. او بیر هئیه نی آچدیقدا گوزلرینه اینانمادیلار. هئیه نین ایچی جوربجور یئمکله دولو ایدی. اورادا حتّی بیر شوشه ایچکی ده قویولموشدو. اونلار بؤیوک داشین دالیندا آشای او توروب سوفره آچدیلار. دویونجا یئیب-ایچندن سونرا نؤبه ایله یاتیب-دینجلمک قرارینا گلدیلر.

سحر آچیلماق اوزره ایدی. ارمنیلر یوخودان دورموشدولار. سرکرده لر عسگرلره تاپشیریقلار وئیردی. حیس اولونوردو کی، اونلار هوجوم اوچون تام حاضیردیلار. آشایدان - تورک قوشونوندان ایسه سس-سوراق یوخ ایدی. ذوالفقارگیل ناراحت اولماغا باشلادیلار. نجف اوزونو ذوالفقارا توتوب دئدی:

- ذوالفقار، بیردن تورکون قوشونو گلمز، ارمنیلر بیزی بوردا قیرار. اونلار چوخ، بیز آز. اؤلمگیمدن قورخمورام، اوجوز اؤلومدن

قورخورام. بیر ده کی، من اؤلسم او بویدا کولفت باشسیز قالیب
آجیندان قیریلجاقلار.

ذوالفقار دوستلارینا اورک-دیرک وئردی:

- قورخماین، تورکون پاشاسی مرد اولور، هارادا اولسا گلیب
چیخاقلار.

بیر آز دا کئچدی. گون گؤیلرده گؤرونمه یه باشلادی.
دوستلار ناراحات-ناراحات بیر-بیری نین اوزونه باخدیلار. ذوالفقار
اونلارین ناراحات باخیشلارینی گؤروب یئنه تسکین ائدیجی سسله
دئدی:

- بو هئچ کیشیلیکدن دئیل، قویوب قاقماق نامردلرین
ایشیدیر. بیز، نه اولور اولسون، ارمنیلرین قاباغینی ساخلامالییق.

اونلارین قولاغینا ایکی دفعه زنگ سسی گلدی. بو ارمنی
قوشونونون هوجوم ایشاره سی ایدی. اوچونجو زنگدن سونرا
ذوالفقارین ایتی گؤزلری یوخاریدا ایلیشیب قالدی. اورادان ارمنی
قوشونلاری نین سئل کیمی آخیب اوزو یوخاری داشداندیغینی
گؤردو. آتلارین آیاغی آلتیندان چیخان توز-دومانان اطراف
گؤرونمز اولدو. ذوالفقار یولداشلارینا مصلحت گؤردو:

- توفنگلرینیزی دولدورون، حاضر اولون، من نه واخت
«آتش» دئسم اوندا آتار سینیز.

بیر گولله مسافه سی قالمیش ذوالفقار امر وئردی. اونلار داشین دییینده دایاناراق یوخاریدان آتین اوستونده سورعتله گلن ارمنیلری گولله یاغیشینا توتدولار. ارمنیلر قاباقدا هئچ نه گؤرمسه لر ده قاراسینا آتماغا باشلادیلار. ذوالفقار یئنیندن امر وئردی:

- ساغ طرفده کی آغ یولو گؤزدن قویمایین! ارمنی قوشونو آغ یولا چاتاندا قومبارانی آتارسینیز!

آغ یول قاینین دییندن کئچیردی. اگر ارمنی قوشونو آغ یولو کئچسیدی، ذوالفقار گیلین دالیندا دایانیب ووروشدوقلاری ایری داشلیق اراضینی موهاسیره یه آلا بیلرديلر. ارمنیلر آغ یولا یاخینلاشاندا ذوالفقار قومبارانین بیرینی وار گوجو ایله ارمنی قوشونونون ایچینه آتدی. اونلارین قاباقدا گلن دستسی قویون سوروسو کیمی یئر یاتدی. ارمنیلر خئیلی ایتکی وئر رک گئری چکیلدیلر. نه اولدوغونو آنلایان ارمنیلر بو دفعه داها سورعتله هوجوما کئچدیلر. ذوالفقار قومبارانین بیرینی ده آتدی. او، ارمنیلرله دؤیوشه-دؤیوشه هردن پاشا ایله شرطلشدیکلری یئر - قیرخبولاق طرفه باخیردی؛ تورکون اوردوسو گلمه لیدی. بیردن قولاقلاری آرخادان کیشنرتی سسینی آلدی. دؤنوب آرخایا باخدی. قیرخبولاغین اوستونده تورک پاشاسی نین آتی ایکی آیاغی اوسته شاهه قالخاراق فینخیریدی، بورون پرلری گئنیشله نیب یومولوردو.

پاشا بیردن ائله بیر دلی نره چکدی کی، ذوالفقار غیری-
ایختیاری یئیدن دؤنوب آرخایا باخدی. گوردویو منظره دن
اوزونده سئوینج قاریشیق تعجوب ایفاده سی یارانندی. پاشا هر ایکی
الینده توتدوغو ماوزئردن آتیردی. آتدیغی گولله لرین بیرى ده بوشا
چیخمیردی. هر آتسه بیر ارمنى آتدان آشیردی. ذوالفقار چاشیب
قالمیشدی، بیلیردی پاشانین بو ایگیدلیگی اونون اؤز قوچاقلیغی
ایدی، یوخسا آلاهلین مؤعجیزه سیدی؟ پاشا ارمنیلری دنله یه-دنله
یه ارمنى قوشونونون ایچینه گیردی. گوجلوه همله دن اؤزلرینی
ایتیرمیش ارمنیلر گئری چکیلیب قاچماغا باشلادیلار. تورکون
قوشونو ارمنیلری قوواراق اونلارین مسکونلاشمیش اولدوقلاری
کندی اله کئچیردیلر. ارمنیلر پرن-پرن دوشدولر. ذوالفقار، نجف،
بورجالى و بندالى تورک قوشونو ایله بیرلیکده دؤیوشه-دؤیوشه
ارمنى قوشونونو دارماداغین ائدیپ، ظفرله کنده قایتدیلار.
کنده آرواد-اوشاق ییغیشیب دؤیوشن اوردونو گؤزله
بیردی. فته لی خان یئنه داشین اوستونه چیخدی، دوستلارین
قوچاقلیغیندان دانیشدی. آشاغی ائنیب ذوالفقارگیلی قوچاقلادی،
الیرینی یئنه ده اونلارین کورگینه ووروب دئدی:

- احسن سیزه، عجم جوجوقلاری، سنگری یاخشی
ساخلادینیز. سیز اولماسایدینیز بلکه منیم قوشونوم بئله ظفر چالا
بیلمزدی.
دؤرد دوست فخر و غورورلا فتحعلی خانین اوزونه باخدی.

«ساجلارینی نییه کسدیرمیسن؟..»

یازین ایلک گونلری ایدی، هاوانین سویوغو چکیلیمه میشدی. شیمالدان اسن سویوق کولک آدامین ایلکینه ایشلیردی. یاز گونشی نین سویوق کولکلردن کئچیب بیزه چاتان ایللق شوعاعلاری دا بو سویوغون تاثیرینی آزالدا بيلمیردی. اوزو شیمالا طرف اولان داغلارین باشینداکی قار هله ده اریگیب قورتارمامیشدی. نینکی ارییب قورتارمامیشدی، هله تزه لیکجه اوستونه قار دا یاغمیشدی. اصلینده، هاوانی ایسینمه یه قویمایان ائله داغلارین باشینداکی قارین گؤندرديگی سویوق ایدی. دوققوزونجو صیفین شاگردلرینه

تاپشیر میشدیم کی، آیین ایکسینده شهیدلر خیابانی نین قارشیسینا ییغیشسینلار. کلجیرین ایشغالی نین آنیم گونو شهیدلرین مزارینی زیارت ائده جکدیک. شهیدلر خیابانینا یاخین آوتوبوسدان دوشنده کیچیک مئیدانچانین بیر طرفینه توپلاشمیش شاگیردلریمی گۆردوم. گۆزیاری باخدیم، هامی بورادا ایدی. نرگیز، قرنفیل، لاله، کامیل، عیسا... یوسفله نوباره گۆرمه دیم. اوشاقلارلا گۆروشوب:

هامی گلیمی؟ بس کیم گلمه ییب؟ - دئییه سوروشدوم.

یوسفله نوبار گلمه ییب، اونلار دا ایندیلرده گلمه لیدیرلر، اوشاقلار جاواب وئردیلر.

من شاگیردلریمین هامیسینی اطرافیمدا گۆرنده چوخ سئویندیم. بئش ایلدیر کی، اونلارین صنیف رهبریم. گۆزلریمین قاباغیندا بؤیویورلر. ایندیجن ائله ده بیر فرق حیسس ائلمیردیم. منیم اوچون اونلار بئشینجی صنیفده قبول ائله دیگیم بالاجا اوشاق-لاردر. آما یوخ، دئییه سن، بو ایل اؤزلرینی بیر قدر غریبه آپاریملار. اوغلانلارین ییغ یئری ترله ییب. قیزلار دا چیچگی چیرتلامیش چمن کیمی گۆزلیکلریله گۆز اوخشاییرلار. اؤزلری ده بیر قدر اوتانجاق اولوبلار.

بیلیرم کی، بو یئنیئتمه لرین ایندیکی چاغلاری چوخ رومانئیک اولور. هم ده ائله حساسدیرلار کی، بیر بالاجا اؤگنلیک گۆرسه

لر، بولود کیمی توتولورلار. آما منیمله چوخ آسانلیقلا اونسیت قورورلار. هانسی نین بیر نیگارانچیلیغی اولسا، بیر قدر چکینه - چکینه منه یاخینلاشیر، فیکیرلرینی بؤلوشورلر. واختیم اولاندا اونلارین ائولرینه ده گئدیرم. والیدینلریله، خصوصیه، قیزلارین آنالاری، اوغلانلارین آتالارییلا گؤروشور، اوشاقلارلا باغلی پروبلملری موذاکیره اندیرم. موعلیم یولداشلاریمین بعضیلرینه منیم بئله موناسییتیم غریبه گلیر:

سن اوشاقلارلا چوخ جان یاندیریرسان. اونلارین یولوندا دریدن- قاییقدان چیخیرسان، دئینلر ده اولور.

بس نئجه، اونلار دا منیم اوولادلاریمدیر. من اونلارلا فخر اندیرم. مکتبی بیتیرینجه دیر، هره سی بیر طرفه گنده جک. ائله داغلیشاجاقلار کی، هئچ ایزلرینی، توزلارینی دا گؤرمیه جکسن. بلکه، یولدا قارشیلانسان، سلام وئرمه یهنی ده تاپیلاجاق..

اونلارین ساغلیغینی ایسته ییریک. ایسته ییریک کی، عاغیلی اوشاقلار کیمی بؤیوسونلر، وطنین لایققلی اوولادلاری اولسونلار، یاخشى سوراقلاری گلکسین. منه ائله بیرجه بو لازیمدیر. منیم اونلارا جان یاندیرماق ایستگیم ایچیمدن گلیر.

البتته، بئله صؤحبتلر ائله ده تاثیر اندیجی دئییل. شاگیدلریمی گؤرن کیمی هر شئی یادیمدان چیخیر، اونلاری عؤمور باغیمین

گوللری حساب ائدیرم. منیم باغیمین، باغچامین چیچکلری، گوللری اونلاردیر. تتر-تتر ائویمه گلیرلر، درسیرنه یاردیمچی اولورام، چتینلیک چکنلره ایستقامت وئیرم. بئله، گونلریم، موعیملیک حیاتیمنی یاشادیر.

...شاگردلریمین آراسیندا فرق قویماسام دا، هر دفعه یوسیفی گؤرنده گنجلیک خاطیره لریم باش قالدیریدی. کدر قاریشیق اووقاتلا ائله اوشاقلارین ایندیکی یاشیندا اولدوغوم گونلریمی خاطیرلایرام...

بالاجا کندیمیز، داغین دؤشونه سؤیکنمیش ائولر، کندآراسی جیغیرلار و کندین آشاغی اتکینده، یاستانادا یئرلشن مکتیمیز گؤزلریمین اؤنونه گلیر. سککیزینجی صیفی کندیمیزده کی همین مکتبه بیتیردیم. صیفی یولداشلاریمین بعضیلری رایون مرکزینه اوخوماغا گئتدی، بعضیلری ده شهرده کی قوهوملاری نین یانیندا تحصیللرینی داوام ائتدیره جکدیلر. من ده شفیه ده قصبه دکی ائویمیزدن بیر قدر آشاغیدا یئرلشن، دمیریول استانیسیاسی نین یانینداکی مکتبه اوخومالی اولدوق. اونو دا دئیم کی، شفیه ایله بیر پارتادا اوتورموشدوق. بو مکتبه ده پنجره طرفه بیرینجی جرگه ده ایکیمیز بیر ایلشدیک. اون گوندن سونرا آغساجلی صیفی رهبریمیز

- والہ موعلیم اوشاقلاری پارتالاردا بیر قیزییر اوغلان اولماقلا اوتورماغی مصلحت گؤردو. شفیقه ایله منہ باخیب دئدی:

دئیہ سن، سیز چوخ مهربانسنیز، ایکینیز ائله بیر پارتادا ایلشین.

چوخ ساغ اولون، موعلیم، شفیقه هیجانینی گیزله ده بیلمه ییب دیللندی. آچیق آشکار گؤرونوردو کی، موعلیمین بیزی آیرمادیغینا چوخ سئوینمیشدی. ائله من ده هیجانلانمیشدیم. آخی شفیقه منیم چوخ یاخین رفیقم ایدی. بیرینجی صنیفدن عئینی پارتادا آیشمیشدی. سککیزینجی صنیفی قورتارانا قدر من صنیف نوماینده سی، او دا «تمیزکوم» اولموشدو. اوشاقلارین اللری نین تمیزلیگینه، دیرناقلارینا جیدی نظارت ائدیردی. حتی اوغلانلارین ساچی نین اوزانماسینا دا یول وئرمیردی. چانتاسیندا همیشه یود، قایچی، بئنت اولاردی. ساچی اوزون اوغلانلاری هردن جزالاندیرماغی دا واردی. اؤزو ده بونو ائله ائدردی هئچ کیم اینجیمزدی. سحری گون گؤرردین کی، هامی قایدادا درسه گلیب. فورما، قالستوک (کت شالوار)... بوتون بونلار دا اؤز یئرینده. ایندی بیز قصبه ده اوخومالی ایدیک. گنجلیگین گتیردیگی هاوا بیزی توتموشدو. خصوصیه، اوغلانلار قازان کیمی قاناییردی. هره سی بیر قیزی گؤزالتی ائلمیشدی. حیسس ائدیردیم کی، اوغلانلار منہ بیگانه دئییلر. خصوصیه، مندن بیر صنیف یوخاری اوخویان

یوسیف. او، مکتبی بیر ایل تئز بیتیردی. همین ایل عالی مکتبه قبول اولونا بیلمه دی. آنجاق حیسس اولونوردو کی، غورورونو پوزماییر، اؤزونه ایناملیدیر.

بیر گون مکتبه گلدی. بیزیم صیفین شاگردلری ایله چوخ مهربان ایدی.

حربی خیدمه گئدیرم، دئدی.

شفیقه ده تئز:

یقین بیزه مکتوب یازماغی اونوتمازسان، دئییب اونو آلتدان یوخاری سوزدو.

البتّه، مکتوب یازاجام.

کیمین آدینا یازاجاقسان؟

داها اونو دئمزلر.

یوسیف باشقا اوشاقلارلا، شفیقه ایله ال وئریب گؤروشدو. منه یاخینلاشاندا الیمی اوزاتمادیم. آنجاق او، باشینی منه طرف یاخینلاشدیریپ: باخ ها، منی گؤزله، ساچلارینی دا کسدیرمه، دئدی. تئز ده دؤنوب صیفدن چیخدی.

من یوسیفی سئومیردیم. اونا قارشى منده سئوگی حیسلری یوخ ایدی. آنجاق بونا باخمایارق، حیسس ائله دیم کی، یانقلاریم اود

توتوب یانیر. جانیمدا بیر ایستیلیک واردی. ائله بیلیردیم کی، هامی منه باخیر. یاخشی کی، بو حال تتر کئچدی...

بیز ده اورتا مکتبی بیتیردیک. چوخلاری کیمی من ده باکیا گلدیم، سندلریمی آذربایجان دؤولت اونیورسیئتینه وئردیم. آذربایجان دلی و ادبیات موعلمی اولماق ایسته ییردیم. شفیه ایسه طیب اونیورسیئتینه گتندی. من بیرنجی ایل عالی مکتبه قبول اولوندوم. آما شفیه قبول اولونا بیلمه دی. و سندلرینی طیب مکتبینه وئردی. سونرا دا قروپلاریندان بیر اوغلانلا ائولندی. همین گنج سونرالار طیب اونیورسیئتیینه ده بیتیریب حربی حکیم اولموشدو. من سونرا اوزون مودت شفیه نی گورمه دیم...

قاراباغ موحاریبه سی باشلادی، عالم بیر - بیرینه قاریشدی. تانیشلار، دوستلار بیر-بیریندن آیری دوشدو، یاخینلار، دوغمالار داغیلیشدی. چوخ آغیر بیر حیات باشلامیشدی. قارا خبرلر، آغیر خبرلر بیر-بیری نین آرخاسینجا قاراباقارا اینسانلاری ایزله ییردی.

قارابوغدایی، هوندور بویلو، قالین، قارا بیغلی، آغیر یارالانمیش بیر گنجی عملیات اوتاغینا گتیرمیشدیلر. حربی صحرا هوسپیتالیندا (بیمارستان) بیر گرگینلیک واردی. آغیر یارالیلاری وئرتولیوتلا داشیب گتیریردیلر. حربچیلرله موحافیظه اولونان هوسپیتالین اطرافیندا آدام الندن یئر یوخ ایدی. اینسانلار قایناشیردی. یارالیزی

نین آرخاسینجا گلن، ایتکینینی آختاران، جانینی تزه تاپشیران
اؤولادلاری نین اؤلوم خبریندن وای شیون قوپارانلار... بیر سؤزله،
بو منظره نی بیر دفعه گۆرن آدامین هئچ واخت یادیندان
چیخمایاجاق اوزونتولو گونلر...

ساوالان حکیم عملیات استولوندا اونو گۆزله ین یارالیا
یاخینلاشدی. گولله سینه سینی پارچالامیش، آغ جیرینی ده زدله
میشدی. ساوالان حکیم حیسن ائله دی کی، گنجی خیلاص ائتمک
مومکون اولمایاجاق. آنجاق الیندن گله نی اسیرگه مه یه
چالیشیردی. آغری کسیمی اینه لر وورولدو. فورصتدن ایستیفاده
ائدیب اوندان بیر نجه کلمه سؤز سوروشدو. بلکه ده، ساوالان
حکیم یارالینی اونا گۆره دانیشدیریدی کی، اؤلوم قورخوسونو
اوندان اوزاقلادیرسین:

— سن هارالیشان؟

کورون یوخاریسیندان، مئشه اتگی کنددم. اصلیمیز همین کنددن
اولوب، سونرا دمیریولو قیراغینداکی قصبه یه کؤچموشوک. من ده
همین قصبه ده دوغولموشام.

نه یاخشی، بیز همیئرلییک کی، من ده همین قصبه دنم.

یارالی خیریلتیلی دانیشیردی. آغری کسیجی اینه لردن سونرا بیر قدر اؤزونو یاخشی حیس ائدیردی. باشینی قالدیریپ ساوالان حکیمه دیقتله باخدی:

یوخ، من سنی همین قصبه ده گورمه میشم، قطیله دئدی. ائشیتمه میسن، دئیرلر کی، «آروادین هارالی، سن ده اورالی». منیم حیات یولداشیم همین مٹشه اتگی کنددنیر. اؤزو ده اورتا مکتبی قصبه ده اوخویوب.

آدی ندیر؟ یارالی گنج دیقتله حکیمین گؤزلینه باخیب سوروشدو.

شفیقه دیر.

هه، هه، تانیدیم، یادیم گلدی. اونونلا بیر قیز دا اوخویوردو، گولدسته آدلی بیر قیز. یولداشینیزدان سوروسانیز تانیاجاق. دئیرسینیز کی، یوسف سون گونلرینی، سون آنلارینی منیمله دانیشدی. بورادا منیم بیر دؤیوشچو دوستوم دا وار، آدی واقیفدیر. حکیم، اوندان موغایات اولارسینیز.

بوندان سونرا یوسف داها هئچ نه دئه بیلمه دی.

...همین گون یوسف ائله عملیات استولوندا جانینی تاپشیردی. قوهوملاری گلیمشیدیلر. شهیدین جنازه سینی باکیا - شهیدلر خیابانینا یولا سالدیلار. نیسبتن یونگول یارالی، ائله یوسفله بیر گه

گتیر یلمیش گنجین احوالی یاخشیلا شیردی. ساوالان اوندان یوسف حاقیندا سوروشاندا واقیفین گۆزلی دولدو:

حکیم، بلیرسن، او نجه ایگید بیر اوغلان ایدی؟ بیرینجی دفعه کلجیرین ایشغالی واختی ارمنیلره قان اوددورموشدو...

... یوسفله بیر گه ایکسی قالمیشدی. بیر قدر هوندورده مؤوقع توتموشدولار. یوسف یونگول پولثمیوتلا دؤیوشوردو، واقیف ایسه اسنایپر (تک تیر انداز) ایدی. ارمنیلر قفلتن بیر دسته دینج ساکینین قارشیسینی کسیدیلر. یوسف هوندوردن قیشقیردی:

ای، اجلالار، دینج ساکینلره ایشینیز اولماسین، بوراخین اونلاری.

ارمنیلر یوسفگیله طرفه آتش آچدیلار. گولله لردن بیرى واقیفین ساغ قولونا دیدی. ایندی او، آتش آچا بیلمیردی. یوسف یاستی قایانین آرخاسیندا ایدی. ارمنیلردن هر کس یوسفین آچدیغی آتشله یثره سریله بیلردی. و حقیقتن ارمنیلردن بیرى آدماملاردان آرالانیب دالالانماق ایسته دی. قایانین آرخاسینا کئچر-کئچمز یوسفین گولله سی اونو یثره سردی. بوندان سونرا ارمنیلر آتشی دایانديرديلار...
هه، واقیف، ایندی نؤوبه سینیدیر.

واقیف بیرتھر قولونو سارییب قانینی کسمیشدی. «اونلار قورخولاریندان آتش آچمایاجاقلار، سن ده دوش، قوشول آداملار». سونرا یوسیف اوزونو ارمنیلره توتوب:

— هه، اجلاقلار، باخ سیزه دئییرم آ، هئچ کیمله ایشینیز اولماسین، من ده سیلاحی یثره قویورام، قویون آداملار چیخیب گتسینلر. آنجاق بوندان سونرا اوزومو سیزه تسلیم اندرم. ارمنیلر سیلاحلارینی یثره قویدولار. آنجاق اونلارین کومانديرلری یوسیفه یالتاقلاندی:

آرا، من ده قاراباغلیام. ماساب حاقی، بیر گولله آتماياجاغیق. سن ده سیلاحی یثره قوی، آداملارینیز دا چیخیب گتسینلر. بیر آز گتجیکسن، بیزیمکیلر گلجکلر، هئچ کیم بورادان چیخا بیلیمه جک. اونسوز دا بو تکلیفی اولجه ائله یوسیف اوزو وئرمیشدی.

آداملار تامام اوزاقلاشاندان سونرا یوسیف قایانین آرخاسیندان چیخیر. ارمنیلر اونو هر طرفدن موحاصیره یه آلیرلار. و بیردن یوسیف اوزونو یارغانین باشیندان دره یه آتیر. دیوار بویو سوروشه-سوروشه دره نین دیینه دوشور. اوزگوزو جیزیلسا دا، سحری گون او دره لردن کئچیب ارمنی وحشیلری نین الیندن قورتولور.

نؤوتی دفعه ، مورووون آرخاسینداکی دؤیوشده یوسیفین بختی گتیرمه دی. ارمنی قومبارا آتانی اونلارین دالدالانديغی یثره آتش

آچدی، مرمیلر اطرافا داغیلدی. واقیف نیسبتن یونگول یارالانسا دا، یوسیف اوچون بو، سون دؤیوش اولدو.

...سونرالار شفیقه چتینلیکله ده اولسا، بو احوالاتی منه دانیشدی.

چوخ موتاثر اولدوم. یوسیفین خیالی بیر آن دا یادیدان چیخمیردی.

هردن شاگیردلریمدن آدلاری نین معناسینی و کیم طرفیندن قویولدوغونو سوروشورام. شاگیردیم یوسفدن ده بیر دفعه سوروشموشام. یوسفگیل اصلا کلبجریلیرلر. او، دوشمن الیندن جانلارینی قورتاریب گلیمیش عایله ده دوغولوب.

یوسف دئدی:

موعلم، منیم آنامگیلی خیلاص ائدن بیر قهرمان اولوب، آدی یوسف ایمیش، سونرالار من آنادان اولاندا آنام همین قهرمان اوغلانین آدینی منه وئریب.

یوسفله نوبار دا ده بیر دسته قرنفیلله گلدی. گتیردیگیم گوللری اوشاقلارین آراسیندا پایلادیم. اونلار دا گول آلمیشدیلار. ابدی مشعلین اؤنونه ایری بیر اکلیل قویدوق. سونرا دا دیگر شهیدلرین مزارلاری نین اوزرینه گول قویدوق. یوسفه گتیردیگی قرنفیللری ساخلاماسینی تاپشیرمیشدیم. شفیقه منه دئمیشدی کی، مشعلدن

یوخاری اوچونجو جرگه ده کی بئشینجی مزار یوسفیندیر. گونش
چیخاندا بیرینجی اونون مزاری نین اوستونه دوشور.
قارا مرمردن قارابوغدایی، هوندور بویلو یوسف حیاتسئور
گؤزلریله زیارتچیلرینه باخیردی.
هه، یوسف، گوللری بو مزارین اوزرینه قوی. آدینی داشیدیغین
قهرمان اودور، - دئدیم و الیمده کی جوت قرنفیلی من ده اونون
مزاری نین اوستونه قویدوم. گؤزلریم دولمشدو.
هامی ساکیت - ساکیت مزارا باخیردی. یوسف گوللری سینه
داشینین اوستونه، باشداشی نین قاباغینا قویدو. من اؤزومو گوناھکار
حیس ائدیردیم. قارا مرمرین اوزرینه حک ائدیلیمیش یوسفین منه
مذمتله باخان گؤزلریندن سانکی بو سوالی اوخودوم: «ساچلارینی
نییه کسديرميسن؟»

باشداشی احوالاتی

صایبر یوکونو اؤزوبوشالدان «زیل» ماشینی نین سوروجوسو ایدی. خانکنیدن شوشایا تیکینتی ماتریاللاری داشییردی. اونون داشیدیغی یوک سئمنت، کوبیک داشی، قوم اولوردو. هفته ده بیر دفعه شهرده کی سیفاریشچیلرینه ده داش، قوم، یا سئمنت گتیریر، آلدیغی پولدان ایش ایجراچیسی نین دا حاقینی اؤده ییر، اؤزونه ده دولانیشیق اوچون کیفایت قدر مبلغ قالیردی. هر دفعه پوللاری

سایب آروادی گولزارا وئرنده اوشاقلیق دوستو آرساقین آتاسی
هایس هووسسینا رحمت اوخووردو.

بونون دا بیر تاریخچه سی واردی. شوشادا هایسین اوغلو آرساقلا
بیر مکتبه اوخوموشدو. اؤزو ده قونشو ایدیلر. مکتبه بیر گئدیگه
لیردیلر. آرساقین آناسی وارسنیک صابیرین خاطرینی چوخ ایسته
بیردی. آرساق اوچون نسه آلاندا صابیری ده یاددان چیخارمیردی.
صابیرگیل بؤیوک عایله ایدی. آتاسی دونیادان واختیز
کؤچموشدو. ایستری ایستمز کاسیچیلیق اونون آیین-باشیندان
گورونوردو. اینصافن، وارسنیک ده صابیر اوچون آلدیقارینی اونا
ائله وئیردی کی، بونو دیگر قونوم-قونشولار حیس ائلمیردیلر.
همیشه ده دئیردی کی، دین آیری اولسا دا، ائله قارداشسینیز.

ایلر کئچدی، اونلار اورتا مکتبی بیتیردیلر. صابیر پشه مکتبینه
اوخویوب قایناقچی اولدو. آرساق ایسه سندلرینی عالی مکتبه وئریب
موهندیس دیپلومو آلدی. هر یترده اونون هم دیلی دیلاور اولماغی،
هم ده آذربایجان دیلینی یاخشی بیلمگی کارینا گلیردی. آخی عالی
مکتبی باکیذا اینشات اینستیتوتوندا اوخوموشدو. بیرایکی ایل
کئچمه میش اونو خانکندی نین نهنگ تیکیتی ایداره لریندن بیرینه
اولجه باش موهندیس، بیر ایل سونرا ایسه مودیر تعیین ائله دیلر.
صابیر ده همین تیکیتیده قایناقچی ایدی. ایش یئرینه، سحرآخشام

آرساقلا تئز-تئز راستلاشیردی. آرساق اونونلا یئنه مهربان
گۆروشور، آناسینی، قارداشلارینی سوروشور، واخت آشیری
اوشاقلیق دوستلاریندان خبر توتوردو.

بیر گون آرساق اونو یانینا چاغیردی:

آرا، صابیر جان، سن نه واختا جان قایناقچی ایشله یه جکسن؟
یولداش هووسئسیان، بو دا منیم صنعتیمدیر. پیس دئیل، دولانیشتیق
اوچون یاخشیدیر.

بیلیرم، دولانیشتیق اوچون یاخشی اولار. آما بیر گون خاطاسی
چیخار، سنی یاری یولدا قویار.

نیلگیم، اؤزگه نه ایش گۆره سییم، صابیر جاواب وئردی. اونون
جاواپیندا بیر اومیدسزلیک واردی.

سوروجولوک ایشینی باجارارسان؟

باجارارام، آنجاق سوروجولوک سندیم یوخدور.

یاخشی، هله لیک بیزیم قاراژدا چیلینگر ایشله، آدینی دا
سوروجولوک مکتبینه یازدیر، سونراسینا باخاریق.

صابیر سوروجولوک پئشه سینه یاخشی بلد ایدی. ائله آرساقین
تاپشیریغی ایله سوروجولوک وثیقه سی آلدی. آرساق دا اونو اؤز
ماشینینا سوروجو گۆتوردو.

...بئلجه اون ایل آرساقین مودیر ایشله دیگی ایداره نین مودیر
ماشینی نین سوروجوسو اولدو. صابیرله آرساقین دئمک اولار کی،
هر گونو بیر یئرده کئچدی.

آرا، موسورمان، گون کئچیر، اؤزونه ائوانشیک قورموسان؟
تورپاق ساحه م وار، ائو تیکمک ایسته ییرم، هله کی، مومکون
اولمور.

بس نییه مومکون اولمور؟
دولانیشیغیمیز سنین سایه نده یاخشی اولسا دا، هله لیک ائو تیکه
بیلیمیرم.

صابیر چوخدان ائولنمیشدی، اوچ اؤولادی بؤیویوردو.
آرا، بو تیکینتی، بو مالین هامیسی بیزیم الیمیزده دئیل، بس نییه
دئمیرسن؟

اوشاقلیق دوستو اولسالار دا، صابیر آبرینی گؤزله ین آدام ایدی.
آخی اونسوز دا آرساق هر آی ماعاشی قدر ده اونا علاوه پول
وئریردی. ایندی صابیرین آرساقا دئییه جگی یوخ ایدی. و آرساق دا
بونو باشا دوشدو. تئزلیکله صابیر دوغما شوشادا اؤزونه یورد یووا
قوردو. آرساقین آتاسی هایئس هووسئسیان خانکندیده ائله سووت
دؤورونده تیکیلیمیش کیلسه ده آله ا قوللوق ائدیردی، باشقا سؤزله،
کئشیش ایدی. بیر گون آرساق صابیری یئنه یانینا چاغیردی.

سینله شوشیکنده گنده جییک.

شوشیکند شوشادان بیر قدر آشاغی، منظره لی بیر یئرده ایدی. کنده قبریستانلیغین یانیندا دایاندیلار. کندین کنارینداکی ائولرله قبریستانلیغین آراسینداکی بوش یئرده آرساق ماشیندان دوشوب صابیره الی ایله ایشاره ائله دی:

باخ، گؤرورسن بو کندی. بورا بیزیم دده بابا کندیمیزدیر. بیز بورادان شوشایا کؤچموشوک، شوشادان دا خانکندییه. آما آتام ایسته بیر کی، بو کنده، ائله قبریستانلیغا یاخین بیر یئرده ائو تیکک. نئجه بیلیرسن، صابیرجان؟

حیات طرزینه، وظیفه سینه و ایمکانلارینا گؤره چوخدان صابیردن آیریلیمیش آرساقین صمیمی صؤحبتی صابیره چوخ خوش گلیردی. دوستونون اونونلا داورانیشی قلبینی قورورلاندیریردی. آرساق همیشه ظارافاتلا اونا "آی موسورمان"، صابیر ده اونا "آی ارمنی" دئییه موراجیت ائدردی. همیشه ظارافاتلانا صحبتلری اولوردو.

آرا، صابیر، سان تورکلارین ان یاخشیسینان.

صابیر ده اونا جاواب وئیریدی: سن ده ارمنیلرین.

آرا، سان بئله دؤزوملو، تمکینلیسن. نه دئسم، نه بویورسام، هنج بیرینه اوتقاز ائلمیرسن.

منیم آدیمین معناسی صبیرلی اولماقدیر. او دا آلاهیین آدلاریندان
 بیریدیر. بس سنین آدی نین معناسی ندیر؟
 آرا، بيلمیرم، بو تورکلار دئییرلر کی، بو سؤز ییزیمدیر. اؤزو ده بو
 قاراباغین کئچمیش آدیدیر.
 صابیر گولدو.
 آرساقجان، بلکه، ائله سن ده تورکسن؟
 آرا، یوخ، ایشلری کورلادین.
 آخی نییه کورلادیم؟
 صابیرجان، نه اولسون کی، آددیر دا، قویوبلار. ایندی بیر آددان
 اؤتری میللیتیمی دییشه سی دئیلم کی؟
 صابیر دوستونون خاطرینه دیه جگینی دوشوندو:
 یوخ، یوخ، آله ائلمه سین، من ده بیر سؤز دئمیرم.
 ایندی دوستلار هایس هوسسیانین-قاراباغ کئشیشی نین
 آرزوسونو یئرینه یئتیرمک اوچون موناسیب تورپاق ساحه سی
 سئچمه لی ایدیلر. آرساق صابیره کندین کناریندان اوزو قبریستانا
 طرف باخان یئری گؤستردی:
 باخ، انوی بوردان تیکه جیک.
 آخی اوزو قبریستانا باخیر؟

آرا، آی موسورمان، قییریستانا باخاندا نه اولار؟ آتام بوتون عؤمرونو آلاها قوللوق ائدی. ایندی ده بئله ایسته ییر. ایسته ییر کی، اؤولادلاری بورایا گلنده ائله بالکوندان اونون قبرینه باخسینلار. آرساقین ایناملی دانیشیغی صابیری راضی سالدی. دوشوندو کی، یقین کی، ائله بئله اولار. قوجا ارمنی بیر گون دونیادان کؤچه جینی دوشونوب بو قرارا گلیب.

بئله، شوشیکندده ایکیمرتبه لی، بؤیوک، گئیش ایوانلی بیر ائو تیکیلدی.

بیر گون یئنه آرساق ماشینی قیر داشلاری سئخینه سورمگی تاپشیردی. بورادا قارا، یاخود آغ مرمردن باش داشلاری حاضرلانیردی. صابیر ماشیندان دوشن کیمی سول طرفده قویولموش ایری باش داشینی گوردو. اوستونده آرساقین آتاسی نین کئشیش پالتاریندا، النده اوزون خاچ توتموش هایئس هووسئسیانین شکلی واردی. دوغوم تاریخی ده یازیلیمیشدی. هله دوغوم تاریخیدن سونرا تیرئ ده قویولموشدو. بوش یئر هایئس هووسئسیانین اؤلمگینی گؤزلیجکدی.

داشی شوشیکنده آپاردیلار. حَیطده، ائوین قاباغیندا، یومشاق اوت توپاسی نین اوستونه آتدیلار. بیر ایل سونرا هایئس هووسئسیان دونیاسینی دییشدی. شوشادان، خانکندیدن، اطراف کندلردن اونون

یاس مراسیمینده ایشتیراک ائدنلرین سایبی حسابی یوخ ایدی. حتّی موللار دا تشریف بویورموشدولار. البته، هائیس هووسئسیان دا مشهور ایدی. ویلایتده حؤرمتلی آدام کیمی تانینیردی. آرساقین دا نوفوذو چوخ بؤیوک ایدی. اوسته لیک ده بؤیوک ایداره نین مودیری اولاسان. آخیناخن آداملار گلیردیلر. حتّی ائشیدنده کی، هائیس هووسئسیان اؤزو قاباقجاندان باش داشی حاضیرلاتدیریب اؤزو ده بیر ایل اولدن، بونا دا تعجب ائدنلر چوخ اولدو. آیری واخت موللار دئیردیلر کی، بو، گوناهدیر. آنجاق ایندی داشین اؤلومدن قاباق حاضیرلانماسینا هائیسین مودریکلیگی، اوزاق گؤرنلیگی کیمی باخیردیلا. مراسیم طنطنه لی کنچدی. چیخیش ائدنلر هائیس هووسئسیانا رحمت اوخویور، اونون عاغلیندان، بؤیوکلوگوندن دانیشیردیلا. سکسن ایلدن یوخاری عؤمور یاشاسا دا، «هله آزدیر، دونیادان تئز گئتدی»، - دئدیلر. قالان عؤمرونو ده اوغلونا - آرساقا و نوه لرینه آرزولادیلا.

بیر گون صابیر ائشیتدیگی خبردن غوصه لندی. اؤزو ده آرساقدان: هه، صابیرجان، بیز عایله لیکله یئرئوانا کؤچوروک. من ده ایش یئریمی دیشیب اولدوم. دنیا یا اعتبار یوخدور. مندن سونرا سنی ایداره دن چیخارارلار. دولانیشیغین چتینلشر. گل سنه بیزیم آتوبازایا تیکینتی اوچون گتیریلن تزه «زیل» ماشینلاردان بیرینی

وئریم. اؤزون اوچون ایشلیرسن. بوراداکیلارا دا تاپشیراجاغام سنه دییب دولاشماسینلار. پروکروور، میلپس رئیس هانیسی بیزیمکیلردی. اوزاقدان اوزاغا اولسا دا گوزوم اوستونده اولاجاق. سنه دییب دولاشان اولمایاجاق. اوشاقلیق دوستوندان آیریلماق صابیر اوچون چتین ایدی. آرساقین اونا بئله قایغی ایله یاناشماسیندان دا چوخ تاثیرلندی. هله کؤورلدی ده.

آرساق عایله سی ایله یئرئوانا کؤچدو. صابیر هله کؤهنلمه میس «زیل» ماشینی ایله عایله سینی دولاندریر، اوشاقلارینی بؤیودوردو. ایککی ایل کئچدی. صابیر بازادان تزجه یوک ووروب چیخمیشدی. هله، بلکه، یوز متر ده آرالانمیشدی. یولون کناریندا دایانمیش آدمی تانیدی. گؤزلرینه اینانمادی. بو، آرساق ایدی. تئر ماشینی ساخلایب دوشدو. قوجاقلایب گؤروشدولر. ایککی نین ده گؤزلی دولدو.

آرا، صابیرجان، سن منی ده آغلاداجاقسان. داها قوجالیریق. دنیا دییشیر. گؤرورم، ائله سن ده ساجیساقلالی آغارتماغا باشلامیسان. هه، دوغرو دئیرسن. آز قالا هئچ سنی ده تانیمامیشدیم. سن ده چوخ دییشمیسن. صابیر دوستونو بیر ده قوجاقلادی، هه، ایندی من قایدیرام بازایا.

نییه، بس ماشی نین یوکلودور آخی. ارساق ماشینی گؤستریپ
اعتیراض ائله دی، یوخ، یوخ قاییتما، یو کو یئرینه چاتدیر.
آرساقجان، آخی آییدیر، سن یئرئواندان بورا گلسن، بیزیم ائوه
گئتمه یه ک؟

یوخ، صابیرجان، ائوه گئتمه یه واخت یوخدور. ائله سنی گؤرمک
ایسته دیم. هم ده بیر آز... آرساق سؤزونون گئریسینی ساخلادی.
هه، هه. دی، نه سؤزون وار. صابیر سئویندی کی، دوستونون اونا
بیر ایشی دوشوب، بلکه، نسه بیر کؤمک لازیمدیر. هئچ اولماسا بیر
آزال یئتیر، دوستو دا راضی قالار، اؤزو ده.

هه، صابیرجان، سنینله شوشیکنده گئنده جگیک. یادیندادیر، آخی
بیزیم اورادا ائویمیز واردی. آتامین قبری...

هه، هه، البته، هامیسی یادیمدادیر. اؤزو ده هر دفعه یولوم دوشنده
ائوه ده، حَیْط باجایا دا باخیرام. دئییه سن، سیزین قوهوملارینیز اولان
ارمنیلر یاشایرلار.

هه، ائله دیر، اورادا یاشایانلار منیم خالام اوشاقلاریدیر. آنام
وارسئینکین باجیسی اوشاقلاری.

حَیْط باجایا پیس باخمیرلار. صابیر دوستونو ائو ساریدان
نیگار انچیلیقدا قویماق ایستمه دی. یولوم دوشنده آتاین دا قبرینی
زیارت ائدیرم. اونلار دا منی قوناق ائلمه میس بوراخمیرلار.

هه، ایندی یو کو هارا آپاریردین؟
 ائله بو یاخینا، خانکندی نین یاخینلیغیندا کی تیکینتییه.
 گئدک یو کو بوشالت، سونرا بیر شوشیکنده قالخاق.
 اونلار بیرگه ماشینا آیلشدیلر. یو کو بوشالیدی شوشیکنده گلدیلر.
 آرساق قونشولاری ایله گۆروشدو. آخشام اوستو ائله حیطدجه
 قاراباغین یای سرینلیگینده چای ایچدیلر. سونرا استول آرخاسیندا
 صابیرله اوزبه اوز قالاندا آرساق دئدی:
 هه، ایندی سنه بیر سۆز دئییه جگم.
 دئه، آرساقجان، نه سۆزون وار، دئه.
 — بیلیرسن، صابیرجان، کیشی او واخت رحمته گئندنه منه
 دئمیشدی کی، بیردن یئرئوانا کۆچرسن... آخی بیلیرسن ده، اورادا دا
 آتامین وظیفه لی دوستلاری چوخدور. ارمنیستانین بؤیوک کشیشی
 آتاملا جانبیر قلبده ایدی. اورادا منه بؤیوک وظیفه تکلیف ائله دیلر.
 من ده اونا گۆره کۆچوب یئرئوانا گتتدیم. ناظیرلیکده ایشلییرم.
 سۆزومون قاباغینا سۆز دئین یوخدور. مرکزی کومیتة نین کاتیبلی
 ایله اوتوروب دورورام. هله اوسته لیک اونلارین ایشی مندن کئچیر.
 نه پروبلملری اولسا، منه دئییرلر، من حلل ائدیرم... هه، قارداش، او
 واخت آتام وصیت ائله دی کی، بیردن یئرئوانا کۆچه سی اولسام،

اونون باش داشینی دا آپاریم. رمزی ده اولسا، اونون اوچون بیر قییر
تیکیم.

صاییر دوستونون یئرئواندا بؤیوک وظیفه ده ایشله مسیندن چوخ
ممنون اولدو، سئویندی:

چوخ یاخشی، سن ده آپار دا...

بیلیرسن، من ایندی باشداشینی آپارماغا گلیمیشم. صاییرجان، هر
آداما سۆز دئمک اولمور.

کیمه ایسته ییرسن دئیک.

یوخ، باشقاسینا نییه دئییریک کی؟ ائله سن آپار. قازانجی دا سنین
اولسون.

لاپ قازانج مسئله سی اولماسا دا آپارارام. منیم گۆزوم اوسته.
آنچاق سند فیلان ایشی نئجه اولسون؟

آرا، بایاقدان سیزینکیلر دئمیش، بیر قرآنلیق سۆز دانیشمیشام، یئنه
دئییرسن سند فیلان نئجه اولسون؟ آرا، بوردان یئرئوانا قادار بیر
کیمسه ییزه بیر سۆز دئییه بیلمز. هامیسینا اؤزوم جواب دهم.

دوستونون بو جور ایناملی دانیشیغیندان سونرا صاییرین دئمه یه
سۆزو قالمادی.

من حاضیر.

هه، ایندی گرک کئیدن بئشون جاوان چاغیراق، داشی ماشینا یوکلە سینلر. سن قوجاق کیشین، من سنی تانییرام. ایکی ساعاتا ایشلریمیزی قورتاریب بوردان چیخساق آرخاین صاباح گونورتا اوستو، اوزاغی آخشامترفی یئرئوانداییق.

صابیر بایاق یئمک واختی آرساقین ایچکی ایچمه می نین سببینی ایندی باشا دوشدو. یوخسا اؤزو ده ایچردی، صابیری ده ایچیردی. ... یولو یاخشی گئیدیلر. هر دفعه یول میلیسی نین «ساخلا» ایشاره لری نین جاوایی آرساق وئیردی. دئی، گوله، ظارافاتلاشا- ظارافاتلاشا، هله بیریکی ساعات دا یولدا یاتیب دینجلندن سونرا آراین-آرخاین یئرئوانا چاتدیلار.

منظره لی بیر یئر ده آرساقین مولکو واردی. آرا، شهرده منیم بیلیرسن، نئجه ائولریم وار. آنجاق بورا منظره سینه گؤره منه شوشانی خاطیرلادیر، شوشیکنده اوخشاییر. شهرده یاشاماقدان ائله ده خوشوم گلمیر. استپانا کثرت کیمی گؤزل شهرده من داریخیردیم. بیلیرسن ده، او شهر ده سیزین کئچمیش خانلارین کندی اولوب. اورالاردا آت ساخلا بیرمیشلار. صابیر:

هه، دوزدور، ائله اورانین اولکی آدی خانکندی اولوب، دئدی.

دوغرودور، آرساق اعتیراض ائلمه دی... هه، ایندی قالدی ماشینین بانینی قالدیرماق. قالدیر داشی آت یثره. صابیر ائله بیلدی کی، آرساق یئرئوانین یاخینلیغینا چاتاچاتدا رئستوراندا ایچدیگی آراغین تاثیریه بئله دئییر. اونا گؤره اعتیراض ائله دی.

او داشی یثره او جور آتماق اولار؟ بیردن داش سینار، آتانین دا روحو اینجیر آخی.

آرا، گیج موسورمان، آتورک، آتامین روحو داشدا ئیله ییر؟ او گؤیده اولار، او دا اولسا... سن ماشینین بانینی قالدیر.

صابیر تعجب ایچینه سوکانین آرخاسینا کئچدی، ماشینین بانینی قالدیردی. داش سوروشوب حیطین اورتاسینا دوشدو.

آرساقین اوغلانلاری دا بورادایدیلار. صابیرله ده مهربان گؤروشموشدولر. آرساق بؤیوک اوغلونا اوز توتدو: کومپولو بورا گتیر، دئدی.

آرساقین بؤیوک اوغلو آغیر، داشسیندیران آلتیکومپولو گتیردی. آرساق صابیر:

گؤتور او کومپولو، وور بو داشا.

آرساق، من باشداشینى نجه سیندیریم؟ - صابیر بیر قدر تعجوبله، بیر آز دا اینامسيز آرساقین اوزونه باخدی.

نییه سیندیرمیرسان کی، آدام دئیل کی، داشدیر دا.
صابیر کومپولو گۆیه قالدیردی. داشا وورماق اوچون قوووسینی
توپلادی. آنجاق الی گلمه دی. کومپولو داشین بؤیرونه آتیب کنار
چکیلدی:

من باشداشینى سیندیرا بیلرم.
آرساق بؤیوک اوغلونا ایشاره ائله دی: وور داشی.
بئش آلتی ضربه دن سونرا داش پارالاندی.
نیکولای حؤکومتیندن قالان قیزیل اونلوقلار، قیزیل اوزوکلر،
قاشلاری هله ده برق ووران قییمتلی بزک اشیالاری داشین
اورتاسیندان آخیب تۆکولدو. صابیرین حئیرتن گۆزلری برله
قالدی. آرساق قیزیل اونلوقلاردان ایکیسینی گۆتوروب صابیره
وئردی.

آرا، بو، سنین حاقیندیر. اؤزونون حالال زحمت حاققین. بو بئش
دنه سینی ده سیزین گنج موسورمانلاردا بیر حالاللیق مثلی وار، اونا
گۆره وئیریم.

صابیرین بایاقدان بری دینه نی گۆرندن بری برلمیش گۆزلری،
آچیلیمیش آغزی اوزونه غریبه بیر گۆرکم وئرمیشدی. بوتون
بونلارین نه دئمک اولدوغونو هله آنلایا بیلمیردی. قیزیل اونلوقلاری
آرساق صابیرین جیبینه تۆکدو.

هه، ایندی گندک ائوه، ایستیراحته.
 حقیقتن آرساقین چوخ دبدبه لی ائوی واردی.
 صابیر ایستمه سه ده آرساقین طلبی ایله حامامدا یویوندو، پالتارینی
 دیدیشدی. اونا تزه کوستیوم، آیاققابی گتیردی.
 هه، صابیرجان، باخ گۆر اؤزونو تانییرسان؟
 صابیر اوتانیر، بیر قدر ده خجالت چکیردی.
 هه، ایندی کئچک سوفره یه. گئجه نی ده بوردا قالا جاقسان.
 صاباح گئدرسن.

بیرایکی قدحدن سونرا آرساق لاپ قیزیشدی:
 آرا، گنج موسورمان، آ تورک، بو ثروتلر هامیسی سیزیندیر. بو
 دینه نین هامیسینی آتام توپلاییب. دوغرو دور، من ده آز وئرمه
 میشم. بو، ارمنی کیسه سی نین نظارتی آلتیندادیر. واخت گله جک،
 هامیسی لازیم اولاجاق.

صابیر معتل قالمیشدی. آما اؤزونو ساخلایا بیلمه دی:
 نه یه لازیم اولاجاق؟ - سوروشدو.
 نئجه نه یه لازیم اولاجاق؟ آرا، باشینا چاره قیل. بیز قاراباغی
 یئرئوانا بیرلشدیره جیک-آرساق قهقهه چکدی.

اونون دانیشیغیندان صابیرین عاغلی بیر شئی کسمه دی. "بو بویدا
 سووتلر ایئتیفاقینا نه اولوب کی، آرساق بورادا تورپاق بؤلور؟"

گئجه نی ایلان ووران یاتدی، صابیر یاتمادی. عاغلینا قارا قورا فیکیرلر گلیردی. سحر آچیلیردی. هنج نه اولماییمیش کیمی، سحر یوخودان اویندیلا. صابیرین گؤزونده آرساق یئنه اولکی کیمی مهربان، اونون اوشاقلیق دوستو، تمیز اورکلی اوغلان ایدی. آرساق گولر اوزله صابیری یولا سالدی. آیریلمازدان اول ظارافاتلا یاواشجا اونو ایتله دی:

آرا، صابیرجان، آخشام ایچکی منی بیر آز توتمودو، آرواد دئیر سارساقلامیشام... آغلینا باشقا شئی گلمه سین، اوردا بوردا دا آرتیق اسکیک سؤز دانیشما. دانیشان دا دئیلسن، بیلیرم.

آرخاین اول، آرساق، بیز کی، بیریریمیزی تانییریق، بلکه ده، صابیر بو سؤزلری آرتیق آخشامدان جانینا هوپموش، هله ده اونو ترک ائتمه میش قورخو حیسیندن ایره لی گلن بیر هیجانلا دئدی.

آیریلدیلا... صابیر ائولرینه دؤندو. ایکی هفته سونرا ایداره رئیسی نین امریله "زیل" ماشین صابیرین الیندن آلدیلا. صابیر یئنه ده اولکی کیمی تیکیتیده فهله ایشلمه یه داوام ائدی. "زیل" ماشین یوخا چیخدی. سونرالار صابیر آرساقین او ماشین یئرئوانا آپاردیغینی ائشیتدی...

صابیر اوزون ایللر بو حادثه نی اونوتمادی. آرساقی دا بو ایللر عرضینده گورمه دی. قاراباغدا حادثه لر گرگینلشنده، موحاریبه

آلوو اطرافى جنگينه آلاندا صابیرین همیئرلیرى آراسیندا دؤیوشلرده یارالانمیش حسن یاخین دوست بیلدیکلری آرساقین ارمنى دسته لرینه کومانديرلیک ائتدیگینی، اسیر گؤتوردوکلری آدمالاریمیزی اؤزوموزونکولره پوللا ساتدیغینی صابیره سؤیله ینده اونون خبری یوخ ایدی کی، اون ایل اول صابیرین اورگینه خال دوشموشدو. دوست، قارداش دئییه دئییه آرساق اونون ماشینیندا شوشادان شوشانی آلماق اوچون سیلاح سورساتین پولونو آپارمیشدی. اونولا دا صابیرین یوردونو ایشغال ائلمیشدی. صابیر اوشاقلیق یولداشی آرساقین گولومسر، مهربان بیلدیگی باخیشلارینی گؤز اؤنونه گتیریر، هر دفعه "آی موسورمان" دئییه رک، صابیرین ظارافات کیمی قبول ائتدیگی سؤزلرینی خاطیرلاییر، ایچینی غییرت حیسى یانديریردی. صابیر آرساقی گؤرمک ایسته ییردی، سون دفعه اونولا اوزوزه گلکمک ایستیردی، اورگینه اوشاقلیق دوستونا دئییه سی سؤزلر واردی...

طالع اونلاری بیر ده گؤروشدوردو. صابیر و بیر نئچه شوشالیلار شوشا اوغروندا دؤیوشلرده ارمنى دسته لری طرفیندن موخاصیره یه آیلندی. اونلارین ساغ قالانلارینی خانکندییه گتیردیلر. صابیر ده اونلارین آراسیندا ایدی. حَیْطِین اورتاسیندا الی باغلی آذربایجانلیلاری دؤیوردولر، ایشگنجه وئیردیلر. آذربایجانلی

عسگرلریمیزدن آیدین اوجا سسله اونلارا سؤیوردو. بو زامان پنجره دن آچیلان گولله اونو سوسدوردو. صابیر باشینی قالدیریپ پنجره یه طرف باخدی. گۆزلرینه اینانمادی، آرساقی گۆردو. سونرا پنجره باغلاندى. صابیر اونلاری دؤین ارمیلردن بیرینه باشچیلارینی گۆرمک ایسته دیگینی بیلدیرنده ارمنی الی باغلی صابیری تپیکله ووروب آرخاسی اوسته ییخدی. صابیر وار گوجویله باغیردی، اونو سؤیدو. بو زامان یتنه پنجره آچیلدی. اونا توشلانا سیلاحلی آرساقی گۆردو:

آرساق!

آرساق نؤوتی قوربانى نین اؤزونه توشلانمیش غضبلی باخیشلارینی گۆردو، دیقتله باخدی، صابیری تانیدی. حَیْطه دوشدو، صابیره یاخینلاشاندا آرساقین اونا دیکیلیمیش جوت بیرتیجی باخیشلارینی گۆردو. آرساق قهقهه چکدی:

آرا، صابیرجان، بو سنسن؟ - اونون قارشیسیندا چۆملدی، ایستّهزایلا، بو گونونو گۆرمه یه یدیک.

صابیر آغیز دولوسو اونون اوزونه توپوردو:

نامردلر!

اوز-گۆزو توپورجه یه بولاشمیش آرساق قولو ایله اوزونو سیلیدی. صابیر نیفرت دولو گۆزلرینی اونا دیکمیشدی. او گۆزلرده آرساق

اۆزونه تانیش اولان صمیمیتی دئیل، نیفرتی گۆرنده آياغا قالخدی، صابیردن بیر قدر آرالاندی، بینایا طرف گئتدی، بیردن آياق ساخلادی، گئری دۇندو، ارمنى سیلاحلیلارینا:

هامیسینی گولله له یین، بارماغینی صابیره طرف توشلادی، بو یئتیمی یاخشیجا کۆتکلگین، بیر گۆزونو چیخاردین، اۆلدورمگین، ساتین، پولومو گتیرین. اونون منه بورجو وار. بئش ایل ماشینملا پول قازانیب، دده سی نین مالی کیمی خرجله ییب. تورک کوچویو بورجومو وئرمه لیدیر. ...ارساقین ایسته دیگی بۇیوک مبلغه پولو وئریب بیر گۆزو تۆکولموش صابیری اسیرلیکدن قورتاردیلار. صابیر باکیدا عایيله سیله بیرگه دالالاندیغی یاتاقخانالارین بیرینده شوشا ایشغال اولونان ایلین تامامیندا مایین ۸ ده وفات ائتدی. عزیزلری نین صابیردن سون دفعه ائشیتدیکلری بو سۆزلر اولدو: "دوشمن اوجاق باشیندا ییمیش".

زیرزمیده قازیلان مزار

گنجه نین سرت، قارلی هاواسی ارشادین ایلگینه ایشله ییردی. چوخ چتینلیکله ده اولسا ائولری نین هندورینه قدر سورونه-سورونه گلیب چیخا بیلیمشدی. مئشه ده راستلاشدیغی مئیتلرین ایچینده آناسی نین جسدینی تاپا بیلمه یین ارشاد تام امین اولموشدو کی، موردار ارمنیلر اونو گیروو گؤتورموش اولاجاقلار.

مئشه ده، دوزلرده گۆردویو دهشتلی منظره لری یادینا سالدیقجا، آرتیق یاخینلیغیندا اولدوغو ائولری نین توستولندیگینی گۆردوکجه سوموکلرینه قدر سیزیلدايان بدنی نین آغریسینی غضبیدن اونودان ارشاد آناسینی قویوب گئتدیگی کیمی تاپمایاجاغینا امین اولسا دا، حیطلرینه، یانان ائولرینه گیرمک فیکرینده قطعیتلی ایدی.

خوجالی نین ایشغالیندان ایکی گون اول ایشله باغلی موهوم سندلری باکیا ناظیرلیه آپارمالی اولدو. آناسی آرخاسینجا سو آتدی، اوغلونا یاخشی یول آرزولادی. سحر تئزدن باکیا یولا دوشن ارشاد آخشام ائشیتدی خبردن اؤزونه گله بیلمه دی. قارداشی مهدی ایله گئجه ایکن ائودن چیخدیلار... آغدامدا گۆردوکلرینه، ائشیتدیکلرینه قارداشی مهدی نین اورگی دؤزمه دی. خسته خانایا یئرلشدیردیگی مهدیه سؤز وئردی کی، هارادا اولسا آناسینی تاپاجاق. اولجه آغدامین گولابلی کندینخالاسی گولسرگیله گتتدی. اورادا یوخ ایدی. خالاسی اوزگۆزونو جیریم-جیریم ائلمیشدی. ارشادی ساغ گۆرنده شیون قوپاردی:

اوخ، ائوین ییخیلسین، دوشمن. نه یاخشی، آی بالا، نه یاخشی ساغ قالمیسان.

اونون خوجالیدان ایکی گون اول چیخدیغینی بیلنده آرواد یومروقلا رینی دیزلرینه چیرپیب، او کی وار آغلادی. سسینه

قونشولار دا ییغیشدی... طاقتدن دوشموش گولسر خالا یئرده
چؤملدی. ارشاد یوبانا بیلمزدی. تلمتله سیک خدافظ لشیب حیطدن
چیخدی. قرارگاها گلدی. آلاهی وئردینی چوخ آختاردی، تاپمادی،
دندیلر ارمیلرله دانیشیغا گئدی، اسیرلری گئری آلمانا چالیشیرلار.
ارشاد واخت ایتیره بیلمزدی. قرارگاهین قارشیسیندا اؤزو کیمی
قیوراق بیر حربیچییه یاناشدی. اونو قیراغا چکدی:

گل پالتاریمیزی دییشک. آیاققابلاریمیزی دا.

حربیچی اونون اوزونده کی ایضطیرابدان هر شیئی باشا دوشدو:
وئرمنگینه وئرم، آما نه معناسی؟ ایکی گونده هر یئری الک و لک
ائلمیشیک. ساغ قالان یوخدور. قاجا بیلن قاجیب، اؤلدوردو کلرینی
اؤلدوروبر، قالانلارینی دا آپاریبلار. خوجالیا گیرمک غیری-
مومکوندور. ارمیلر نظارتی اله آلیب. چتین...

ارشاد اونون سؤزونو آغزیندا قویدو:
واخت دارالیر. کئچک بیر یئره، اینینده کی پالتارلارا ایشاره ائله
دی.

حربیچی اونون آرخاسینجا گئتدی.
ارشاد بو پالتارا اؤیرشمیشدی. شهره گئتدیگی اوچون کوستیوم،
کورتکا گئینمیشدی...

ایندی او یاندریلان، تالان ائدیلن ائولریندن ایکی یوز متر آرالی
الیش کیشیگیلین باغینین یانیندا کوللوقدا اوزانیب احتیاطلا اطرافا
باخیردی. ساکیتلیکدن قولاق باتیردی. او، قارانیق دوشمسینی
گؤزلمه یه مجبور ایدی...

اطرافدا آغ قارادان سئچلمه یه نده باغی کئچیب ائولرینه طرف
سوروندو. یانمیش میلر قاپقارا قارالمیشدی، ائولرین قارشیسینداکی
دیرک یانا آیلیمیشدی. قارانیقدا ننه سی نین زیوه ده کی
پالتارلارینی گؤردو، کؤورلدی، یاش بوغازینا تیخاندی:
هارداسان، آنا؟ باشینا دؤنوم آنا، هارداسان؟...

خیال اونو چوخ اوزاقلارا آپارمیشدی. بوتون اوشاقلیغی، گنجلیگی
بو محله ده کئچیب. ارمنیلرله موناسبتلر ده بیردن بیره گرگینلشدی.
بیردن بیره هله دوننه کیمی اونلارین آیاققابیلارینی یامایان،
پالتارلارینی تیکن، قاپیلاریندا بوغاز اوتاران ارمنیلر "قاراباغ
بیزیمدیر"، دئدیلر. ارشاد، اونون یاشیدلاری بو صؤحتلره او قدر ده
محل قویمادیلار. "قاراباغ بیزیمدیر" دئمکله قاراباغی چیگینلرینه
آلیب آپاراسی دئیلدیلر کی؟! کیم اونلارین دده بابا تورپاغینا
صاحب چیخماغا اورک ائدردی؟ ارمنیلرده او جسارت اولما
بیلیمزدی. آما او جسارتی اونلارا وئرلر تاپیلدی. "آرخالی کؤپک

قورد باسار " دئیرلر. خوجالی جاماعاتی او کۆپکلیرین ایتیلنمیش دیشلرینه توش گلدی...

اطرافا باخدیقجا، باش وئرنلری گۆز اؤنونه گتیردیکجه ارشادین گۆزلرینه قان سیزیردی، غیثرت، غضب، ایتیقام حسی اونو دیدیب پارچالاییردی...

اطرافا تام ساکیتلیک چۆکموشدو، یاواشجا یئریندن قالخدی، سسسیز آددیملارلا حیطلرینه دوغرو آددیملادی، حیطین داغیدیلیمیش قاپیسیندان ایچری گیردی، ائوه ساری گتیدی، ایچری گیردی. قارانلیق ایدی. حریچی اوغلاندا گۆتوردیو فاناری یاندیرا بیلمزدی. لاپ یاخینلیقدان آرابیر ماشین سسی گلیردی. احتیاطلی اولمالی ایدی. اونسوز دا سون واختلار قارانلیقدا اوتوروب-دورماغا اؤیرشمیشدیلر. اوتاغین قاپیسی یئرده ایدی. حیس اولونوردو کی، ایچریده هئچ نه قالمایب. داشینمیشدی. آناسی نین قاپی آغزینا سالدیغی، همیشه آياغینی اوخشیان خالچا دا یوخ ایدی. ارشاد بونو حیس ائتدی.

آنا، هاراداسان؟ یاریاچیق آغزینا دولان سویوق هاوا بوغازینی قووشدوردو. سسی خیریلدادی.

آياغینا نسه ایلیشیدی، آییلدی، الی ایله یوخلادی، موتککه ایدی. آناسی پئچین یانینا آتاردی اونو، ارشاد اونا دیرسکلنمی چوخ

سئوردی. موتککه سانکی اونون بوتون یورغونلوغونو یادا سالدی. طاقتسیز حالدا یئرده اوتوردو، موتککه نی اؤزونه طرف چکدی، دیرسکلندی، اورک پارچالایان، دهشتلی منظره ایدی. گؤز گؤزو گؤرمه ین سویوق اوتاقدا یانمیش دیوارلار اوستونه گلیردی. ارشاد گؤزلرینی قاپادی... نه قدر قالدیغینی بیلمه دی. بیردن قولاغینا غریبه سسلر گلدی. بو سسلر آشاغیدان، زیرزمیندن گلیردی. ارشاد دیکسیندی. زیرزمیده کیم اولاییلر؟ ارشاد قیلمیلداندان دایاندی، زیرزمیندن گلن سسه قولاق کسیلدی.

یوخ، بو، اولاییلمز.

او دوشوندو کلرینه اینانا بیلمه دی. بیزیمکیلر، اورا... بیردن یئریندن دیک آتیلدی:

—بونلار...

ارشاد ساکیتجه یئیندن یئره اوزاندی، ساغ قولاغینی دؤشمه یه دیره دی، دیقت کسیلدی. سس یوخ ایدی: "منی قارا باسیب. هئچ کیم یوخدور".

یئیندن موتککه نی اؤزونه طرف چکیب اوزاندی. ارمیلرله آرا قاریشاندا احتیاط اون، ارضاق قویماق اوچون آناسی نین مصلحتی ایله ارشاد یاتاق اوتاغی نین آلتیندا زیرزه می قازدیردی. ائی دؤرد، اوزونلوغو اوچ متر اولان زیرزمیه یاغ، اون کیسه لری

قویموشدولار. ینگانه گیریش و چیخیش اورادان ایدی. ارشاد فیکره گئندی. سحر تورانلیغیندا عمیسی اوغلو همیدین ائوینه ده باش چکمک قرارینا گلدی، گۆزلرینی قاپادی.

سحره یاخین قولاغینا گلن سسدن دیک آتیلدی. چۆلده ایکی ساهییسیر ایت بوغوشوردو. بیردن قفیل گولله سسی گلدی، ایتین بیر زینگیلده دی، سوسدو، سونرا قاریشیق سسلر ائشیدیلدی. ارشاد سورونه-سورونه یانمیش، شوشه لری چیلیک چیللک اولموش پنجره یه ساری گئندی، اهمالجا باشینی قالدیریپ سس گلن طرفه باخدی. ایکل اثرمه نی آروادی، بیر اورتا یاشلی الی سیلاحلی ارمنی کیشی ایدی. اللرینده بوخچالار واردی. حیس اولونوردو کی، قارت اولونموش ائولری گزیرلر. اونلار ائوین قاباغیندا دایاناندا ارشادین قولاغینا یئنه سسلر گلدی. بو سس ایچریدن گلیردی، بوغوق سسلر ایدی. ارشاد بیر آن بیلمه دی ئیله سین. ارمنیلر ایچری گیرسیدیلر اونو گۆره بیلردیلر. بیر طرفدن ده زیرزمیدن گلن سسلر...

ارمنی کیشی قاپی نین آستاناسیندا دایاندی:

آرسن، گل باخاق، ارمنیجه قادینلاردان بیرینی سسله دی.

او دا ارمنیجه بیلدیردی کی، یانمیش ائوده نه تاپاجاقلار.

ارشاد اونلاری اوزدن تانیماسا دا، باشا دوشدو کی، بونلار داغیلیمیش ائولری تالاییرلار. ارشادین قان بئینینه ووردو. آما اؤزونو

اله آلدی. ارمنی او بیرى اوتاغا گیرنده او یاواشجا کونجده کی
یانمیش کیتاب شکافی نین آرخاسینا کئچدی. هیجان ایچینده ایدی؛
کاش زیرزمیده کی لر سوسایدیلار...

ارمنی تکرار قادینلاری سسله دی:

بورا گلین.

ارمنی قادینلار ایچری گیرنده ارشاد سلاهی حاضیر توتدو.
چونکی ارمنی سلاهی ایدی. اونلار یاتاق اوتاغینا کئچدیلر. ائله بو
زaman زیرزمیدن سسلر گلدی، آچیقایدین سسلر انشیدیلردی، اوشاق
آغلایردی. ارمنی قیشقیردی:

کیم وار اوردا؟

سس کسیدلی. ارشاد امین اولدو کی، زیرزمیده آداملار وار،
اؤزونونکولردیر. آناسیندان غیری بوردا کیم اولایلدی کی؟

ارشاد فیکیرلشنه قدر ارمنی کیشی نین قیشقیریغینا ارمنی
آروادلاردان بیرى قاپیا ساری قاچدی، آیاغی ایلشیب ییخیلدی،
زاریدی. او بیرى قادین اونا طرف گتدی. ارمنی نین سلاهی نین
تتیگی نین سسی گلدی. سونرا ارشاد حیس ائله دی کی، او، زیرزه
می نین قاپیسینی قالدیردی. اوردان آچیق آیدین قادین اوشاق سسی
گلیردی.

ارمنی آذربایجانجا:

چیخین، تورک کۆبی اوشاغی. گور هارادا گیزله نیبلر؟!

ارمنی قادین ارمنی کیشی نین یانینا قاجدی:

ساموئل، دیمه، گئدک بوردان.

ساموئل گولدو:

نه؟ آپاراجام بونلاری، ساتاجام.

آرواد حیرصلندی:

تورکلر سنین درینی سویارلار. بیزی بو ایشه قاریشدیرما.

ارمنی اونا قیشقیردی، اونلار ساواشان آندا ارشاد بیر گۆز قیرپیمیندا

آرخادان اونلارا یاخینلاشیب کیشینی ایتله دی، یثره ییخدی، سلاحی

آلدی، ارمنی قادین یثرینده قورو یوب قالدی، قفیلدن ده ییخیلدی،

اؤزوندن گئتدی.

ساموئل زیرزه می نین قارشیسیندا دیزی اوسته چؤکموشدو. ارشاد

اونو کنار ایتله دی، غضبله:

سسینیز چیخسا گبردجم سیزی.

اونون سسینه زیرزمیدن قونشوسو تلتین سککیز یاشلی اوغلو ووصال

بویلانندی. ارشادی، یثره ییخیلمیش قادینی، دیزی اوسته چؤکموش

ارمنینی گؤروب اؤزونو ارشادین اوستونه آتدی:

ارشاد عمی، آی ارشاد عمی، اوشاق هؤنکوردو.

طلعتین آروادی زؤهره قوجاغیندا کؤرپه قیزی زیرزمیدن قورخو ایچینده اطرافا بویلانندی، ارشادی گؤروب آه چکدی. اونلار زیرزمیدن چیخدیلار. قاپی نین آغزینا ایلیشیب ییخیلمیش ارمنی آروادی زارییردی. ارشاد اونو دا سورویوب ارمنی کیشی نین یانینا گتیردی. ارمنی آروادی نین دیزیندن قان آخیردی، کیشینی قارغیب سؤیوردو...

ارشاد اونلارا سوسماغی امر ائتدی. قادین سوسدو، ارمنی ساموئل قورخوسوندان شالوارینی باتیرمیشدی. ارشاد کینلی بیر ایستتهزایلا: کیشیلیگین بودور؟ هله بیر بونلاری آپاریب ساتماق عشقینده ایدین.

ساموئلین دیلی قاپانمیشدی. ارشاد زؤهره یه اونلارین اللرینی باغلاماگی امر ائتدی. زؤهره اوشاغا بوکدویو ملفه نی جیریپ اونلارین اللرینی باغلادی. آیاغی یارالی ارمنی آروادی ارشادا یالواریردی کی، اونلاری بوراخسین.

طلعتین اوغلو ارشادا سیغینمیشدی. ارشاد زؤهره دن آناسینی سوروشدو. زؤهره نین دونوق گؤزلرینی گؤرنده سوالینی بیر ده تکرار ائتدی:

چؤلره، دوزلره تۆکولنریمیزدن آرتیق دئیلیک. هانی آنام؟ گیروو آپاردیلار؟

ارشاد عمی، نه یاخشی گلدین. بیزی قورتارماغا گلدین؟ آنام دئییردی، مطلق گله جکسن. ننه ده دئییردی. ووصال دیل بوغازا قویموردو.

هانی آنام؟ — ارشاد بیر ده زؤهره یه باخدی. زؤهره هیچقیردی، چوخ چتینلیکله ده اولسا زیرزمینی گؤستریدی. ارشاد دلکسیندی.

آخشام... هاواسی چاتمیردی. قونوم قونشودا آیاغی یئر توتان ائوینی ترک ائتدی. تلت گلیب چیخمادی. تاپشیرمیشدی کی، گؤوهر خالانی تک قویمایاق. بیر شئی اولسا اونو دا اؤزوموزله آپاراق. قونشولار دا گلدی، گؤوهر خالا ایپه ساپا یاتمادی، ائویمده اؤلرم، آما چیخمارام دئدی. او گئتمه دی، من ده اوشاقلاری گؤتوروب یانینا ییغیشدیم. گئجه مرمی، تانک سسیندن، هارای- قیشقیریقدان قولاق توتولاندا گؤوهر خالا بیزه زیرزمیده گیزلنمگی مصلحت گؤردو. اوچ گوندور بوراداییق. اونو قویوب گنده ییلمزدیم. او امین ایدی کی، زیرزمیده بیر مودت قالا بیلریک، گیزلنریک. "او واختاجان طلعت ده، ارشاد دا گه لر" دئییردی.

ارشاد جلد زیرزمیه یاخینلاشدی. قارانلیقدا آناسینی اوزونه اؤرپگی سالینمیش حالدا اون کیسه سینه سؤیکنمیش گؤردو. ساموئل قورخودان ساپ ساری سارالیدی. اونلاری ساغ بوراخاجاغینا آرتیق اینامینی ایتیریپ، یالوارماغا باشلادی:

بیزیم گوناھیمیز یوخدو. من، منن.. اۆلدورمه دیم... من...
 زۆھرہ اۆزونو ساخلایا بیلمه دی، وار گوجویله اونا بیر تپیک
 ووردو:
 سوس.

کیشی سوسدو. ارشاد الینده کی سلاحی یثره قویاندا زۆھرہ
 اوشاغی یثره بوراخیب سلاحی گۆتوردو. ارشاد زیرمییه ائندی.
 آناسی نین جسدینی اورادان گۆتوروب دۆشمه یه قویدو. ارمنی
 ساموئل آروادین تاختایا دۆنموش جسدینی گۆروب آغاپپاق
 آغاردی. ارشاد زیرمیدن چیخدی، آناسینی قوجاغینا آلدی، ائوین
 یوخاری حیصه سینہ آپاردی، اوزونو آچدی، سوروشوب یانینا
 دوشموش آغ نازیک هۆروکلرینی الینه آلیب اوزونه آپاردی،
 قوخلادی، گۆزوندن بیر داملا بئله یاش چیخمادی، آغلایا
 بیلمیردی، ضعیف، آریق آناسی نین باشینی دیزلری نین اوستونه
 قویدو، ابدی یومولموش گۆزلرینه باخیب پیچیلتی ایله:

آنا، سن نه خوشبخت اینسانسان. سن خوشبختسن، والله،
 خوشبختسن، سانکی زورلا گولومسه دی، من دلی اولمامیشام. والله
 اوغلون دوز دئییر. سن چۆللرده، دوزلرده اۆزون یاشدا گوللنمیش،
 بالتالانمیش، ال آیاغی سارینیپ اۆلدورولموش، حیوانلار
 پارچالامیش ائللیلرینی-خوجالیللاری گۆرسیدین، اوندا بیلردین

کی، نییه سنه خوشبخت اینسان دئیریم. سسینه آرا وئردی: هله بیر ده
ایکی قات خوشبختسن کی، او توره دیلن وحشلیکلری گۆزلیرنه
گۆرمه دین، شاهیدی اولمادین، بئله کۆچدون دونیادان... اؤز
ائوینده، اؤز اوجاغی نین قیراغیندا... جان آنا، جان. باغیشلا منی کی،
واختیندا دادینا چاتاممادیم. سون نفسینده بورادا اولسام دا... باشینی
بولادی، یانقلی بیر سسله، قوربانین اولوم، آنا، منی باغیشلا، دئدی،
سسسی قیریلدی...

اهمالجا آناسی نین اوزوندن اؤپدو، یئریندن قالخدی، بیر ده
زیرزمیه ائتدی. سونرا ارمنین اللرینی آچیب اونو زیرزمیه ایتله
دی. اوراداکی اون کیسه لرینی چیینه آلیب چیخارتماغی امر
ائتدی. ساموئل کیسه لری چیخارتدی.

ارشاد قیراقداکي کورگی اونا گؤستردی:

گؤتور اونو، بیر قییر قازاق.

ساموئل کیریمیشجه بئلی گؤتوردو... ارشاد ارمنی آروادلارینا
باخدی، سونرا الی ساحلی زؤهره یه باخدی. گؤزلی ايله " "
دیققتملی اول " دئدی، اوتاقدان چیخدی، آز کئچمدی بیر وئدره سو
ایله گئری دؤندو. زؤهره هر شئی آنلادی. ساحلی یئر قویوب او
بیری اوتاغا کئچدی. توستودن سارالمیش بیر ملفه ایله گئری دؤندو.
ارشاد اونون باخیشلاری آلتیندا آنانین جسدینی یئردن گؤتوردو، بیر

ده سینه سینه باسدی، زالا کئچیردی. زؤهره اونو اوشاقلارین یانینا گؤندریب گؤهر خالانی سویوندوردو، سویوق سو ایله آغلایا آغلایا جسدینی یودو، غسل ائله دی. سونرا یانیندا اوتوروب حزین - حزین آغی دئدی، آغلادی. ارمنی آروادلار دا آغلاییردی. ارشادین قهر بوغازینا چؤکمشدو. قیر حاضیر اولدو. ساموئل ارشادا آناسی نین جسدینی تورپاغا قویماغا کؤمک ائتمک ایستسه ده ارشاد قویمادی. ارشاد اؤزو آناسینی دفن ائتدی.

اوشاق آجیندان آغلاییردی. زؤهره خالاتی نین جیبیندن اسکیه بوکولموش بیر پارچا چۆرک چیخارتدی، کسدی، یاریسینی اونا وئردی. اوشاق چۆرگی گؤزونه تپدی. هاوا سویوق و چیسکینلی ایدی. ارشاد زؤهره یه اوشاقلاری بوکمگی تاپشیردی. زؤهره اوشاقلاری گئیندیردی، ارشاد ساموئله طرف باخدی، آروادلاری گؤستردی:

آچ اونلارین قوللارینی.

ساموئل اونلارین قوللارینی آچدی. زؤهره آياغی یارالانمیش قادینین یاراسینی ملفه چیریغی ایله ساریمیشدی.

ارشاد اونو یتردن قالدیردی. ساموئل:

مئشه یه قدر بیزه یاردیم ائده جکسینیز. بیزی ساتسانیز اؤزونوزدن

کوسون.

اونلار حَیْطه دوشدولر. ارشاد آياغی یارالی ارمنی قادینین چوخ
چتین یثريدیگینی گؤروب آياق ساخلادی. ساموئله طرف باخدی،
قادینی گؤستردی:

نیندیر؟

قونشومدور. او دا بیزیم آرواددی، ائوده اولاندا ساموئلی سؤیوب
قارغیان قادینی گؤستردی.

ارشاد آياغی یارالی قادینا طرف چئوریلدی:

او، مشه یه قدر یارالی آياقلا گئده بيلمز.

قادین ساپ ساری سارالدى، بیردن یالوارماغا باشلادی:
اؤلدورمه منی.

ارشاد:

سن بورادا قال. اونلاری گؤزله.

ساموئلین آروادی قورخا-قورخا ایره لی یثريدی:

من ده قالیم. سؤز وئیریم، سیزین هارایا گئتدیگینیز بارده بیر کیمه
هئچ نه دئمیریک، ساموئل قاییدانا کیمی بورادا گؤزله یریک، قادینی
گؤستردی اونون ائوده اوچ یثیمی وار. ارمنیلر ارینی گولله دی.
اونلارا آراق وئرمدیگینه گؤره. باشینا ایش گه لر، تک قالسا...

ارشاد ساموئلین سلاحینی چینیندن چیخارداندا آروادین اؤدو
آغزینا گلدى. دیزی اوسته چؤکدو:

اۆلدورمه منی.

ارشاد دینمزجه ساموئیلین سلاحینی یثره آتدی:
قالین. قیش گونودور. حیوان زاد گه لر اوستونوزه. اؤزونوزو
قورویون.

ساموئله طرف چئوریلدی:
گئتدیک.

زؤهره ساموئیلین آروادینا طرف گئتدی. گؤزلرینه باخدی:
بیزی اله وئرسنیز ایکینیزی ده اؤلמוש بیلین. اطرافی گؤستردی
بورادا آغاجلارین دا قولاغی، گوزو وار.
ساموئیلین آروادی آندامان ائله دی.
اونلار بیر نچه آددیم گتتمیشدیلر کی، ساموئیلین آروادی قاچا قاچا
اونلارا یاخینلاشدی. ارشادا:

سن کی، بئله مردسن، سنه بیر سیرر آچیم. و ساموئله باخدی،
اوزونده قورخو ایله باهم جسارت ده واردی:
بورادان بیر آز آرالی، کؤهنه تاختا سئخینده سیزینکیلری ییغیلار،
بیز بایاق گوردوک، قاپیسی قیفیلیدیر، آغلاشیردیلار، اونلاری دا
خیلاص ائده بیلرسن. مئشه یه چاتاندا یولون کناریندادیر.
ارشاد ساموئیلین اوزونه باخدی...
ساموئل قاباغا دوشدو.

مئشه نین کنارینداکی تاختا سئخی چوخدان ایدی کی، فعالیستینی دایاندیر میشدی. ارشاد اورا چاتاندا ساموئله دئدی:

گئت، یوخلا. گؤر اورادا گؤزتچی وارمی؟ آیری فکره دوشسن، اؤزون بیل، آروادین گنده جک. اونلارین یئرینی سیز نشان وئرمیسینیز. من بیلیرم کی، سیز بدبختلر هئچ نه یه قادیر دئیلسینیز. روس عسگرلری سیزی ییزدن بئتر چالیب چاپیر.

ساموئل ایره لی گتتدی، او، سئخین اطرافیندا خئیلی وورنوخدو. قایدیب اورادا آدمالارین اولدوغونو، آما نظارتسیز اولدوغونو بیلدیردی. ارشاد زؤهره نی و اوشاقلاری بورادا قویوب اونولا سئخه طرف گتتدی. ساموئل قاپی نین قیفیلینی قیرماقدا ارشادا کؤمک ائتدی. سئخین ایچینده کی خوجالیلارین چوخو ارشادی تانییردی. ارشاد اونلارین مئشه یه طرف قاچمالارینی، ساموئله ایسه گئری قاییتماسینی امر ائتدی. هله هئچ نیی یئترینجه درک ائتمه ین آج، سویوقدان ضعیفله میش اینسانلار قورتولدوقلارینی گؤروب، جانلارینی دیشلرینه توتوب، وار گوجلری ایله ارشادین گؤستردیگی سمته دوغرو قاچیردیلا. آجلیق، سویوق بیر چوخونو ائله وضعیته سالمیشدی کی، او زلرینده حیات علامتی یوخ ایدی.

ارشاد اوتوزا قدر اینسانا بیریرینه کؤمک ائتمگی، اونون آرخاسینجا گلمگی امر ائتدی. ارشاد اونلاری دوشمن جایناغیندان ساغ سالامات

قورتارماق اوچون اوزون، آما تهلوکه سیز یولو سئچدی. بو یئرلری
الی نین ایچی کیمی تانیان ارشاد طلعتین اوشاقلاری اوچون،
گۆزلری نین آلتی قاپقارا قارالمیش زؤهره اوچون، بیر سۆزله، بو
گوناھسیز اینسانلار اوچون ناراحتلیق کئچیریدی.

... عسگرلریمیز آیاقلاری شیشمیش، یاریمجان، توفنگین قونداغینی
آرخاسینجا سوروین زؤهره یه، کورگینده طلعتین اوچ یاشلی قیزی،
قوجاغیندا الدن دوشوب آغیر یوخویا گئتمیش ووصالی باغرینا
باسمیش ارشادا، سورونه سورونه ده اولسا دسته دن گئری قالماماغا
چالیشان خوجاللیلارا یاخینلاشاندا قاش قارالیردی...

کۆرپه سسی، آنا نفسی

سریه شهیدلر خیابانینا چاتاندا گۆزلرینه اینامادی. مکتبیلر، طلبه لر،
عسگرلر، چوخلو سایدا یوکسک روتبه لی ظابطلر ائلایین مزارینی
ائله دؤوره یه آلمیشدیلار کی، آنا ائلایین یادیگاری بالاجا تورقایلا
بو سفی پوزوب ایره لی کئچمه یه جسارت ائلمه دی...
مزارین اؤنونده حربی قاراوولدا دوران عسگرلری گۆرن آنانین
یادینا اؤتن گونلر دوشدو...
...عسگرلر بیریرینی عوض ائدیردی. بیر قدر کناردا، توپلاشمیش
آتا - آنالار، قوهوملار، آندیچمه مراسیمینده ایشتیراک ائدن

عسگرلرین یاخینلاری، دوغمالاری بو مراسیمه دؤرد گؤزله
 باخیردیلار. هر کس اؤزونه دوغما اولان آدی ائشیدن کیمی بوی-
 لانیردی، کیمیمی «او منیم اوغلودور»، بیر باشقاسی «منیم
 قارداشیمدیر»، کیمیمی ده «باجیم اوغلودور» دئییردی...
 ائلاهی آمان اوغلو.

سریه آنا بایاقدان بو آدی گؤزله ییردی. یاشا دولموش، آما خانیم
 خاتینلیغی ائله ایلک باخیشدانجا دیقتی چکن قادى نین هیجانی گؤز
 قاباغیندا ایدی. اؤزوندن آسیلی اولمادان بیر نئچه آددیم ایره لی
 یئیریدی، ایچیندن قانادلانیب آند ایچمه یه دعوت اولونان عسگرین
 یانینا اوچماق کئچدی. اونون بو حرکتی اطرافینداکیلارین نظریندن
 قاجمادی، گولنلر ده اولدو.

جوان بیر آتا اؤز اوغلونون ائلایدان اول آند ایچمیسینی ایزله
 میشدی. حتّی اونون یانینداکیلار، ائله سریه ده بو گنج آتانین اوغلونا
 نئجه غورورلا باخدیغینی موشاهیده ائلمیشدیلر. هله اونو تبریک ده
 ائتمیشدیلر.

اوغلونلا بیرگه بؤیوبورسن کی، دئمیشدیلر.
 ایندی همین گنج آتا سانکی سریه آتانین بایاقدکی خوش دیلکلری
 نین عوضینی قایتارماق اوچون ارکیانا قاباغا گلدی.

- ییلیرم، آی آنا، نوه شیرین اولار. اونا گۆره بئله هیجانلانیرسان. ماشالله، بویوخونلو اوغولدو، وطنه لاییق عسگر اولاجاق. گۆرورسن، نجه دیلدیل اؤتور.

ائلائی وطنه صادیق اولاجاغینا آند ایچیردی. جاوان آتا آندین متنینه ایشاره ائله دی:

ائله بیل کی، او سؤزلر ائله اونون اوچون یازیلیب. سریه آنا ساکیتلشدی، باشی ایله راضیلیغینی بیلدیردی. بیر آز گئریه چکیلدی. جاوان بیر قادین ایره لی یثریگب اونون سول طرفینده دایانمیشدی. بو، همین جاوان آتائین حیات یولداسی ایدی- گولاره. بلی، او دا اوغلونون آندیچمه مراسیمینده ایشتیراک ائدیردی. گولاره بایاقدان بری گوزونو سریه یه زیلله میشدی. آخیر کی، دیلندی:

آی آنا، دئییه سن آخی من سنی تانییرام، ائله بیل هارداسا گۆرموشم.

...اون سککیز ایل بوندان اولین صؤحبتی ایدی. قونشو اوتاقدایا بیر کۆرپه زارییردی. دوغوم ائوینده اوشاقلارین چیغیرتیسینا، آغلاماغینا سانکی اؤیرشیلر. کیمسه بو سس کویدن هیجانلانمیر، هر کس اؤز ایشی ایله مشغول اولوردو. هرچند کی، ائله چوخ دا چیغیرتی، قیشقیریق اولموردو. سادجه ائله کۆرپه لر وار کی، عومومی قرافیکه

تابع اولماق ایستمیر. سانکی «آغلایانا سود وئرن یوخدور»
 حؤکمونو بو اوشاقار دوغولان گوندن بیلیرلر. اونا گؤره ده هارای-
 قیشقیریق سالاراق، اونلارا چاتاجاق پایلارینی آلیرلار. یاخود دا بو
 پایی آلمایینجا کیریمیردیلر. آما بیر کۆرپه نین سسی تامام فرقلی
 ایدی. او، آغلایمیردی. سانکی زاریلتیسی ایله یالوایردی «وئرن
 منیم آنامی. آخی منیم یانیمداکی بو کۆرپه نی آغلایان کیمی
 گؤتوروب آپاردینیز. سونرا خومارلانا- خومارلانا قایتاریب اؤز
 یئرینه قویدونوز. گؤر نئجه یاتیب؟! او بیریلری ده اونون کیمی...
 آخی نه اوچون منه یاخینلاشان یوخدور؟ آخی نییه منی ده بیر آنا
 اؤز سینه سینه سیخمیر؟ نه یه گؤره ائله گؤزومو آچان کیمی بو دونیا
 منه قنیم کسلیب؟»

آنایا بو باره ده هئچ نه دئمیردیلر. او کۆرپه نین زاریلتیسینا دا،
 غیریادی آغلاییشینا دا بو غیری عادی معنالاری وئرن یاشلی طیب
 باجیسی ایدی. حکیم تاپشیرمیشدی. ائله ایلک موایینه دن کئچن
 کیمی اوشاغین دونیا یا پروبلئملی گلدیگینی بیلیمیش و چیخیش یولو
 کیمی ده اونو آنایا گؤستممگی قارار آلمیشدیلار. بونو هامیا دئییه
 بیللمسه لر ده، هر حالدا شفیقه خانیم دئمیشدیلر. هر نئجه اولسا دا، بو
 ساهه ده هامیدان چوخ تجربوه سی واردی. سریه ایله تانیشلیغی اؤز
 یئرینده، بیر آرز دا قوهوملوغو وار ایدی. موناسیبت اوچون بو دا

کیفایت ائدردی. هر حالدا او، یاخینلاشار، سریه یه تسکینلیک وئره بیلردی. وضعییتین نئجه اولدوغونا اینانديراردی اونو. هر حالدا حکیملر کونسلیومدان سونرا قرارا آلمیشدیلار کی، اوشاغا آنا سودو وئرمک اولماز. یاشاماق احتمالی آزدير. شفیقه بونلاری بیلردی. و بوتون بونلاری بیلبله سریه یه یاخینلاسماق چتین ایدی. اونونلا عئینی گونده دوغوم ائوینه گتیریلیمیش گولاره سریه ايله عئینی پالاتادا ایدی. گولاره گنج اولسا دا، آرتیق شفیقه اونا آنا و اوشاق باره ده معلومات وئرمیشدی.

...سریه نین قیرخ اوچ یاشی واردی. ایلک اوولادی دونیا یا گلندن سونرا داها باشقا اوولادی اولمامیشدی. یئگانه اوغلونو قایغی ايله، سئوگی ايله بؤیوتموشدو. ایکی ایل اول ائولندیرمیش، حتتا ایکی نوه سی ده وار ایدی. ایندی کناردان باخان اونو خوشبخت بیر ننه کیمی گؤروردو. آما اونون کیمسه یه دئمه دیگی بیر آغریسی بوتون وارلیغینی اینله دیردی. بوتون بو ایللر عرضینده آرزولامیشدی کی، یئنه بیر اوولادی دوغولسون، یئنه دونیا یا بیر اوشاق گتیرسین. آنالیغین شیرین عذابلارینی یاشاماق خوشبختلیگینی بیر ده گؤرسون. آنالیق دویغولاری اونون قلیبنده شاهه قالخیر، سانکی سینسینی، اورگینی سؤکوب داغیدردی. قلیبنده عزیز بیلدیگی موقددسلره یالواریر، تانری یا دوغالار ائدیردی. تکی، او، یئنه آنا اولایدی. هر دن اوغلونون

کۆرپه لیگی یادینا دوشوردو. اونو نئجه سینه سینه سیخیردی،
ایلاهی؟!

سودله دولو دۆشلرینی کۆرپه نین دوداقلارینا یاخینلاسدیران
کیمی، اونون آغزینی نئجه گزدیردینی، سونرا دا آنا دۆشونو مارچا
مارچلا امدینی یادینا سالیردی. بوتون بونلار آنانین یاشادیغی
حیسلرین بختورلیگیدیر و دونیانین هنج بیر نعمتیه عوض اولونا بیلمز.
سریه بو حیسسی تزه دن یاشاماق ایسته ییردی. نئجه خوشبخت
اولاردی؛ اوغلو اوچون بیر قارداش و یا بیر باجی دونیا یا گه لردی...
نوه سینی دونیانین عوضولونماز بیر نعمتی کیمی قارشیلادی. گلینی
یوخویا گئندنه آستاجا نوه سینه یاخینلاشیر، اونو قوجاغینا
گۆتوروردو. ساعاتلارلا چاغانی ساخلاماق، اوووندورماق اونون
اوچون کۆنول خوشلوغو ایدی. و ائله بو آنلاردا اۆزونو تزدن بیر آنا
کیمی تصور ائدیردی. حتی نوه سی آغلایاندا، گلینی توپا، قوهوم،
قونشو مجلسینه گئندنه اوشاغی اوووندورماق بعضن چتین اولوردو.
ننه نوه سینی ساکیتلشدیرمک اوچون اۆز دۆشونو وئیریدی. بلکه ده،
بو ایستکدن، بلکه ده ایللر بویو سریه نین ایچینده حسرتله یول گۆزله
ین آنالیق حیسسی نین گوجوندن ایدی. اونون دۆشلرینه سود
گلمیشدی. و بئلجه، بیر گون او، حالی نین دیشدیگینی حیس ائله
دی. اییرمی ایل بوندان اوول ایلک اؤولادی بطنینه دوشنده، حاميله

لیگین ایلک گونلرینده کئچیردیگی حیسلری یاشادی. بیر نئچه گونه شوبه لر اؤتدو. بلی، او، آنا اولاجاقدی، نهایت، تانری اونون دوغالارینی ائشیتیمسیدی. و اونا ایکنجی دفعه آنا اولماق قیسمتی بختی وئرمیشدی. اونون نظرینده یاشاماغین دیری، معناسی ائله بو حیس ایدی. بو موقدس آنالیق حیس. اوشاق دوغماق، اؤولاد دونیا یا گتیرمک، اونون کۆرپه لیگی نین نازینی چکمک، سونرا دا بویونو سئومک... بوتون بونلار بیر آنا اوچون دونیانین بوتون واریندان، دؤولتیندن یوکسک ایدی.

سریه گیلین دولانیشی پیس دئییلدی. حیات یولداسی بیزنس آدمی ایدی. یای آیلاریندا ایشدن، گوجدن آیریلیر، ایستیراحلرینی دوغما کندلرینده کئچیردیلر. اورادا دا هر جور شرایط، ایمکان واردی. آنجاق قوهوملاری، دوغمالاری حیس ائدیردیلر کی، سریه همیشه کدر ایچینده دیر، همیشه فیکرده دیر. دئییب گولن قادینلارین آراسیندا اونون اوزونون، گۆزونون کدر بولودو داغیلمازدی. و ایندی بیردنسیره هر شی دیشیمیشدی. یاخینلاری، رفیقه لری، تانیش قادینلار آز قالا اونو تانیا بیلمیردیلر. اونسوز دا گۆزل اولان چۆهره سی بیر آز دا ایشیقلا نمیشدی. سانکی داخیلیندن گلن بیر نور گۆزلریندن دونیا یا آخیر، سؤنمز بیر ایشیق، بیتیب توکنمز شؤله لی بیر حاله اونون اطرافینی نورا بلمیشدی. گۆزلیگی

نین اوستونه نچه قات گۆزلیک کلمیشدی. دلی نین شیرینلیگی، سسی نین ملاحتی، یثیشیدوروو آریلیدان دیققتی چکیردی. حیس اولونوردو کی، بوتون بونلار آنالیق دویغوسونون بختورلیک نیشانه لری ایدی.

بئله، دوققوز آیین خوشبختلیگی اؤتوب کئچدی. آنانین سایدیغی گونلرین سونو چاتدی. و او، بئله دوغوش آغریلاری ایله بورایا گتیریلدی. او یثره کی، بورادا اؤولادی ایله اوزبوز گؤروشه جکدی. ...بس نییه اوشاغی اونا وئرمیردی؟ آخی نه اولموسدو؟ سبی نه ایدی؟ هله لیک هئچ نه دئمه لر ده اونولا عئینی پالاتاداکي گنج آنانین - گولاره نین سسسيز، لال باخیشلاری، یاخیندان و یاخشی تانیدیغی شفیقه نین نیگاران نظرلری، ناراحات گؤرکه می ائله بیل کی، پیس بیر خبر ائشیدجگینی آنایا دیکته ائله ییردی. خبر ایسه دئیلیمیردی. داها ایکی گون ده کئچدی. آما آنا بو ایکی گونو ایکی ایل قدر عذابلا یاشادی. آخیر کی، یثریدن قالخدی، کؤرپه لرین اوتاغینا یثردی. دیل بوغازا قویمایان، زاریان کؤرپه نین اونون اولدوغونو ائله ایلک باخیشدانجا آنلادی. داها دوغروسو، او، بونو غئیریادی آنالیق حیسیله دویموشدو. بیرباشا اوشاغین اوستونه یثردی. شفیقه اؤزونو یثیریپ اونو دایاندیرماق ایسته دی:

آی قیز، سریه، دایان.

هه، نه وار، اوشاگی نه اوچون منیم یانما گتیرمیرسینیز؟
حکیم ایجازه وئرمیر. شفیقه دئدیگی سۆزلردن سانکی اۆزو
دیکسیندی.

نه یه گۆره؟

بیلیرسن، شفیقه اۆزونو اله آلدی، الینی سریه نین ساچلارینا
چکدی، یازیق یازیق اونون دوز گۆزلری نین ایچینه باخدی. بلکه ده،
آنجا اۆزونه معلوم اولان بیر عذاب آغریسیلا، اولماز، اوشاق
خسته دیر. اونون یاشاماق شانسی یوحدور. سن اونو امیزدیرمکله
عذابلاری نین واختینی اوزادیرسان. بو، سه نین اوچون ده عذاب
دئمکدیر، کۆرپه اوچون ده، دئدی.

سریه آرتیق اوشاگی گۆتورموشدو. اوشاغین گۆزلرینه باخدی.
گۆی گۆزلر دینز کیمی درین بیر اومید یولو... ایندی بوتون
بونلارین سونو یوخ ایدی. دوققوز آی عرضینده یاشادیغی سئوکیلر،
سئوینجلر... حیات یولداشی ایله بیرگه بویونو سئویب، یولونو
گۆزله دیگی کۆرپه نین طالعیینه بو بد قیسمت هارادان یازیلیمسیدی؟
آخی سببی نه ایدی؟ بونو هئچ جور باشا دوشه بیلمیردی.

شفیقه ایله بیرگه پالاتادان چیخدی. ائله ایندیجه ساکیتلشمیش
اوشاق تزه دن زاریمایا باشلادی. دئییه سن، بو دفعه آناسینی ائله
بیرباشا قیناییردی: «هارایا گئدیرسن، آی آنا؟ آخی سن منیم

آنامسان. سن منیم یولومو یگیری ایکی ایل گۆزلمیسن. نئجه آرزولاییردین کی، اوغلونا قارداش، یا بیر باجی دونیا یا گلکسین. من ده گلدیم. بلکه منی تانیما دین، بلکه، منی دویمادین؟ بلکه، حیس ائتمه دین کی، دونیا یا گلشینی صبرسیزلیکله گۆزله دیگین، ائله اؤز بطنینده سیغاللایا-سیغاللایا بؤیوتدویون اوغلونو گرک ائله او ساعاتجا تانییادین آخی؟...». سریه دونوب یثرینده قالدی.

بو سۆزلری سریه انشیدیردی. کوللیالم ییغیلیب گلکیدى و اونا دئسیدیلر کی، اوشاق بئله شئیلری بیلمز و دئمز، او، کیمسه یه اینانمازدی. حتّی او آند ایچردی کی، من اؤز اؤولادیمین سسینی ده انشیدیر، بو دئدیگی سۆزلری ده آیدینجا باشا دوشورم.

گئری دؤنمک، بالاسینی قوجاغینا گؤتوروب سینه سینه باسماق حیسی اونو آلوو کیمی قارسیدی. شفیقه بونو دویوب اونو گئری دؤنمه یه قویمادی:

رنکین آغاپاقدیر، یاتاغینا دؤن، اؤزونه گلنده قایدیب باش چکرسن. ایستسه لر ده، سنین قوجاغینا بو وضعیتده کۆرپه وئرمز لر. آیاق اوستده دورا بیلمیرسن.

بو گون ده بئلجه آغیر کئچدی، هر دقیقه سی بیر ایله برابر اولدو. قهر آنانین بوغازینا ییغیلیمیشدی. یاش گیلله نیب گۆزلینه دولموشدو. بوتؤو بیر گون عرضینده هئچ نه یئمیر، هئچ نه

ایستمیردی. الری سودله دولموش دۆشلرینده - کۆرپه سینی ایسته
ین دۆشلرینده قالمیشدی.

شفیقه نین آرابیر اوتاغا گلیب اونا وئردیگی تسکینلیک، دئدیگی
سۆزلر، قایغیسی دا بیر نتیجه وئرمیردی.

دویغولاری کئیشمیش آنا آغلایردی. گئجه نی کیرپیکلرینی بئله
قیرپمادان آچدی. سحر بیردن نه دوشوندوسه، آياغا دوردو، قطعی
آددیملارلا کۆرپه لرین یاتدیغی پالاتایا گئتدی. یانینا دوزولموش
چارپاییلاردا میشل میشل یاتان کۆرپه فیدانلارا بیر ده باخدی. اۆز
کۆرپه سینی آختارمادی، چونکی هانسی اولدوغونو یاخشی بیلیردی.
ساده اونا گۆره دیگر کۆرپه لره باخیردی کی، اۆز اوولادی نین نه
ایله اونلاردان فرقلندیگینی گۆرسون. یوخ، تانری کۆرپه لرین اوزونه
باخاندا غضب قیلینجی سینار.

داها کیمسه یه باخمادی. قطعی حرکتله اوشاغی قوجاغینا
گۆتوردو. طیب باجیلاری نین، ائله اونون یانیندا عئینی پالاتادا اولان
گولاره نین، باشقالاری نین سۆزلری، نصیحتلری نتیجه وئرمه دی.
او، هئچ کیمین سۆزونو ائشیتمه دی. ائله آياق اوستجه اوشاغی سینه
سینه سیخدی. بیر آنلیغا نه دوشوندوسه، اوشاغی اۆزوندن آرالایب
اونون گۆزلرینه باخدی. ائله بیل کی، آیریلیغین واهیمه سی اوشاغی
تره دن بورودو. تره دن قورخولو بیر حیس اوشاغی چولغامیشدی و

او یئیندن زاریمغا باشلادی. دوداقلاری نین قیراقلارینا کۆپوکلر ییغیلیمیشدی. سریه یاخاسینی چکیب ساغ الی ایله سول دۆشونو چیخاردی. اوشاغی دۆشونه یاخینلاشدیردی. همین آندا چاغانین چۆهره سینده بیر دییشیکلیک دویبدو. ائله بیل، اوشاغین اوزونه بیر ایشیق دوشدو، بیر نور چۆهره سینه یاییلیدی، بیر گۆنش دوغدو. اوشاق اۆز دوداقلارینا بنزر آنا دۆشونون اوجو ایله تماسدا دییشیمیشدی. بیر-ایکی سورتوق سودانا سودو اوشاغین آغزیندا، داماغیندا و ائلجه ده آنانین داخیلی عالمینده غریبه حیسلر یاراتدی. آنا و اؤولاد بئلجه بیریرینه قووشدو. اوشاق هوسله، ایستکله امیردی. و امیدیکجه آنانین دا روحو آغریلاردان، عذابلاردان خیلاص اولوردو. آنا ایندی دونیانین بختوری ایدی. اونون وارلیغیندان خوشبختلیک یاغیردی. ائله بیل کی، او، یئرده دئیل، اولدوزلارین آراسیندا ایدی. اولدوزلارا قاریشمیش، ائله اولدوزلار کیمی ایشیغا بلنمیشدی.

...بلکه ده، علمین تام درک ائده بیلمه دیگی بیر مسئله نی آنالیق حیسینا سودو حلل ائلمیشدی. اوشاق گوندنگونه گول کیمی آچیلیردی. اون گونون تامامیندا آنا اوشاغینی دا گۆتوروب ائوینه گلدی.

خسته خانادان کۆرپه سی قوجاغیندا ائوه یوللاناندا حکیملر حییرت ایچینده ایدیلر. البته، سونرالار حکیملر بو حادثه نی موختلیف جور یوزدو. ایلکین دیاقنوزون دوز-گونلوگونه شوبهه ائتمسه لر ده، اوشاغین بو بلادان خیلاصی نین سبینی باشقا هیچ نده یوخ، ائله آنا سودونده گۆردولر. چوخ آراز کۆرپه لر حکیملرین نظرده توتدوغو بلادان خیلاص اولاییلردی. و اونون بیرى ده سریه نین اوولادی نین پایینا دوشموشدو.

...سریه خالا، بو، سنسن؟ من گولاریم. یادیندا قالب، عئینی پالاتادا؟.. بس بو اوشاق؟ نوندیر؟
اونلار قوجاقلاشدیلار. سئوینج دولو گۆز یاشلاری بیریرینه قاریشدی.

یوخ، بو، منیم اوغلو ائلایدیر. همین اوشاق. یادیندادیر؟
هه، هه، یادیمدادیر. نه یاخشی، تانرییا شوکور.
...ئلاى آمان اوغلو آندین سون سۆزلرینی ده طنطنه ایله باشا ووردو. کئچیب جرگه ده غورورلا دایاندى. آنا اوغلونا ائله باخیردی کی، سانکی اونو ائله ایندیجه، ایلک دفعه دیر کی، گۆروردو.

شفیقه نین اؤزو دئدیگی کیمی "تانری پایى" اولان ائلاىی دفعه لرله کشفیاتا گۆندریلدى. حربى تاپشیرقلاری موففقیته یئرینه

یئتیریب دفعه لرله کوماندانلیغین تشککورلرینه لاییق گؤرولدو. عسگری خیدمتی باشا چاتاندا گئری دؤنمه دی، تورپاقلاریمیز آزاد اولمایینجا حربی پالتارینی سویونمایا جاغینا آند ایچدی. تورپاق وطن یولوندا گؤستردیگی ایگیدلیکلره گؤره اؤلوموندن سونرا آذربایجانین میلی قهرمانی آدینا لاییق گؤرولموش ائلایین اونو دؤوره یه آلان ظایطلرین، عسگرلرین آراسیندان مرمر داشیندان بویلانان گؤزلی یئنه ده آناسینی آختاریردی...

تندیر یاراسی

آداملار اوزون دهلیزده جرگه ایله دایانمیشدیلا. آچیق قاپیدان گئیش کابینت دئمک اولار کی، تام گؤرونوردو. کومیسسیانین صدری تلمه دن، آستاستا، بیریر سندلره باخیر، کومیسسیا عوضولری نین رایلرینی سوروشور، اعتراض اولمایاندا الی نین آلتینداکی سیاهیدا قارشیسینداکی آدامین آدینی تاپیب نسه قئید ائدیردی. سونرا دا سندلری قایتاریب صاحیبینه وئریر، یئئیدن قاپی نین آستاناسیندا دایانانلارا طرف:

کیمین نؤوبه سیدیر، گلکین، دئییه هوندوردن سسلنیردی.

بیرایکی نفر ده کئچدی. قاپیدا دایانیب نؤوبه یه نظارت ائدن گنج اورتا یاشلارینا چاتارچاتمازلیغی گوجلہ سئزین، آما ایلک باخیشدان واختیندان اول قوجالیدی گؤرونن قادى نین ناراحتلیغینی بایاقدان حیس ائلمیشدی. قادین هردن دیوارا سؤیکه نیر، بیر قدر دایاناندان سونرا گؤرونور، اؤزونو راحت حیس ائتمه دیگیندن نؤوبه دن کنارا چیخیر، پنجره نین تاختاسینا دیرسکله نیب دایانیردی. بیر قدر ده یئرینده آیاغینی چکیردی. ائله بیل کی، پنجه لری اوسته یئرلگیردی. گنجین اوریندن کئچیردی کی، اونو نؤوبه دن کنار بوراخسین. آما آداملارین نارازیلیق ائده جگیندن احتیاطلانیردی. بو واخت لاپ آرخا جرگه ده، تزجه گلیمش یاشلی بیر کیشی همین قادینا یاخینلاشدی. یقین کی، ائله آرالیدان گؤروب، تانیمیشدی.

آ بالا، آ قیزیم، سن سولماز دئیلسنمی؟ یوخاری تولو کندیندن یاورین قیزی. دئیہ سن، ددن بیریکی ایل بوندان اول رحمتہ گئدیب، ئله دیرمی؟

قادین باشینی قالدیریب کیشیه باخدی. او کیشی ده اونا تانیش گلدی.

هه، عمی، دوغرو دور، من یاور کیشی نین قیزیام. بس، ائله بیل بیر قدر آخساییرسان. نه اولوب؟

هنچ، آی عمی، تندیر یاراسیدی.

آ بالا، بورادا تندیر وار؟ تندیر قالدی تولوده، خوجالیدا...
 بیردن کیشی ایره لی یثریگیب نؤوبه یه نظارت ائدن اوغلانا گوجله
 سئزیه جک، عصب قاریشیق بیر سسله دئدی:
 بو علیل قادینی نییه نؤوبه ده ساخلاییرسان؟
 بلکه ده، کیشی هئچ تپینمک قصدی ایله دئمیردی. بونولا نؤوبه یه
 دایانانلارا خبردارلیق ائدیردی، ینی کی، هئچ کیم سسینی
 چیخارماسین.

همین گنج ایشاره ایله سولمازی ایچری دعوت ائتدی. سندلری
 الینده ایچری کئچن سولماز نه قدر اؤزونو توخ توتسا دا،
 آخساماغینی گیزله ده بیلمه دی. اؤزو ده دئییه سن، آخساماغیندان
 اوتانیر، بونو بیر قدر اؤرتباسدیر ائتمک اوچون آیاقلارینی یثره
 مؤحکم باسماغا چالیشیردی. اوندا دا یثریشی لاپ کوبود آلینیردی.
 اونا آیلشمک اوچون ستول تکلیف ائله دیلر. اوتورمادی، ائله
 ستولون سؤیکنه جگیندن یاپیشیب آیاق اوسته دوردو.

سندلرینی وئر، کومیسسییا عوضولریندن بیرى الینی اوزاتدی.
 خوجالی، تولو کندى. سولماز یاور قیزی. ایکینجی قروپ علیل.
 آ باجی، علیللیگی نین سببی ندیر؟ نؤوبه دن کنار ائو آلما حقوقون
 واریوخ، ییز بونو آیدینلاشدیرمالییق.

سولماز قیریشمیش آریق اللری ایله یاپیشدیغی ستولون سؤیکنه جگینی بیر آز دا برک سیخدی. گۆز لرینده یاش گیللندی. کومیسسیا صدری حیس ائله دی کی، سوالی یئرینه دوشمه ییب. خوجالیدا تولو کندی واردی؟ دئییه سن، بو سوالا بیر قدر احوالی دیشمک ایسته دی.

یئنه کومیسسیا عوضولریندن بیر ی ایضاحات وئردی: بلی، خوجالیدا ائله دئمک اولار کی، خوجالیا بیتیشیک مئشه لیگین ایچینده بئله بیر کند واردی. اییرمی- اوتوز ائو اولاردی. ارمنیلر خوجالیدان قاباق قاراداغلینی، مئشه لینی یاندریب تالان ائندنه او کند دی ده داغیتدیلا. جاماعاتی دا هلاک اولدو. گۆرونور، دانیشان کومیسسیا عوضو یئرلی نوماینده لیگی تمثیل ائدیردی. اونا گۆره ده معلوماتلی ایدی:

بو باجی نین دا آناسینی، بیر قارداشینی ائله کند ی تالان ائندنه اؤلدورموشدولر.

کومیسسیا عوضونون بئله ساکیت، تمکینه دانیشماغی سولمازین احوالینی دیشدی. حیس ائله دی کی، اللری قیج اولور. یاپیشدیغی استولون سؤیکنه جگی آز قالا قوپوب الینده قالا جاقدی. باشیندا بیر اوغولتو حیس ائله دی. اونسوز دا سولغون اولان رنگی بیر آز دا آوازی دی...

...تولو خوجالیدان یوخاری مئشه ایچی کنددی. آشاغی طرفیندن قیژیلیتی ایله چای آخیردی، بیر یانی سیلدیریم ایدی. دیگر طرفی یارغان، آراسیرا قایالقلار. کئنده هئچ اون ائو ده اولمازدی. بو کندین باش ترپه دنلری گئجه لر دوشمین گلله بیلله جگگی طرفلرده ئووبه چکیردیلر.

دوغرودور، تتر-تتر خوجالیدان اورکسیخچی گلیردی. ائله ئووبه ایله کند آداملاری دا خوجالیا ائیر، چاتیشمایان شیلری آلیب گتیریر، بئلجه، بیریریندن واهیمه لی گلن گونلری ساییردیلار. هردن ده یوخاریدان خوجالی آئروپورتونا ائتن وئرتولیوتلارا باخیب غورورلانیردیلار:

بیزیمکیلر گلیب گئدیر، بو بویدا شهری بیه سیز قویمایاقلار کی؟ خوجالینی الدن وئرمسه لر، تولویه یاخین دوشن اولماز...

بونلار عؤمورلرینی گونلرینی تولوده یاشایان، بوردا دوغولوب بؤیوین آداملارین یئگانه تسکینلیگی، دینج صاباحا بسله دیکلری اومیدلری ایدی. بلی، اینسان هردن قورو سؤزله ایستگینی دیله گتیرنده ده تسکینلیک تاپا بیلیر. آما اومیدسیزلیکدن اوزاق اولدا بیلیمیر. ائله بیل کی، اومیدسیزلیک اومیدین اینامینی، اؤزو ده سونونجو اینامینی قیرماق اوچون هر دقیقه اونلارین اورکلری نین

قایسینی دؤیوردو. ایچریدن گلن جاواب دا ائله او تسکینلیک وئریجی سؤزلری ایدی. آما بیر گون...

گونون گونورتا چاغی قفیل آتیشما باشلادی. نؤوبه چکن تولولولرین بیریرینی هایلاماسی کنده هارای حشیر سالدی. بلی، ارمیلر گؤزله نیلمه دن کنده سوخولموشدولار. اونسوز دا آز قوووه ایله مودافیعه اولونان تولو تپدن دیرناغا سلاخلانمیش دوشمینن قاباغیندا دایانا بیلمزدی.

...زومرود تندییری بیر آز اول ییغیشدیرمیشدی. تندیرین ایچری دیوارلاری سویموشدو. آخیرینجی کوندنی تندیرین دیبینده، اورتالیغا ییغدیغی کؤزون اوستونده بیشریمیشدی. یاور کندین یوخاری باشیندا بیر آز دالدا ناجاق، بیر آز دا ائله سنگر مقصدیله قایانین بیر طرفینده قوردوغو قالاغین آرخاسیندا دایانمیشدی. ساققالیلارین بیردن بیره یاخینلیقدا پئیدا اولماسی اونو چوخ دا تعجبجوبلندیرمه دی. ایلک آتشی ده ائله یاور آتدی. دوغرو دور، نیشان آلیب آتمادی. دئمک اولار کی، هاوایا آتدی. یاور جسارتلی آدم ایدی. اؤزونون ده اللی یاشی اولارولمازدی. گنجلیگینی بو مئشه لرده کئچیرمیشدی. الینده کی قوشالوله سی ایله مئشه نین درین یئرلرینجن گئدر، آختاردیغی اووو تاپماسا، وورماسا گئری قاییتمازدی. ایککی اوغلونو، بیر قیزی زومرودله بیر گه بؤیوتموشدو.

بؤیوتموشدو دئینده کی، اوشاقلارین آیاقلاری ائله ایندی-ایندی،
 تزجه یئر توتوردو. بیرجه سالمان هله کی، اونونلا اووا گنده بیلیردی.
 بالاجا کامالی بیر نچه گون اول شهرده یاشایان باجیسی آپارمیشدی.
 سولمازین اون بشون آلتی یاشی اولاردی. اصلینده، باجیسی
 سولمازی آپارماق ایسته ییردی، آما سولماز گتتمه میشدی - آناسینی
 قویوب گتتمه میشدی. آخر کی، آرواد نالاج قالب کامالی
 توولاییب آپارمیشدی. بئلجه، بش آلتی یاشلی کامال بو های-
 کویون ایچیندن ائله ایکی اوچ گون اول چیخب گتتمیشدی.
 ارمنیلر یاورین گولله سیندن سکسه نیب دالدالان دیلار. آنجاق
 آتیشما داوام ائدیردی. یاور باشا دوشدو کی، بو حنا او حنادان دئیل.
 آشاغی طرفلردن ده آتیشما سسی گلیردی. سالمان تولونون آشاغی
 یانیندا ایدی، یارغان طرفده. اصلینده، سالمانی بورایا آتاسی
 گؤندرمیشدی. ظن ائله ییردیله کی، اوچوروم طرفدن ارمنیلر قالخا
 بیلمزله. دوزونه قالسا، ارمنیلر ده بو یئرلرده یاشایان آداملار ایدی.
 اونلار دا بورالاری یاخشی تانییردیله. چایین او تاینیدا، مئشه آراسی
 کندلرین بیرینده یاشایان ارمنیلرین باشچیسى آشوت هوجوم پلانینی
 اؤزو قورموشدو: «ارا، من بو تورک طایفاسینی یاخشی تانییرام.
 اونلار گنجه قاروولوندا مؤحکم اولورلار. بیز اونلارین اوستونه
 گنجه هوجوما کئچه جیک. اؤزو ده بیر دسته، یوخاریدان اونلارین

گۆزله دیگی طرفدن. اساس دسته چایین اوچوروم طرفیندن قالخاجاق. بیرینیز چایین بو تاینندان یارغانین قاشینی گولله یه توتون، هاردا اولسالار جاواب وئره جکلر. قالانلارینیز گولله توتمایان یثردن دیرماشین».

سالمان یارغانین قاشیندان چایاشاغی باخیردی. بیردن گولله سسی ائشیتدی. چایین قیراغیندا او تای ارمنی کندیندن اولان و دئمک اولار کی، سالمانلا بیر یثرده بؤیوموش ژورانی تانیدی. ژورا آشوتون اوغلو ایدی. ژورا دا دئییه سن، سالمانی گۆرموشدو. چونکی دوز اونون دایانندیگی یثری گولله یه توتوردو. وضعیت آغیرلاشیردی. سالمان ژورانی نشان آلدی. عینی واختدا ایکی گولله آچیلدی. بیرینه او تایدان ژورا بیخیلیدی، دیگر دی ده سالمانی بیخدی. آشوت اونون باشی نین اوسته دایانمیشدی:

آرا، کۆپایوغلو، سن منیم اوغلومو ووردون؟
سالمان یارالی اولسا دا، بیرتهر گئری چئوریلدی. آشوت دا، دیگر ساققاللیلار دا اونو احاطه یه آلمیشدیلار:

آرا، سالمان، تورک کوپایوغلو، سنه دئمه دیکمی واختیندا شله شوله نی ییغیشدیریب گئت، قانینی بیزدن اوزاق ائله... آرا، دئمیردیک کی، فرصت دوشن کیمی هامینیزین قانینی ایچه جیک؟ آرا، دئمیردیممی آلاهیین سیزه وئردیگینی گۆزونوزدن

تۆکوب، الینیزدن آلاجاغیق. گولوردونوز، اینانمیردینیز. قولاغینیز کسيلمینجه عاغلینیز باشینیزا گلگیر، کؤپوشاغی، قانینیزی ایچجیک. گۆره جکسینیز قوینونوزدا نئجه ایلان بالاسی بسله ییسینیز. آشوت یانینداکی ساققالیلاردان بیرینه سالمانی گؤستریب: «بونون ایشینه آخیراجان باخین، دئدی و جلد دیگر ساققالیلارلا یوخاری سالمانگیلین حیطینه یویوردو.

آشوتدان قاباق دا ایکی نفر زومرودگیلین حیطینه چاتمیشدی. زومرود قاپی نین اورتاسیندا آیاق اوسته دایانمیشدی. بیر الینی قاباغا اوزادیب قیشقیرا- قیشقیرا نسه دئییردی. دئی سن، دئدی کلیرینی هئچ اؤزو ائشیتمیردی: «بورنونوزدان گلکسین بو قاپیدا یئدیکلرینیز. ائویمیزین، حیطیمیزین قاپیسینی یاخشی تانیییردینیز، اونا گۆره بو حیطه جسارتله گیرمیسینیز؟». سول قولو یانیندا قالمیشدی. دوردوغو یئرده قانی شورالانیب آخیردی. آیاغی نین آلتیندا ائتلی تاختا پارچاسی واردی. مئشه آغاجلاریندان دوزلدیلیمیش تاختا قاپالاغی همیشه تندیرین آغزینا قویوردو. ایندی ده ائله همین قاپالاغین اوستونده دایانمیشدی. قان ائله قاپالاغین اوستونه سوزولوردو. آرا بره دن آخان قاندان باشقا، آغایی نین آلتیندا دا بیر گۆلمچه یارانمیشدی. تورک کانغیجی، ساموئل سلاحي اوزونه قالدیردی. لوله نی زومرودون سینه سینه دایادی. کس سسینی! یاورین دیزدن آشاغی

ایکی آياغینی دا کسب قولتوغونا وئرجم. قوی آلچاق اؤزو اولسون، دیزی اوسته یئرسین. بیر آی بوندان قاباق مئشه ده راستلاشمیشدیق. اونا دئدیم کی، ییریغیش ائله، بورالاردان گئت. او دا منه حده قورخو گلدی: «نین کیمی آلچاغین سؤزو ایله یئریمی، یوردومو آتیب گئدن دئيلم». ایندی قوی اؤزو گؤرسون کی، آلچاق کیمدیر؟

آ ساموئل، بویون چینارجان اولسا دا، سن آلچاقسان. -زومرود ایکی آدیملیغیندا دایانمیش ساموئیلن اوزونه لومبا ایله توپوردو. گولله آچیلدی و زومرود ائله قاپالاغین اوستونجه ییخیلیدی. ارمنیلر قفیل گلدیکلری کیمی، قفیل ده چکیلدیلر. ساموئیلن سسی اوزاقلاشیردی.

آرا، تئز اولون، خوجالی طرفدن گلن اولار. الپین (الیفین) دسته لری یقین کی، بو آتیشمانی ائشیدیب.

الترینه کئچه نی، مالدواوی ییغیب آپاردیلار. کنده اؤلو سوکوتو چؤکموشدو. آراسیرا مئشه یه قاچمیش قادین اوشاق گئری قایدیدردی. یاور اوزو آشاغی، اؤز حیطینه یویوردو. اونون سنگرله نیب قاباغینی ساخلادیغی ارمنیلر چکیلیب گئتمیشدیلر. اولجه حیطه دؤنمه دی. سالماین دایاندیغی طرفه یویوردو. سالمان اوچورومون قاشیندا یوخ ایدی. آلاجالانمیش گؤزلریله سالماین دایاندیغی یئر

باخاندا اوغلونون نئجه قول بود ائدیلدیگینی، پارچاپارچا دوغراندیغینی گۆردو. بس زومرود، بس سولماز؟.. دلی کیمی هاوالانیب قاپییا جومدو. زومرود قاپالاغین اوستونده حیات ایشیغی چوخدان سۆنموش، برلمیش گۆزلریله سمایا باخیردی. بس قیز نئجه اولوب؟ بیر آنلیغا یاور عاغلینا گلندن دهشته گلدی: «قیزی ارمینلر آپاریب!». سلاحی چئویریپ لوله سینی باشینا ساری توتدو. بیردن اونا ائله گلدی کی، قاپالاغین آلتیندان کۆزده قیزاران ات اییسی گلیر. جسدقاریشیق قاپالاغی تندی رین اوستوندن قیراغا چکدی. سولماز بایلمیش وضعیتده تندی رین کونجونه قیسلمیشدی.

گۆرونور، واهیمه دن و هم ده ائله تندی رین ایچیندکی کۆزده یانان آیقلاری نین آغریسی نین شیددتیندن هوشونو ایتیرمیشدی. قیزی رین قوللاریندان توتوب تندی رین چیخاردی.

راحت نفس آلدی. سلاحینی هارایا آتدیغی دا یادینا دوشموردو. خوجالی آئروپورتوندان الیفین کۆمک اوچون گۆندریدیگی آداملار یارالیلاری توپلادیلار، اۆلنلری بیر یثره ییغیب کندی رین قیراغیندا یانانا دوزدولر.

سولماز دا آیلیمیشدی، آما زاریبیردی.

یاوره باخان ائله ییلردی کی، آروادی اۆلدورولن، جاوان اوغلو
یاغی الینده دوغرام دوغرام اولان او دئییل. یاور قیزی نین دوشمن
الینه دوشمه مگینه سئوینیردی.

...تولوده حکیم زاد اولمازدی. بو کندده هامی نین ایشینه تاواد
قاری یارییردی. ائله ایندی ده او، قیزین آیاغینی تمیزله ییب یاردیم
درمانلاری ایچریسیندن ملهم تاپیب آیاقلارینا چکدی.

کیمسه آستادان دیللندی:

یاورین سئوینمگینه باخ.

تاواد قاری باشی آشغی قیزین باشینی قولو اوستونده توتوب
دایاندیغی یئردنجه:

بالا، بو، قیامت سئوینجیدی.

...سولمازی کومیسسیا اوتاغیندا بیر طرفده قویولموش دیوانین
اوستونه اوزاتمیشدیلا. حکیم چاغیریلیمیش، اونا یاردیم
گؤستریلیمیشدی.

آی باجی، اؤزونه گل، بو، بایاکی کومیسسیا عوضونون سؤزو
ایدی. سولمازین باخدیغینی گؤروب علاوه ائله دی:

سیزه ائو وئیرلر. نییه بئله عصیلشیرسن؟

یوخ، عصیلشمیرم، سولماز ایندی اؤزونه گلیمیشدی.

داها کومیسسیا عوضولرینه ده باخمیردی. آما دوداقلاری نین آلتیندا نسه پیچیلدا ییردی. دیقته دینله ین اولسایدی آچیق آیدین اونون سۆزلرینی ائشیدردیلر:

- منه اۆز ائویمی، اۆز تولومو وئیرین...
- منه اۆز ائویمی، اۆز تولومو وئیرین...
- تولونو وئیرین، خوجالینی وئیرین!...
- تولونو وئیرین، خوجالینی وئیرین!...

کول اؤپوشو

چو خدانین صؤحتیدیر، اوندا هله کؤهنه عصرین قورتارماغینا اون ایل قالیردی. من ده اینستیتوتون اوچونجو کورسوندا اوخویوردوم. زامانین چوخ قاریشیق واختی ایدی. کؤهنه قورولوشو داغیتماق ایسته ینلر اولدوغو کیمی، ساخلاماغا چالیشانلار دا آز دئییلدی. آزادلیق مئیدانی قاینار قازانا بنزه ییردی. ایندی او واختدان خئیلی کئچندن سونرا دا من بو فیکیردیم کی، اساس گوج بیزیم طلبه لرین اوزرینه دوشوردو. عومومیتله، طلبه اهلی گنجلیکدن گلن بیر جوشغونلوقلا،

قیزغینلیقلا حرکاتا قوشولموشدو. هله حیاتین آغریاجیلاری ایله، قایغیلاری ایله یوکلنمه میس دوشونجمیزه ییغدیغیمیز موباریزلیک، ایختیصاصیمیزا گۆره ساوادیمیز، بیلگیمیز بیزیم اوچون سلاح ایدی. دوغروسونو دئیم کی، ایییرمی یانواردان سونراکی بیر ایل عرضینده بیز بؤیوک ایمپیرییا قارشی نیفرتیمیزی و غضبیمیزی گیزلتمیردیک. هرچند کی، بعضی موعلیملریمیز هله ده پارتیا تاریخینی اؤیرتمک عینادیندان دؤنمه میشدی. آما ائله موعلیملریمیز ده واردی کی، قیمت کیتابچالاریمیزی دهلیزده ییغیب هر کسه اؤزونون مواهیده سینّه، تصوورونه گۆره قییمتینی یازیر، سونرا دا: گئدین، یاخامیزی بو ایمپیریادان قورتارین، دئییردی.

لاچینلا من بیر قروپدا اوخویوردوق. یاتاقخانادا بیر اوتاقدالیردیق. بیلیمرم، بلکه، عایله حیاتیمدان گلن دولانیشتیق، ایمکان، طبقه یاخینلیغی، یا نه ایدی، هر حالدا بیزی بیربیریمیزه باغلایان تئلر چوخ گوجلو ایدی. یاتاقخانایا گئتمه-دیگیمیز گونلری مئیداندا بیر یئرده کئچیریردیک. قیشدان چیخساق دا هله سویوق باکی نین دنیزه اسن، یا دا ائله دنیزدن اسن کولگی سوموکلریمیزی سزیدلادیردی. کورک کوره یه سؤیکه نیب بو نهنگ اینسان دنیزی نین ایچینده بدنیمیزین حرارتی ایله بیربیریمیزی قورووردوق.

نئچه ایل ایدی کی، لاجین دئیردی کی، سنی بیزیم داغلارا قوناق آپاراجام. من ده اونا تکلیف ائتمیشدیم، بیزیم طرفله گئدک. آما او، عینادیندان دؤنمه میشدی و بیرینجی منیم راضیلیغیمی آلمایا نایل اولموشدو. آخیر کی، همین یاز آغزی لاجینگیلین رایونونا، رایوندان دا داها یوخاریدا، داغلاردا یئرلشن کندلرینه گئتمه لی اولدوق. باکی-مینجیوان قاتاری ایله اکره استانسسیاسیناجان گندیب، اورادان دا آوتوبوسلا لاجینگیلین رایونونا یولا دوشدو. بیرایکی ساعتدان سونرا بیز آرتیق رایون مرکزینه ایدیک. رایون مرکزینه چاتاندا لاجین آتاسینا گلیشیمیزی خبر وئردی. من تاکید ائلسم ده کی، قوی بیلمسینلر، قفلتی گئدک، لاجین راضیلاشمامیشدی.

دولاما یوللار... داغلارین بئلینه کمر کیمی دولانان یوللار ایندی ده گؤزلریمین قاباغیندادیر. آشاغیدان باخاندا منه ائله گلیردی کی، بو داغلارین زیروه سینه دوغرو آز قالا پیلله پیلله قالخان یوللار هاراداسا قیریلجاق و بیز یاری یولدا قالا جاغیق. لاجین تنز-تنز الینی اوزادیب آشاغینی گؤستریردی:

بیر باخ، هله بایاقدان بری یول گلیریک. جمعی-جوملتانی دؤرد دولاما یول کئچمیشیک.

حقیقتن ده آداما ائله گلیردی کی، الینی اوزاتسان داغین دیینه چاتار. اینسانلار داغلاری یوللارلا فتح ائدیرلر. اولجه یولون عذاب

اذیتینه قاتلاشیر، یولو چکیر، چکدیکلری یوللا زیروه لره قالخیر و اورادان دا اوزو آشاغی غورورلا باخیرلار.

ائله بیلیرم کی، اینسان ده بئله دیر. هارادا، نئجه قیریلاجاغینی دوشونمه دن، عینادلا، ایناملا عؤمورلری نین زیرولرینه دوغرو گئدیرلر. بو یولو عاغیلا کئچنلر اؤزلریندن سونرا گلگه جک نسیللر اوچون ساغلام دیرلر قویورلار.

لاچنین آتاسی اورتا یاشینا چاتمیش قیوراق بیر کیشی ایدی. من اونو ائله آرالیدان گۆرن کیمی تانیدیم. و منه ائله گلدی کی، او، لاچنین یاشجا بیر آز بؤیوموش شکلیدیر. رایون مرکزیندن بیزی گتیرن «واز» ماشینین (و واخت داغ کندلرینه بئله ماشینلار تاکسی کیمی ایشله بیردی) پولونو لاچین وئردی. ائوه چاتانا قدر چکیله جک خرجی لاچین هله باکیدان حسابلامیشدی. «واز» ین پولونو وئرنده گۆردوم کی، باکیدان رایون مرکزینه قدر گلدیییمیز پولدان رایون مرکزیندن کنده قدر اولان مسافه نین پولو داها چوخدور. تعجوبله باخدیغیمی گۆرن لاچین گولدو:

بس نئجه، ائله بیلیرسن داغلاردا یاشاماق آساندیر؟

بوخ، دئیرم کی، آساندیر. آما، بورادا بیر اویغونسوزلوق وار. اویغونسوزلوق اولماسایدی داها کۆهنه حؤکومتی نییه ییخماغا چالیشیردیق. یتمیش ایل عرضینده بو مسله نی سووئت حؤکومتی

حلل ائده ییلمه ییب، لاچین لاپ بېشمیش سییاستچی کیمی جاواب وئردی.

آتاسی نین بیزه یاخینلاشدیغینی گۆروب صۇحبتمیزی یاریمچیق کسدیک. او، اولجه منیمله گۆروشدو. چوخ ایستی، لاپ ائله دوغما بالاسی کیمی منی قوجاقلادی:

خوش گلمیسن، آی بالا. سن ده لاچنین قارداشیسان. باخ بیزیم بو داغلار سنه پشکشدیر، دئدی. سونرا دا لاچینلا گۆروشدو. دؤنوب یولدان بیر قدر یوخاریدا بولاغین باشیندا دایانمیش، بیزدن بیر آز بؤیوک اولان جاوانلارا اشاره ائلدی. نه دئدیگینی باشا دوشمه سه م ده، بیزه یولو گۆستردی:

قالخین یوخاری گلین.

بولاغین باشینا ییغیشان، بیزی قارشیلماق اوچون گلیمیش آداملار لاچینلا منی آرایا آلدیلار. منیمله مهربانلیقلا گۆروشدن سونرا اونلاردان بیرى ظارافاتلا منی گۆستریب دئدی:

دوستون نه یاخشى ایلین-گونون بو چاغیندا بو طرفلره گله بیلیم؟

یلمیرسینیز، گولله آلتینداییق؟

باشقا بیرىسی یئنه لاچینا سؤز آتدی:

گرک قوناغینی گۆز بیگین کیمی قورویاسان، ساغ-سالامات
باکییا قایتاراسان. باکیلی هارا، بو داغلار هارا؟ گۆزله ها، قایالاردان
آیاغی سوروشمه سین.

من اؤزوم ده شهرلی اولمادیغیمی اونلارا سؤیله دیم.
دوزو، من کند اوشاغی اولسام دا آران یئرینده بؤیوموشم. یثیمیز
دوزنگاهلیقدیر. موغان ائلریندنم، هم ده اعتیراف ائتدیم،-دوز
دئیرسینیز، من بئله داغلار گۆرمه میشم.

ائله بری باشندان سرت قایالارا، باشی بولودلاردا ایتن سیلدیریم
داغلارا طرف باخیب حئیرتیمی گیزلتمه دیم.

قوزولوق توکو اوستونده اولان بیر توغلونو لاپ منیم یانیم
چکدیلر. لاچی نین آتاسی قولونو چیرمله دی. بیچاغی توغلونون
باشینا چکنده آرالانماق ایستسم ده، لاچین منی بوراخمادی.

هه، بوردا دور، توغلونو سنین آیاغینا کسیرلر، منیم یوخ.
بیر قدر سیخیلسام، چکینسم ده لاچینلا موناسییتیمیزدن ایره لی گلن
جسارتیمله اونو جاوابسیز قویمادیم:

دوز دئیرسن، هر دفعه سنین گلیشینه بیر توغلو کسسه لر اوندا بو
داغلاردا قویون قوزو قالماز.
بو سؤزه هامی گولوشدو.

بولغا ائندیک، بولاق باشیندا قیزلار قاب قاجاغی سویا چکیر،
بولاقدان بیر قدر یوخاریدا، یاشیل چمنلی یاستانادا سوفره سالیردیلار.
لاچین اونلاری بیریر گۆستریدی:

آنامی گۆردون، بایاق سنینه گۆروشدو. بو، باجیمدیر، آدی
بنۆشه دیر. او دا بییم قیزی لاله دیر. اورتا مکتین آخیرینجی
صیفینده دیرلر.

لاچینلا آتاسی بیر قدر قارابنیز، میس رنگینه چالسالار دا بنۆشه
چوخ گۆیچک، دوروست و قامتلی بیر قیز ایدی. دئیردیم کی،
آناسینا چکب. آما بیر عایله نین اؤولادی اولدوقلاری ائله کناردانجا
دیقتی چکیردی. لاله نین ایسه یاناقلاری داغ لاله سی کیمی
کۆزیردی. کورگی نین آرخاسینا آتدیغی ساچلاری قوشا هؤرویه
یغیلیمیشدی. هله او واختان کئنده دبدو اولدوغوندان ساچلارینی
باشی نین اورتاسیندان آیریمیشدی. ائله بیل باشی نین اورتاسیندان بیر
جیغیر کچیردی. آما یانلاریندان ساچی نین گۆدک حیصه سی
آلیندا و یاناقلاری نین یانیندا قیوریلیب جیغا یاراتمیشدی. بو دا اونا
آیريجا بیر گۆزلیک وئیردی.

بیز بولغا یاخینلاشاندا قیزلار ال ساخلایب کنار چکیلدیلر. لاله:
خوش گلیمسینیز، دئدی.

ایلاهی، قیزین بیریرینه یاپیشمیش دوداقلاری آچیلاندا ائله بیل کی، قۇنچه سی چات وئرمیش قیزیل گول ایدی، گوزومو اوخشادی. هله او واختدان ایللر کئچسه ده، اونون «خوش گلمیسینیز» سؤزلرینی دئدیگی زامان آلدیغی گؤرکم گوزومون قاباغیندادیر. تورشسویون اوستونده گون آیلنجن قالدیق. آرادا لاچینلا من مئشه دولایسی ایله گزینتییه چیخدیق. آنجاق لاله ائله بیل کی، گؤزلریمین قاباغیندا ایدی. هارایا گئدیردیمسه اونو گؤروردوم. بو، نه ایدی؟ هانسی حیس ایدی بیردنبره منی چولغامیشدی؟ قیزلار اورتا مکتبین آخیرینجی صیفینده اوخویورلار. بو ایل عالی مکتبه سند وئره جکلر، دئییه لاچین دیللندی: گلن ایل اوچون گرک قیزلارا ایندیدن ائو آختاراق. لاچین دئییه سن دوغرودان-دوغرویا ائله ایندیدن قایغیلانیردی. ظارافات دئیل، بیز اوچونجو کورسو بیتیریردیک. هله بیر ایل اوخویاجاقدیق. لاله نین عالی مکتبه قبولو مومکون اولسایدی، او واخت دئدیگیمیز کیمی، طلبه یولداشی اولاجاقدیق. بئش گون داغلاردا لاچینگیلین قوناغی اولدوم. لاچنین آناسی نین طلبی ایله بیز هر گون یوخودان تئز دوروردوق. سحرین گؤزو آچیلماشیم سلیمه خالا بیز یاتان اوتاغا داخیل اولور، لاچینی هایلا ییردی:

دور، سحر- سحر آياغينيز چؤلچمه نين شئينه ديسين، بير بولاغا
ائنين، اوزونوزه داغ سويو وورون.

بیز نه قدر تئز قالخساق دا بنؤوشه نی ده، لاله نی ده بیزدن تئز
اویانمیش گؤروردوک. اونلار چپر قونشوسو ایدیلر.

توستولن سامووار، حیطده کی آغاجین آلتینداکی استولون
اوستونه دوزولموش قایماق، بال، پئندیر بیزی گؤزلیردی. بیز سوفره
باشینا کئچنه قدر هئچ کیم استولا یاخینلاشمیردی. آغ سوفره
دسمالی یئمکلرین اوستوندن گؤتورولموردو. یئمکدن سونرا عایله
عوضولری نین هره سی بیر ایشین دالینجا گئدیردی. آز مودت ده
اولسا، قیزلارلا بیرگه قالیردیق. منه ائله گلیردی کی، بیر قدر
هورکک اولان لاله آرتیق قلییمده یانان آلولولاردان خبرداردی.
درسیرینه دایر وئردیگیم سواللارا دا اوزونو یانا توتوب جاواب
وئیریدی. بو زامان اونون قیرمیزی یاناغی نین بیر آز دا آللانیدیغینی
حیس ائدیردیم. قلییمده بیر ایشیق آلولولانمیشدی. ندنسه منه ائله
گلیردی کی، لاله ائله بو ایل عالی مکتبه قبول اولوناجاق. و من ده
آرتیق روحومو اووسونلامیش حیسلریمی، دویغولاریمی اونا باکیدا
آچایله جگم.

یولا دوشمک واختی گلدی. اونونلا نئجه گؤروشوب
آیریلاجاغیمی بیلیردیم. لاجینگیلین یاخشی باغباغچاسی واردی.

دمیر تور چکیلیمیش چپرین ایچری اوزونده جرگه ایله آغ قیرمیزی قیزیل گوللر اکیلیمیشدی. لاجین منی گوللرین یانینا آپاردی:
گل بو گوللردن بیر نئچه سین دریب اؤزوموزله باکییا آپاراق. بیزه اینانمایاجاقلار، آنجاق قوی اینانسینلار. بونلار سویوغا داواملی سورتلاردیر. آتام آشاغیلاردان گتیریب اکیب. بیر بیزیم حیطیمیزده دیر، بیر ده بییمگیلین حیطینده.

لاچین بیر نئچه گولو ساپلاغی اوزون اولماقلا قایچیلا دی. قۇنچه لر یاریم آچیلیمیش وضعیتده ایدی. گوللری من گۆتوردوم. بو واخت لاله ده اؤز حیطلریندن بیر نئچه قیزیلگول قۇنچه سی گتیردی. من الیمی اونا اوزاتدیم. بو، ویدا گۆروشو ایدی. آنجاق گله جگه اومیدلی گۆروش. لاله دردیگی گوللری منه وئردی. اونلاری قوجاغیمدا توتدوغوم گوللرین اوستونه قویدوم. بیر آنلیغا منه ائله گلدی کی، گوللر حرارتله اؤپوشدولر. سئوگی ایله قوجاقلاشدیلار. سانکی داغلارین او اوزوندن گلن مرمی و توپ سسلری ده گوللرین اؤپوشو زامانی سوسدو. دنیا عالم سوکوتا غرق اولدو.

هردن گۆزومله لاله نین وئردیگی گوللری اوخشاماق ایسته ییردیم. لاپ بیریریندن آیریپ باخماق ایسته ییردیم. ائله بیل کی، گوللر جانلی ایدی، بیریرینه سارماشمیشدی، آیریلماق ایستمیردیلر.

بیز باکیا قایتدیق. یاخین گونلرده اؤز رایونوموزا گئدن کیمی آناما هر شئی دانیشاجاقدیم. ائله هئی منی دانلایب دئییردی لر کی، نه اولدو، یاشین کئچیر، اینستیتوتو قورتارماغینا آز قالیب، بیر قیز سئچمه دین؟ من ده دئییردیم کی، سیز نه هایدا، دنیا نه هایدا؟ گؤرمورسونوز دنیا داغیلیر؟ اوندایلمیردیم کی، سؤگی بو دنیا زلزله لری نین هامیسیندان گوجلودور.

میتینقلرده ده، اودلو الوولو موباحیثه لرده ده لاله همیشه یانیمدا ایدی. اونون منه دیکلمیش نظرلرینی هر یئرده اوزریمده حیس ائدیردیم. باخیشلاری نین سؤیله دیکلری منیم اوچون دونیانین ان پوزولماز قانونو، یادداش کیتابی ایدی.

اون بئش گون کئچمیش بد خبر اورگیمی پارام پارچا ائتدی؛ رایون ایشغال اولونوب. لاچین همین گون درسه گلمه میشدی. میتینقلده ده گؤرمه دیم. یاتاقخانایا قاچدیم، اورادا دا یوخ ایدی.

اؤزومه یئر تاپا ییلمیردیم. هله هئچ نه بیلمه سه م ده، اوریمده بختیمی لعنتله ییردیم. کیم اینانیر اینانمیر، اؤزو بیلر، منه ائله گلیردی کی، پیس بیر خبر ائشیده جگم.

لاچین بیر هفته دن سونرا قایتدی. اوزگوزونو توکک باسمیشدی. اونو اینستیتوتون دهلیزینده گؤرن کیمی اوستونه یویوردوم. منی گؤرنده هؤنکور هؤنکور آغلادی.

دانش، نه وار، نه یوخ؟ اونون چیگینلریندن توتوب سیلکله دیم.
هانان هانا، بوغولا بوغولا، گوجله بونلاری دئییه بیلدی:
کندین قیزگه لینلرینی یوک ماشینلارینا ییغیب بیر قدر قاباقجا یولا
سالیلار. ارمنی قولدورلاری ماشینین کئندن چیخدیغینی گوروب.
دولامادان کئچنده قراد مرمیسی ایله ووروبلار. پارتلایشدان سونرا
ساغ قالان اولمایب.
دیلیم قوروموشدو، دوداقلاریم ترپنمیردی. گوجبلا ایله لاجنین
باشینی اللریمله توتوب گوزلرینه باخدیم. "لاله ده"، دئمک ایسته
ییردیم. آنجاق دئییه بیلیمیردیم. لاجین باشینی یاواشجا ترپتدی. بیلدیم
کی، او، منیم نئی سوروשאجاغیما جاواب وئیرر...
ایندی ده هردن طلبه یولداشلاریملا گوروشوب کئچمیش خاطیره
لری یادا سالیریق. صؤحت ایشغالدان دوشنده یادیم لاله، اونون
قوجاغیندا بؤیودویو داغلار دوشور، اورییمدن قارا قانلار آخیر.
باغچامیزدا چوخلو قیزیلگول کوللاری اکمیشم. هردن یاری
آچیلیمیش قونچه لردن ییغیب ایکی الیمله اوزومه، گوزومه
سورتورم.
گوللرین «اؤپوشو» ایسه هئچ یادیمدان چیخمیر.

بیر چاناق اون

آنان اؤلسون، آی بالا، آنان کار اولایدی، بو خبری ائشیتمه ییدی.
آخی سن قانلی-قادالی موحاریبه نین آغزیندان ساغ-سالامات
سوووشوب گلدین، دوشمنلره جان وئرمه دین. بس بو نه ایش ایدی
باشیمیزا گتیردین؟ بو بلا هاردان گلدی بیزه، کیمین نظرینه
گلدیک؟

آنا بو کلمه لری هئی تکرار ائدیر، گؤزونون یاشینی لئسان
کیمی تۆکوردو.

زرنیشان آنانین اوغلو موچارویه یه ظابط کیمی گتمیشدی. قاراباغ اوغروندا موچارویه باشلایاندا روسیادان گئری دؤندو. آذربایجان اوردوسوندا خیدمته باشلادی. پیس خبر تئز یاییلمیش. اونون باشینا گلن فاجیه تئزلیکله کنده ده چاتدی. امراه قضایا دوشوب، خسته خانادا یاتیر، آیاغی نین بیرینی ده ایتیریب.

خبر آنایا داها تئز چاتدی. آنا بو خبردن سارسیلیب باشینا گؤزونه دؤیدو. بیر آز آغلایب باکییا - اوغلونون یانینا گتتمک اوچون حاضیرلیق گؤرمه یه باشلادی. ییریغیش ائله دی، حاضیرلاشیب باکییا گئدن قاتارا میندی. کوپنه کئچیب بیر کونجه قیسیلدی. بالاسی نین طالعینی یادینا سالیب ینیدن آغلاماغا باشلادی. باشینی قالدیراندا بیر قادى نین صبرله، دیقتله اونا باخدیغینی گوردو. بیر خئیلی مودت دینیب دانشمادیلار. قادین آنانین ساکیتلشدیگینی گؤروب دیللندی:

آی باجی، بایاقدان سنه فیکیر وئیریم، ائله هئی اؤز-اؤزونه دانشیب آغلایرسان. دئه گوروم، دردین ندیر؟ نییه آغلایرسان؟ بو قدر گؤز یاشی تۆکمکمی اولار، بیر آرام اول، ساکیتلش، دانش گؤرک، هاردان گلیب هارا گئدیرسن؟

زرنیشان آنا «آنان اؤلسون، آی بالا» دئدییه دردینی دانشماغا باشلادی:

آی باجی، دردیم بؤیوکدور، اوغلوم حربی خیدمتدیدى، قضايا دوشوب، خسته خانادا ياتير، دئييلنه گؤره، بير آياغى دا يوخدور.

بونو دئييب آنا برکدن هؤنکوردو. قادين اوزونوزادى آنايا نظر سالدی. اوزونده آجى تبسسوم قاريشيق بير تأسوف حيسى ياراندی. قليبنده بيريرينه عكس فيكيرلر موباريزه آپارماغا باشلادی. ايندى قادين نه ائده جگيني بيلمير، آنايا اؤز باشينا گلنلرى دانيشيب تسکينليکمی وئرسين، يوخسا سادجه سوسماقلا درددن بوزوشوب يوماغا دؤنموش آنانين دردینه شريکمی چيخسين؟

آنانين يانيقلی سسی قادى نين اورگيني کؤزکؤز ائتدی، بير آنا کیمی اونون دردلرينی اؤز دردی بیلدی. سوسماغی اؤزونه روا گؤرمه دی. چتين اولسا دا، باشينا گلنلری دانیشماق قرارينا گلدى. اونون اوچون فرقى يوخ ایدی کى، آنا اونون ائتديگی حرکتی نئجه قبول ائده جک؟ پيسمی، ياخشیمی؟ او ايللری خاطيرلاماق چوخ آغير ایدی، بونا باخمایاراق دانیشماغا باشلادی:

من ايندى سنه باشيما گله نی دانیشاجام...

قادينين سسی تيره دی، صؤحبتینی ياريمچيق کسدى. حيس اولونوردو کى، بوغازينا ييغيلميش قهرى اودماغا چاليشير. نملی گؤزلرينی قادينين اوزونه دیکميشدی...

نهايت، اؤزونده تير تاپيب ساکيتلشدى. گؤزلری يول چکدی...

...موحاریبه واختی ایدی، هر یئرده آجلیق حؤکم سوروردو. قیشین اوغلان چاغیدیدی، چۆلدە قار دیزه چیخیردی. چۆله-باییرا چیخان کیمی آیاز، شاختا آدامین قدملرینی دوندوروردو. ائوده سوبایا قویماغا اودون، چۆرک بیشیرمه یه بیر اوووج اون تاپیلیردی. اوشاقلار آجیندان آغلاشیردی. ائوین باشی پاپاقلیسی موحاریبه یه گئتمیشدی. نصیبه ائوده هم کیشی، هم آرواد ایدی. سحرلر اوشاقلاری ائوده تک تنها، باشسیر قویوب کولخوزون ایشینه گئدیردی. آخشام اولاندا اوشاقلارین یانینا قایتماق ایستمیردی؛ خجالت چکیردی. آج اوشاقلار آنانین اللرینه باخیر، الی بوش گۆروب آغلاشیردیلار.

دئیلنه گۆره، نصیبه جاوانلیغیندا چوخ گۆزل اولوب. قیبطه ائدیله جک قدر گۆزل ایمیش. ارینی ده چوخ سئویرمیش، گۆزلرینی گئجگوندوز اری نین گئتدیگی یوللارا دیکیب موحاریبه نین قورتاراجاغی گونو صبیرسیزلیکله گۆزلییرمیش. بئش بالانی باشینا بیغیب بیرتهر دولانیرمیش. لاپ ناغیللارداکي کیمی.

۱۹۴۳جو ایلین قیشی سرت گلیر، آجلیق ائولره یاس گتیریر. آنالار بیر گونده اوچ بالاسینی بیر قبره قویاندا نصیبه نی گۆردوکلری دهشته سالیر. بالالاری نین آجیندان اؤلمه مه سی اوچون گئجه

گوندوز چالیشسا دا، گونده بیرجه دفعه ده اولسا اونلارا وئرمه یه بیر تیکه چۆرک تاپمیر.

نصیه چوخ گۆتور-قویدان سونرا کندين کناریندا یئرلشن دیرمانا گئدیب دیرمانچیدان تاخیل بیچیمینه قدر بورج اون آلماق قرارینا گلدی. دیرمانچی اونا دیقله قولاق آسدی. نصیه نین حیادان و اوتانجاقلیقدان پول کیمی قیزارمیش اوزونه باخدی. اوزونده ایرنج بیر تبسوم، گۆزلرینده حيله گر بیر ایفاده یاراندى. دیرمانچی اونا بیر چاناق اون اوزادیب ایرنج سسله دئدی:

بونون عوضی بیلیرسن ندیر؟

نصیه دن سس چیخمادیغینی گۆروب اور کلندی:

سندە چوخدان گۆزوم وار. ایندی اؤز آياقلارينلا گليب چيخميسان، اوشاقلارين دا، اؤزون ده هئچ واخت آج قالماياجاقسينيز، قارينيز دوياجاق، هئچ ييلميه جكسينيز آجلیق نه دئمکدير، سسینه آرا وئردی، حيله گر باخیشلارینی یئرە دیکدی، نصیه یه یازیغی گلن بیر سسله سؤزونه داوام ائتدی، قانلی قادالی موحاریبه نین ده سیزه دخلی اولماياجاق. اؤزون ده جاوان، گۆزل گلیسن، ایللرینی بوش یئرە ایتیرمه. هله یيلمک اولماز، ارین موحاریبه دن ساغسالامات قايیدیپ گله جک، یا یوخ؟

دییرمانچی سۆزونو قورتاریب معمالی گۆزلرینی نصیبه نین اوزونه دیکدی، یاواشجا بیلگیندن توتدو. نصیبه قولاقلارینا اینامادی، حیرصیندن اوزو قارالدی، بدیننی اسمه جه توتدو. دییرمانچی نین دمیر کیمی برکیمیش بارماقلاری نصیبه نین الینی مانجاناق کیمی سیخمیشدی. نصیبه بیر الینده کی اونا باخدی، بیر دییرمانچی نین اییرنج گۆزلرینه. نه فیکیرلشدیسه، دییرمانچی نین بارماقلارینی زورلا اؤز بیلگیندن قوپاردی، الینده کی اون دولدورولموش قابی اونون اوزونه چیرپدی. دییرمانچی گۆزونه اون دولدوغوندان اؤزونو ایتیردی...

نصیبه قاپینی آچاراق چۆله چیخدی، قورخو و تلاش ایچینده آرخاسینا بئله باخمادان قاچماغا باشلادی. ائوه نئجه گلدیگیندن خبری اولمادی. ایچری کئچنده قیشین سازاغینا باخمایاراق بدیندن تر آخدیغینی حیس ائتدی. گۆزو چیلپاق آیاغیندان آخان قانا ساتاشدی، قاچاندا آیاغی داشا توخونموش، یثره سریلیمیشدی. چارپاناق اونون آیاغینی چیزمیش، قاناتمیشدی. بدنی نین آغریسینی ایندی ایندی حیس ائتمه یه باشلادی.

نصیبه اؤزونو یثره دؤشمیش میتیلین اوستونه آتدی. خیسین خیسین آغلاماغا باشلادی... سسسیزجه... اوشاقلاری نین اثشیتمینی

ایستمیردی. اونلار اویانسا ایدی نه جاواب وئرجکدی، الیوش،
اونسوز قایتمیشدی.

او، فیکیر خیال ایچیندیکن دویدوغو ایستی نفسدن دیکسیندی،
گۆزلرینی آچاندا باشی نین اوستونو کسدیرمیش اوشاقلارینی
گۆردو. آنالاری نین آغلاماق سسینی ائشیدیب اونون باشینا
ییغلمیشدی. آجلیقدان، سویوقدان تیره یین اوشاقلارینی میتیلین
آلتینا ییغماغا چالیشان نصیه اونلارین ایکی گوندن بری چکدیکلری
آجلیقدان آغارمیش، اؤلگونلشمیش گۆزلرینه باخا بیلمه ییب
هیچقیردی...

اوشاقلار ملول موشکول بویونلارینی بوروب، آغلاماقدان و
آجلیقدان شیشمیش گۆزلرینی آنالاری نین اوزونه زیللمیشدیلر.
هئیسزلیکدن دانیشا بیلمیردیلر. بیرجه بالاجا اوغلو اینیلده ییر،
«چۆرک» دئییب سیزلدا ییردی. آنا اونلاری یاتیرماغا چالیشدی،
صباح موطلق چۆرک اولاجاغینی دئییب اونلاری دیله توتدو.
بؤیوکلری بیر تهر آلدادا بیلدی. کۆرپه سی ایسه هئی زارییر، یئمک
ایسته ییردی. آناسی نین بونونا ساریلیب سانکی ایمداد گۆزله
ییردی. اونون گۆز یاشلاری آنانین بویون بوغازینا تۆکولور، هر
داملاسی بیر کۆز اولوب بدنن یانديریردی.

آنا نه فیکیرلشدیسه الی ایله کۆرپه سینی کنارا ایتله دی، قطعی حرکتله آیاغا قالدی. بالاجاسینی دۆشگین اوستونه اوزادیب باییر قاپینی آچدی. جلد حَیْطَدَن چیخیب دییرمانا گئدن جیغیرا ائندی. آخشامدان یاغان قار یولوریزی کسمیشدی. بیر آز بوندان قاباق قاقاقچا گلدیگی جیغیری قار سیلمیشدی. نصیه تلسه تلسه دییرمانا طرف آدیملایردی. تتر-تتر گئتدییندن کلاغایسی باشیندان سوروشوب دوشموشدو. هئچ نه حیس ائتمه دن، هئچ نه دویمادان دییرمانا طرف قاقچیردی. اورگی سانکی داشلاشمیش، حیسسیاتی کورشالمیشدی. قولاغینا اوغلونون هئی «چۆرک، چۆرک» دئین آغلار سسی گلیردی.

دییرمانا چاتدی. قاپینی آچیب دییرمانین کانداریندا دایاندی. دییرمانچی یاتمامیشدی، دن او یودوردو. نۆوبه چوخ ایدی، جاماعاتا اون چاتدیرمالی ایدی. قاپی نین جیریلتیسینی ائشیدن دییرمانچی باشینی قالدیریپ باخدی. قاپیدا نصیه نی گۆردوکده چال بیغلاری نین آلتیندان گۆرونن دوداقلاریندا، بیجلیکله قییلیمیش بالاجا، فیل گۆزو کیمی دییرمی گۆزلرینده خوشاگلمز بیر گولوش دوغدو. آرخاینلیقلا دئدی:

من سنی صاباح گۆزله بیردیم، آما داها تتر گلمیسن، لاپ یاخشی،
تدبیرلی قادینسان. ایندی گنجه یاریسیدیر گنجه قارا، جوجه قاراهنج
کس گۆرمز، نه دیل بیلر، نه دوداق.

بالالاریم آجدیر، کۆمک ائله. سنی آند وئیریم، منه باشقا گۆزله
باخما. بورالاری سوپوروم، تمیزلیم، کیسه لری ییغماغا کۆمک
ائلگیم، یتر کی، بیر چاناق اون وئر...

دییرمانچی سینایچی نظرلرله اونا باخدی:

منه کۆمکچی لازیم دئییل.

اریم قایداجاق. موطلق قایداجاق. یاخشی، پیس بورجوندان
چیخاجاق... نصیبه معنالی اونون اوزونه باخدی.

بیردن قاییتماسا؟

دۆرد اوغول بؤیودورم. آنالاری نین بورجونو اودیرلر، نصیبه
ایچیندن گلن سۆزلی ائله بیر ایناندیریجیلیقلا دیلینه گتیردی کی،
دییرمانچی سانکی یوخودان آییلدی. نصیبه نین دومدورو، قورخا
قورخا اونا دیکیلن یالواریجی باخیشلارینی گۆردو. دییرمان داشینا
دوغرو گئتدی. نصیبه گۆزله بیردی: "آلاهییم قلیینه اینصاف سال.
آج بالالاریمین یانینا اوزو قارا دؤنمگیم". دییرمانچی کیسه لری
گۆستریدی:

کیسه لرین یانینا تۆکولنلری ییغ.

نصیه کیسه لرین یانینداکی اونو الی ایله دییرمانچی نین وئردیگی چاناغا ییغدی. چوخ آز ایدی. سونرا دییرمانچی هر کیسه دن بیر اوووج گۆتوروب چاناغا تۆکدو. جاناغ دولدو.

آپار. گون آشیری گل. جاماعاتین روزوسونو اوغراییب سنه وئردیگیمی بیلسه لر دوغرایارلار منی. کیسه یه دئمه.

نصیه دییرمانچی حاقیندا ائشیتدیکلرینه اینانیدیغنا پئشیمان اولدوغونو گیزلتمه دی:

بایاقدکی حرکتیمه گۆره باغیشلا منی. اولونجه قارداشیمسان. میلت آجدیر، هامی بورا گلیر. منه چیخاریلان آدا پئشیمان دئیلم. اوغرو اولماقدانسا، آدیم اوغراش چیخسا داها یاخشیدیر. گۆر سنین کیمی نه قدر اینسان گلیر. اونون کیسه سیندن، بونون کیسه سیندن نه قدر اوووج اوووج اوغرولوق ائدیم؟ باجی، منیم ده قلییم وار. گئجه نین آلتورانیندا بیر قادین کۆلگه سی گۆرونوردی. او، اون دولدورولموش توربانی قوجاغینا باسیب سورعتلی آددیملارلا ائوه تله سیردی. نصیه نین اوشاقلاری آجیندان کۆپوک قوسمایاچاقدی. اونلارین گۆز یاشلاری قورویاچاق، حَیطده قاچیشیب اوینایاچاقلار. شن سسلری حَیطی باشینا گۆتوره جک.

نصیه فیکیرلی حالدا قاجاراق گئتدیگیندن اون اویتمک اوچون سحر آچیلماش نؤبه توتماق اوچون دییرمانا ساری گئدن قونشو

قادینلارا دا فیکیر وئرمه دی. قادینلار شوبه ايله نصیبه نی سوزوب پیچیلداشماغا باشلادیلار. نصیبه اونلارین یانیندان سورعتله کئچیب گئتدی.

...ایلر کنجیدی. موحاریبه دن قایدان ار آروادینی قبول ائتمه دی. «شیطانلار» خبر وئرمیش، ارینی اولموش حادثه دن حالی ائتمیشدیلر. نصیبه اوزو ده مسله نی ارینه سؤیله دی. کامیل کنددن ایش اختارماق بهانه سی ايله چیخیب گئتدی، بیر داها کئری دؤنمه دی. عایلیه پول پارا گؤندرمه دی. نصیبه بونا دا دؤزدو. ساچی نین بیر تاینی آغ هؤردو، بیرینی قارا، گئجه گوندوز کولخوزدا ایشله دی، اؤلادلارینی بؤیوتدو، اوخوتدو، هره سی بیر صنعتین صاحیبی اولدو. بؤیوک اوغلانلاری ائولندی، آیریلدی، هره سی بیر ائو اولدو. شهره کؤچدولر. آنا کیچیک اوغلو ايله کنده قالدی، کیچیک اوغلونو ائولندیردی، ائوینه گلین گتیردی.

آنانین کیچیک گلینی قونشونون قیزی ایدی. گلینین آناسی اونلار اوشاق اولاندا موحاریبه دؤورونون چتیلیکلریندن، چۆرک قیتلیغیندن، آجلیقدان صؤحت آچاردی. اوزون گئجه لرین بیرینده او بیر قونشو قادین صؤحت اوچون سکینه گیه کئچمیشدی. کئچمیش گونلری یادا سالا-سالا صؤحتی گتیریب نصیبه نین دییرمانچی ايله اولان ماجراسینا چیخارتیلار. اؤزلری ده حیس ائتمه

دن خاطیرلادیقلاری حادیته بالاجا خئیری نین یادداشینا یازیلدی. خئیری بؤیودو، نصیبه نین کیچیک اوغلو ایله عهدپئیمان باغلادی و بیر ایلدن سونرا توییلاری اولدو. خئیری نصیبه آناگیله گلین کؤچدو. خئیری نین آناسی تنز-تنز قیزیگیله گلیردی، عایيله نین هر ایشینه قاریشیر، نصیبه نین وارلیغینی سایا آلمیر، اونون شهرده کی اوشاقلاری نین یانینا کؤچوب گئتمه سینه چالیشیر، آز قالا قیزینین ائوینده بؤیوکلوک ائدیردی. خئیری آناسی نین سؤزو ایله اوتوروب دورور، قایناسینا اعتیناسیزلیق گؤستریردی. نصیبه نین صبر کاساسی دولوب داشیردی. اوغلونا شیکایتلننده او دا آناسینی گوناھلانديریردی. او، سؤز-صؤحبت سون قویماق قرارینا گلدی. خئیری نین آناسینا مسله نی آچدی:

سکینه، بیز گور قونشوسویوق، قونشو اولماقلا برابر ایندی بیز هم ده قوهوم اولموشوق، قوداییق. بو قدر سایمامازلیق اولماز. قیزینی دوز یولا چکمکدنسه اونو منیم اوستومه قالدیریرسان. بئله اولماز آخی! سن بیلیرسن کی، من او اوشاقلاری نه طولمله بؤیوتموشم. بیر اوزوم قیز، بیر اوزوم گلین...

سکینه نصیبه نین سؤزونو بیتیرمه یه قویمادی، گولله کیمی آچیلدی: بیلیریک، بیلیریک، سن اونلاری نئجه بؤیوتموسن؟ سن یوخ، سنین آشان او قوجا دییرمانچی نین اونو بؤیوتدو سنین اوشاقلارینی.

ایندی سن منه درس وئیرسن، آی ناموسسوز؟ گوناھ منده دیر کی، گول کیمی قیزیمن سنین کیمی قاینانین یانیندا قویورام. آیراجام قیزیمن، اوغلونا گئت اؤزون کیمیسینی تاپ، ائولندیر.

نصیه نین قولقلاری اوغولدادی، ائشیتدیگی ایتیهاملاردان، حده قورخودان بدنی لرزه یه گلدی. گلینی نین شوبهه لی و ایستتهزالی باخیشلارینا دؤزمه دی. قورخدو، بیر آنلیغا ائله بیلدی کی، یئر آیریلدی، یئرین ترکینه دوشدو. یالوارجی سسله سکینه یه دئدی:

سکینه، یالواریرام سنه، داها دانیشما، اوغومون ایشدن گلن واختیدیر، ائشیدر، بیایر اولارام. من اؤزوم چیخب گئدرم بو ائودن.

سکینه سئوینجک اولدو، آنجاق سئوینجینی بیروزه وئرمه دی:

باخ، بو چوخ یاخشی قراردی، ایندی قیزیمن یئر ری راحت اولار، سنین اوزونو گؤرمکدن بئرمیشدی. سنین حاقین یوخدور نه منه، نه ده قیزیما گولدن آرتیق سؤز دئمه یه، آی بیر چاناق بوغدا یا ناموسونو ساتان عیفریته!

خئیری آناسی نین سؤزونه قوووت وئره رک قایناناسی نین اوستونه یئریلدی:

سنین نازینی چوخ چکدیم، داها دؤزه بیلیمیرم. آخشاملار اریم گلنده مندن قاباق اؤزونو وئیرسن قاباغا. سحر تئردن من دوراندا

گۆرورم اریمین چایی-چۆرگی ستولون اوستونده دیر. قویمورسان آزاد نفس آلاق، قویمورسان اریمه اوزوم قوللوق ائدم. ائشیتدیگی عدالتسیز سۆزلردن یئرگۆی آنانین باشینا فیرلانندی. بایلماق درجه سینه چاتدی. ال آتیپ یاخینداکی استولدان یاپیشاراق اونون اوستونه چۆکدو. «آه، اعتبارسیز دونیا! نانکور اینسانلار! بئش بالانین ساغ قالماسی اوچون آتدیغیم بیر آددیم، شربؤهتان، دئدیقودو منی دول قویدو، اؤولادلاریم آج قالماسین، اؤلمه سین دئیه یننه طعنه لره دۆزوب اونلاری بؤیوتدوم، اوخوتدوم، چۆرک صاحیبی ائله دیم، بو دا آخیری!» آنا خئیلی حرکتسیز اوتوردو. بیر آز اؤزونه گلکدن سونرا آیاغا دوروب اوتاغینا کئچدی. پالتارارینی ییغراق آشاغی، حیطه دوشدو. حیطین او بیرى باشینداکی کئچمیش گونلری نین یادىگارى اولان کؤهنه داخماسینا طرف آددیملادى. قاپینی آچیب بوخچاسینی کؤهنلمیش ساندیغین اوستونه آتدی. کؤهنه پالاز سالینمیش دمیر چارپاییا یاخینلاشیب اوستونه اوزاندى. اوزون مودت یاتا ییلمه دی، گۆزلری بیر نۇقطه یه دیکیلدی.

سحر نصیه اوغلونا شهره قیزی گولزارین یانینا کۆچمک ایستگینی بیلیرنده اونون گۆزوندە گۆردویو سئوینج سینه سینه بیچاق تیه سی کیمی سانجیلدی. محض بو گۆزلرین یاشیناکیچىگی اولان گراینین آجلیقدان ناله سسینه دۆزمه ییب دیرمانچی نین یانینا قاجدیغی قارلی

گئجه نی خاطرلادی، سینه سیندن گلن بیر دهشتلی آغری بوتون بدنینی بورودو. نصیهه آییلاندا باشی نین اوستونده کی آغ خالاتیلاری گوردو.

یوخلامادان سونار نصیهه یه حکیملر باکیا - اونکولوکیا خسته خاناسینا گئتمه لی اولدوغونو بیلدیردیلر. آغ جیرینده شیش واردی. نصیهه گئتمک ایستمه دی. بو زهیرمار خسته لیکدن قورتولا بیلیمه جگینی بیلدیگیندن عؤمرونون قالان گونلرینی اؤز ائوینده کئچیرمک، اؤز ائوینده اؤلمک ایسته ییردی. لاکین گلینی خیری نین " سنه بوردا کیم باخاجاق؟ کؤرپه اوشاغیما باخا بیلیمرم، آنام کؤمک ائدیر. یوخسا سنی ده بوینوموزا گؤتورموشوک؟ گئت قیزی نین یانینا..." دئینده علاجسیز قالیب یولا حاضیرلاشدی. اوغلو گرای اونو قاتارلا باکیا یولا سالدی...

... نصیهه باشینا گلنلری دانیشیب قورتارمیشدی. بو دفعه اونون گؤزلری بولاغا دؤنموشدو. نصیهه ایچین ایچین آغلایردی. زریشان آنانین گؤز یاشلاری قوروموشدو. ائشیتدیگی صؤحتدن یئرینده هئیکل کیمی دونوب قالمیشدی. نصیهه گؤز یاشلارینی سیلیب گولومعصومه یه چالیشدی:

منیم سؤزلریمی قریلییه سالما. حیاتدا هر جور حادثه لرله، سؤزصحبترلره قارشیلشمیشیق. یاخشی آداملار، یاخشی اؤولادلار

چو خودور، بئله ناقیض گلینلر، آنالار آز دا اولسا وار. دئمگیمین جانی اودور کی، بو سؤزلریم سنه تسللی اولسون، بو جور آغلایب اؤزونو اؤلدورمه. قادینلار هره سی کوپنین بیر کونجونه چکیلیب گؤزلرینی یوموشدولار. بیرى بالاسی نین آلدیغی یارالارین آغریسیندان گؤینه ییر، بیرى ایسه بالاسیندان آلدیغی یارادان ایچین ایچین سیزیلدا ییردی... آلدیقلاری آغیر ضربه قاتارین باش آغریدیجی آرامسیز تاققیتیلارینی اونلارا تامامیله اونوتدورموشدو...

نصیه باشینا گلن موصیتلرین بانسی موحاریبه یه نیفرت یاغدییردی. گؤزونون اؤنونه آجلیقدان اؤلن، اؤلوسونو بئله دفن ائتمه یه گوجو چاتمایان اینسانلار گلیر، سون بئشیی گرایینی، اوشاقلارینی موحاریبه نین اودوندان، صفالتیندن سالامات قورتاریب، بؤیودوب بویاباشا چاتدیردیغی اوچون ایچیندن گلن راحتلیغا دییرمانچی نین وئردیگی بیر قاب اونو زهر کیمی قاتیب خیالن یییردی و یئدیگجه ده بوغازینا تیخانان آجی زهری دویوردو... او آجی زهر ایچچالائینی داغیدا-داغیدا موحاریبه یه، اونو تۆره دنلره لعنت یاغدییردی... گؤزونه یوخو گئتمه ین زرنیشان بوتون گئجه نی اونون پیچلیتیلارینی ائشیتدیگجه اونون دا دردینی اؤزونه درد ائله دی. بالا یامان بلادی، آجیسی چوخ آغیر اولور...

اینیلدین تورپاق

۳۱ مارت آذربایجانلیلارین سویقیریم گونودور

دونیا موچاریه سی نین باشا چاتماسیندان آز کئچمیشدی. ۱۹۱۸-
جی ایل ایدی. بالاجا بیر کند اولان شاهبوز رایونونون گونئی
قیشلاخی الدنایاقدان اوزاقد، داغلار قوی-نوندا گیزلنمیشدی.
مسافجه مرکزدن اوزاق اولسا دا موچاریه نین قودوز یئلری بو کنده
طرف اسمیشدی. هر یترده آجلیق حؤکم سوروردو. بو آزمیش

کیمی همین ایلین یازیندا کندین اکین یئرلرینی، تاخیل زمیلرینی دولو وورموش، ایسته نیلن محصول گۆتورولمه میشدی. هامی ایتیتظار ایچینده، قورخو ایچینده یاشایردی. صاباح نه جور آچیلماقادی، بیلنمیردی. آج اوشاقلارینی نه جور دویوراجاقدیلار، بیلنمیردی. بیر طرفدن ده منفور ارمیلرین تیزتیز کنده آزغین هوجوملاری، توپ آتشیله توتمالاری اهلینی واهیمه ایچینده ساخلایردی.

کندین باشیپاقلیلاری روزو قازانماق اوچون اطراف یئرله سپلنمیشدی. بعضیلری ایسه عایلهلرینه، اوشاقلارینا چۆرک تاپماق اومیدله تورکیه نین ترابزون شهرینه گئتمگی قرارا آلمیسیدیلار. کندین کیشیلری دسته دهسته اولوب باتوم شهرینه، اورادان دا گمیلره دولوشاراق دربیزانا (ترابزونا) گئدیردیلر. دربیزاندا بیر تورک پاشاسینین آغ بئر پارچا ایستحصال ائدن فابریکی واردی.

کنددن بیر نفر اورانین سوراغینی ائشیتیمیش، اورایا گئتمیش و اورادا ایشله مک ایسته ین کندیلرینه خبر گۆندرمیشدیر. گؤنئی قیشلاق کندیندن اورایا ایشله مک اوچون بیرنجی دفعه اوتوز نفر گئدیر. اونلار ایسماریج گۆندرمیشدیلر کی، بورادا هر شئی یاخشیدیر، کیم گله بیلرسه، گلکین.

کندین آغساققاللاریندان ساییلان انناغی کیشی بیرینجی گئدنلردن ایدی. او، قارداشی الینی ایشله مک اوچون اوژ یانینا چاغیردی. الیگیل دسته دوزلدیب دریزانا یوللانیدیلار.

اونلار گنجگوندوز ایشله بیر، پاشا دا اونلارین پولونو آرتیقلاماسی ایله اؤده بیردی. قاییتماق مقامی چاتاندا انناغی قارداشینا دئیر: قارداش، بو قدر ایشله دیک، پولوموزو دا آلمیشیق، چیخاق گئدک، گوژو یولدا قالانلاریمیزی سئویندیرک.

الی جاواب وئریر:

قارداش، سن قاییت گئت، من قالب ایشله یهجم. بیر آز دا پول توپلاییم، گلنده بو پول اوشاقلاری بیر خیلی ساخلایا بیلرک. سن ایندی گئت، ائوده کی لردن موغایات اول. من ده تئزلیکله قاییدارام. بیرینجی گئدن دسته کنده قاییتماق اوچون یول حاضیرلیغی گورمه یه باشلادی. گئجیکن یولا دوشورلر. کسه اولسون دئی یوللارینی، ایندی ارمنیستان آدلانان ازه لی آذربایجان تورپاقلاریندان سالماق ایسته بیرلر. دسته گلیب آلتکساندروپول شهرینه (سونرالار لئنیناکان شهری، ایندیکی گومرو) یئتیشیر. ارمنیلر دسته نی گوژور. بیلرلر کی، سفردن قاییدان آذربایجانلیلاردیر. اونلاری موسلمان-تورک اولدوقلارینا گوره اؤلدورمک قرارینا گلیرلر، قاباقلارینی کسب دئیرلر:

- سیزی شهرین بؤیویو گۆرمک ایسته ییر.

شهرین «قلاواسی» گیزلین امر وئرمیشدی: «هارادا موسلمان گۆردونوز، اۆلدورون، محو ائدین». تورکلرین قانینا یثریکله یین ارمنیلر دریزاندان کندلرینه قایدان آذری تورکلرینی موهاسیره یه آلیب، "قلاوانین" اوتوردوغو ایداره نین حیطینه گتیریرلر. «قلاوا» خئیلی کئچمیش حیطه چیخیر، مکرلی گۆزلریله اونلاری باشدانایاغا سوزور، یانیندا کیلارلا اۆز دیلرینده نه ایسه دانیشماغا باشلاییر.

دسته ده باداملی کندیندن واهاب آدلی بیر کیشی ده وار ایدی. باداملی کندی اصلا آذربایجان کندی اولسا دا بورادا ارمنیلر ده یاشایردی. ایراندان کۆچورولموش ارمنیلر آذری تورکلری نین عادتنه سینی منیمسه میشدی. هر ایکی میلتن عادتنه سی بیریرینه او قدر یاخینلاسمیشدی کی، اونلاری آیرد ائتمک اولموردو. کنده یاشایان آذربایجانلیلار ارمنیلرین، ارمنیلر ده آذربایجانلیلارین دیلینی تمیز بیلیردیلر. ارمنیلرین یاشادیغی محله آذربایجانلیلارین یاشادیغی محله دن آیری اولماسینا باخمایاراق اونلار بیر-بیری نین خئیرینده، شرینده ایشتیراک ائدیردیلر...

واهاب کیشی ارمنی دیلینی تمیز بیلدیگیندن ارمنیلرین دانیشیغینی باشا دوشور. باشا دوشور کی، بیر آزدان اونلاری اۆلدورجکلر. بو

اؤلومون قارشیسینی آلماغا چالیشیر، اؤزونو ارمنی کیمی قلمه وئریپ
دئیر:

بیزیم ارمنیلر اورادا آذربایجانلیلارلا بیرگه یاشایرلار، بیر بولاقدان
سو گؤتورورلر، چۆرک یاپاندا بیر-بیریلرینه کؤمک اندیرلر، پئنجر
ییمماغا بیر یئرده گئدیرلر. اگر سیز بونلاری اؤلدورسنیز، اونلار دا
بیزیمکیلری اؤلدوررلر.

واهاب کیشی نین سؤزلری " قلاوا " نى فیکریندن دؤندیریر.
اونلارین چیخیب اؤز ویلايتلرینه گئتمگینه ایجازه وئیریر. دسته ده
اون دؤرد نفر وار ایدی.

واخت گلیب کئچیر. دریزانا ایشله مک اوچون گئدن ایکنجی
دسته ده همین یولنان قاییداسی اولور. اونلاری دا توتوب " قلاوا "
نین یانینا گتیریرلر. ایداره نین حَیطینه ییغیشان اسیرلر خئیلی آياق
اوستده، آجسوسوز، یورغون حالدا " قلاوا " نى گؤزله مه یه مه-
کوم ائدلمیشدی. " قلاوا " حَیطه چیخاندا اونلارین گؤزلىرینده
اومید ایشیغی یانیر. ائله حساب اندیرلر کی، شهرین بؤیویو اونلاری
یونگول سورغوسوال ائدیپ گئتمه لرینه ایجازه وئ-ره جک. "
قلاوا " آذربایجانلیلارلا اوزونو توتوب کینلی گؤزلىرینی اونلارلا دیکه
رک امر ائدیر:

کیمین اوستونده نئی وارسا، هامیسنی بیر یثره ییغسین! سونرا دا سیزه بیر ایش تاپشیراجام، اونو یثرینه یئتیرندن سونرا بوراخاجام، چیخیب ائلوبانیزا گئدرسینیز.

اسیر گؤتورولموش کیشیلر بیریریله باخیشدیلا، چیگینلرینی چکیب، ساکیتجه اللرینی دؤش جیلرینه سالدیلار. عایلهلری اوچون قازاندیقلا، پوللاری، آلدیقلا، حدییه لری کؤنولسوز یاخینلیقداکی آغاجین دینه قویدولار. سونرا صبرسیزلیکله "قلاوا" نین داها نه دئییه جگینی گؤزله دیلر. نهایت، "قلاوا" دیله نیر:

بو حیطده ایری بیر چالا قازمالیسینیز. چالانی قازیب قورتاردیقدان سونرا سیز آزادسینیز.

اسیرلر ارمنین بو سؤزلرینی ائشیدیب سئویندیلر، "آلاها شوکور" ائدیبلر. ائدیبلر ایشه باشلادیلا. بعضیلری، مانئ اولماسین دئییه، حتّی، اوست پالتارلارینی دا چیخاریب کنارا آتدی.

اسیرلر عزیزلری نین یانینا تله سیردیلر. اونلارا سانکی بیر هوس، بیر گوج گلیمیشدی. جانیدیلدن چالانی قازیب قورتارماغا چالیشیدیلار. چالا قازیلیب درینلشدی. اسیرلر بئللرینی دوزلدیب باشلارینی قالدیرماق ایسته دیکده قفیلدن آچیلان گولله سسلریندن چاشیب قالدیلار. بیریریلرینه باخماغا ماجال بئله تاپمایارق اؤزلری قازدیقلا، چالا-نین ایچینه ییخیدیلار. یثره ییخیلان اسیرلر بیر-

ییری نین اوستونه دوشه رک چابالاییردی. نامرد ارمنیلرین آتدیغی گوللرین سسی اونلارین آهناله سینه قاریشمیشدی. اسیرلرین بدنینه گولله لرین آچدیغی یارادان قان فیشقیریردی. اونلارین گوزلری نین درینلیگینه " نیه؟ " سوالی جانلانمیشدی. اسیرلر اینیلده ییر، زارییر، ارمنیلردن ایمداد گوزله ییردیله. ارمنیلر ایسه فیت چالاجالا چالادان چیخاریلمیش ایللق تورپاقلا اسیرلرین هله جانلی، ایستی بدنلرینی اؤرتمه یه چالیشیر، هنج نه اولمامیش کیمی ساکیتجه اؤز ایشلرینی گؤروردوله. اونلارین اورکلری داشا دؤنموش، قولاقلاری کار اولموش، گوزلری کور اولموشدو. اینیلده ین جانلی اینسانلاری نه حیس ائدیر، نه ائشیدیر، نه ده اونلارین کؤمه یه چاغیران اینتیتارلی گوزلرینی گؤروردوله. اسیر اینسانلار بیر اللری ایله یارالاری نین اوستوندن باسیب آخان قانی دایاندیرماق، او ییری الی ایله اوستلرینه یاغان تورپاقدان اؤزلرینی قوروماغا چالیشیردیله. آنجاق اونلارین بو جهدی عبث ایدی. بیر آز کئچمیش هله ده نفس آلان اینسانلارین اوستونه آتیلان تورپاقدان بالاجا بیر تپه یارانیدی. بو آزمایش کیمی ارمنیلر یاخینلیقداکی داشلاری دا گتیریب جانلی اینسانلارین باسیریلدیغی چالانین اوستونه ییغدیله.

اونلار اون یئددی نفر ایدیلر. جانلی، نفه سی اوستونده اولان اینسانلار اثرمه نی داشناکلاری نین تۆرتدیکلری وحشیلکلین قوربانى اولدولار. دیریدیری تورپاغین آلتینا گۆمولدولر.

دسته نین ایچینه انناغی نین کیچیک قارداشی الی ده وار ایدی. او، ترجمه نیشانلانمیشدی. نیشانی یولو گۆزله ین قیز هارادان بیلیدی کی، اونون نیشانیسی داها یوخدور، جانی اوستونده اولاولا، دیریدیری تورپاغا باسدیریلیب.

وطنینه قایتماق ایسته ین ایکنجی دسته نین باشچیسى سولتان کیشی خاریجی گۆرکمجه اؤزونو ارمنیه اوخشاتمیشدی. او، اولکی حادثه دن خبردار ایدی. باشینا قویدوغو کپکا عادتین ارمنیلرین باشلارینا قویدوغو پاپاق کیمی قاباق حیصه سی نین دیمدیگی نین یوخاریسی دیک ایدی. بیغلارینی ارمنیلر کیمی لوپایغ ساخلامیشدی. ارمنیلر سولتان کیشینی اؤزلرینکی بیلیب اونا توخونمامیشدی. سولتان کیشی هم ده ارمنیجه یاخشى دانیشیردی. ارمنیلر اونو حتّی ائولرینده قوناق ساخلادی. آخشاما قدر بیرتهر دؤزن سولتان کیشی گزمک بهانه سیله ائو صاحیبینی ده گۆتوروب ایداره نین حَیطینه گلدی. یاواشجا اوستو تورپاقلانمیش چالایا یاخینلاشدی. دیقتله قالاقلانمیش تورپاغا باخدی. گۆردوکلریندن اتی اورپشدی. حیس ائندی کی، بیزیز دورموش توکلری باشیندان

پاپاغینی قباردیر؛ چالایا تۆکولن تورپاق ائنیقالخیردی. قیشقیرماق ایسته دی: "آی نامردلر، سیز نه ائله دینیز؟ بونلار کی، هله اۆلمه ییب، ساغدیلا، نفسلری گئدیگه لیر. بونو آلاسه گۆتوررمی؟". آنجاق بوغازیندا قاینايان سۆزلری دیلینه گتیره بیلمه دی. بیلیردی کی، هئچ بیر خئیری یوخدور، ایشیشدن کئچیب. بیلسه لر کی، او دا آذربایجانلیدیر، دریسینی بوغازیندان چیخارداردیلار. بو اینسانلار باره سینده معلوماتی عزیزلرینه چاتدیرمالی اولدوغونو آنلادی. باشینی آشاغی سالیب اورادان اوزاقلاشدی.

...ونلار اون یئددی نفر ایدیلر. ارمنیلر طرفیندن قانینا قلتان ائدیلن بو اینسانلار ساکیت، دینچ، گونگوزران دالینجا گئتمیش، زهمتکش، الی سلاحسیز کند ساکینلری ایدی. اونلار عاییلهسینی، اوشاقلارینی دولاندیرماق اوچون قازانچ دالینجا گئدن فاغیر کندلیلر ایدی. اونلار قانلارینا قلتان اولدولار، تورپاق آلتیندا جان وئردیلر. گوناھسیز تۆکولموش قانلاری ایله، دیلرینده کی آھنالریله تورپاغا قاریشیدیلار. بو هئکایت ارمنیلرین تۆرتدیکلری وحشیلیکلری نین سادجه بیرى ایدی. اونلارین دیریدیری باسدیریلدیقلاری یئر ده معلومدور؛ کئچمیش آلتکساندروپول، ایندیکی گومرو شهری، شهر رهبرلیگی ایداره سی نین حیطی.

قوباداکي مزارليقدا چالادان تاپيلان اينسان سوموكلري ده ارمني وحشيليگي نين نوویتی سوبوتودور. ايداره حَيَطينده باسدیريلمیش اینسانلارین نشی نه واختسا قوبا مه-زارلیغیندان چیخان سوموكلر کیمی تاپیلیب دونیا ایجتیمایتینه چاتدیر یلاجاغینا بیز هامیمیز امینیک.

آتا فریادی

آنا، بو گون یقین چوخ یورولدون، هه؟ سحردهن-آخشاما قدر
ایشلمیسن. ایندی سن بیر آز اوتور، دینجل، قالان ایشلری من اوزوم
گورجم.

نیلوفر آناسینا یاخینلاشیب اوزوندن اؤپدو. هر ایکسی نین
گؤزلرینده ناراحتچیلیق اوخونوردو. حیس اولونوردو کی، گنجه
لری یاخشی یاتماییلار. گوللو قیزی نین سؤزلریندن تاثیرلندی،
گؤزلری یاشاردی. جییرپاراسی نین اوزونه، بویونا، قامتینه نظر
یئتیردی، فیکیرلشدی: «ماشالله، قیزیم لاپ بؤیویوب، قیزلار

بولاغیندان سو ایچندن گوزللیش، لاپ آی پارچاسینا اوخشاییر. ننه لریمیز دئیمیشکن، آیا دئیر سن چیخما، من چیخاجام. آی دا اوتانديغیندان اوزه چیخمیر. نیلوفری گونش گورسه او دا خجالتیندن داها دا قیزارار. ننه لریمیز نه گوزل دئییب. تفو، تفو، قیزی گوزه گتیررم. الله بدنظردن ساخلا سین. الله آخیریمیزی خئیر ائتسین. آلاه بیزی بو بدنیتلی قونشولاریمیزین شریندن حیفظ ائلسین».

گوللو ارمنیلرین آزعینلشماسیندان چوخ ناراحات ایدی. اونلارین یئنی یئنی تورپاق ایدیعالاریندان هیجان کئچیریر، گئجه سینی گوندوزونه قاتیر. کند جاماعاتی ایله بیرلیکده آییق ساییق یاتیر، ارمنیلرین هر آن کنده هوجوم ائدجکلرینی بیلیم سکسکه ایچینده یاتیب دوروردو.

کرمه گوللونون اوچ اوغلو و بیر قیزی وار ایدی. اوغلانلاری آتالارینا اوخشاییردی. هوندوربویلو، پهلوان جوسسه لی بو ایگیدلر گئجه گوندوز کنده کئشیک چکیدیلر. آراسیرا ارمنی حمله لری نین قارشیسینی ایگیدلیکله آلیردیلار. باکی ایله علاقه کسیمیشدی. آذربایجانین اوردو حیصه لری قاراباغین دیگر اراضیلرینده گرگین دؤیوشلر آپاریردی. دوشمن خاریجدن آلدیغی جانلی و تئخنیکی قووه لرین حساینی بیر نئچه رایونو و کندلری ایشغال ائتمیش، شوشایا یئتیشمیشدی. شوشا بوتون قاراباغین، ائلجه ده اطراف

کندلرین اومید یئری، دایاخی ایدی. بوتون قوووه لر اورا سفربر اولموشدو. یاخین کندلر آلاهیین، بیر ده کندین کیشیلری نین اومیدینه قالمیشدی.

کرم کیشی آخشام دستماز آلماق اوچون حیطه چیخدی. قولاغینا کندین آشاغیسیندان بوغوق سسلر گلدی. قویون ملشمه سی گئجه نین قارانلیغیندا کندی بوروموشدو. کرم کیشی دستماز آلیب ایچری کئچدی. اوتاغین بیر کونجونده قویولموش جانامازینی آچدی، نامازینی قیلدی. ناماز اوسته خئیلی دوعالار ائتدی. جانامازی ییغیشدیریب آروادی نین آچدیغی سوفره نین قیراغیندا ایلشدی. فیکیرلیفیکیرلی آروادی نین سوزدویو چایدان بیر اودوم آلیب دئدی:

چۆلده کی سس کویدن عاغلیم بیر شئی کسمه دی. دئسن ارمنیلر کندین هئوانینی سوروب آپاردیلار. آلاسه آخیریندان ساخلاسن. دئییه سن، بو نامرد قونشولاریمیز کنده بیر زییانلیق وئره جکلر.

آرواد هیجانلانمیشدی:

آی کیشی، آغزینی بیر خئیرلییه آچ. گؤرمورسن، عسگرلریمیز شوشا اوغروندا نئجه موباریزه آپاریر؟ اینشاللا، ارمنیلره دیوان توتاجاقلار، اونلارین هئچ دیرناغی دا دیمیه جک بیزیم کنده. هئچ

ایگیدلریمیز قویار کی، موردار ارمنینن آیاغی بو تورپاقلارا دیسین؟
الله کریمدیر، الله بیزه کؤمک اولار.

آخشام یئمگینی کؤنولسوز یندیلر. نؤوبه دن قاییدان اوشاقلار بیر آز
یئیپ یئیدن کشیک چکدیکلری یئر قایتیدیلار.

نیلوفر تتر سوفره نی ییغیشدیردی، قبالاری یودو. گلیب آتاسی ایله
آناسی نین آراسیندا اوتوردو. کرم کیشی قیزینا باخیب بایاقلی
تشویشینی گیزلتمه یه چالیشدی، اونون اپک ساچلارینی سیغاللادی.
سسینه اؤتکملیک قاتیپ دئدی:

منیم عاغیللی قیزیمین درسلی نجه گئدیر؟ سن هئچ نین فیکرینی
چکمه، درسلینله مشغول اول. سنی باکیا اؤزوم آپاراجاغام.
اونیئرستته قبول اولارسان. قارداشین دا تحصیلینی یاریمچق
قویوب کنده کؤمه یه گلیب. کیرایه یه بیر ائو توتارام، قارداشباچی
بیر یئرده قالب اوخویارسینیز. او سندن، سن ده اوندان موغایات
اولارسان.

کرم کیشی قیزینی اؤزونه طرف چکیب اوزوندن اؤپدو:
دور، قیزیم، گئجه کئچیر، گت یات. آنانلا من بیر حیطه چیخاق،
گؤرک نه وار، نه یوخ؟

نیلوفر ایستمه سه ده، آتاسی نین سؤزوندن چیخمادی. چارپایسینا
اوزانسا دا گؤزونه خیلی واخت یوخو گئتمه دی. ننه سی دئمشکن،

داغی آرانا، آرانی داغا کؤچورمه یه باشلادی. نئجه ده خوش گونلر ایدی، راحت، آسوده یاشاییردیلار. بو خاین ارمنی قونشولاری نین ایسته دیگی نه ایدی؟ بیر یئرده ساکیت یاشاییردیلار. بیردن بیره بونلارا نه اولدو؟ نییه تورپاق ایدیعاسینا دوشدولر؟ هامییا یاشاماق اوچون بیر پارچا تورپاق چاتیر. تورپاغی بونلار نیلیه جکلر؟ کوره یه آییناسی دئیل کی، گؤتوروب هاراسا آپاراسان. ارمنیلره کیم نه دئییردی کی؟ کیم ایدی اونلارا گؤزون اوسته قاشین وار دئین؟

بو سواللار ایچینده چابالایان نیلوفر اؤزو ده بیلمدن یوخو آپاردی. سحرین آلاکارانلیغیندا او بیر اوتاقدان قارداشلاری نین غضبلی دانیشیقلا رینی ائشیدیب آیاغا قالخدی. استولون اوزرینه آتدیغی دونونو تتر باشینا کئچیردی. اورگی سکسکه ایچینده او بیر اوتاغا کئچدی. بیر کناردا بوزوشوب قارداشلاری ایله آتاسی نین صؤجبتینه قولاق آسماغا باشلادی. آناسی نین اوزو آوازی میشدی. قارداشلاری کیمی ایسه سؤیوب-یامانلاییردی.

ایمکان وئرمه دیلر اؤزوموز گئدیب دؤیوشک. باشیمیزین آلتینا یاستیق قویا قویا الیمیزده کی سلاحلاری دا آلدیلار. هئچ ناراهات اولمایین، شوشا بیزیمدیر، دئیدئییه بیزیم آغزیمیزی یئله وئردیلر. اودور باخ، ارمنیلر اوتوروب شوشا قالا سیندا. ناموسوموز، تورپاغیمیز الدن گئتدی، پاپاغیمیزی یئره سوخدولار.

نیلوفرین قارداشلاری پرت وضعیتده باشلارینی آشاغی دیکیب دورموشدولار. بیر گنجه ده سانکی قوجالمیش، قامتلی آیلیمیشدی. نیلوفر یاواشجا اونلارا یاخینلاشدی، آناسیندان سوروشدو:

آنا، نه باش وئریب؟ قارداشلاریمین دئدیکلری دوغرو دورمو؟ شوشا دوغرودان ارمنیلرین الینده دیر؟

گوللو باشینی ترپه دیب قمگیتقمگین جاواب وئردی:

هه، قیزیم، یزیم کورسوده اوتورانلاریمیز خالق ی آلداتدی، کۆمه یه گلمه دی. قاراباغ، شوشا اوغروندا دؤیوشن اؤولادلارین چسه دی سئودیکگی تورپاغا قاریشدی. جاماعات گنجیکن شوشانی ترک ائدیپ، اوزو آشاغی قاجیب. قاجا بیلن قاجیب، قاجا بیلمه ینلری ارمنیلر گولله لردن کئچیریب، داغدان آشیریبیلار.

نیلوفرین گۆزلرینده نیفرت آلوو یاندى. اوزونو قارداشلارینا توتوب دئدی:

منه ده سلاح وئرین، من ده دؤیوشه جگم. کندين کشیگینی من ده چکه جگم. راضی اولمارام کی، اونلارین موردار آياقلاری کنده ایز سالسین!

بؤیوک قارداش دیللندی:

یوخ، باجی، بو سنین ایشین دئیل. سن اوشاقسان. اونلارلا اؤزوموز باجاراریق. اگر ایچیمیزده خاینلر اولماسا... «کۆمه یه گلیریک»

دئدئییه بیزی آلدادیملار. باشلاری وظیفه بؤلگوسونه قاریشیب، قاراباغ یاددان چیخیب. بوندان دا دوشمنلریمیز یاخشیجا ایستیفاده ائدیملر. اؤزوموزه قالسایدی اونلارین بورونلارینی چوخدان ازمیشدیک.

عایله سوفره باشینا اوتوروب کؤنولسوز سحر یئمگینی یئدی. قارداشلار ساحلارینی گؤتوروب کند ایچینه گئتدیلر. کرم کیشی ده اونلارین دالینجا گتیدی. نه فیکیرلشدیسه گئری دؤنوب نیلوفری یاتاق اوتاغینا آپاردی، دؤشگی قالدیردی، نیلوفر ساحی گؤردو. کرم کیشی:

بیردن، آله ائلمه سین، ایشدیر ده، زورلا بوغازینا تیخانان کلمه نی دیلینه گتیردی، انان دا، سن ده ساغ اله دوشمگین.

کرم کیشی سورعتله، آرخایا باخمادان ائودن چیخدی. کندده جوربجور شاییه لر باش آلیب گئدیردی. قونشو رایونلارین کندلری بیریر ارمنی ایشغالینا معروض قالیر، ارمنیلر مال حیوانی سوروب آپاریر، کندلره اود وورور-دولار. اهالی نین وایشیون سسلری گؤیه بولند اولوردو. کندده بیر خوف یارانمیشدی. اوردانبوردان خبر گلیردی کی، ارمنیلر فیلانکسی اؤلدوروب، فیلانکسین بورنونو، بوغازینی کسیب. ارمنیلر تترتئر کندده خبر گؤندریردیلر: «تتر اولون، چیخین، چیخماسانیز هامینیزی

اۆلدورجییک». کند اهلی الی قوینوندا مرکزدن خبر گۆزله بیر،
کنددن چیخماق ایستمیردی.

قیش گلیب قاپی نین آغزینی کسدیرمیشدی. کنده قاز
وئريلمیدگیندن اهالی اودون یانديرماغا مجبور اولوردو. مئشه یه
اودون دالینجا گندنلر سانکی گندرگلمزه یوللانیردی. اونلاردان
سس سوراق گلمیردی، ایزسيز توزسوز یوخا چیخیردیلار. احتیاط
ائدن کند جاماعاتی ائوده نه کی پال-پالتار وار، هامیسینی اوستوسته
گئینسه لر ده سویوق ایلیکلرینه ایشله بیردی. ارضاقلاری دا
توکنمیشدی.

کرم کیشی نین چای قیراغینداکی قایانین اوستونده آتادان قالما
کؤهنه بیر دییرمانلاری وار ایدی. حیاتین ساکیت زامانلاریندا کرم
کیشی نین بؤیوک اوغلو سولئیمان دییرمانی ایشلیدیردی. اونونلا
ارمنی دیغاسی آرسئن دوست ایدی. آرسئن دییرماندا سولئیمانین
یانیندا کؤمکچی ایشله بیردی. حتّی، گئجه لری ده چوخ واخت بیر
یئرده کئچیریردیلر.

قاراباغ موناقیشه سی باشلاياندان سونرا دوستلار آراسیندا سویوقلوق
یارانندی. آرسئن بیر گون دوستونا دئدی:

سولئیمان، بو تورپاقلار، قاراباغ ارمنیلریندیر، نییه اونلاری خوشلوقلا بیزه وئرمیرسینیز؟ خوشلا وئرمه سه نیز زورلا اونو سیزدن آلاجاغیق.

سولئیمانین ائله بیل باشینا بیر قازان قاینق سو الندی. حیرصینی زورلا بوغوب دوستونو وورماقدان اؤزونو ساخلادی:

ه، سیز نه یامان حیاسیز آداملارسینیز؟ نه واختدان بو تورپاقلار سیزین اولوب؟ خانکندینده کی هئیکه لی گؤرموسن؟ اورادا نه یازیلیب؟ ۱۵۰. بو بیلیرسن نه دئمکدیر؟ بو او دئمکدیر کی، ارمنیلرین ایراندان قاراباغا کؤچورولمه سی جمعی ۱۵۰ ایلدیر. قاندين، یوخسا یئنه دئییم؟

آرا، مندن دئمکدیر، سنه خبردارلیق ائله دیم. بو گئجه بیزیمکیلر کندینیزی آلاجاقلار. سن منیم دوستوم اولدوغون اوچون سنه دئییرم. بیزیمکیلر بیلسه لر کی، من سنه بو سؤزو دئیمیشم، دریمی بوغازیمدان چیخارارلار. گئت، اؤزونونکولره خبر ائله، گئجه دوشمه میش کئندن چیخین. یوخسا هامینیزی قیراجاقلار...

سولئیمان بو سؤزلری چوخ ائشیتیمیشدی. اودور کی، اونا اینانماییب کندن کئشیگینی چکمک اوچون نؤوبه یه گئتدی. گئجه یاریدان کئچمیش، کند جاماعاتی گورولتویا، شاققیتلیا حیطلره تۆکولوسدو. گؤیده آچیلیب شوتوین گولله لرین سایى حسابى یوخ ایدی. کندن

او باشیندان اینسانلارین آغلاشماسی، قیشقیرماسی، وای-شیون سسلری بیر-بیرینه قاریشمیشدی. کرم کیشی ایشین نه یئرده اولدوغونو بیلیمک اوچون داروازادان چیخیب کند ایچینه قاچدی. گوللو اوستدن گئیدیکی خالاتین یاخاسینی دویمله دی. ایچری کچمک ایسته ینده نیلوفر یانیندا تیریه رک دایانیدیغینی گۆردو. اونون اوزو آی ایشیغیندا داها دا آغارمیش کیمی گۆرونوردو. گوللو باشلارینا گلن فاجیعه نی قاباقجاندان دویموش کیمی قیزی نین قولوندان دارتیب ایچری آپارماق ایسته دی. بو زامان گوبولتو ایله یانیندان اوچوشان گولله لری گۆردو. اؤزونو نیلوفرین اوستونه آتدی. بدنیله اونو قوروماغا چالیشدی. قارانیقدا اونلارا طرف گلن ارمنی عسگرلرینی گۆرن نیلوفر گۆزلری ایله آناسینی آختاردی. الی آناسی نین قارینندان آخان ماییه توخوندو. جانینا بیر آنلیق ایستیلیک آخدی. بو آناسی نین ایللیق قانی ایدی. بئله دهشتلی بیر آندا سانکی قیزینا دایاق اولماق، اونو دوشمن گولله لریندن قوروماق ایستیردی. نیلوفر آناسی نین یانیندا یئره اوزانندی. گئجه قارانیغیندا نیلوفر ی گۆرمه یهن آزرغین ارمنیلر ائوه اود ووروب قونشو حیطة کئچدیلر. نیلوفر قورخودان و سویوقدان دونموشدو، یئریندن ترپنه بیلیمردی. وحشیلشمیش ارمنیلر قونشو ائولره ده اود وورموشدولار. اونلار یاواشیواش نیلوفرگیلین ائویندن اوزاقلاشیردیلار. بیردن گئجه نین

قارانلیغیندا بیر نفرین اونا طرف گلدیگینی گۆردو. اونا ارمنی ظن
 ائده رک قارانلیغین درینلیکلرینه چکیلیب گیزلندی. قولاقلارینا
 یئندن شاققیلیتی سسی گلدی. قارداشلاری ایدی. تنگنفس، سورونه
 سورونه گلیردیله. اونلاری ارمنی عسگرلری تعقیب ائدیله.
 سولئیمانگیل حیطه داخل اولدولار، یانان ائوه کئچمه یه جهد
 ائتدیله. آلوو اونلارین اوزونو قارشیدی. اونلاری تعیب ائدن ارمنیلر
 قاپینی کسمیشدیله. سولئیمان گئری قایتماق ایسته ینده ارمنی نین
 بیر یالینده کی آتوماتین سونگوسونو شاه ی نین قارینا یورتدو.
 سولئیمان بونو گۆردو، اونون کۆمگینه چاتماق ایسته ینده گولله
 آچیلدی، قارداشلار قفیل آلدیقلاری ضربه دن یتره ییخیلدیلار.
 ارمنیلرین توك اورپه دیجی قهقهه لری نیلوفرین گیجگاهینی چکیچ
 کیمی دؤیجله دی. سولئیمان آرسئ نین سسینی تانیدی:

آرا، سولئیمان دئمه دیم، چیخ گئت بورادان؟ منه اینامادین، کؤپی
 اوغلو؟ آل، بو دا مندن یادیگار!

آرسئن الینده کی بیچاقلا سولئیمانین بورونو اوزمک ایسته ینده
 یارالی سولئیمان آرسئنین بوغازیندان یاپیشدی، او بیر یالینین
 آتدیغی گولله دن الی بوشالدى. سولئیمان آرسئنی اؤز قانینا
 بویامیشدی. آرسئن یئئیدن میریلداندی:

آخ، تورک کۆپوغلو، قانینیز نئجه ده شیریندی، سیزین قانینیزی
ایچمه یه دیر!

قانی گۆروب داها دا وحشیلشمیش ارمنیلر سولئیمانین او بیرى
قارداشینا طرف دؤندولر. ارمنین بیرى او بیرینه دئدی:

آرا، واهانجان، بیرى منیم، بیرى سنین. کسک بونلارین کؤکونو.
آنجا، یوخ، قوی اونلار ایت کیمی گبریب، جان وئرسینلر. بو
تورکلری ازیته اؤلدورمک لازیمدیر. اونلارین قولاغینی کسمک
لازیمدیر. بلکه اوریمیز اوندا سویویا، آندرانیکین هئیفینی بو
تورکلردن آلمالییق.

ارمنیلر هره سی بیر قارداشا یاخینلاشدی. ساچلاریندان توتوب
اوزلرینه توپوردولر. آرسئنله ارمنی واهان جیلریندن چیخارتدیغی
بیچاقلا اونلارا طرف آیلنده، دال-بادال آچیلان گولله آرسئنی و
واهانی یثره سردی... نیلوفر النده کی سلاحی یثره آتدی، اولجه
آرسئنین، سونار دا واهانین الندن بیچاغی آلیب دلجه سینه
اورکلرینه ساپلادی...

گئجه دن خئیلی کئچمیش کرم کیشی ائوه قایتدی، حیطه گیردی،
یانمیش اوت تایاسینا یاخینلاشدی، واختیندا اوشاقلارینا کؤمک ائده
بیلمه دیگیندن ایچینیچین قوورولوردو. گؤزوندن یاش گلمیردی.
جانلی ایکن آیاق اوسته اؤلموشدو. گؤزو ایله گؤردویو ایشگنجه، نر

اوغوللاری نین جان وئرمه سی اونون عاغلینی کوتلشدیرمیشدی. یئریندن ترپنه بيلمیردی. گوللونون و اوغلانلاری نین آلقان ایچینده تورپاغین اوستونده قالمیش جسدلری کیشی نین عاغلینی باشیندان چیخارمیشدی. کیلشمیش کیمی یئریندجه دونوب قالمیشدی، گۆردوکلری اونا ناغیل کیمی گلیردی.

دان یئری یاواشیاواش سؤکولوردو. سحرین گلمه سی کرم کیشی نین دونونو آز دا اولسا آچیردی. اوتوردوغو یئردن آیاغا قالخب یاواشیاواش عزیزلری نین یانینا گلدی. آروادی نین گۆزلری شاختا وورموش شوشه یه دؤنموسدو. اوغلانلاری قان گۆلونه بلنمیشدیلر. کرم کیشی مئیدلره یاخینلاشدی. کیشی نین عاغلی اؤزونه گلیردی. مئیدلرین ایچینده بیرجه نیلوفرین مئیدی یوخ ایدی. کرم آیاغا قالخدی. دلی کیمی اطرافی فیرلانماغا باشلادی. یانماقدا اولان ائوه گیردی، توستودن بوغولا- بوغولا اوتاقلاری بیریر گزدی.

اؤزونو هؤولاناك حَیْطه آتدی. ائوین هندورینی دولاشدی، تابانین ایچینی یوخلادی، مال دامینا گیردی، چیخدی. نیلوفری هئچ یئرده تاپا بيلمه دی. یئره چۆملدی. اللرینی و اوزونو گۆیه توتوب وار سسیله قیشقیردی: «الله یم، سه نین وارلیغینا اینانمیرام، بو قدر ده ظولم اولارمی بیزه گؤستردین؟ گولوزلو قیزیما نئجه قییدین، کافیرلرین الینه نییه وئردین اونو؟» کرم کیشی نین عاغلینا گلن فیکیر اونو دلی

اڭدیردی. بو دفعه او داها برکدن قیشقیریب آغلاماغا باشلادی. بایاقدان دونموش گوز یاشلاری سئسولارینا دؤنوب چوخدان قیرخیلما میش ساققالینی ایسلاتدی: «الله یم، او کافیرلر منیم قیزیمین باشینا نه لر گتیره جکلر؟»

کرم کیشی نین قانی دامارلاریندا دوندو. عاغلینا گلن فیکیردن آیاقلاری نین آلتیندان یئر قاچدی، دنیا باشینا هرلندی. دلی بیر هایقیرتی چکدی. سسی کندی باشینا گؤتورموش آه و فقان سسینه قاریشدی. ارمیلر بو سسی یاخشی کی، آیرد ائتمدیلر. آتا بالاسی اوچون ناله چکیردی، جاناواری کیمی اولاییردی. آغزی آچیق قالمیشدی. قیشقیرماقدان سسی باتمیشدی. گؤزلری گؤیه زیللنمیشدی، ساجینی-ساققالینی ایسلادان گوز یاشلاری اوزوند گوزونده دونوردو.

کرم کیشی نه قدر بئله قالمیشدیسایلمیردی. قولاقلاری گویولده بیر، زاریلتیسی، اینیلتیسی اؤز ایچینده حیس اڭدیردی. اونون گولپارچاسینا اوخشیان نیلوفرینی گاوورلار گولله ییب شاققالایاجاقلار. ان پیسی ایسه ناموسونا تجاوز ائده جکلر. کرم کیشی نه لر آرزولامیردی؟ قیزی اوخوداجاق، ائل عادتيله گلین کؤچورده جکدی. ایندی بودور، قیزی ارمیلرین اینده اسیردیر. ایسته دیکلرینی اونون باشینا آچاجاقلار. آخ، موردار ارمیلر! بیرجه

قیزیما دیمگین. نر بیلکلی اوغلانلاریمی عذابلا اؤلدوردونوز. آروادیمین دۆشلرینی کسدینیز. بیر عایله دن دۆرد نفر... بس دئیلمی؟ قیزیما دیمگین!

کرم کیشی دلی کیمی آياغا قالخدی. گۆزلی دۆرد اولموشدو. تشویشله حَیطده وورنوخماغا باشلادی. باخدیغی یئره بیر ده باخدی. قیزینی تاپا بیلمه دی. دیز اوسته چؤکوب برکدن قیشقیردی: «نیلوفر!» بیردن ضعیف و بوغوق بیر سس ائشیتدی:

بوردايام، آتا! قورخما، من ساغام!

کرم کیشی آلاقارانلیقدا قاباغا باخدی. دیزین دیزین ایره لی سوروندو. قیزی نین سسی قارانلیغین درینلیگیندن گلیردی. نیلوفر کارتوف قویوسوندا ایدی. سویوق، شاختا ایلیسینه ایشله میش بالاسی نین قولوندان توتوب بیرتهر قویودان چیخارتدی، آستادان پیچیلدادی:

گل، قیزیم، نئجه کی ارمنیلر دویوق دوشمه ییب، قاقاق. او، نیلوفرین الیندن برک برک یاپیشدی. نیلوفر اونون الیندن چیخیب ائوین آرخاسینا طرف گئتدی. قایداندا نیلوفری الی سلاحلی گۆردو. نیلوفر سولئیمانلا شاهی نین یانیندا اؤلموش آرسنه و واهانا یاخینلاشدی، آییلیب نیفرتله اوزلرینه باخدی. سونرا قارداشی سولئیمان یاخینلاشدی، باشینداکی اۆرپگی آچیب اوزونه سالدی،

سونرا آناسی نین قانا بولاشمیش اؤرپگینی آچیب شاهى نین اوزونه سالدى. قايیدیب آناسی نین جسدی یانیندا اوتوروب اوزونو اوزونه سورته رک:

بالالارین سنه امانت، آنا، دئدی. اؤلسم بئله دردییم یوخدور، قیصاصینیزی یئرده قویمادییم.

بیر قدر کناردا دایانمیش کرم ائشیتدیکلریندن دونوب یئرینده قالمیشدی. نیلوفر یون دؤرد یاشلی مکتبلی قیزی قارداشلاری نین قیصاصینی یئرده قویمامیشدی.

نیلوفر یئریندن قالخدی. تؤوله نین قاباغینداکی بئلین بیرینی گؤتوردو. کرم کیشی اونا باخدی. هر ایکسی باغچانین ایچینده یئری قازدیلار، کؤمکلشیب آنانی، سولئمانی، شاهینی اوچونو ده بیر یئرده تورپاغا باسدیردیلار. یانمیش اوت تایاسیندان بیر آز اوت گؤتوروب ایزی ایتیرمک اوچون قبرین اوستونه تۆکدولر.

آخشامدان یاغان قار اؤز بیاضلیغی ایله هر یانی ایشیقلاندییریدی. نیلوفرله کرم گؤز یاشلاری ایچینده حیطدن چیخدیلار. آرسئنله واهانین موردار جسدلرینی صاحیبسیز، آج ایتلر دیدیشدیریدی...

آتا قیزی نین الینی بوراخمادان قارلا اؤرتولموش دوزه چیخدی. قباقدایسه قالین آغاجلارلا اؤرتولو مئشه گؤرونوردو. بیرجه اورا تتر چاتا بیلسیدیلر... گؤردوکلری منظره لر آتا بالانی دهشته

سالمیشدی. چاشباش قالمیش آداملار مئشه یه طرف قاچیردی. کیم هارا گلدی قاچیردی، آه ناله چکه رک وحشیلشمیش ساققاللیلارین الیندن جانینی قورتارماغا چالیشیردیلار. کرم کیشی قیزی نین الینی بوراخمادان ایره لی، مئشه یه دوغرو قاچیردی. دونندن یاغان قار بوز باغلامیشدی. نیلوفرین آیاغی جورابسیز ایدی. بوز باغلامیش قار شوشه کیمی اونون آیاقلارینی جیزیردی. آغ قارین اوزرینده قیزین آلقیرمیزی قانی جیغیر سالمیشدی. یئیریب یوئورمکدن آتا بالانین نفسی تننیمیشدی. نیلوفر دایانماق ایسته دی:

آتا، داها گنده بیلیمرم. آیاقلاریم سؤزومه باخمیر.

یوخ، قیزیم، سنی او گاوورلارا وئره بیلرم، قاچمالییق. آز قالب، مئشه یه گیره بیلسک، بیز آزاد اولاریق. مئشه نین او طرفینده کی داغی آشاق بیزیمکیلره چاتاریق. گل، قیزیم، گل.

نیلوفر بیر تهر گوجونو توپلادی. آتاسی ایله آیاقلاشمالی ایدی. بیردن قاباقدا ساققاللیلار گؤرونودو. آتا قیزی قارلا اؤرتولموش ایری بیر داشین دالینا ایتله دی، اؤزو ده ماجال تاپیب گیزلنه بیلدی. ارمنیلر اینسان اووونا چیخمیشدیلار. هئچ کیمه آمان وئرمدن، کیمینی گولله دن کئچیریر، کیمینی ایسه اسیر آلیردی. سحرین آلاتورانیندا اونلار داشین دالیندا گیزلنمیش آتا بالانی سئزمه دیلر. نیلوفرین اورگی شیددتله چیرپینیردی. ارمنیلرین منفور ساققاللی اوزلرینی یاخیندان

گۆروردو. قورخودان آز قالیردی بایلسین. آتاسی ایشاره ایله «سوس» دئییردی. ارمنیلر دونقولدانا-دونقولدانا اونلارین یاخینلیغیندان اۆتوب گۆرونمز اولدولار. آتا بالا سویوق قارین اوزری ایله سورونه-سورونه مئشه یه گیردیله.

قورخو

سویوق، ساختالی فنورال گونلریندن بیرى ایدی. بو گون دیگر گونلره بنزمیردی. بو گونون گنجه سی گوندوزونون اوزونه قارا دوغموشدو. کاراپئت و همیاشیدلاری سحره قدر خوجالیداکی قتلی عاملاردان قورخوب، ائولرینی ترک ائدیب، بالالارینی خیلاص ائتمک اوچون مئشه لره، دوزلره قاچان خوجالیلارین اووونا چیخمیشدیلاز. کاراپئت بیر دسته حرپچییه بلدچلیک ائدیردی. اونون بو یئرلره یاخشی بلد اولدوغونو حرپچیلره بیلدیرمیشدیلر.

کاراپت اولجه ائله بیلیدی کی، او یئرلی جاماعاتین بورادان چیخیب گئتمه سی، اونلارین بورادان قوولماسی اوچون حربیچیلره یول گؤستره جک. آما گؤزونون قارشیسیندا گوناھسیر کۆرپه لرین گوللباران ائدیلمه سی، قیزگه لینلرین اوستباشی نین قارت ائدیلمه سی، وهشیجه سینه اؤلدورولمه سی، قوجالارا رحم ائدیلمه مه سی، حربی گئیملی آذربایجانلی کیشیلرین جسدلرینه قارشى بئله تۆره دیلن وحشیلر آرئق اونا یترینه عیان ایدی کی، اونا او دونیادا بئله راحتلیق اولمایاجاق. او، حربیچیلرین کوماندیری روس دیلی استپانین گۆزلرینده کی یرتیجیلیغی گۆردوکجه اؤلوب دیریلیر، بورادان قاجماق ایسته یردی. آما قاچا بیلمزدی. او، وظیفه سینی یئرینه یئتمه لی ایدی، یوخسا اونون عاقیبتی ده گؤزونون قارشیسیندا قانینا قتلان ائدیلن خوجالی اهلی نین عاقیبتی کیمی اولاجاق. کاراپت گؤزونون قارشیسیندا تۆره دیلن دهشتلردن، قارت و تالانلاردان، اؤلوم صحنه لریندن ائله بیر حالا دوشموشدو کی، یئریه بیلمیردی. استپان و قونشوسو ائدیکیلن فرانسادان گلیمیش باجیسی اوغلو، دونه کیمی خئییرخواه، صمیمی، بیر قارشقانین بئله ازیمه سینی ایستمه ین، اینسانپرور، هومانست قلبلی بیر اینسان کیمی تانیدیغی آلبترین گۆزلی قارشیسیندا تۆرتدیگی وحشیلرکله اونا واریندان یوخ ائلمیشدی، قضیبندن، ایچینده کی نیفرتدن آغزیندان

کۆپوک آخیردی. او اورینده اوشاقلیق دوستو اسلاویکه، اونون آتاسی کشیش قریقوریه لعنت یاغدییردی.

اسلاویک آرزومانانگیل نسیللیکجه کیسه خیدمتچیلری ایدیلر. کشیش قریقوری اوغلونا اسلاویکه ده نسیللی نین تاریخی حاقیندا دانیشماغی خوشلایاردی. کاراپئت و اوغلو اسلاویکین همیاشیدلاری دفعه لرله بو صؤحتلرین شاهیدی اولموشدو. کشیش قریقوری موطلق بئله صحتلردن سونرا پولکونیک لازارئوین خاطیرسینی سوکوتلا یاد ئدر، حاقیندا دانیشدیقلاری نین یئکونوندا دوداغی نین آلتیندا نسه دئیر، سلاویکه ده، اونون همیاشیدلاری اولان ئرمه نی گنجلرینه ده ئله گه لردی کی، کشیش دوعا ئلیر. اینسانلیغین نامینه، وطنین، اؤلکه نین امینامانلیغی نامینه. آما کاراپئت دیقتله قولاق آسار و حیس ئدردی کی، اسلاویکین آتاسی ئرمه نیلرین آغ گونه چیخماسی اوچون چالیشانلارین سالاماتلیغی نامینه دوعالار ئله ییر.

کشیش قریقوری ئرمه نی گنجلرینی، البته، هامیسینی یوخ، سئچلمیش اولانلاری، اوغلو سلاویک دا داخل اولماقلا آیدا بیر دفعه یانینا چاغیریر، گویا اونلارا موقددس کیتابدان فصیللر اوخویوردو. آنجاق کیتابدان اوخودوغو فصیللری تتر، تلم تلسیک بیتیریر، عذابکشش ارمنی خالقى نین "تاریخیندن" اونلارین بيلمه

دیکلرینی، هئچ بیر کیتابدان اوخومادیقلارینی دانیشاردی. هردن ده نسیلشجره تاریخی ایله باغلی احوالاتلار چؤزولردی:
 هه، بالالاریم، گرک سیز اؤز تاریخینیزی یاخشی بیلسینیز. هارادان گلیب، هارایا گتدیگیی بیلمه ین ارمنی گنجی اؤز خالقینا خدمت ئده بیلمز.

آتاسی نین بو سؤزلریندن سونرا اسلاویک و همیاشیدلاری، او جومله دن کاراپئت درین فیکره گئتسه لر ده چوخ واخت مطلبدن ئله ده باش چیخارمازدیلار. هله بعضن اعتیراض دا ئدریدلر.
 کاراپئت بیر دفعه کئشیش قریقوری ایله اوغلو اسلاویکین موباحیته سی نین شاهیدی اولدو.

آتا، سن ئله دانیشرسان کی، گویا دونیانین اوزونو سو آلاجا. بس البتته، ئله ده اولاجاق. ئله دئیل کی، اوکئانلارین بوزلاری اریسین، سو دا قالخسین سیزین بوغازینزا. بس دنیا بیریرینه وورولسا، عالم قاریشسا نجه؟ بو، دونیانین اوزونو سو آلماق دئیل؟
 گرک هر شئیدن باش چیخاراسینیز.

بؤیوک دؤولتیمیز وار، اسلاویک یئنه سؤز آلتیندا قالمادی. آتاسی نین جیدی گؤرکم آلدیغینی گؤروب سؤزونو کسدی. یعنی دئیرم کی...

سن هئچ نه دئمه، سن آتانی سؤزلرینه یاخشی فیکیر وئر، اوندان گؤزلرین آچیلار. بیلرسن کی، گزدیگین یئری بیر گون سنین آیاغی نین آلتیندان چکرلر، اوندان هاوادا قالارسان.

سلاویکله بیر گه کشیشین مووزه سینه قولاق آسان گنجلر حیرتله بیریری نین اوزونه باخدیلار. اسلاویکین ده تعجبیدن گؤزلری بؤیوموشدو. نه قدر اولماسا دا، اونلار سووئت مکتبینه اوخویور، گله جگی بیر گه یاشایاجاق خالقلارین عایله سینده بؤیویوردولر. ایستریسته مز مکتبه کی، ایجتیمای حیاتداکی تبلیغات اونلارین دوشونجسینه تاثیر گؤستیریدی. آخیر کی، یئنه اسلاویک جسارته گلدی.

آتا، بیز بورایا گؤیدن گلمیشیک؟

کئشیش قریقوری یئنه خاچ چکدی. یئنه دوداغی نین آلتیندا ساکیت ساکیت دانیشدی. اونون دوداقلاری نین ترپنیشیدن اسلاویک حیس ئدیردی کی، آتاسی الله دان ارمنی گنجلرینه عاغیل ایسته ییر. سؤزونون سونونو ایسه لاپ ائله آچیق آشکار بیتیردی: «الله یم، من سنه اونا گؤره قوللوق ئدیرم کی، بو بدبخت ارمنی بالالاری نین گؤزلرینی آچاسان. بو یالانلاردان اونلارین روحو آزماسین. دوغرو یولبیزی بؤیوک ارمنیستانا آپاران یول اونلارا آیدین اولسون. اوندان منیم دئدیکلریمی داها یاخشی باشا دوشرلر».

اسلاویکین یانیندا آیلشمیش گنجلردن بیر هیجانلا دیللندی:
 سن بیزه کۆمک ئله، موقددس آتا، قوی بیز حقیقتی بیلک.
 اوندان گرک منی یاخشی دینله یه سینیز، کئشیش یئنه خاچ
 چکدی. اونون خاصیتی ایدی. همیشه بیر چتین سوال قارشیسیندا
 قالاندا خاچ چکیر، خئیلی دوداغی نین آلتیندا نسه دانیشیر. بو زامان،
 اصلینده، او، دوشونمه یه واخت قازانیردی. ایندی ده دوداق آلتی
 دانیشیقلا بیتندن سونرا سۆزه باشلادی:
 بیز شوشایا یوخ، اولجه خوجاوند ماراغا یا کۆچورولموشوک. اولو
 بابامیزی او تایداماراغادا تبریزده، اورمیادا، وان گولو اطرافیندا
 یاشایان ارمنیلری لازارئو باشینا ییغیب ایضاح ائله بیر کی، تئزلیکله
 بورادان چیغیب گئده جییک. روس قوشونلاری چکیلر جک،
 بوندان سونرا سیزین طالعینینیز نئجه اولاجاق، هئچ کیم دئییه بیلمز.
 اولو بابام هووسئسیان دا بؤیوک خطیرخؤرمتم صاحیبی اولوب.
 اطرافدا یاشایان ارمنیلر همیشه اونون یانینا مصلحته گلرمیش. اولجه
 بابامیز هووسئسیان کؤچمک ایستمه ییب. آما اوچمیدزیندن اونون
 یانینا آداملار گلیب، دئییرلر کی، بس بیلیمیر سینیز، پولکونیک بیزیم
 آدامدیر. قانی قانیمیزداندیر. اونون دئدیکلرینه عمل ائتمک
 لازیمدیر. سیزه ده آرازین بو تاینیندا، ان یاخشی یئرلرده تورپاق
 ساحه سی آیریللاجاق، دؤولتین حیمایه سینده اولاجاق سینیز.

تصروفات قورانا، ائوئشیک تیکنه قدر آتامیز چار سیزه هر جور کؤمکلیک گؤستره جک. بیزیم بابامیزا او تایدان گلدیگیمیز یثرین آدی ایله آدلانديريلان ماراгада یاخشی بیر یثر آيیريرلار. سونرالار شوشانین موهوم سیاسی اهمیت کسب ائتمه سی چاری دا، اوچمیدزینده کی لری ده دوشوندوروردو. اونا گؤره بیزیم بابامیزین یاشایش یثرینی شوشایا دییشیرلر. آنجاق بابامیزا تاپشیریرلار کی، هئچ نه یه تلمسینلر. اوچمیدزیندن هانسی تاپشیریق گلسه، اونا دا عمل ائلسینلر. بئلجه، ایللر گلیب کئچیر، بابالاریمیز دا بو دونیادان کؤچور. ایندی منیم بورجومدور کی، سیزه بیلمه دیکلرینیزی اؤیره دیم.

کاراپئت بو صؤحبتلرین جانلی شاهیدی ایدی. کاراپئت بیلیردی کی، کشیش قریقوری ایلده بیر نئچه دفعه نچمیه دیزنه گئدر، گویا موقددس کیسه نی زیارت اوچون سفره چیخاردی. آنجاق هر دفعه قاییداندان سونرا گنجلری یئنه باشینا بیغار، اونلارلا بیرگه قاراباغداکی آلبان آيیده لرینی گزر، بو آيیده لرده اولان یازیلی داشلاری، دیقتی چکن تاریخه آید اشیلاری توپلايیب اؤزونون آلاها خدمت ئله دیگی کیسه یه گئیرردی.

بیر گون یئنه بو مقصدله شوشایا یاخین اولان قاندزاسارا گئتمیشدیلر.

هله ده هۆرگوده مین ایللیک دۆزومله دایانان بیر نئچه یازیلی داشی قوپاردیلار. آیدنین اطرافینی گزدیلر. قدیم ایشاره لی، کشیشین اؤزونون ده باشی چیخمایان یازیلاری اولان ساخسی قابلار دا تاپدیلار.

قاندزاسار داغین دؤشونده مئشه نین آراسیندا، هر طرفدن دره لرله آیریلیمیش هوندور بیر تپه نین اوستونده یئرلشیردی. تیکیلدیگی زاماندا بیری اوستوندن عصرلر کئچسه ده، دونیانین طبیعتی دفعه لرله دییشسه ده اؤز عظمتینی قوروویوب ساخلایردی. قدیم آلبان چارلارینین و آلبان روحونون موقددسلیگی سانکی معبدی دؤورله میش حاصارلا بو گونه جن قورونوردو. سحر دوغان گونشین شوعاعلاری آلتیندا پاریلدايان داشلار سانکی هرسی بیر دیلله دانیشیردی. گلنلره دئمک ایسته ییردی کی، بیزه توخونمایین. بو قایالار آراسیندا، بو معبدین دیوارلاری آراسیندا اویویان موقددس روحلاری ناراحات ائتمه یین. گون گه لر، او روحلار سیزی عذابا دوچار ائدر...

کشیش قریقوری و اونون یانینداکی گنجلر گونورتایا یاخین معبددن چیخب گئریه قایتماق ایسته ییردیلر.

گؤزله مه دیکلری حالدا بؤیوک معبدین قارشیسیندا اوچ نفر اونلاری قارشیلادی. هر اوچو مولکی فورمادا ایدی. کشیش

قریقوری اورتاداکى هوندوربویلو جاوانى ياخشى تانییردی. پولکونیکک یسایئو ایدی. اصلن قاراباغلی اولان یسایئوله شوشادا تهلوکسیزلیک کومیتة سینده گؤروشموشدولر...

او واخت آرالاریندا دا سرت بیر صحبت اولموشدو...

موقددس آتا، دؤولتیمیزین سایه سینده دینیمیزی قوروماق اوچون سنه هر جور شرایط یارادیلیب.

چوخ ساغ اولون، اوغلوم، من هئچ ندن ناراضی دئیلم. سنین کیمی ارمنی اؤولادلاری ایندی یاخشى وضعیفة لرده ایشله ییر. بو دا اونو گؤستریر کی، ییزیم خالقیمیزا هر جور قایغی وار.

من ده بئله دوشونورم. آنجاق سنین کیمی بعضی ارمنیلر بیر قدر اؤزلرینی غریبه آپاریرلار.

نه غریبه، جانیم؟ ائله سن اؤزون ده ارمنی دئییلسن؟ بیرجه سنین فامیلینی دوزگون یازمایبیلار.

نئجه یازمالیدیلار؟

بلی، بلی، من سنی گرک چاغیرایدیم «پولکونیکک یسایان».

موقددس آتا، سن یاخشى بیلیرسن کی، من قدیم آلبان کنیازی یسایى جلالین نسلیندم.

هر کیمین نسلیندن اولسان دا، ایندی ارمنیسن.

هر حالدا من سنی بورایا منیم ارمنی اولوب اولمادیغیمی موذاکیره
یه چاغیرمیشام.

بس نه یه چاغیرمیشان؟

سنی اونا گۆره چاغیرمیشام کی، بیلیرم کی، گنجلری باشینا ییغیب
شوبه لی صحبتلر ائدیرسن، اونلارین باش بینینی ضررلی ایدئالارلا
دولدورورسان.

من گنجلره موقددس کیتابدان فصیللر اوخویورام. ایسته یرم کی،
اونلار یوللاریندان آزما سینلار، عاغیللی بؤیوسونلر.

دوغرودور، آنجاق باشقا شئیلر ده دانیشیرسان. مقصدین ده
معلومدور. هردن بو داغلارا سفره چیخماغین دا اولور. بو، دوزدور؟
من بیزیم ارمنی داغلارینی، آبیده لرینی گزیرم، اؤیره نیرم، بونون
نیی پسدیر؟

آما اونوتما کی، آلبان آبیده لرینده نه آختاردیغینی بیر گون سندن
سوروشا جاقلار. بونو بیلیرسنمی؟

صحبت بئلجه قورتارمیشدی. داها اونلار اوزبوز گلیمکدن
چکینیردیلر. البته، ائله ایلک نؤوبه ده کشیش قریقوری...

بو حادثه دن بیر مدت کئچدی. بیر گون یننه اونلار
قارشیلادیلار... پولکونیک یسائیوی گۆرن کشیش قریقوری
نین ساققالی نین آلتیندا گیزلنمیش صیفتی سیردی. آنجاق تمکینینی

پوزمادی. یئنه خاچ چکیب دوداغی نین آلتیندا نسه دانیشماغا باشلادی. ایره لیه آدیم آتیب اونو گۆزله ینلرله سالاملاشدی. هه، اوغلوم، خوش گۆردوک، کشیش الینی پولکوونیک یئسایوه اوزاتدی:

سیزدن نه یاخشی، یولداش یئسایان. سیز ده بیزیم کیمی یقین بیزیم گۆزل قاراباغ داغلارینی گزمه یه چیخیمسینیز. دوغرو دور، بیزیم قاراباغ داغلاری گۆزلدیر. گرک همیشه اونون گۆزلیگینی قورویاق. پولکوونیک عصبلرینی صنعی بیر تبسسومله جیلوولاییب وضعیت بری باشدان گرگینلشدیرمک ایستمه دی. ائلدیر، ائلدیر، اوغلوم. بیز گرک بو یئرلرین هر قاریشی نین قدرینی بیلک. سیزین کیمی ارمنی جاوانلاری بو آیدیه لرین تاریخینی گرک یاخشی بیلسین. دوغرو دور، موقددس آتا، هر شئی بیلنده اینسان یولونو آزمیر. ساغ اولون، پولکوونیک یئسایان. من ده ائله بو گنجلره اونو دئییرم ده. بیلیرم، سنینه بیر دفعه صحبت ائلمیشدیک، گرک کی، یادیدان چیخمامیش اولا.

دوغرو دور، اوغلوم.

کشیش قریقوری "اوغلوم" سؤزونو آرتیق نئچنجی دفعه ایدی دئییردی. و اؤزو ده حیس اولونوردو کی، بونونلا پولکوونیک

یساڻوه یارینماق، نظرینی یایندیرماق ایسته بیر. پولکونیک ده اونون گوزلری نین ایچینه باخیردی. بیکلری نین نئجه سیریدیگینی گوروردو و بو سیریمه لر سانکی اونون اوزونون وورنوخماسیندان خبر وئیردی. کشیش حیسا ئدیردی کی، دئسن گوزلمه دیگی قوناقلارین گلیشی جیدی مقصد داشییر. حادثه نین نئجه قورتاراجاغینی درک ائلمسه ده، جیدی ناراحتلیق آرتیق اونون بوتون وارلیغینا حاکیم کیلمیشدی.

پولکونیک یساڻوین اونا یاخینلاشدیغینی گورنده بیر آنلیغا اونا ائله گلدی کی، اونو پارچالاماغا گلن آج جاناواری گورور. واهیمسیندن تمکینینی ایتیردی. بیر آز گئری چکیلدی. آیاغی داشا ایلیشیب بودره دی. پاپاغی باشیندان دوشدو. اطرافیندا اولان ارمنی گنجلری اونو ییخیلماغا قویمادیلار. پولکونیک یساڻو یاخینا گلیب اونون قولوندان توتدو. بیزیمله گئده جکسینیز.

داها باشقا صحبت اولمادی. گنجلر کشیشین پاپاغینی گؤتوردولر. ویلایت مرکزینده معلوم تعیناتلی ایداره نین اساس بیناسیندا بیریکی ساعتلیق صحبتدن سونرا گنجلری بوراخدیلار. کشیش قریقوری ایله ده صحبت ائله چوخ اوزانمادی. کشیش قریقورینی ده

بوراخیدیلار. اونون توپلادیغی داشلاری دا شوشا تاریخ موزئینه وئردیلر.

بیر مودت کشیش قریقوری سکسکه ایچریسینده یاشادی. آنجاق سونرالار ائشیتدیگی خوش خبر اونو چوخ سؤیندیردی. پولکوونیک یسائیوی هاراسا خاریجی اؤلکه یه گؤندرمیشدیلر. دئسن، افغانیستانا. داها سونرالار کشیش قریقوری اوغلو اسلاویکه دانیشمیشدی کی، او واخت یسائیوین بختی گتیردی. بس نجه، بیر وار آتوموبیل قضاسیندا اؤلسن، بیر ده وار سوله میسسیاسینا گؤره. افغانیستانا داها چوخ موسلمانلاری گؤندیریدیلر. بو خبری اونا اوچمیدزینده دئدیلر. ائله همین صحبتده او، داها بیر خبر ائشیتدی و بونا دا دیونجا گولدو. پولکوونیک یسائیوی افغانیستانا گؤندرمیشدن اول موسکوادا سونت ائلمیشدیلر. یسائیو داها افغانیستاندان قایتمادی.

اسلاویک قاراباغدا حادیثه لر کسکینلشنده کاراپتی و یاخین دوستلارینی اطرافینا توپلاییب آذربایجانلیلارا قارشى ووروشماغا تحریک ائندنه باش وئرنلری یئترینجه درک ائتمه ین دوستلارینا آتاسی نین سؤیله دیکلرینی چاتدیریردی:

اگر بیز آذربایجانلیلاری بوردان قوووب چیخارماساق، گنج تتر اونلار بیز گلمه ارمنیلری دده بابا تورپاقلاریندان قوووب

چیخاراجاقلار. بیزه کؤمک ائدنلر وار. بیزیم وظیفه میز بیزیم اوچون ووروشانلارا، بیزه کؤمک ائدنلره یاردیمچی اولماقدیر. کیم بوندان ایمتیناع ائتسه یئسائیوین عاقیبتینی اونو تماسین.

کاراپت ده ائشیتدیکلری نین قورخوسوندان، تک آناسینی و باجیسینی دوشونه رک اسلاویکین دسته سینه قوشولدو. کاراپت هر گون اورایا گتیریلن حربیچیلره، اوردایا اوردو عسگرلرینه سینق سالخاق ویلیسینده ارضاق، ایچکی داشیسیردی. آناسی دا هر گون اونا کؤمک ائتمه دیگی اوچون قارغیش یاغدییریدی.

ایندی او بو دهشتلی گئجه ده الینده فانار حربیچیلرین قارشیسینا دوشوب بلدچیلیک ائدیگی اوچون، گوناھسیز اینسانلارا رحم ائتمه ین بو قانیچنلره، کشیش قریقورییه، اسلاویکه، اؤزونه لعنت یاغدییریدی. آما سسینی چیخارتمادان، آغزیندان آخان کؤپویو کورکونون قولونا سیله سیله قاباغا دوشوب گئدییدی.

قولاغینا گلن سسلره اهمیت وئرمه ین، باشی دومانلی حالدا یئرین کاراپت او زامان آیلدی کی، الی سلاھلی، پوسقودا دورموش آذربایجانلیلارین آتدیگی آتش نتیجه سینده یانیندا کیلاردان بیر نئچه سی یئری سریلدی. کاراپت استپانین و آلبرتین یئرده اوزانمیش جانسیز جسدینی گؤروب بیر آن دوروخدو و بیردن دلجه سینه گولمه یه باشلادی. آذربایجانلیلار ساغ قالان ارمیلرین سلاھلارینی

الیریندن آلدیلار. الایاقلارینی ساریدیلا. کامیل هله ده قهقهه چکن کاراپتی ایفه گؤستردی:

بونو ئیله یک؟

ایف گؤزواجو اونا طرف باخدی:

بوراخ گتسین.

کاراپت بیردن سوسدو، اولجه اونلاردان بیر نچه آدیم اوزاقلاشمیش آذربایجانلیلارین آرخاسینجا باخدی، سونرا اطرافینا سپلنمیش اؤلموش یاراقلیلارا، اللری ساریقلى ارمنیلره نظر سالدی، یئریندن قالخیب اونلارا طرف قاچدی، اونون قارشیسینا کئچن عسگرین اؤنوندە دیز چؤکدو، دیزلرینی قوجاقلادی:

منی ده اؤزونوزله گؤتورون. منی ساغ قوی مایاجاقلار، چئوریلیب اللری باغلی ارمنیلری گؤستردی، اونلار منی ساتاجاقلار. منیم آنامی، باجیمی کئشیش قریقوری ساغ بوراخماز. یالواریرام...

الی ساریقلى ارمنین سؤزونو ائشیدن کاراپت چیغیردی:

گؤردونوزمو؟ اونون دئدیگینی ائشیتدینیزمی؟ او بایاق او کۆرپه نی آناسی نین قوجاغیندا قانینا قلتان ائله دی، قادینین الینده کی توربانى آلماق اوچون الینی کسدى، قیز گلینی گولله دی، اوف دئمه دی، منیمکیلره هئچ یانماز، هئچ یانمازز، کاراپت هؤنکوردو.

عسگرلر اونون سؤیله دیکلرینه قولاق آسدیقجا دهشته گلیردیلر. اوزو داغلارا طرف دایانمیش الیف دال با دال آتیلان گولله سسینه گئری چئوریلنده کامیلین ارمنیلره توشلانمیش سلاحینی گۆردو... آذربایجانلی عسگرلر اوزاقدا ایدیلر. کاراپت هله ده دیزی اوسته چؤکوب هؤنکورور، آرابیر اوجا سسله قیشقیریر، کئشیش قریقورییه لعنت یاغديریردی...

آند

قاپی بیر قونشودا یاس دوشموشدو. ایچریدن گلن آغلاشما سسی،
ائشیدیلن آغی ایلیکلره ایشله ییردی. ایندی تتر- تتر قاپیلاردان آغی
سسلری گلیردی. قاراباغ اوغروندا شهیدلر وئیردیک. بو گون ده
غئیرت حیسی ایچینده آلووا چئوریلن اوغوللاریمیز وار کی، قاراباغ
ایتگیسینه دؤزمور، وطن اوغروندا دؤیوشلرده جانیندان بئله کئچمه یه
حاضیردیر. آغدره اوغروندا گئدن دؤیوشلرده جان وئرن واقیف بو
ایگیدلردن بیرى ایدی.

آغدره دوزن یئردی،

ایگیدلر گرن یئردی،

اؤین ییخیلسین، ارمنی

الیم اوزولن یثردی.

بؤیوک باجی آرا وئرمه دن یانیقلی - یانیقلی آغلاییردی. قارداشی
نین اؤلومونه تئز تئز بایاتی دئییر، مجلسده اوتورموش آروادلارین
گۆز یاشی تۆکمه سینه سبب اولوردو.

عزیزیم، قارداشی،

قارلی داغدان قارداشی،

باجیلاری گۆروم کی،

آغلاماسین قارداشی.

یاسا گلیمیش قادینلارین، گلینلرین، آغیرچکلرین هره سی نین بیر
دردی، بیر یارالی یثری واردی. کیمیمی ساکیتجه، کیمیمی گۆینه
گۆینه یه آغلاییردی.

یاس یئرینده آغی دئییب آغلاماق دده بابا عادیمیزدی. اگر یاس
ییه سی و یا باشقا بیرسی آغی دئییب آغلامیرسا، او اؤلویه قارشی
اعتیناسیزلیق، حؤرمتمسزلیک حساب اولونور. واقیفین کیچیک
باجیسی سونا داشا دؤنموشدو، گۆزوندن بیر دامجی یاش
چیخمیردی، دیلیندن بیر کلمه آغی بایاتی ائشیدیلیمیردی... بونون
شاهیدی اولان یاسا گلیمیش قادینلار آراسیندا پیچ هاپیچ دوشدو،
اونلار بیر بیرینه باخیردی، دیللی و گۆزلری اؤز ایشینده ایدی؛ "
باجییا باخ دا، گۆزوندن بیر دامجی یاش دا چیخمیر. قارداش اؤله،

باجی نین گوزوندن یاش چیخمایا، موصیتدیر... الله آدمی بئله
باجیدان ساخلا سین."

سۆزلر نه قدر یاواش دئیلسه ده باجیلارین قولاغینا چاتیردی.
آنجا باجیلارین هنج بیرى بو دئیلنلره اهمیت وئرمه ییب اؤز
ایشلرینده ایدی؛ بؤیوک باجی آغلایب اؤزونه دیوان ائدیر،
کیچیک باجی سونا ایسه دینمز-سؤیله مز اوتورموش، کیریمیشجه
باشینی آشاغی سالیب فیکره گئتمیشدی. آرادایر بولاق کیمی
قاینایان گۆز یاشلارینی دسمالی نین اوجو ایله یاواشجا سیلیردی.

باجیلار یانار، آغلار،

گونلرین سانار آغلار،

قارداشی اؤلن باجی

حالینا یانار آغلار.

...واقیف باجیلارین یئگانه قارداشی ایدی. ظاهیری قدر داخیلی ده
گۆزل ایدی، اوشاقلا اوشاق، بؤیوکله بؤیوک اولان واقیف قاراباغ
اوغروندا دؤیوشلره یوللاندى. ارمنى واندالیستلری نین تاپداغی
آلتیندا اینیلده یین آنا وطنی آزاد ائتمگی اؤزونه شرفلی بورج حساب
ائدیردی. واقیف آغدره اوغروندا گئدن دؤیوشلرده ایشتیراک
ائتمیش، پشکار کشفیاتچی کیمی تانینمیشدی. اونون ایتی ذکاسی،
بؤیوکله مخصوص مصلحتلری همیشه اؤزونو دوغرولدوردو. اودور

کی، دسته نین کوماندری ده همیشه اونولا حسابلاشیردی. ارمنیلره قارشی هانسی طرفدن، نئجه هوجوما کئچمگی، هانسی مانورلردن ایستیفاده ائتمگی یولداشلارینا باشا سالیردی.

او گون یئنه ده کشفیاتا گتتمیشدیلر. دسته ده دؤرد نفر ایدیلر. گئجه یاتمیش ارمنیلرین ایچینه گیره رکک تاپشیریغی یئرینه یئتیرمیشدیلر. گئری قاییدارکن دویوق دوشموش ارمنی قولدور دسته سی نین اونلارین دالینجا گلدیگینی گؤردولر. آذربایجان اوردوسونون موباریز بیر حیسیسی اولان بو دسته نین باشچیسی واقیف یئنه ده یولداشلاری نین کؤمگینه چاتدی:

سیز اوزویوخاری گئدین، من اونلارین قاباغینی ساخلایاغام. واقیفده وطن سئوگیسی چوخ بؤیوک ایدی. او، هله اوشاق ایکن آناسی پاکیزه دن ارمنیلرین تورتدیکلری وحشلیکلری ائشیتمیشدی. اونون کؤورک اوشاق قلبی ارمنیلره قارشی کینله دولموشدو. آناسی دانیشیردی کی، داغین او اوزونده یاشایان ارمنیلر تتر-تتر آذربایجانلیلارین یاشادیغی کنده هوجوم ائدیر، دینج اهلینی گولله باران ائدیر، آداملاری اؤلدوروردیلر. کندین کیشیلری ارمنیلره قارشی عکس هوجوما کئچیر، کندی، آرادوشاقلاری اونلارین جاینایندان آزاد ائدیردیلر. بو دؤیوشلرده پاکیزه نین عملیری ده ایشتیراک ائدیبلر. غیری برابر دؤیوشده ارمنیلر اونلاری اسیر

گۆتوروب کنددن چیخمیشدیلار. بیر نئچه گوندن سونرا ایسه اونلارین آتلاری داغ باشیندا گۆرونموش، چۆلده حیوان اوتاران چوبانلار آتی تانیمیشدیلار. آتلاردان بیرى پاکیزه نین عمیسی عبدالزیمین ایدی. ارمیلر اونو اۆلدوروب شاققالامیش، سونرا پارچا پارچا اندیلیمیش جسدینی چووالا دولدوروب آتا یوکلە میشدیلر. چوبانلار چووالین آغزینی آچاندا توك اورپشديریجی منظره ایله قارشىلاشمیشدیلار. عبدالزیمین آناسی نین قییه چکه رک ارمینى قارغاماقدان باشقا هئچ نه یه گوجو چاتمامیشدی. بوتون بونلار بالاجا پاکیزه نین یادداشینا حک اولونموش، یئری گلديکجه بو فاجیعه وی حادثه نی اؤز اوولادلارینا دانیشیردی. بالاجا واقیف فیکره دالیر، گاه آت مینیب ارمینین اوستونه گئدير، ارمینی آتی نین آیاقلاری آلتینا سالیر، گاه آتدان دوشوب ارمنی ایله البیاحا اولور، سوندا بوغازیندان توتوب اونو بوغوردو.

واقیفین اورگی نین درینلیکلرینده یئر ائلمیش ایتیقام حیسی هئچ واخت سنگیمیردی. ایندی واقیف یولداشلارینا دئینده کی، سیز گئدین، من اونلارین قاباغینی ساخلایاجام، او، اؤزونده اون نفرین گوجونو حیس اندیردی. آتدیغی گولله لرین بیرى ده بوشا چیخمیردی.

واقیف یولداشلاری ایله ساغول لاشیب یاواشجا قاباغا گتدی. ساغ طرفده بیر آز بوندان قاباق گۆردویو خندگین ایچینه آتیلدی. ارمنیلرین فیکرینی یولداسلاریندان یابیندیرماق اوچون اونلارا طرف بیریکی گولله آتدی. اووتروب اونلارین یاخینلاشماسینی گۆزله دی. یاخین مسافه دن نئچه نفر اولدوقلارینی بیلدی؛ ۲۰ نفر ایدیلر. واقیف اونلارین داها دا یاخینلاشماسینی گۆزله دی و الینده حاضیر وضعیتده ساخلادیغی قومبارالاری بیر-بیری نین آردینجا دوشمنلره طرف آتماغا باشلادی. چاشباش قالمیش ارمنیلر گۆزله مه دیکلری همله دن اؤزلرینی ایتیره رک خنده یی نئجه گلدی گولله یاغیشینا توتدولار. گولله لردن بیری واقیفین بودوندان دیدی. او، آیاغینی توتدو، بیلدی کی، یاراسی قان وئرسه اؤله بیلر. یئره اوزاندی. اونو قان آپاریردی. بیردن قولاقلارینا عکس طرفدن گولله سسلری گلدی. بو اسل مؤعجیزه ایدی. گولله آتان آذربایجان اوردوسونون عسگرلری ایدی. واقیف دوشمن گولله سیندن آلدیغی یارادان چوخلو قان ایتیردیگینه گۆره حالی قاریشمیشدی. گۆزلرینه دومان چؤکموش، اوزونده ایسه خفیف بیر گولوش یارانمیشدی. او، سانکی دئمک ایسته بیردی: "من ایتیقامیمی آلدیم، آنجاق هله اؤلمک ایسته مزدیم، وطنیم داردادیر، اونا کیشی قئیرتلی اوغول گر کدیر. بیرجه منی تاپیب بورادان چیخارتسایدیلار، من اؤلمزیم،

ارمنیلرله هله داوام قاباقدادیر». سونرالار واقیفه دئیشدیلر کی، اونون آتدیغی قومبارالاردان اون بیر ارمنی غصبکاری محو اولموشدو.

«اها، دئییه سن منه طرف کیمنه گلیر، کاش بو گلن آذربایجان عسگری اولایدی. ارمنی الینه دوشوب آلچالما یایدیم. آنجاق، دئییه سن منیم گوللم قالمالیدیر؟ هه، بودور، قالیب». واقیف الینی قان وئرن آیاغیندان چکدی. آخیرینجی گولله نی اؤزونه ساخلامیشدی. قراری قطعی ایدی. تاپانچانین تتیگینی چکیب حاضیر دایانمیشدی. بودور، آیاق سسلری یاخینلاشیر. قارشى طرفدن آتیلان گولله لرین سسی ضعیفله میشدی. واقیف هوشونو ایتیرمکده اولسا دا بونو حیس اندیردی. گؤز قاپاقلاری ایختیارسیز قاپانیردی. بیردن باشی نین اوستونده بیر نفرین دایاندیغینی حیس ائتدی. زورلا گؤزلرینی آچدی، عسگرین پااغینا نظر سالدی. پااغا وورولموش نیشانی گؤرنده اؤزوندن آسیلی اولمایاراق گؤزلری یومولدو...

گؤزلرینی بیر ده خسته خانانین رئانیماسییا (اورژانس) شؤعه سینده آچدی. اولجه هئچ نه باشا دوشمه دی. هارادا اولدوغونو درک ائده بیلمه دی. بورایا نئجه، کیم طرفیندن گتیریلدیگینی ده بیلمه دی. گؤزلری نین قاباغیندا خیرداجا، قارا نؤقطه لر اویناشماغا باشلادی. بیر آز باخدیقدان سونرا باخیشلاری دورولدو. آستاستا گزیب پیچیلداشان حکیملری گؤرمه یه چالیشدی. حکیمین بیرى نین گؤزو

اونا ساتاشدی. واقیفین آچیلیمیش گۆزلرینی گۆروب یاخینلاشدی، اونا ساری آییلیب:

—شوکور آلاها، آییلدین، آنان ناماز اوسته ایمیش، بیزیمکیلر واختیندا چاتماسا ایدیلر، الله بیلیر آخرین نجه اولاجاقدی. سنی تبریک اندیرم، سنه داها اؤلوم یوخدو، دئدی.

واقیفین یارالاری آغیر اولسا دا گئتدیکجه حالی یاخشیشیردی. ایندی اونا هر شئی ناغیل، یوخو کیمی گلیردی. هر شئی خیالیندا جانلانیردی: یولداشلاری ایله کشفیاتا یوللانماسی، تاپشیریغی یئرینه مووفقیته یئتمیرلری، ارمنیلرین ایزه دوشه رک اونلاری گوللباران ائتملری، یولداشلارینی اوزاقلادیریب اؤزو تکباشینا ارمنیلرین قاباغینی ساخلاماسی، یارالانماسی... هامیسی بیر کینو(سینما) لئتی کیمی گۆزلری نین اؤنوندن کئچدی.

واقیف اوزرینده حکیملرین بؤیوک قایغیسینی حیس اندیردی. او، بیر مدت سونرا حکیملره، طیب باجیلارینا مینتدارلیق ائده رک خسته خانادان چیخدی. ایگید پهلوان کیمی بویلو، بوخونلو آذربایجان عسگری ائوینه علیل آراباسیندا قاییدیردی. عایله واقیفین ساغسالامات قاییتماسینی بایرام اندیردی. آنجاق اونلارین بو سئوینجی اوزون سورمه دی. واقیف بدنینه آغری حیس ائتمه یه باشلادی. گونلر کئچدیکجه اونون حالی خرابلاشیردی. ارمنی گولله

سی اؤز ایشینی گۆرموشدو، غصبکارلارین گولله سی واقیفین آياغینی شیکست ائتمیشدی. آلدیغی موعالیجه نین تاثیر قیصا اولوردو.

واقیف دها آياغا قالخا بيلمیردی. اونون دردیندن آتا-آناسی نین قددی آیلیمیشدی. کیچیک باجیسی سونا گئجه گوندوز اونون قوللوغوندا دایانیر، اونون هر عذابینا، هر سیزیلتیسینا «جان» دئییردی. اونون اری قاراباغ ووروشلاریندا وطن یولوندا شهید اولموشدو، بش آیین گلینی ار ائویندن گئری دؤنمه دی. ایندی ده بودور، قارداش جان وئیرر، باجی ایکینجی بیر عزیزینی شهید وئیردی. واقیف آلدیغی یارادان قورتولا بيلمه دی...

...مجلسه ییغیشان آروادلاردان بیرى نین پیچیلتي ایله یانینداکی نین قولاغینا دئدیگی سؤز اطرافا سپلندی. آغلایانلارین گؤز یاشی اوزونده دوندو؛ سونا آغلامیردی، بؤیوک باجی اونو قوجاقلاییب ناله چکیردی:

آغلا منیم باجیم. ایچینده توغیان ائدن گؤز یاشلارینی اورگینه آخیتما. دیلینده بیتن آغیلارینی دئن. ار شهید وئردین، آغلاماقدان گؤزونون یاشیمی قورودو، ایندی قارداشا آغلایا بيلمیرسن؟ ارین جنازه ده گلدی اوستونه، قارداشین علیل آراباسیندا. آغلا، باجیم آغلا...

واقیفین قیرخی چیخانا قدر ائل اوبا سونانین " داشا دؤنموش " اورگیندن دانیشدی.

قیرخدان بیر هفته سونرا سونا یوخا چیخدی. بئش آی سونرا ایسه سونانین سوراعی اوردودان گلدی. سونا ارمنیلرله دؤیوشلرده دفعه لرله ارینین ده، قارداشی نین دا ایتیقامینی آلدی، گئری دؤنمه دی، آخی، او جبهه یه گئندنه بؤیوک باجیسی نین یانیندا آند ایچمیشدی کی، قاراباغی نین ایتیقامینی دوشمنده قویما یاجاق.

فار سجایا چئویر یلمیش حکایه لر

Farscaya çevirilmiş hekayələr

گناه است یا ثواب ؟

در بحبوحه جنگ جهانی دوم در یک روستایی مادر و پسر در یک خانه محقر با همدیگر زندگی می کردند. مرد خانه در جبهه های خون و آتش جنگ در حال رزم بود. آنچه که بنام جنگ در راه وطن بزرگ نامیده میشد ولی در حقیقت جنگ برای خاک روسیه بود که مردمان ما را در این جنگ قربانی خاک خود می کردند. در چنین جنگهایی زنده ماندن نصیب هر کس نمی شود.

مادر و پسر به امید برگشتن شوهر و پدرشان چشم به راه بوده و زندگی باید میکرد برای زنده ماندن نیز نان لازم بود. برای بدست آوردن آن نیز باید تلاش بسیاری به خرج داده می شد. استراحت

معنی نداشت کار، کار باز هم کار باید میکرد. این قانون سالهای جنگ بود و مردها در جبهه ها می جنگیدند.

تمام کارهای کُل خزانة بر دوش ضعیف و ظریف زنان، پیران و بچه ها بود مادر و پسر نیز مثل دیگران کار می کردند تا هم روزی خودشان را بدست بیاورند و هم شکم سربازانی که می جنگند را بتوانند سیر کنند.

گرچه مادر یونس کوچک شب و روز در کُل خُز با کار و مشقت طاقت فرسا مشغول بود ولی او یک روز نیز از مدرسه رفتن عقب نمی ماند درسهایش را خوب می خواند. مادر یونس زنی قهرمان و مهربان بود. در تمام کارهای کُل خُز او اولین نفر بود. زحمات او رنگ و بوی خاصی به خانه و کُل خُز داده بود. در اثر تلاش او هیچ وقت نان از خانه کم نمی شد.

مادر هر وقت وقت پیدا می کرد به خانه می آمد و نان فتیر درست می کرد. حتی برای یونس نانی بنام خمیرلی درست می کرد و او نیز این نان را تکه تکه کرده و داخل کاسه می ریخت و با مخلوطی از کره طبیعی و ماست غذایی بنام دویاج درست می کرد.

پسرش این غذا را با لذت و اشتهای تام می خورد. و به دوستانش نیز می داد. پدران راست گفته اند بچه از پدر یتیم نمی شود از مادر یتیم می ماند. یونس کوچولو در سایه مادر زحمتکش خود نداشتن پدر

را حس نمی کرد. زیرا مادر برای او هم پدر و هم مادر بود. وقتی مادرش سر کار نمی رفت او خیلی خوشحال بود.

در آغوش گرم مادرش بخواب می رفت. شاید هم خوابهای شیرین و رنگی می دید. و آنچه که از خوابهایش تعریف می کرد این بود که در تمام خوابهایش میدید که پدر او را به زور از آنها جدا کرده و به آسمان می برند. او در آسمان بال بال می زند و می خواهد پیش مادرش بیاید ولی نمی تواند. او همیشه از این خوابها می دید و هراسان از خواب بیدار می شد و خوابهایی را که دیده بود به مادرش تعریف می کرد و چشمهای خود را بر چشم مادر می دوخت تا یک خواب تسلی بخش از او بشنود.

مادر نیز می گفت خیلی خواب خوبی دیدی قربانت برم تو درسهایت را خوب خواهی خواند و آدم بزرگی خواهی شد. آسمانهای را که در خواب پرواز می کنی اون شأن و مقام توست که در خواب می بینی. برای همین درسهایت را خوب بخوان.

مادر از چشمان پسرش می بوسید و او را به سینه خود فشار می داد و دست بر سینه او می کشید اما بی اختیار چشمهایش به دور دورها دوخته می شد.

صبح زود یونس مثل همیشه خوشحال از خواب بلند می شود و صبحانه خود را خورده و با دوستانش به مدرسه می رود. سالها این چنین می گذرند.

یونس مدرسه را تمام می کند و به سربازی می رود. در این فکر بود بعد از اتمام سربازی در دانشگاه در رشته ریاضیات درس بخواند چون او شاگرد اول ریاضیات مدرسه شان بود.

۳ سال خدمت سربازی تمام شد. یونس به ده خودشان برگشت. تصمیم گرفت چند روزی استراحت کند و تابستان به باکو برود و در دانشگاه ثبت نام کند.

او فعلاً در ده کار می کرد. صبحها از خواب بیدار می شد و بقیچه ایی که مادرش برایش ناهار درست کرده بود با خود برمیداشت و به سر کار میرفت. خیلی دوست داشت رانندگی کند ولی پولی که می گرفت فقط می توانست با آن دوچرخه بخرد. این کار را نیز کرده بود.

هر روز دوچرخه خود را که نام جیران بر او گذاشته بود سوار می شد و به محل کار خود که نزدیک ده بود میرفت. یک روز که از وسط روستا رد می شد چشمش به دختری که در حیاط زیر درخت توت داشت کتاب می خواند می افتد. این وضعیت چند بار تکرار می شود. او اسم دختر را نیز یاد گرفته بود.

نامش سونا بود. سونا در دبیرستان درس می خواند. یونس عاشق او شده بود. شب و روز نداشت. بدین وسیله خواندن و ثبت نام در کنکور نیز از یادش رفته بود. تمام صحبتهایش سونا و آرزوهای که برایش می کرد شده بود ولی وقتی عشق خود را به سونا اعلام کرده بود او گفته بود که قصد ازدواج ندارد و می خواهد درسش را ادامه دهد. عشق آتشین یونس آنقدر شعله ور بود که دختر را از تحصیل واداشت و خود نیز تحصیل را فراموش کرد...

دهمین سالگرد ازدواجشان پنجمین بچه شان بدنیا آمد. دختر و پسر جوان در گرداب زندگی در حال چرخیدن بودند. برای تامین پنج بچه شب و روز کار کردند. بدون وقفه تلاش نمودند و آنها را بزرگ کردند. اما درس خواندن و آرزوی معلم شدن همیشه در دل این زن و شوهر نهفته ماند. حوادث ناگوار تاریخی شروع شد.

ارمنی های منفور که در فکر کشور تخیلی خود از دریا تا دریا بودند زخمهای زیادی بر روح و جان و خاک و طنمان زدند. آنها در سال ۱۹۸۸ با شروع جنگی می خواستند که خاک آذربایجان را ضبط کرده و به ارمنستان الصاق نمایند تا بدین وسیله تخیل کشور بزرگ ارمنستان را که در سر می پروراندند به واقعیت به پیوندانند. در این ایام بود که در جای جای شوروی تظاهرات و میتینگهای خیابانی شروع شد. می توان گفت شوروی به لرزه درآمده بود جمهوریهای

شوروی خواهان آزادی و استقلال بودند. بدین وسیله امپراطوری شوروی نابود شد.

در همه جغرافیای شوروی اغتشاش و بی نظمی حاکم بود کشور در هاله ای از ترس و واهمه قرار گرفته بود. کشوری که ۷۰ سال توانسته بود با زور ادامه پیدا کند اکنون نظامیان او بزرگترین پادگان تجهیزات آن بودند. بیشترین تجهیزات به ارمنیان داده شد. مبالغ هنگفتی پول جهت خرید این تجهیزات جنگی به افسران و ژنرالهای روس داده شد. با اعمال ناجوانمردانه این افسران سلاحهای خریداری شده بسوی آذربایجانها نشانه رفت. انسانها متضرر شدند. ضربات روحی دیدند. روستاها خراب شد خانواده های زیادی داغدار شدند.

بیش از ۶۰ نفر در بدو شروع جنگ جان خود را از دست دادند. خانه و آغوش مردم به ویرانه تبدیل شد. ترس و واهمه همه جا را فرا گرفته بود. همه مردد بودند. می خواستند فرار کنند و جان خود را نجات بدهند. از آن مرکز فرماندهی که سلاحها فروخته شده بود راکت ها بسوی روستاها شلیک می شد و موجب زخمی شدن و ترس انسانها می گردید.

... یکی از افرادی که در این ایام جاننش را از دست داد عیسی اولین فرزند یونس بود. او که ۳۹ سال داشت اولین نوه ننه بابای خود بود.

او آدم خوشبخت، مهربان و دوست داشتنی روستا بود. عیسی کارهای روستاییان را بدون هیچ چشم داشتی انجام می داد. او برای همه پسر و برادر بود. مرگ او فاجعه بزرگی برای روستا به حساب می آمد. همه اهالی برایش سوگواری می کردند. مرگ عیسی قلب یونس را به رقت آورد. پدر سوخت و به خاکستر تبدیل شد. بعد از مرگ فرزندش سر و صورتش را ریشش فرا گرفت و کمرش خم شد. مرگ دلبنش دهها سال عمر او را به جلو برد.

هر روز بیمار می شد. عطر فرزندش را از نوه هایش استشمام می نمود لکن آن کجا و این کجا. درد پنهان او جان او را بیمار نمود. به هیچ کس شکایت نکرد و با هیچ کس دردو دل ننمود...

مرگ فرزند جوان او را به بستر بیماری انداخت. مادرش بر بالینش آمد و گفت آهای یونس تو چرا اینگونه شدی؟ جثه پهلوانت چرا اینقدر نحیف شده مادر قربان چشمانت، خدا به تو رحم کند. درد و بلایت به جان من بیاید.

فرزند پیر و خسته مادر وقتی که می خواست از در خارج شود مادر او را صدا زد برگرد پسر. او برگشت و مادر او را سرزنش کرد. فرزندم لباسهای گرم بپوش مریض می شوی. هوا خیلی سرد است. یونس گفت مادر من لباس به حد کافی دارم و سردم نیست. ولی مادر اصرار کرد روی لباسهای پالتو بپوش.

گرچه یونس دلش نمی خواست ولی حرف مادر را زمین نینداخت. نوه هایش مکالمه این مادر و فرزند پیر را شنیدند و خندیدند: پدر تو به ما می گویی لباس گرم بپوش مادرت به تو می گوید عجب دنیایی است. پدر گفت: هیچ چیز غریبی وجود ندارد دخترم شما فرزندان من هستید من نیز فرزند ایشان هستم.

بعضی وقتها مادرم هنگام غذا خوردن لقمه های لذیذ را بر بشقاب پسرش می گذاشت و حتی از جیبش شکلات درمی آورد و به او می داد. مادر چنان مادری بود که یونس پیر را کودکی شرور می دید.

...مادر ۲ سال بود که در بستر بیماری بود با اینکه خود بیمار بود ولی به فرزند خود که ۵۰۰ کیلومتر از او دور بود تلفنی التماس می کرد که مراقب خودش باشد. گاهی برای او دو بیتی هایی نیز می خواند. برایش چیزهای خنده دار می گفت. گاهی نیز در تخیل خود او را مثل بچه نوازش می کرد ولی پسرش او را که نمی شنید لکن تمام فکر و خیال پسر پیش مادرش بود که با ایشان ۷۰ سال زیر یک سقف زندگی کرده بودند.

مادر امسال ۱۰۰ ساله می شد به همین خاطر یکی از کانالهای تلویزیونی برنامه ای راجع به افراد طولانی العمر ترتیب داده بود وقتی این برنامه پخش می شد پسر مادر را از تلویزیون می بیند و

شروع به گریه کردن می کند رو به همسرش می کند و می گوید
اگر مادرم چیزیش شود من خودم را می کشم.

... مادر بر بستر بیماری برای پسرش دعا می کند. از خداوند برای او
سلامتی التماس می کند و می گوید ای خدا بر او رحم کن و او را
شفا بده تا جنازه من بر دوش او به قبر برود.

کاری کن که من جلوتر از او بمیرم و داغ او را نینم. مادر هر روز
دست به دعا برمیداشت و به فرزند درد کشیده خود دعا می کرد. او
حتی در خواب نیز با یونس حرف می زد. از خواب بیدار می شد و
یونس را می خواست.

مادر از فرزند بی خبر و پسر از مادر. هر دو در این بی خبری هر
روز ضعیفتر و نحیفتر می شدند. ۲ سال بود که زندگی ۷۰ ساله آنها
از همدیگر جدا شده بود. آنها بیشتر از مادر و پسر بودن بیشتر شبیه
همفکر، دوست و خواهر و برادر بودند. محبت آنها به یکدیگر
محبت آسمانی بود که هر دو در آتش این شمع آب می شدند.
فرزند در حال جان دادن است فرزندانش و خواهرش بر سر بالین او
ایستاده اند. همه گریه می کنند.

مادر از پسر خبر ندارد نمی داند که رمز حیات جاودانگی او یعنی
پسرش به سفری برنگشتنی می رود. تمام اقوام جمع بودند فقط مادر
نبود. همه به مادر دروغ گفته بودند که به عروسی می روند و او را

تنها گذاشته بودند. مادر به عقلش خطور نمی کرد که فرزند دلبندهش برای ابد چشم از این جهان می بندد.

...

از شب خیلی گذشته بود. مادر خوابش بهم می خورد خواب عجیبی می بیند. در حقیقت واقعیت خواب را می بیند و هراسان از خواب بیدار می شود و از پنجره بیرون را نگاه می کند. هوا تاریک است هنوز خیلی مانده تا هوا روشن شود. نرگس را صدا می کند و او بیدار می شود و پیش مادر می رود و از ایشان می پرسد بله آنا چه می خواهی؟ چه شده است؟ مادر بریده بریده جواب می دهد، هیچ،

...

خواب یونس را دیدم کت شلوار سفید بر تنش بود. دیدم که توپ بازی می کند. شاید تو نمی دانی من می دانم او فوتبال بازی کردن را دوست داشت. یک دفعه توپی که از دستش خارج شد آمد خورد به صورت من و ترکید. او از این حادثه خیلی خندید. مادر مرده عیسی نیز کمی آنطرفتر ایستاده بود بازی پدرش را تماشا می کرد. او نیز یک کت و شلوار تازه به تن داشت و یک کلاه قشنگ بر سرش گذاشته بود و متکفرانه داشت پدرش را انتظار می کشید من دیدم چشمهای او چطور منتظر پدرش بود. در همین حال و هوا بود که خدا بیامرز همسایه مان عباس آقا آمد و به طرف یونس نگاه کرد

و گفت آهای یونس زود باش یا پس تو کجایی ؟ ما خیلی وقته منتظر تویم.

آنا کمی اندیشید و دوباره گفت من می خواستم دست یونس را بگیرم ولی بیدار شدم خدا به خیر کند این چه خوابی بود که من دیدم. ای کاش زود هوا روشن می شد و تو با ده صحبت می کردی بینم چه اتفاقی افتاده یونس چطور شده. نرگس اشک چشمانش را پاک کرد و گفت پسر بی خبر از مادر جان داد. ملا نیز آمده بود مراسم دفن نیز شروع شده بود. قبر یونس را کنده بودند. چشمهایی را که مادر با حسرت منتظرش بود برای ابد بسته شده بودند. قاب عکس مادر را بر روی چشمان پسر گذاشتند. وقتی مادر را بر روی خود حس کرد او جان داد و تسلیم جان آفرین شد.

... آنا بعد از ظهر در رختخوابش چرت می زد یکدفعه هراسان از خواب بیدار شد. به اطرافش نگاه کرد یکباره قلبش درد گرفت، گوشش صدا کرد. خیلی ساکت به اینطرف و آنطرف نگاه کرد دوباره دراز کشید و خوابید. صورتش را بطرف دیوار برگرداند و از شام خوردن نیز امتناع نمود. دختر و نوه های مادر، هفتم یونس را گذرانده بودند و برگشته بودند. آنا وقتی آنها را دید بلند شد و نشست. با نگاه نگران آنها را برانداز نمود. سراغ پسرش را گرفت.

دخترها برای آنکه مادر را ناراحت نکنند گفتند پسر ت خیلی خیلی خوب است. مادر خواست بیشتر راجع به پسرش بداند گفت او نمی تواند حرف بزند اصلاً راه هم نمی تواند برود درسته! دخترها بغض گلویشان را بزور نگه می داشتند. همگی گفتند همه چیز خوب است. مادر نیز قبول کرد و از احوالات به اصطلاح عروسی که رفته بودند پرسید چه کسانی در آنجا بودند. دخترها گفتند همه آمده بودند. در حقیقت آنها دروغ نمی گفتند چون تمام اقوام آنجا بودند. از دورترین نقاط برای مراسم سوگواری یونس آمده بودند. حتی اقوامی که سالها همدیگر را ندیده بودند اینجا همدیگر را دیدند. از اینکه اقوام کنار هم بودند خوشحال شد چون ورد زبانش بود که به بد و خوب اقوام فدا بشم. بروید خانه همدیگر، احوال هم را جویا شوید.

گرچه مادر از اوضاع و احوال عروسی که گفتیم خوشحال شد ولی از آن روز به بعد حالش بد شد و خواب و خوراکش خیلی کم شد. هر روز به دخترش و نوه هایش می گفت زود باشید به روستا زنگ بزنید و از پسر خبر بگیرید. من خوابم بهم ریخته است.

روزی یکی از دخترها اشتباه کرد و گفت آنا زنگ زدیم و با یونس صحبت کردیم به شما سلام رساند. آنا یکدفعه از جا برخاست، چی گفتی؟ زبان یونس باز شده میتونه حرف بزنه؟ دختره از اینکه

اشتباه کرده بود و می خواست یکجوری بفهماند که من از صدایش فهمیدم که حال تو را می پرسید. نیمه های صحبتش بود که نتوانست جلوی گریه هایش را نگه دارد و از اتاق بیرون رفت. آنا او را صدا کرد ولی او به داخل برنگشت.

مادر داغ دیده از کجا می دانست که امروز یکماه تمام است که فرزندش در این دنیا نیست. حال آنا بد شد باز هم با اندوه به خواب رفت.

... مادر تازه به رختخواب رفته بود. پسر از او خبردار شد و گریه کرد. شب یک جورهایی بلیط قطار گرفت و به باکو پیش مادرش آمد به خانه آمد خواهرش در را برایش باز کرده بود.

چی شده به مادرم. خواهر هیچ چیز نگفت خودش را کنار کشید و به برادرش راه داد. پسر به سمت مادر رفت و او را به آغوش گرفت. مادر و پسر همدیگر را بوسه باران کردند.

پسرش از اینکه مادرش در رختخواب بیمار است ناراحت می شد. هر روز گریه می کرد چون آنا هیچ وقت مریض نمی شد. خودش می گفت من روغن نیکولای خوردم در کوه و باغ گشتم و غذاهای تمیز. روستایی خوردم. دکترها می گفتند قلب این آنا آنقدر سالم است که از قلب یک دختر جوان نیز بهتر کار می کند.

اصلاً او مفهوم بیماری را نمی فهمید. به فرزندانش همیشه می گفت در سلامتی شبیه من باشید. دختر آنا گردن کج کرده و به وصال حسرت بار مادر و پسر نظاره می کرد. دختر منظره این وصلت را با چشمهای گریاناش اینچنین ترنم کرد.

پسر گریه می کند و مادر را غرق بوسه های خود می کند. آنا گرچه از نظر رفتاری آدمی ملایم بود خیلی تحمل پذیریش بالا بود. با اینکه پسر گریه می کرد ولی هیچ اشکی از چشمش تراوش نکرد. او به پسرش می گفت صبور باش . گریه نکن. یونس گریه نکن مرد گریه نمی کند.

چون گریه تحمل مرد را کم می کند. من همه جوهره زندگی کردم این هم آخرین مصیبت من است. مواظب خودت باش بگو تو چطوری دکترها گفته اند چه می شود؟ آیا بچه ها داروهایت را به موقع می دهند. گرچه یونس می شنید و گریه می کرد ولی نمی توانست جواب بدهد.

مادر به او هم نصیحت می داد و هم تسکین می نمود. هم از پیشانیاش می بوسید. این آخرین دیدار آنها بود. بعد از دو سال هردوی آنها به دیار باقی شتافتند.

حال مادر گاهی خوب می شد گاه بدتر. نزدیک ۳ ماه از فوت پسرش می گذشت که آناهی یونس یونس می کرد. یکباره بدنش

را عرق سرد فرا گرفت دانه های عرق سرد از ناحیه گردن شروع و به طرف پایین جریان پیدا کرد. در یک آن واحد زیر چشمانش کبود شد و لبهایش سیاه گردید.

چشمهایش را درشت تر باز کرد و به اطراف نگاهی کرد. صدایش در نمی آمد. نزدیک بود چشمهایش از حلقه بیرون بیاید. سرش را تند تند راست و چپ می کرد. انگار چشمش دنبال کسی می گشت. کمی از این وضعیت گذشت که دستهایش نیز به حرکت درآمد. دستهایش را به طرف سینه اش دراز کرد. انگار خواست کسی را بغل کند. بدنش انگار در آب خیس شده بود. دختر و نوه هایش اطرافش بودند. دخترش پرسید مادر چرا اینطوری می کنی؟

آنا چطوری؟ چی می خواهی؟ چه کسی را می خواهی؟ دخترش از این سؤال هدفی داشت او می خواست بداند که آیا مرگ پسر دوست داشتنی اش برایش عیان شده؟ اما آنا جواب نمی دهد. با جان خودش یا با عزرائیل دست و پنجه نرم می کند. صدایش با خرخر از گلویش بیرون می آید.

دخترش سؤالش را تندتند تکرار می کند ولی با لطافت. نوه ها وقتی حال آنا را اینطور دیدند خیلی ناراحت شدند و گریه کردند. غم پدرشان هنوز بر دل داغدارشان بود که وضعیت آنا نیز آنها را

نگران می کرد. نوه ها از اینکه آنها از مرگ فرزندش خبر نداشت، ناراحت بودند.

صدای بلند شیون و زاری نوه ها ، آنها را هراسان کرد. نگاهش به یک نقطه معطوف شد. صدای خرخر گلویش قطع شد. چشمهایش را بطرف نوه های گریانش برگرداند. زبانش گرفته بود نمی توانست سخنی بگوید. نوه هایش از او پرسیدند : آنها چه کسی را می خواهی؟ نکند یونس را می خواهی؟ آنها با صدایی که بیشتر شبیه زار بود با حزن و اندوه گفت عیسی است یا موسی.

موسی فرزند کوچک یونس بود او ورزشکار بود و دست آوردهای زیادی داشت. کشتی گیر ماهری بود و هر که او را می شناخت به او موسی پهلوان می گفت. ولی از قضا در ایام جوانی یعنی در سن ۲۵ سالگی در حین تمرین کشتی دچار آسیب شده بود و فوت کرده بود. اکنون آنها فرزند دلبنده خود را نمی خواست بلکه عیسی و موسی را می خواست.

نزدیک به یکساعت بود که از مبارزه آنها با مرگ می گذشت. او بر مرگ چیره شده بود. رنگ رخساره اش بهبود یافته بود دوباره گونه هایش لاله گون شده بود. نزدیک غروب بود که گفت به من غذا دهید. ابن بار برخلاف دقعه های قبل او زیاد غذا خورد. دختر و داماد و نوه هایش را به پیش خود فراخواند و با آنها نصیحت کرد

من امروز باید می مردم در خواب نیز دیده بودم. در خواب دیدم برادر شوهرم پیش ما آمده است. فوراً پیش او رفتم و گفتم چه خوب شد آمدی مرا با خودت ببری ولی او اعتراض کرد و گفت من این دفعه آمدم یونس را ببرم نوبت شما نیست ولی تو خودت را برای رفتن آماده کن.

اندکی بعد خواهم آمد و ترا با خود هواهم برد. این را گفت من نیز با او داشتم می رفتم که شما اجازه ندادید. آنها از آسمان آمده بودند دستم را گرفته بودند و مرا نیز می خواستند با خود ببرند. شما شیون و زاری کردید آنها نیز گذاشتند و رفتند.

آنا با فرزندانش خیلی صحبت کرد و وصیتی نیز به آنها نمود. شب خیلی راحت خوابید. از وقتی که بیمار شده بود اینگونه راحت نخوابیده بود.

احتمالاً بخاطر تلاشی که روز کرده بود خسته شده بود. صبح زود نرگس با صدای آنا بیدار شد. ای فرزندم نرگس این چه وقت خواب است؟ بلند شو برای من چای و نان بیاور گرسنه شده ام. نرگس بلند شد و ساعت را نگاه کرد.

ساعت ۷ بود او غذای آنا را داد. آنا خورد و دوباره دراز کشید. به خواب عمیقی رفت حدود ۳ ساعت به آرامی خوابید. ناگهان یکدفعه انگار کسی او را از خواب بیدار کرد دخترش و نرگس را

صدا کرد. با صدایی که به زور شنیده می شد گفت بنشینید و به من گوش کنید. دخترها نشستند و بدون حرف و کلام به حرفهای آنها گوش کردند. آنها نیز به آنها نگاه کرد و گفت :

من امروز خواهم مرد. آنها باز هم آمده بودند. شب در خواب به من گفتند یادتان باشد مثل دیشب سرو صدا راه نیندازید این کار شما برایم خوییت ندارد. این کارتان کار زیبایی نیست. شما نمی گذارید من به راحتی بمیرم مرا جان به سر می کنید. من از شما یک خواهشی دارم برایم گریه نکنید. من عمر خود را کرده ام. در سن من هیچ درختی در جنگل نیز وجود ندارد.

با خنده و آواز مرا به قبرستان ببرید و در پیش فرزندانم دفن کنید فقط یک دوبیتی بخوانید اینطوری :ای آنای زخمی از عیسی و موسی لای لای لای لای و برای احسان من نیز حلوا و گوشت به مردم بدهید.

آنها خوب می خورد و خوب زندگی می کرد آنطور که خودش می گفت چرب و چیلی می خورد هرکسی به در خانه اش می آمد به او نیز غذا می داد. خودش نیز سلیقه هرکسی را پسند نمی کرد.

آنها وقفه ای به صحبتهایش داد و گفت بلند شوید و خودتان را آماده کنید و مرا نیز رها کنید.

هراز گاهی به من سربزنید. دخترم یک لیواب آب خنک بمن بده که خیلی تشه ام. نرگس با چشمان گریان یک لیوان آب خنک از یخچال آورد و به آنا داد. آنا او را تا آخرش خورد و گفت مرا به پهلوی کنید. دخترها خواهش او را به جا آوردند. او دستهایش را به همدیگر پیچاند و روی بالش گذاشت. صورتش را نیز به دستهایش چسباند و به خواب عمیقی رفت. یکدفعه گفت من پیش عیسی و موسی می روم. نیم ساعت بعد تنفس آنا قطع شد. همانطور که خوابیده بود جان به جان آفرین تسلیم کرده بود. آنا همچون پرنده ای پرواز کرد و مرگ او چیزهای زیادی را به ما یاد داد.

چه خوب شده بود که سهراب نوه ریش سفید آنا برای دیدنش به باکو آمده بود. وقتی سهراب داخل خانه شد روح آنا از بدن خارج شد مثل اینکه آمدن فرزندش را حس کرده بود. او با خیال راحت جان خویش را تسلیم عزرائیل کرد و به دنیای ابدی رفت. پسرش همیشه می گفت قبر مرا زیر پای مادر بکنید. طوری که من از او دور نباشم. مادر نیز می گفت مرا چنان دفن کنید که نزدیک پسر باشم. خواسته های هر دو اجابت شد.

پسرش در زیر پای مادر به خواب ابدی رفت. پیغمبر گرامیمان محمد (ص) گفته اند بهشت زیر پای مادران است. بدین گونه یونس زیر پای مادر در جنت ابدی دفن شد.

مادر . پسر هر دو خیالشان راحت شد. به دوری دو ساله شان پایان داده شد. هر دو در یکجا غسل شدند و با پارچه ابریشم سبز به قبر رفتند. بدینگونه آنها در سومین ماه فوت فرزندش به او پیوست. اما دخترش مرگ فرزندش را از آنها پنهان کرده بود و به دیگران نیز گفتن این خبر را قدغن کرده بود. لکن دختر آنها نمی دانست آیا این کار او درست است یا نادرست. درک این قضیه برایش سخت بود این یک دروغ مقدس بود یا در مقابل آنها یک بی رحمی؟ حالا شما قضاوت بفرمایید آیا این دروغ گناه بود یا ثواب.

اینگونه روایت می کنند که ...

هر کسی که درد ندارد ...

اینگونه روایت می کنند که در زمانهای گذشته پادشاهی با عوامل خود به شکار رفته بود. یکدفعه در جنگل با حضرت جبرائیل روبرو می شوند. می نشینند و با همدیگر زیاد صحبت می کنند از گذشته ، از آینده. پادشاه می بیند که جبرائیل از خیلی چیزها آگاه است بهمین خاطر از ایشان می پرسد :

حضرت جبرائیل تو دوست من هستی آشکارا بمن بگو من کی می میرم؟

جبرائیل جواب می دهد :

وقتی که زیرت سنگ و رویت آهن شد آنوقت خواهی مرد. صحبتهایشان در اینجا به پایان می رسد. پادشاه نیز شکارش را بلند می کند و به کاخ برمی گردد.

زمان می گذرد. پادشاه باز نیز به شکار می رود. هنگام ظهر بوده که پادشاه می خواهد کمی استراحت کند. ناگهان چشمش به سنگی در کنار راه می افتد.

اندکی برای آنکه خستگی در کند به خواب می رود. اطرافیان
برای آنکه او را از گزند آفتاب محافظت کنند شمشیرهایشان را
درمی آورند و روی سر او سایبان درست می کنند. در این هنگام
حضرت جبرائیل پیش او می آید و می گوید:

دوست من اکنون وقت تو تمام شده است هم اکنون عزرائیل خواهد
آمد و جان تو را خواهد گرفت. اگر حرف و وصیتی داری الان بلند
شو، به اطرافیان بگو.

پادشاه چشم خود را باز می کند و اطرافیان خود را نگاه می کند
اندک اندک وصیت خود را به آنها می گوید. اکنون آخرهای عمر
من است. مرگ فرا رسیده است.

به مادرم بگویید که برای پختن احسانی که بخاطر من خواهند داد
آدمها را به جنگل بفرستد و هیزم جمع کنند. وقتی آنها هیزم جمع
می کنند نباید درختی را که می برند روی آن درخت گره ای باشد.
وقتی مرا می برند به قبرستان برای دفن کردن هفت قدم مانده به قبرم
بایستند و اسمم را صدا کنند. وقتی برمی گردند احسان مرا بدهند
اولین نفری احسانم را بخورد که هیچ دردی ندارد.

پادشاه وصیتش را می کند و چشمانش را می بندد.

اطرافیان و خانواده اش جسد پادشاه را برمی دارند و به کاخ برمی
گردند.

مادر وصیت فرزندش را بجا می آورد.

برای جمع کردن هیزم آدمها را به جنگل می فرستند ولی آنها هرچه می گردند درخت بدون گره پیدا نمی کنند. آنها مجبور می شوند درختهایی را که گره دارند ببرند و بیاورند.

وقتی جنازه پادشاه به هفت قدمی قبرستان می رسد مادرش دستور میدهد بایستید. قافله می ایستد مادر فرزندش را با نامش صدا می کند ای اسکندر، می بیند که از چهار طرف قبرستان به او جواب می دهند بلی مادر بگو.

پادشاه را دفن می کنند و برمی گردند. وقتی احسان او را می خورند مادر بلند می شود و می گوید :

هرکسی دردی ندارد اول آن آدم احسان را بخورد. همه دست می کشند از خوردن. مادر وقتی این وضعیت را می بیند به آنها خطاب می کند :

پس دنیا اینگونه آمده و اینگونه نیز خواهد بود. درخت بدون گره ، انسان بدون درد وجود ندارد وقتی اینگونه است از احسان فرزندم بخورید و بر او از خداوند بزرگ رحمت طلب کنید.

وصیت عزرائیل

خداوند به عزرائیل دستور میدهد که برود و در فلان جا، جان یک زنی را بگیرد. عزرائیل برای اجرای دستور به آن خانه می رود. می بیند که آن زنی که می خواهند جانش را بگیرد خفته است و فرزنداناش نیز در اطرافش خوابیده اند.

دو تا از فرزنداناش در سمت راست و دیگری در سمت چپ و کوچکترینش بر روی دست مادر خواب رفته است و پستان مادر نیز در دهان اوست و هر از گاهی نیز از شیر مادر می خورد. حضرت عزرائیل به فکر می رود و می گوید:

به احتمال زیاد خداوند از گناه من خواهد گذشت من چطور این مادر را بکشم. من او را نخواهم کشت زیرا اگر او را بکشم فرزنداناش یتیم خواهند ماند. بگذار من جان این فرزند کوچک او را بگیرم تا مادر بقیه بچه ها را بزرگ کند.

عزرائیل اینچنین می کند و وقتی کارش تمام می شود پیش خداوند برمی گردد تا حساب پس دهد. خداوند عصبانی شده و دست عزرائیل را می گیرد و او را پرتاب می کند.

عزرائیل در دره ای فرود می آید. می بیند که در مقابل او دریای
بیکران وجود دارد و در وسط دریا یک سنگ گردی است که از
وسط آن بیرون آمده و روی سنگ علفها رشد کرده اند و یک بره
کوچک با اشتهای تمام این علفها را می خورد.
آنجا وحی از خدا می آید: حالا فهمیدی من اگر بخواهم سنگ نیز
علف درمی آورد تو حالا برو جان آن خانم را بگیر روزی
فرزندانش را من خواهم داد.

وصیت

در زمانهای بسیار گذشته مرد بسیار ثروتمندی بود. در پایش کفشی به رنگ طلا و در تنش لباسی از ابریشم بود و کمربندی از قماش داشت و در سرش کلاهی گرانهای بخارا بود.

او آدمی جهان دیده بود. روزی مردی را زیارت می کند که عمری در این جهان گذرانده است. مریض شده و در بستر بیماری خفته است. او در رختخواب گرانها دراز کشیده فرزندش را به پیش خود فرا می خواند. پسر می آید و در پایین تختخواب پدر می نشیند. پدر می گوید نزدیک بنشین من ترا خوب نمی بینم.

پدر و پسر روبرو می نشینند. پدر دردمند نفس عمیقی می کشد چشم در چشم فرزندش می دوزد و شروع به صحبت کردن می کند.

ای فرزندم من عمرم را بخوبی زندگی کردم. وقتی بمیرم هیچ نگرانی ندارم ولی یک وصیت به تو دارم. بین در آن کنج خانه در

آن طرف صندوق دو قوطی است. داخل هر قوطی یک ظرفی وجود دارد.

بعد از مرگ من در روز اول آن قوطی که حاشیه دار است و وقتی که مرا دفن کردید قوطی دوم که حاشیه سیاه دارد را باز کنید. نوشته ای در آنجا است و آن را بخوانید.

مرد ثروتمند وصیت خود را می کند و با زن و بچه هایش خداحافظی کرده و با طلب حلالیت از آنها چشم از این دنیا می بندد. پسرش قوطی اول را باز می کند و پاکتی را باز کرده، نوشته ایی را که با دست خط پدرش است می خواند و می بیند که پدرش نوشته :

فرزندم می دانی که یکی از پاهای من مشکل دارد بنابراین وقتی مرا دفن می کنید سعی کنید جورابی به آن پای من بپوشانید که آن پایم درد نکند. فرزندش آخرین آرزوی پدرش را بجای می آورد. پیش ملا می رود آخرین خواسته پدرش را به او می گوید.

ملا اجازه نمی دهد که جوراب را به پای پدرش بپوشاند چون بر ضد شریعت است هرچقدر التماس می کند سودی ندارد. اجباراً پیش دانشمند مشهور شهرشان می رود و آخرین وصیت پدرش را به او می گوید آنها نیز راضی نمی شوند و می گویند نمی شود.

انسان آنطور که بدنیا آمده همانگونه نیز از دنیا خواهد رفت. پسر مرد ثرتمند پشیمان به خانه برمی گردد. پدر خود را به قبرستان می برد و دفن و کفن آن را انجام می دهد. اکنون سراغ قوطی دوم می رود. پاکت را از میان آن درمی آورد و می خواند:

فرزندم دیدی که انسان وقتی می میرد حتی با خودش یک لنگه جوراب هم نمی تواند ببرد. این یعنی مال دنیا در این دنیا می ماند هیچ وقت به مال دنیا اعتماد نکن. آنچه بر انسانها ماندگار است خوبیهایی است که بر او کرده است.

تا من به آن یاد بدهم ...

اینگونه روایت می کنند مرد قهرمانی بوده او با خانمش به مهربانی و خوشی زندگی می کرده است. مرد بنا بوده است. او وقتی که خانه ای را می ساخته آجری را از پایین به بالا پرتاب می کرده که بنای طبقه بالا به راحتی آن آجر را می گرفته و استفاده می کرده است. آدمهای بد و بدطینت همیشه بوده و هست. روزی یکی از آدمهای بد طینت چشمش این مرد شریف را برنمی تابد و تا می خواهد به او بدی می کند. یک زن جادوگر پیدا میکند و به او سفارش میدهد که تو برو زن این بنا را از راه بدر کن. کاری کن که بینشان دشمنی ایجاد شود.

زن جادوگر زبان شیرین خود را بکار می اندازد و این زن را نسبت به شوهرش بدبین می کند. اکنون مرد خانه با ذوق و شوق اولیه نمی تواند کار کند.

در یکی از روزها مرد بیچاره به خانه می آید. آفتابه خود را پر می کند و به دستشویی می رود و در دستشویی دسته و لوله آفتابه را از جا می کند و می آورد و به کنج خانه می اندازد و شروع می کند هی به تاسف کردن.

زن به شوهرش تسکین می دهد و می گوید اصلاً غم نخور ای مرد. از این آفتابه ها در بازار زیاد است میروی یکی دیگر می خری. مرد سرش را بلند می کند و به صورت زنش نگاه می کند و می گوید : زن تو اینطور چیزها را نمی فهمی سالهاست من به آن عادت کرده ام، او نیز به من عادت کرده است. او مرا دیده است و من نیز نحوه استفاده از او را می دانم.

اگر تازه اش را از بازار بخرم تا او به من عادت کند و من به او عادت کنم کار از کار خواهد گذشت.

زن انگشت به دهان می کند و به فکر فرو می رود. آهان ، این مرد چیزی را دارد بمن گوشزد می کند. من باید به راه راست برگردم و مثل روز اول به او خدمت بکنم. زنت و شوهر دوباره با همدیگر مهربان می شوند و جان به هم می گویند و جان می شوند.

عید جن ها

در گذشته های دور دخترخاله ام یعنی دختر نبات به کنار رودخانه می رود تا لباسها را بشوید. آتشی درست می کند و دیگی روی آن می گذارد. اول خودش آبتنی می کند بعد لباسها را می شوید. مادرش در خانه هی منتظر می شود تا دختر بیاید. نزدیکیهای شب بود که می بیند نبات با تلی از لباس می آید. خیلی عصبانی می شود حتی می خواهد او را کتک بزند :

بدبخت این چه وقت برگشتن است؟ مگر دختر نیز تا این موقع شب بیرون می ماند؟

نبات جواب میدهد :

خاله جان اجازه بده نفسی بکشم واحالات خود را تعریف خواهم کرد. لباسها را تازه شسته بودم که کسی مرا صدا زد. من به طرف

صدا رفتم. اون صدا نیز با لهجه شیرین خود مرا بطرف خود صدا کرد.

من رفتم. خیلی رفتم آمدم در میان دو کوه به یک جای صاف رسیدم تو نگو جنها و شیاطین اینجا عید برپا داشته اند. همه دور هم جمع شده بودند و چمباتمه نشسته بودند و سفره درازی پهن کرده بودند مرا نیز دعوت کردند.

من آن موقع فهمیدم که من در میان اجنه مهمان هستم. یادم افتاد که در چنین مواقعی باید بسم الله گفت. وقتی بسم الله گفتم شیاطین و اجنه بلندبلند خندیدند. وقتی اشتباهم را فهمیدم فوراً گفتم بسم الله الرحمن الرحیم وقتی اینگونه گفتم اجنه محو شدند. دیدم که در ساحل رودخانه هستم. فوری لباسهایی را که شسته بودم برداشتم و به خانه آمدم. مادرش از کتک زدن دخترش می گذرد و به خدای خود تشکر می کند.

منجوق جن

پیرها صحبت می کردند. مردی بود بنام علی مردان. او فرزندی داشت بنام رشید که او اسبی به زیبایی دختر داشت. وقتی فرزند این علی مردان به مزرعه می رفت این اسب را سوار می شود و این اسب را در علفزار رها می کرد.

وقتی غروب به خانه برمی گشت دوباره آن را سوار می شد و به خانه می آورد. هر وقت پدر رشید علی مردان آقا به اسب نزدیک می شود و بدن خیس او را که عرق کرده است تیمار می کند به بینی گشاد اسب نگاه کرده فرزند خود را سرزنش می کرد که تو چرا اینقدر از این اسب سواری می گیری . یک روز می بینی که قلبش گرفت و مرد.

رشید با تعجب به پدرش نگاه می کند و می گوید :

من که او را نمی تازم فقط موقع رفت و برگشت او را سوار می شوم. علی مردان آقا انگشت خود را گاز می گیرد و به فکر فرو می رود. روز بعد روی اسب نفت می مالد و به صحرا می فرستد.

وقتی شب اسب به خانه برمی گردد می بیند که خسته و کوفته است و نگاه می کنند که بر روی اسب دختری بسیار زیبا نشسته است. او را از اسب پیاده می کنند و سنجاقی بر یقه او می زنند و منجوقی برگردنش آویزان می کنند.

مثل دختر خانه از او کار می کشند. او فرش و گلیم می بافد. خانه را جارو و تمیز می کند. غذا می پزد از چشمه آب می آورد اما روزی در چشمه از یکی از دخترها خواهش می کند که سنجاقی که بر یقه اش زده شده است را باز کند.

وقتی سنجاق درمی آید او دوباره جن می شود فرار می کند و بکار راه می رود و از آنجا داد می زند آهای علی مردان آقا. دوباره آهای علی مردان آقا منجوق من در خانه ماند سوخت دلم سوخت قلبم لطفاً منجوق مرا بدهید تا من بروم.

علی مردان آقا دختر را به خانه می آورد و منجوقی که برگردنش آویزان بود درمی آورد و از درختی آویزان می کند. چند روزی این دختر جن صبح و شب منجوق خود را از علی مردان آقا طلب می کند و آسایش او را بهم می زند.

روزی علی مردان آقا به نوکرش دستور میدهد منجوق این دختر
جن را بدهید برود حال را بهم می زند. جن نیز وقتی منجوق خود را
می گیرد از آنجا دور می شود.

صخره ملا

در نزدیکی کاروانسرا صخره ای بود که بر روی آن مجسمه یک ملا و یک خرس حک شده بود.

اینگونه روایت می کنند که روزی ملانصرالدین سوار بر خر خود بوده و به سوی کاروانسرا می رفته. یکدفعه می فهمد که وقت نماز است. وضو می گیرد و شروع به نماز خواندن می کند.

در همین اوان خرسی به او نزدیک می شود و می خواهد ملا را بخورد. ملا نمازش را نیمه تمام گذاشته و به خداوند التماس می کند:

خدایا مرا از دست این خرس نجات بده و نگذار مرا این بخورد. هر دوتای ما را در همینجا به سنگ تبدیل کن.

خدا این خواسته ملا را می شوند، هم خرس و هم ملا را به سنگ تبدیل می کند. اگر بروید و سنگ ها را ببینید مشاهده می کنید که دستهای ملا همچنان بسوی خدا دراز است.

خرس نیز بصورت ایستاده سنگ شده است. از همان موقع اسم این صخره، صخره ملا نام گرفته است.

کوه ایریدیک

در زمانهای گذشته وقتی که بهار می شد، گاودارها گاوهای خود را برای آب دادن به کوهها می بردند و در آنجا ساکن می شدند و برای خود آلاچیق درست می کردند.

قبل از اینکه به کوه کوچ کنند زنان خانه تدارکات لازم را انجام می دادند و غذایی بنام ایریدیک می پختند و در خورجین آنان می گذاشتند و بر روی الاغ بار می زدند و ۲ تا کوزه آب نیز بر آن می افزودند.

عمه ام می گوید که در زمانهای قدیم یک بار آنها از قشلاق به ییلاق کوچ می کردند. که او ایریدیک پخته بود و گذاشته بود داخل خورجین و بار گاو نر کرده بود.

وقتی گاو نر برای آنکه از بردن بار شانه خالی کند شروع به بازی کردن می کند و هر وقت که لگدی می اندازد، این ایریدیکها از خورجین پشت گاو نر یکی یکی به بیرون می ریزد و به خاطر همین این کوهی که اینجا می بینید از ایریدیکهای ریخته شده درست شده. برای همین نام این کوه ایریدیک کوه می باشد.

... آنوقت من خواهم مرد

روزی روزگاری بابا بزرگی با نوه اش داشتند صحبت می کردند.
یکدفعه نوه از بابا بزرگ می پرسد: بابا بزرگ تو کی می میری؟ بابا
بزرگ جواب می دهد:

بعد از مرگ تو. عروس خانم که صحبت های این دو را گوش می
کرد خیلی ناراحت می شود. وقتی شوهرش از سر کار به خانه برمی
گردد به او شکایت می کند و می گوید که پدر شما به پسر من این
چنین گفت:

شوهر عروس خانم که پسر بابا بزرگ بچه اش است، خیلی ناراحت
می شود و از عصبانیت به پدرش هجوم می برد و می پرسد:
ای پدر، این چه حرفی است که تو به فرزندم گفته ای؟ پدرش با
متانت جواب می دهد: صبور باش.

بنشین من مسئله را برایت روشن می کنم. فرزند تو مرا که بابا بزرگش هستم می شناسد و مرا نیز خیلی دوست دارد. البته احتمال دارد که من نتیجه ام را نینم و یا او مرا نبیند و نشناسد.

ولی وقتی که من می میرم، نوه ام زنده است. او خواهد آمد و قبر مرا زیارت خواهد کرد و روی قبر من یاسین خواهد خواند و وقتی نوه ام پیر می شود و می میرد دیگر کسی بر سر مزار من نخواهد آمد.

آنوقت است که من مرده ام. پسر پیرمرد پشیمان می شود و از پدرش عذرخواهی می کند که مسئله را خوب متوجه نشده بوده است.

عروس و مادر شوهر

یک زن نورانی در زمانهای گذشته زندگی می کرد. در دنیا یک پسری بیش نداشته است. این پیرزن از تک و تنهایی و بیکاری هر روز به مقدار زیاد غذا می خورده که عرض و طولش برابر شده بود. کار به آنجا رسیده بود که از فرط چاقی نمی توانست راه برود و براحتی نفس بکشد.

به پسرش می گوید :

من مریضم. مرا به دکتر ببرید. پسرش او را به دکتر می برد، دکتر وقتی این زن را می بیند می پرسد :

مادرم بجز این پسرت، کسی دیگر با شما هست؟

مادر می گوید :

هیچکسی را ندارم آقای دکتر.

دکتر می گوید :

برو برای پسر خود زنی بگیر و بعد از یکسال دوباره به پیش من بیا.
زن سفارشهای دکتر را بجا می آورد. برای فرزندش زنی می گیرد.
یکسال از ازدواج این دو می گذرد.

این زن چاق در عرض یکسال آنقدر لاغر می شود که طاقت راه
رفتن خود را از دست می دهد. رو به پسرش می کند و می گوید
پسرم مرا به پیش آن دکتر ببر.

پسرش دست مادرش را می گیرد و پیش دکتر می برد. وقتی دکتر
خانم را می بیند به پسرخانم می گوید :

مادرت را ببر پیش مادر من. بعد از دو سه ماه دوباره پیش من
بیاورید.

فرزند خانم بیمار او را به پیش مادر دکتر می برد. آن دو با همدیگر
به خوشحالی و شادابی زندگی می کنند. می گویند و می خندند ،
می نوشند و می خورند.

زن دوباره چاق می شود. دوباره پسرش او را پیش دکتر می برد.
دکتر مریض را می بیند و می گوید حالا این طور شد، برو با
خوشحالی و خندانی زندگیت را ادامه بده و روزگارت را به خوشی
بگذران. با مشکل کسی دیگر کاری نداشته باش. تو بیمار نیستی
بلکه مشکل روحی داری.

حق هست ، محکمه نیست

سه تاجر برای تجارت به سرزمین های دور می روند. آنچه که باید می فروختند، می فروشند. آنچه که باید می خریدند، می خریدند و یواش یواش به شهر خود برمی گردند.

وقتی سود پول تجارت را تقسیم می کنند، تاجرباشی بیشتر از همه برمی دارد. آن دو تاجر دیگر با همدیگر صحبت می کنند و قرار می گذارند که تاجرباشی را بکشند و همه پول را هم از او بگیرند.

بین خودشان می گویند در این تاریکی در وسط بیابان، کسی آنها را نخواهد دید. تاجرباشی صحبت های اینها را می شنود و به آنها می گوید :

من شنیده ام که شما می خواهید مرا بکشید. بگذارید من یک خواهشی از شما بکنم. و لطفاً به این خواهش من عمل کنید. وقتی ما به سفر تجارت آمدم خانم من باردار بود.

شاید تا حالا فارغ شده باشد. به ایشان بگویید اگر فرزندم پسر بود اسم او را حق هست محکمه نیست بگذارد.

تاجرها تاجرباشی را می کشند و همانجا نیز دفنش می کنند و تمامی پول را نیز برمی دارند و می آیند. بعد از مدتی به شهر خودشان می رسند. زن تاجرباشی خبر آمدن این دو تاجر را می شنود.

برای آنکه خبری از شوهرش بگیرد پیش آنها می آید. تاجرها به او می گویند آری همسر شما مریض شد و فوت کرد. ما نیز کفن و دفنش کردیم.

آنجا وصیتی کرد و گفت به شما بگوییم اگر زنم فرزند پسر زاید اسم او را حق هست محکمه نیست بگذارد.

زن بیچاره خیلی ناراحت می شود و به خانه برمی گردد و براساس وصیت شوهرش اسم پسرش را حق هست محکمه نیست می گذارد. در یکی از روزها پادشاه مملکت لباسهایش را عوض کرده و در لباس مردم عادی در شهر به گردش می پردازد.

یکدفعه گوشش صدای عجیب و غریبی می شوند. می بیند زنی است که فرزندش را صدا می کند و می گوید ای حق هست

محکمه نیست ای حق هست محکمه نیست. شاه از آن زن می پرسد :

این چه نامی است بر فرزند خود گذاشته ای؟

زن جواب می دهد : این وصیت پدرش است که در راه تجارت مریض شده و مرده است. پادشاه انگشت خود را گاز می گیرد و یک چیزهایی به دلش می افتد.

دستور می دهد آن دو تاجری که زنده مانده بودند به دادسرای کاخ بیاورند تا ماجرای اتفاق افتاده را از آنها بشنود. این دو تاجر نیز از ترس پادشاه، آنچه را که اتفاق افتاده بوده است بدون کم و کاست تعریف می کنند. پادشاه دستور می دهد.

این دو تاجر را اعدام کنند و از چوبه دار آویزان کنند. بدین صورت پادشاه ثابت می کند که هرگز حقی پایمال نمی شود و در مملکت او حق و محکمه برقرار است.

گناه او بیشتر از گناه تو است

روزی روزگاری مردی زندگی می کرده است که بجز یک اسب و یک شمشیر چیز دیگری از مال دنیا نداشته است. یک روز در دخمه خود نشسته و صورت خود را اصلاح می کرد. می بیند که ریش و سیبش سفید شده است. غم و غصه او را فرا می گیرد. خودبخود می گوید :

من به این سن و سال رسیده ام نه زنی دارم ، نه فرزندی، ولی گناههایم بسیار است. در یکی از روزها این مرد سوار اسب خود بوده و با قیافه عبوس و گرفته به راه خود ادامه می داد. ناگهان یک پیرمرد نورانی در مقابل او ظاهر می شود. و از ایشان می پرسد :

چرا این قدر گرفته ای؟ مرد جواب می دهد : ای بابا! شما هم راه خودت را ادامه بده. تو چکار داری من ناراحتم یا خوشحالم. ولی

مرد نورانی اصرار می کند. مرد گرفتار جواب می دهد که ای رفیق ، ای برادر درد من علاجی ندارد.

خیلی درد من بزرگ است. مرد نورانی می گوید تو دردت را بگو شاید علاجی پیدا کردیم. او می گوید من به این سن و سال رسیده ام صاحب هیچ چیزی نیستم ولی گناههایم بسیار است. مرد نورانی دستش را به درگاه خداوند بلند می کند و اظهار می نماید که خدایا درد این دردمند را علاج ده.

از غیب صدایی می آید :

برود و در تقاطع هفت راه بوستانی احداث کند و در آنجا خیلی هندوانه و خربزه پرورش بدهد. مرد گرفتار این کار را می کند و خربزه و هندوانه می کارد. وقتش می رسد که این میوه ها می رسند. اینقدر محصولش زیاد می شود که این مرد می نشیند و هی فکر می کند، خدایا من این قدر هندوانه و خربزه را چکار باید بکنم.

نه کسی می فروشد و نه کسی می خرد. باز پریشان احوال می شود و در کنجی می نشیند. دوباره پیرمرد نورانی پیدا می شود و دست به دعا برمی دارد و می گوید خدایا حالا این بنده عاجز تو چکار باید بکند؟ دوباره از غیب صدایی می آید :

به آن مرد بگویید که هرکسی از این راه می گذرد به آنها خربزه و هندوانه بدهد. آنچه که اتفاق می افتد این می شود که باغ و بستان

این مرد به سفره علی تبدیل می شود. هر که از راه می گذرد از آن استفاده می کند. حرارت خورشید گرمتر از روزهای دیگر بود و می بیند که مردی با عجله به طرف او می آید. و به ایشان می گوید : ای مرد! زود باش هندوانه ببر تا بخوریم. ولی مرد به راه خودش ادامه می دهد و می رود. صاحب بستان عصبانی می شود. از پشت با شمشیرش گردن او را می زند و او را می کشد.

با زهم پشیمان در کنار باغ و بستان خود می نشیند. دوباره مرد نورانی می آید. و از احوالات او می پرسد. او ماجرا را تعریف می کند. دوباره پیرمرد نورانی دست به دعا برمی دارد و از غیب صدایی می آید که :

من از گناههای تو می گذرم زیرا تو ۹۹ نفر را کشته ای ولی آنکه تو او را کشته ای، او ۱۰۰ نفر را کشته بود. چون او میرفت نفر صد و یکم را بکشد، چون تو او را کشتی گناه تو در پیش من بخشیده شد.

حرام

در زمانهای گذشته دو برادر با هم زندگی می کردند. هر کدام از آنها یک پسر داشتند. برادران و یکی از زنهای آنها، برای کارکردن به مزرعه می روند.

زن یکی از برادرها که در خانه مانده بود یک تخم مرغ می پزد و آن را نصف کرده و بین بچه ها تقسیم می کند. وقتی که غروب برادرها به خانه برمی گردند برادر بزرگ می بیند مورچه ها بجای آنکه آذوقه ها را به داخل لانه ببرند، از داخل لانه به بیرون می برند. متوجه می شود که در این خانه یک اتفاق حرام افتاده است.

از زن خود می پرسد راستش را به من بگو چرا این مورچه ها آذوقه ها را از خانه به بیرون می برند؟ زن اشتباه خود را متوجه شده و می گوید: از خدا پنهان نیست، از بنده اش چه پنهان وقتی من تخم مرغ را نصف کردم نصفه بزرگ را به فرزند خودم دادم.

در هر دهی یک خانه بسازیم

یک مردی یک پسری داشت. روزی روزگاری این مرد بیمار می شود. پسرش را صدا می زند و به او وصیت می کند:

فرزندم! وقت من تمام شده است. من خواهم مرد. برای آنکه بعد از مرگ من تنها نمانی در هر دهی یک خانه بساز. پسر فکر می کند که او چند تا خانه می تواند درست کند. پول این خانه ها را از کجا بیاورد؟ با افکار پریشان به وسط روستا می آید.

در این موقع یک پیرمرد دنیا دیده به او نزدیک می شود. از ایشان می پرسد چرا این قدر ناراحت هستی ای جوان؟ مرد جوان وصیت پدرش را به او بیان می کند. او می گوید:

تو وصیت پدرت را اشتباه متوجه شده ای. او به تو گفته است در هر روستایی یک دوست برای خودت پیدا کن نه آنکه در آنجا خانه ای درست کن تا وقتی به روستایی می روی جایی برای ماندن داشته باشی.

هر کسی قسمتی دارد

مردی یک مزرعه ای داشت. می رود به مزرعه سر می زند می بیند که در مزرعه دو تا سنبل خود بخود بزرگ شده اند.

وقتی باد به این سنبلها می خورد با همدیگر حرف می زنند. یکی به دیگری می گوید :

من قسمت شرق می شوم. دیگری می گوید من قسمت غرب می شوم. مرد این دو تا سنبل را می برد و با خود به خانه آورده و با ریسمان از دیوار آویزان می کند.

زمان می گذرد. مرد می بیند که دو نفر آدم از راه دارند می گذرند. از آنها می پرسد شما از کجا آمده اید؟ به کجا می روید؟ رهگذران می گویند :

مسافریم. به سفر می رویم. برای شب ماندن دنبال جایی می گردیم. مرد آنها را به خانه خود می آورد و از آنها پذیرایی می کند. از آنجایی که در خانه چیز زیادی برای خوردن نبوده، به زن خود اشاره

می کند که آن دو تا سنبل را از دیوار بکند و از آنها آرد درست کند و برای مهمانان غذا بپزد. خانم خانه این کار را انجام می دهد. مرد خانه از مسافرین خود می پرسد خب حالا بگوئید کجا می خواهید بروید؟ یکی می گوید من از شرق آمده ام به غرب می روم. دیگری می گوید من از غرب آمده ام به شرق می روم. مرد به فکر فرو می رود و خود به خود می گوید عجب! صحبت های این دو تا سنبل صحت داشته است.

حاج آقا در خانه می توانی پذیرا باشی؟

پدرشوهر و مادر شوهر به مکه می روند. عروس خانه در بالکن نشسته بود. خدمتکار خانه نان در تنور می پخت. خدمتکار حامله بود. یکدفعه دلش خوراک گوشت می خواهد و توله سگی که در حیاط بود می کشد و داخل تنور آن را کباب می کند.

عروس خانه این ماجرا را می بیند نوکر خانه را صدا می زند و به او می گوید:

برو توله سگ را از تنور بیرون بیاور و بیرون بیانداز. دستور می دهد یک بره بکشند و آن را کباب کنند. وقتی کباب حاضر شد خدمتکار خانه می رود از آن گوشت برمی دارد و شروع به خوردن می کند. وقتی که مادرشوهر و پدرشوهر کعبه را طواف می کنند یکدفعه عروس جلوی چشم آنها ظاهر می شود.

وقتی از مکه به خانه برمی گردند عروس را صدا می کنند و از او می پرسند: وقتی ما در حج بودیم تو در خانه چکار کرده بودی؟

عروس قسم می خورد به آن کعبه ای که شما رفته بودید، من هیچ کار بدی نکرده ام. آنها دوباره از عروس خانم می پرسند :
 خب ما کاری با شما نداریم فقط راستش را بگو که در نبود ما چه کار خوبی انجام داده ای؟ عروس آنچه را که انجام داده بود تعریف می کند. آن دو می گویند انشاءاله روسفید بشوی، چون تو قبل از ما کعبه را طواف می کردی.

زمانی می آید که ...

امت محمد از وقتی که دنیا بوجود آمده است حوادث تکرار ناپذیری را دیده است. در یکی از روزها سلیمان پیغمبر مردم را جمع کرده بود و برای آنها سخنرانی می کرد و به مشکلات آنها رسیدگی می کرد.

و از آنها می پرسید که چه چیزی احتیاج دارند؟ در این موقع از گردش دنیا و گذر زمان صحبت به میان می آید. یک نفر با اندام اژدها مانند بصورت خزیده به طرف آنها می آید. کناری می ایستد و صحبت های آنها را گوش می دهد. سلیمان آمدن او را دیده بود.

صحبتهایش را تمام کرده و از اژدها می پرسد :

تو کی هستی؟ چیستی؟ از کجا آمده ای؟ به کجا می روی؟ من برای تو چکاری می توانم بکنم؟ اگر حرفی داری بگو ما گوش می کنیم.

اژدها نزدیکتر می آید و دست بر سینه اش می گذارد تعظیم کرده و می گوید: ای پیامبر من می خواهم ازدواج کنم.

می خواهم دختری را معرفی کنی تا من با او زندگی تشکیل بدهم. پیغمبر به اطراف خود نگاه می کند و می گوید:

ای مردم! چه کسی حاضر است دختر خود را به این اژدها بدهد؟ میان مردم همه ای می افتد. همه با همدیگر درگوشی صحبت می کنند. ما به این اژدها نمی توانیم دختر بدهیم.

پیرمردی ژنده پوش در گوشه ای ایستاده بود. چند قدم جلوتر می آید و می گوید:

یا پیغمبر! جانم فدای شما. بگذار حرف تو بر زمین نیفتد. من حاضر هستم دخترم را به این اژدها بدهم.

پیرمرد این را می گوید و به خانه خود برمی گردد. ماجرا را به زن خود تعریف می کند.

دختر بزرگ و وسطی راضی به ازدواج نمی شوند می گویند اگر خوب است سلیمان خود دخترش را به این اژدها بدهد. ما حاضر به ازدواج با او نیستیم.

دختر کوچک خانه نزد پدرش می آید می گوید ای پدر مهربان! اگر اجازه بدهی من زن او می شوم.

دختر با مادر و خواهرانش خداحافظی می کند پدرش او را به پیش
اژدها می برد. اژدها دست دختر را گرفته و بر دوش خود می اندازد
و از میان جمعیت گذشته به مکان خود رود.

روزها می گذرد. پدر برای دختر دلش تنگ می شود. می خواهد
برود پیش دخترش و او را ببیند. ببیند که چطور زندگی می کند،
وضعیتش چگونه است؟

می آید پیش سلیمان پیغمبر تا از او مصلحتی بگیرد. سلیمان عصای
خود را به این پیرمرد می دهد و می گوید :

این عصا را بگیر و برو . مقابل شما یک کوه ظاهر خواهد شد. بالای
کوه می ایستی و عصا را پرتاب می کنی.

هر جا که عصا افتاد آنجا مکان دختر شماست. ولی آنچه که در راه
می بینی نباید برای کسی تعریف کنی.

حالا برو خوش آمدی. پیرمرد به خانه خودش بازمی گردد و با زن
خود مشورت می کند. و به زنش می گوید :

اندکی خورد و خوراک آماده کن تا ببرم پیش دخترم. مادر زنبیل
را پر کرده و بدست شوهرش می دهد. پیرمرد با خانواده خود
خداحافظی کرده و به راه خود ادامه می دهد.

بعد از مدتی رفتن به کوهی می رسد و از کوه بالا می رود. در وسطهای راه به یک سنگ حامله برمی خورد. سنگ پارس نمی کند ولی بچه های داخل شکمش پارس می کنند.

پیرمرد این ماجرا را در حافظه خود نگه می دارد. به بالای کوه می رسد. با تمام توان عصا را پرتاب می کند. عصا وسطهای کوه بر زمین می افتد. پیرمرد، وقتی خم می شود عصا را بردارد زمین دهن باز می کند. منظره ای زیبا همانند بهشت مقابل چشمان پیرمرد نمایان می شود. پیرمرد می بیند که اینجا همانند بهشت برین است.

در میان درختها و گلهای زیبا و آواز بلبلها قصری بنا شده است. و در میان سبزه های زیبا دختری زیبا نشسته است.

پهلوانی نیز سر بر زانوهای این دختر گذاشته و به خواب رفته است. پیرمرد به آنها نزدیک می شود. دختر پیرمرد شوهرش را زود بیدار می کند.

پسر زود از خواب بیدار می شود. پیرمرد با دخترش خوش و بش می کند ولی با پسر زیاد گرم نمی گیرد.

دختر پنهانی به پسر یعنی شوهرش می گوید: پدرم شما را شناخت. برو لباسهای روز اولت را بپوش.

پسر این کار را می کند. می رود لباسهای اژدها را می پوشد و می آید. پدر دختر بعد از آنکه قضیه را می فهمد با داماد خود خوش و بش می کند.

چند روزی در خانه دخترش با آنها به خوشی سپری می کند. و به دخترش می گوید:

دخترم! مدتی است من پیش شما مهمان هستم. مادرت نیز الان نگران می شود. اگر اجازه بدهی من به خانه برگردم.

دختر و دامادش به او اجازه بازگشت می دهند. پیرمرد از آنها خداحافظی کرده و به راه خودش ادامه می دهد.

می رود و می رود به میانه های کوه می رسد. می بیند که وسط این کوه ۳ تا چشمه وجود دارد ولی بالای هر چشمه یک اسب مرده وجود دارد. یکدفعه ۳ تا پرنده پرواز می کند و می آید سر هر چشمه می نشیند.

از گوشت اسب می خورند و از آب چشمه می خورند و بعد در وسط آب چشمه آب تنی کرده و در روی سنگ نشسته خود را خشک می کنند. بعد از خشک شدن پرواز می کنند و می روند. پیرمرد این را نیز در حافظه خود نگه می دارد.

به راه خود ادامه می دهد. به یک باغ سیب می رسد. یکی از درختان سیب آنقدر میوه آورده بود که شاخه هایش بر روی زمین افتاده بود.

پیرمرد یک سیب می کند و می بیند که داخل سیب گندیده است. آن را به دور می اندازد. سیب دیگری می کند می بیند این سیب نیز نصفش خراب است.

نصفه خراب را می اندازد و نصفه سالم را می خورد. سپس ۳ تا سیب می چیند و می گذارد داخل دستمالی که داشته است و به راه خود ادامه می دهد.

نهایت به خانه خودش می رسد. از اینکه دخترش خوشبخت بوده خوشحالی خود را به زن خود نیز می گوید. شب می شود. می خوابند. وقتی صبح می شود به پیش سلیمان پیغمبر می رود. آنچه که در راه دیده به پیغمبر تعریف می کند. سلیمان با سکوت تمام آنچه که پیرمرد مشاهده کرده بود را گوش می کند. سپس با پیرمرد صحبت می کند سگی که دیدی و بچه هایش در درون شکمش پارس می کردند معنیش این است که :

روزی خواهد آمد که آدمهای کوچک به بزرگترها اجازه صحبت کردن نخواهند داد و آن پرنده هایی هم که دیده ای و آن اجساد اسبها را هم که مشاهده کرده ای معنیش این است که روزی خواهد آمد که برادر مال برادر را از خانه اش خواهد دزدید. و قسم خواهد خورد که از این کار خبری ندارد.

اما مسئله سیبها ، سیب داخل انسان را نشان می دهد. زمانی می آید که انسانها از ناحیه صورت نورانی تر و قشنگ تر دیده خواهند شد. ولی داخل آنها بیمار و مریض خواهد بود. آنچه که دیدی ای پیرمرد معنائش اینهاست. پیرمرد می گوید فدایت شوم ای سلیمان! آنچه که شما گفتی من آنها را درک کردم. با این حساب الان زمانه زمانه شیطان است. سلیمان می گوید : بله زمانه زمانه شیطان است. سعی کنید گول شیطان را نخورید و مواظب رفتار خودتان باشید.

زن گرفتن پسر

در روزگاران قدیم یک خانواده فقیری بوده و آنها یک پسری داشته. از آنجا که خیلی فقیر بودند هیچ دختری حاضر به ازدواج با این پسر نمی شد.

روزی پدر و مادر این پسر پریشان احوال با همدیگر صحبت می کردند یکدفعه پرنده ای پر می زند و مقابل پنجره خانه آنها می نشیند. خودش را تکان می دهد و پرهایش می ریزد و به دختر زیبایی تبدیل می شود.

پدر و مادر ملول وقتی این حادثه را می بینند خوشحال می شوند و به پسرشان می گویند: ای پسر! می بینی که ما فقیر هستیم و کسی به تو دختر نمی دهد. بیا با این دختر ازدواج کن.

پسر خانه راضی می شود. پدر و مادرش برایش عروسی می گیرند و آن دو با هم ازدواج می کنند. شاد و خرم به زندگی ادامه میدهند. بعد از یکسال خداوند دو تا پسر به آنها می دهد.

روزی روزگاری مادر پسر می میرد و مرده شور او را می شورد و اهالی ده که به مراسم عزاداری آمده بودند روی فرش کهنه ای که در ایوان انداخته بودند می نشینند.

ولی عروس آنجا نمی نشیند. در حیاط یک سنگ بزرگی بود که عروس می رود و روی آن می نشیند. و حتی لباسهایش را هم جمع می کند تا به زمین نخورد. وقتی میت را می شورند و تمام می شود جنازه را در تابوت می گذارند و به قبرستان می برند.

وقتی جنازه را دارند می برند عروس می خندد. پسر چیزی نمی گوید. مرحومه را دفن می کنند و به خانه بازمی گردند. شب می شود.

پسر که از خنده زنش ناراحت بود با عصبانیت می گوید راستش را بگو تو برای چه چیزی خندیدی؟ و همه بر روی زمین نشسته بودند تو رفتی روی سنگ نشستی. من از تو جواب اینها را می خواهم.

عروس می گوید:

از خدا پنهان نیست از تو چه پنهان. مادر تو آدم خوبی نبوده وقتی زنده بوده آدمها را به جان هم می انداخته. وقتی او مرد من دیدم همه جای خانه پر از خون است.

برای همین رفتم روی سنگ نشستم. مادرت در طول عمرش دو بار خوبی کرده بوده یکی اینکه به یکی یک لنگه کفش داده بوده و به دیگری نیز یک جاروی کهنه. وقتی جنازه را بلند کردند ببرند دفن کنند از یک طرف تابوت لنگه کفش آویزان بود و از طرف دیگر جاروی کهنه.

پسر از این روایت عروس ناراحت می شود و دست بلند می کند که او را بزند. یکدفعه او پرنده می شود و لب پنجره همانجایی که روز اول نشسته بود می نشیند. گویند این عروس یکی از ملائک خداوند بوده که برای اصلاح انسان در جلد پرنده به چشم انسان ظاهر شده بوده است.

نذر مادر

مادری در این دنیای فانی یک پسری بیش نداشته است. او نیز در سفری دور بوده است. مادر دست به دعا برمی دارد و به خدا التماس می کند و می گوید خدایا فرزندم سلامت برگردد. اگر سلامت بیاید نذر می کنم که سه روز در قبر بخوابم.

روزها می گذرد و سالها می گذرد، فرزند این مادر به خانه برمی گردد. مادر خوشحالی می کند. تمامی اقوام و آشنایان به دیدارش می آیند. رفت و آمدها تمام می شود.

مادر به فرزندش می گوید :

من نذری کرده ام باید آن را ادا کنم. پسرش ناراحت می شود می گوید این چه نذری است ای مادر؟ پولی ، مالی چیزی نذر می کردی.

قبر خوابیدن که نذر نمی شود. پسر می بیند مادر از نذری که کرده بر نمی گردد. دست مادرش را می گیرد به قبرستان می برد. قبر کهنه ای پیدا می کند و مادرش را داخل آن قبر گذاشته و رویش خاک می ریزد. نیمه های شب تن مادر به لرزه می افتد.

در قبر باز می شود و یک نفر در جلد فرشته به او نزدیک می شود و یک لحافی به او می دهد و دوباره غیب می شود. مادر لحاف را به روی خود می کشد و شب را به صبح می رساند. شب دوم مادر حالش بدتر می شود. دوباره می بیند در قبر باز شد و همان شخص با یک بشقاب خوراکی داخل قبر شد.

آنها را گذاشت و دوباره رفت. مادر امشب نیز غذا را می خورد، لحاف را بر رویش می کشد و شب را صبح می کند. فردا پسرش به سراغ مادر می آید و او را به خانه می آورد و از او می پرسد در این ۳ روز چه اتفاقاتی افتاد؟ مادر نیز آنچه را که برایش اتفاق افتاده بود تعریف می کند.

پسرم لحاف همان لحافی بود که من به یک بچه یتیم داده بودم. و آن غذا هم آن غذایی بود که ماجرایش اینگونه است :

روزی فقیری در خانه ما آمد من هم به ایشان نذر دادم هم غذا دادم
و بعد راهیش کردم و رفت. اکنون آنچه دیدم کارهایی بود که من
خود برای دیگران انجام داده بودم.

جان گرفتن عزرائیل

مردی با زن خود گذران حیات می کرده. در یکی از روزهای
زندگیش زنش خمیر درست می کند. و به شوهرش می گوید:
تا من نان را بپزم شما نیز به بازار برو و چیزهایی بخر تا با این نان
گرم بخوریم. مرد سبد را برمی دارد و به بازار می رود. وسایل را
خریده و به خانه می آید.

ولی در نزدیکی خانه وقتی از روی جویی می پرد تمام آنچه که داخل سبد بود بر زمین می ریزد و از بین می رود. پریشان حال در کنار جوی می نشیند.

در این هنگام اسب سواری از آنجا می گذرد. به پیش مرد پریشان می رود و می گوید:

آهای مرد! برای چه اینجا نشسته ای؟ بلند شو سوار اسب من بشو با همدیگر برویم. مرد بلند می شود و بر ترک اسب می نشیند ولی اسب بر زمین می افتد.

دفعه دوم امتحان می کند دوباره اسب بر زمین می افتد. دفعه سوم اسب تعادل خودش را پیدا می کند و راه می رود. در طول راه با همدیگر صحبت می کنند. سواره از مرد دیگر می پرسد:

موقع زمین خوردن گفتی لعنت بر شیطان یا نه؟ مرد جواب می دهد: نه نگفتم. اصلاً چنین حرفی را هم نخواهم گفت. چون ما با شیطان دوست هستیم.

حالا تو بگو ببینم از کجا آمده ای و به کجا می روی؟ مرد سواره می گوید من جان آدمها را می گیرم. دستور خدا را به جا می آورم. الان نیز می روم جان سه بیمار را بگیرم.

وقتی من جان آنها را می گیرم تو از جلوی چشم دور شو. چون وقتی چشم را خون می گیرد احتمال دارد نیز تو را بکشم.

در همین آن به خانه مریض اولی می رسند. مرد سواره داخل خانه می شود. آن مرد دیگر نیز پنهان می شود. مرد سواره که جان انسانها را می گیرد لقمه مریض اول را آنچنان بزرگ می کند که در گلویش گیر می کند و می میرد.

دوباره می روند سر بیمار دومی. او را نیز چهار شقه می کند. مریض سوم را نیز با دسته گلی که در دستش داشت هر از گاهی جلوی دماغ او می گیرد و او به آرامی جان خود را از دست می دهد. این مرد که شاهد کشته شدن این سه نفر بود از مرد سواره می پرسد :

تو چرا هر کدام را به یک نحوی کشتی؟ سواره جواب می دهد : آنکه اول جاننش را گرفتم آدمی بود که کارهای بد می کرد و گناهان زیادی داشت. و برای همین او را خفه کردم.

دومی را که دیدی، به آن کمتر عذاب دادم چون گناهش از اولی کمتر بود. سومی را که دیدی نوجوان بود و گناهی مرتکب نشده بود. و جای او در جنت خالی بود.

هنوز نادان بود و هیچ چیزی از این دنیا نمی فهمید برای همین نیز جان او را با گل گرفتم.

می خواهم بگویم جنتی هست ، جهنمی هست ، آخرتی هست و حساب و کتابی. اگر می خواهی تو دوست شیطان باش ولی جوابش را خودت خواهی داد.

آدمی که از سنگ بوجود آمده بود

روزگاری زن و شوهری با همدیگر زندگی می کردند ولی آنها بچه دار نمی شدند در یکی از روزها مرد خانه جهت خرید و فروش کالا به ولایت دیگری می رود.

زن او نیز در دخمه ای نشسته و داشت ماستها را به کره تبدیل می کرد. زیر آن ابزاری که ماست را با آن تکان می داد یک سنگ گذاشته بود. یک آن پسر بچه ای دوان دوان به پیش او آمد و گفت :
خاله آهای خاله مژدگانی بده شوهرت از سفر برگشت.

زن جلدی بلند می شود مژدگانی پسرک را می دهد و سنگ زیر ظرف ماست را برداشت و در پارچه ای می پیچد و در گوشه ای داخل یک نو می گذارد. آن را تکان می دهد. مرد پا به داخل می گذارد و زن می گوید:

خوش آمدی ای مرد چشمت روشن تاتو بیایی. یک پسرکی به دنیا آوردم و حالا در نو خوابیده است.

مرد با خوشحالی لحاف روی نو را بلند می کند. می بیند که زیر آن پسرچه ای خوابیده است. زن و شوهر او را در ناز و نعمت بزرگ می کنند. او وقتی بزرگ می شود چوپان ده خودشان می شود.

چوپانها وقتی گله های گوسفندانشان را به ییلاق می بردند این پسرک را نیز باخودشان می برند در آنجا آلاچیق می زنند.

چوپانها روزها گله هایشان را به چرا می برند و ایام شب را به کیف و خوشگذرانی می پردازند ولی چوپان کوچک با آنها همنا نمی شود. همیشه بالای تپه روی یک سنگی می نشیند.

وقتی که خورشید درمی آید او به طرف شرق می نشیند. بعد از ظهر نیز بسوی غرب می چرخد. چوپانها از رفتار او متحیر می شوند. هرچقدر او را صدا می زنند ایشان به نزد آنها نمی آید. هنگام کوچ از ییلاق به قشلاق رسیده است.

چوپانها همه چیزشان را جمع و جور می کنند تا برگردند. هرچقدر به این پسرک می گویند او راضی به رفتن با آنها نمی شود. سرچوپان به او خیلی التماس می کند و می گوید:

پسرم عناد نورز بلند شو برویم. ترا اینجا حیوانات می خورند و تنها می بینند و ترامی کشند.

ولی پسرک چوپان نه می گوید. دوباره سرچوپان به او می گوید: به آن یگانه قسم که جز او حقی نیست اگر پسر جان ترا یاد نگیرم از تو دست برنخواهم داشت. اگر نگویی دلیلت چیست هم ترا خواهم کشت و هم خودم را.

پسرک متوجه می شود که این مرد دست بردار نیست. برای همین می گوید من سنگ هستم. از سنگ بوجود آمدم و سنگ نیز هیچ وقت از جای خود تکان نمی خورد.

مرد دوباره از او می پرسد که من از تو دست برنخواهم داشت. راستش را بگو. پسرک برای آنکه حواس مرد را پرت کند می گوید آن طرف را نگران کن. بین آن چیست.

مرد بیچاره برمی گردد و پشت سرش را نگاه می کند و نگاه می کند می بیند پسری وجود ندارد. به جای او سنگی به رنگ آبی روشن مانده است. اطراف این سنگ آبی پر از تکه های سنگهای دیگر است. برای همین می گویند که سنگ آبی هیچ وقت تکه تکه نمی

شود. برای همین نیز سبک آبی رنگ را هنگام ترشی درست کردن روی کلم . گوجه فرنگی می گذارند برای آنکه نمک نیز آن را نمی تواند تکه پاره بکند.

آدم بدون درد وجود ندارد

در این جهان بیکران دو برادر بدون آنکه کسی را در این دنیا داشته باشند زندگی می کردند. یکی از آنها عاقل دیگری اندکی کم عقل بود. روزی هر دو می خواهند غذا بخورند. سفره پهن می کنند و یک ظرف ماست می آورند. یکی از آنها می گوید ماست را با نان بخوریم. دیگری می گویند نان را داخل ماست خرد کنیم بعد بخوریم. با همدیگر اختلاف پیدا می کنند خیلی بحث می کنند.

در همین وقت یک نفر از دروازه وارد حیاط می شود و از آنجا که سردوتا برادر شلوغ بود و مشغول جروبخت بو دند واردحیاط شده نان را داخل ماست خورد کرده و می خورد. سپس دست و دهانش را می شوید و به راهش ادامه می دهد.

در یکی از روزها باز این دو برادر با همدیگر صحبت می کردند. یکی از دیگری می پرسد: آیا در این جهان آدمی بدون درد و غصه وجود دارد؟ یکی می گوید بله دیگری می گوید نه نیست.

بالاخره بازهم بین این دو برادر جروبخت بوجود می آید برادر عاقل برای آنکه به این بحث خاتمه دهد می گوید:

من همه جای این دنیا را خواهم گشت تا ببینم آیا آدم بی دردی هم هست یا نه؟ او کفشی از آهن به پا می کند. عصایی به دست گرفته و به سفر می رود. هرکسی را می بیند از آنها می پرسد آیا دردی دارند یا نه؟

برخی می گویند آری بعضی ها نیز نه می گویند. بدین گونه در ادامه راه به قصر شاه می رسد. روی سنگ سفید می نشیند.

او اینجا بماند و من به شما بگویم از شاه مملکت که او زنی زیبا داشت به ماه می گفت تو بیرون نیا من می آیم.

به خورشید می گفت نتاب تا من آیم. همه به رخ زیبای او مات و مبهوت مانده بودند.

پادشاه نیز او را بیش از اندازه دوست می داشت. با همدیگر عهد و پیمان بسته بودند که اگر بلایی بر سر یکی آید نه زن شوهر می کند و نه مرد زن خواهد گرفت. سالها و ماهها می گذرد.

زن پادشاه بیمار می شود. حال او چنان بد می شود که برای مرگش روزشماری می کنند. پادشاه وقتی متوجه عدم بهبودی زنش می شود برای آنکه به عهد خود صادق بماند آلت جنسی خود را قطع می کند. ولی از آنجا که پدران فرموده اند جانی که هنوز درنیامده برایش امید بس فراوان است.

هر روز حال زن پادشاه بهتر و بهتر می شود. دوباره به زیبایی اولیه خود برمی گردد. خوشحال و خندان مشغول زندگی می شود. پادشاه احساس می کند که زنش از تعادل شوهر می خواهد.

از بلایی که بر سر خود آورده بود به او می گوید و در آخر می گوید حالا که وضعیت مرادانسته ای می توانی با مهر من همبستر شوی. زن اینگونه نیز عمل می کند. پادشاه دو دستی بر سر خود می کوبد. کور و پشیمان منتظر آخر عمر خود می ماند.

روزی روزگاری پادشاه با زنش در ایوان خانه نشسته و با همدیگر غذا می خورند. به او خبر می دهند که مردی بر روی سنگ سفید نشسته که کفش و عصایی از آهن دارد. می خواهد شاهنشاه را ببیند.

پادشاه دستور می دهد غریبه را به پیش بیاورند. مرد مسافر وارد ایوان شده به پادشاه و خانمش تعظیم می کند. شاه او را بر سر سفره دعوت می کند. غریبه دعوت را می پذیرد ولی دست به غذا نمی زند. از شاه می پرسد اول شما بگویید که بینم آیا در این دنیا دردی دارید یا نه؟ شاه غمگینانه می گوید :

اه چکار داری به چه دردت می خورد که من دردی دارم یا نه. ای مسافر نانت را بخور.

ولی مرد مسافر سماجت می کند و می گوید : اگر نگویی جواب سئوالم از نان و نعمت نخورم هرگز.

شاه مجبور می شود آنچه برسرش آمده را تعریف کند. مسافر برمی خیزد و با عصبانیت دستان خود را تکان می دهد و می گوید :
اهه این نان و نمک تو هم اصلاً خوردنی نبوده چونکه تو دردمندتر از همه کسی.

مرد مسافر از همانجا به نزد برادر خود برمی گردد. ماجراهایی را که دیده و شنیده بود به برادرش نیز می گوید. در این دنیا آدم بی درد و غم کم است ولی آدمهای دردمند بسیارند.

دعای چوپان

مردی بدخاصیت که در خیر و شر هیچ کس شریک نمی شده و همه از دستش ناراحت بوده اند، می میرد. از فک و فامیل، همسایه ها کسی به مراسم ختم او نمی آید. بیچاره زنش هرچقدر به این و آن التماس می کند هرکسی بهانه ای می آورد و از دفن کردن آن سرباز می زند. زن بیچاره ناتوان درمانده شده و در سحرگاهی جسد او را داخل کیسه بزرگی می گذارد و برپشت الاغ گذاشته بیل به دست می گیرد و به قبرستان می رود.

هدفش نیز این بوده است که دورتر از ده و قبرستان خندقی بکند و جسد مردش را داخل آن گذاشته رویش خاک بریزد. وقتی به مکان موردنظر می رسد به اطراف نگاه می کند می بیند که چوپانی در دامنه کوه نشسته گله اش را می چراند. او را صدا می زند، برادر اگر ممکن است به من کمک کنید.

چوپان نیز گله را برمی گرداند و به پیش زن می آید. زن همه چیز را به چوپان می گوید و از او خواهش می کند که یک خندقی بکند تا جسد مرد را در آنجا دفن کند. چوپان خندقی را می کند.

مرده را با کیسه داخل آن می گذارد. رویش را نیز پر از خاک می کند. زن می بیند که بعد از اتمام کار چوپان دستهایش را بسوی خدا بلند کرد و در زیر لبان خود چیزی گفت. او به آنها اهمیت نمی دهد. الاغش را برداشته به خانه برمی گردد. بعد از دو سه روز شوهرش را در خواب می بیند. می بیند که او در میان حوریان زیبای بهشت می رقصد. راجع به این موضوع با کسی سخن نمی گوید.

چند روز بعد یکی از همسایه ها به این زن می گوید او نیل مثل او خواب دیده است. نفر سوم نیز این مرد را در جنت می بیند. زن مرحوم نمی تواند به این موضوع اهمیت ندهد.

پیش ملای ده رفته و احوالات را تعریف میکند. ملا می گوید : خواهرم خود من نیز دو سه بار چنین خوابی دیده ام. حتی با

انگشتش مرا نیز تهدید می کرد که چرا من او را دفن نکردم. حالا می بینی که من در بهشت هستم.

ملا می گوید ای خانم خوب شد که آمدی. بیا با هم به مسجد برویم و این مسئله را با آخوند در میان بگذاریم ببینیم او چه خواهد گفت. پیش آخوند می روند و احوالات را تعریف می کنند.

آخوند می پرسد بگو ببینم مرحوم را چه کسی دفن کرد؟ زن جواب می دهد یک چوپان.

من از او خواهش کردم او نیز آمد خندقی کند و میت را در آن خندق گذاشت.

آخوند می پرسد آیا او هیچ دعایی بر میت نخواند؟ زن می گوید : والا من دقیقاً نشنیدم ولی چوپان دستهایش را به آسمان بلند کرده و زیربانش چیزهایی می گفت. آخوند تصمیم می گیرد بروند چوپان را پیدا کرده مسئله را از او پرسند.

همگی با هم پیش آقا چوپان می روند. او هرسه تای آنها را با عزت و احترام به آلاچیش دعوت می کند. آخوند از او می پرسد ای برادر چوپان حتماً به یادداری ۱۴ روز پیش شوهر این خانم را شما دفن کرده اید. میشود بگویی که بعد از دفنش چه دعایی خوانده ای؟

ای خدای بزرگ قربان رحم و مروت خودت می دانی که من
هرمهمانی برایم فرستادی. با عزت و احترام از آنها پذیرایی کردم و
به بزرگواریشان همراهی نمودم.

شب و روز هرکسی که آمد و گفت ای چوپان میهمان خدا نمی
خواهی؟ من نیز گفتم قربان خدا و مهمانش بروم. به همه مهمانهایت
تا آنجا که از دستم برمی آمد خوبی کردم.

اکنون نیز من یک مهمان پیش شما می فرستم. ای خداوند بزرگ
به او رحم کن و در درگاه خود جای خوبی برایش بده و رحم خود
را بر او بگستران.

آخوند دست چوپان را می گیرد و می گوید :
خداوند متعال دعایت را نشیده است مردی را که باید در عذاب
جهنم می سوخت الان در بهشت است...

گرگ کور

چوپانی در مکانی به جیران چول مشغول چرای گله گوسفندان یک
خانی بود هر ماه دو گوسفند گم می شد. چوپان بیچاره از این کار
سردر نمی آورد. چون اگر گرگ می برد سروصدا ایجاد می شد.
دزد اگر می آید او مطلع می شد در علفزار هم که گم نمی شد پس
این حیوانات چه می شدند؟

این مسئله چوپان را ناراحت کرد. خیلی به فکر فرو رفت. دست
خیانتی در اینجا وجود دارد شبها نباید بخوابم تا بفهمم سر این قضیه

چیست؟ بخاطر همین اگرچه شبها با لباسهایش داخل رختخواب می رفت ولی نمی خوابید. چشم و حواسش جمع بود.

یک شب دو شب گذشت ولی هیچ اتفاقی نیافتاد. شب سوم گیره درب آغل باز می شود. سروصدایی در داخل آغل ایجاد می شود چوپان که چشمانش از خواب صبحگاهی به زور باز می شد. با نوری که از چراغ کهنه و دود گرفته اش به اطراف می افتد می بیند که دوستانش نیز به خواب عمیقی می رفته اند. درب وسطی را باز کرده و به گوسفندان نظر می اندازد.

چه ببیند بهتر است؟ می بیند که یک قوچ دو ساله و یک شیشک بلند شدند. یکدفعه دید که این دوتا حیوان یکی از آنها خودش را تکان داد و به طرف صحرا شروع به دویدن کرد.

چوپان نیز بی وقفه حیوان را دنبال کرد. حیوان پران پران بطرف دره می رود و از آنجا به بالای بلندی رفته و وارد غاری که میان صخره ها بود می شود و دیگر برنمی گردد.

صدایی که از ته غار به گوشش می رسد می فهمد که چیزی حیوان را دارد تکه پاره می کند و بعد از کشتنش مشغول خوردن می شود. او به غار نزدیک می شود شاخهای حیواناتش را که گم شده بودند آنجا پیدا می کند. همه چیز برایش آشکار شده بود.

وقتی شب به خانه می آید حادثه را برای زنش تعریف میکرد و می گوید خداوند سهم گرگ کور را در انتهای یک غار به او می دهد. آیا به من چیزی نخواهد داد؟

من دیگر چوپانی نمی کنم. برای چند روز آذوقه ای برایم بگذار. من دنبال قسمتم خواهم رفت. خانه را ترک می کند و روزها راه می رود. در کنار روستایی آبی جاری بود. درخت بید بزرگی کنار آن خودنمایی می کرد. او تصمیم می گیرد که زیر این درخت بماند و اندکی استراحت کند.

دخترکی سطل بدست می آید تا برای خانه آبی ببرد می بیند. مردی زیر درخت خوابیده. او را بیدار می کند اما مرد بر سر دختر داد می زند. دخترک می گوید :

ای عمو کجا می روی؟ او نیز با عصبانیت می گوید به جهنم می رودم. مادر دختر از راه می رسد و از مرد می پرسد تو حقیقتاً به جهنم می روی؟ چند روز پیش برادر من فوت شده است اگر برایتان ممکن است از آن خبری برایمان بیاورید.

مرد فکر می کند که همه به او به چشم دیوانه نگاه می کنند. به خانه برمی گردد و به چوپانی ادامه می دهد.

خواستگاری

روزی برای دو دختر مردی خواستگار می آید. وقتی که صحبت آغاز می شود پدر دخترها می گوید :

من چه بگویم؟ من راضیم خدا خیرش را بدهد. دخترم دختر خوبی است ولی چشمانش کور، گوشهایش کر، زبانش لال ، دستش چلاق و پایش لنگ است.

خواستگارها وقتی این سخن را از پدر می شنوند سر خود را به نشانه نارضایتی تکان داده و بلند می شوند و به راه می افتند. میانه های راه شخصی از آنها می پرسد ماجرای خواستگاری چطور گذشت؟ خواستگارها جواب پدر دخترها را به این مرد نقل می کنند از آنجا که این مرد آدم جهان دیده بود انگشت خود را گاز می گیرد و به خواستگارها می گوید :

شما خوب متوجه نشده اید پدر دخترها می خواسته بگوید که دخترش هرچه را می بیند و می شوند بازگو نمی کند.

دستش چلاق است یعنی دستانش پاک و منزّه است. دزدی نمی کند. دست درازی هم بلد نیست. پاهایش لنگ است یعنی به خانه این و آن نمی رود.

زن خانه است بیرون برایش مفهوم ندارد. شما بهتر از این دختر از کجا می توانسته اید پیدا کنید. خواستگارها دودستی بر سر خود می زنند و پشیمان به خانه هایشان می روند.

عاشق شدن پیرزن

در ایام قدیم پیرزنی عاشق پسر خوشگل و زیباروی می شود. او چنان به این پسرک خودش را می چسباند که می گوید در این دنیا من یکی یک دانه ام.

به جز حق لایزال هیچ کس بهتر از من نیست. اگر مرا زن خود نکنی دست از سرت برنمی دارم جنگ و خونریزی به راه می اندازم. بیچاره جوان به پیرزن می گوید:

من شما را به زنی قبول دارم ولی شرط دارد. شرط من آن است که امشب شما را داخل برف دفن کنم اگر زنده ماندی تا فردا صبح با تو ازدواج می کنم. اگر راضی به شرطم نیستی آنوقت مرا نمی خواهی.

پیرزن شرط جوان را می پذیرد. پسر بیل را برداشته برفها را کنار زده و پیرزن را داخل برفها دفن می کند. نیمه های شب پیرزن از فرط سرما شروع به لرزیدن می کند.

صدای زار و ناله او باعث می شود که سگهای ده پارس کنند. پیرزن رو به سگها کرده و می گوید:

پارس کنید ای سگها پارس کنید

که در عروسیم استخوان خواهید خورد

اگر امشب برف بغل کرده ام

فردا شب در آغوش یارم

پیرزن با این حرفها خودش را تسلی داده و منتظر آمدن صبح می شود. اما سرمای جان سوز زمستان او را می کشد و به جهنم واصل می کند. بدین گونه جان پسر جوان از دست این پیرزن احمق خلاص می شود. او با دختری که دوست داشته است ازدواج می کند و خوشبخت می شود. شما نیز خوشبخت باشید.

من نیز فرزند یک مردهستم...

روزی پسری یک لباس کرکی می خرد به تن کرده به خانه می آید و به پدربزرگش نشان می دهد و می خواهد بداند او چه فکر می کند. پدربزرگ لباس کرکی او را نمی پسندد و عصبانی می شود. پسر جوان در مقابل تحقیرهای پدربزرگ ساکت نمانده و جواب می دهد. برای چه سرم داد می زنی؟ تو فرزند یک مردی، من نیز فرزند مرد دیگرم. روزها می گذرد.

این بار پدربزرگ یک شلوار می خرد و می پوشد و به خانه می آید. و به پسرش نشان می دهد. پسرش شلوار او را نمی پسندد با

صدای بلند می گوید ای پدر این چه شلواریست خریدی! اصلاً به شما نمی آید.

پدربزرگ به او نگاه می کند و می گوید تو چرا سرم داد می زنی؟ تو فرزند یک مردی و من نیز فرزند مرد دیگر پسر به فکر می رود و یادش می آید.

روزی خودش چنین اشتباهی را مرتکب شده است.
ربت کیست؟

یک پیرزنی بود. او با فروش ماست گذران زندگی می کرد. روزی این پیرزن می میرد او را دفن می کنند. انکر و منکر در قبر به سراغش منی آیند و از او می پرسند ربت کیست؟
فدایتان شوم من ماست فروشم.

انکر و منکر باز سؤال می کنند ربت کیست؟

دردتان به جانم هر کاسه ماست یک منات

انکر منکر باز سؤال می کنند ربت کیست؟

پیرزن ناراحت شده و با عصبانیت به آنها جواب می دهد

اه ...

اه ...

یک کاری بکنید با رفتارتان که دوباره یک آدم ماست فروش به میان شما بیاید.

درس مردانگی

اسمر و خانواده اش برای فصل تابستان آماده می شوند. دستمال
ملافه و دیگر اشیایی که باید به باغ می کردند.
لباسهای آبتنی و دیگر لوازم دریا را جمع کرده بودند در حیاط و
توی ساکها گذاشته بودند. قوطی ها و صندوقچه ها را با شیشه های
مربا ، ترشی، قند، شکر، ماکارانی، چای و سایر محصولات پر کرده
بودند. برای آنکه مبلهای داخل خانه شان نیز خاک نگیرد روی آنها
پیرهن مبل کشیده بودند.

مادر اسمر یعنی گلدانه خانم با راننده ماشین باری صحبت کرده بود. نزدیکیهای ظهر باید ماشین می آمد.

وقتی که ماشین می آمد باید بار را می گذاشتند درون ماشین که در این هنگام چیزی به خاطر گلدانه خانم آمد. اسمر را صدا زد و گفت:

اسمر، اسمر دخترم بیا اینجا.

اسمر در طبقه دوم خانه داشت پنجره ها را می بست. وقتی صدای مادرش را شنید پله ها را دوتا یکی کرد و خودش را به پایین رساند. مادرش دو منات پول به او داد و گفت:

دخترم این پول را بگیر و برو مغازه آقا رضا دو پاکت نمک بگیر و بیاور، این حواس پرتی پدرم را درآورده. اصلاً نمک را فراموش کرده بودم.

رسم بر این منوال بود که وقتی مدارس تعطیل می شد تمامی ساکنان باکو به باغهایشان که در اطراف دریا بود کوچ می کردند. چون هوای شهر گرم می شد باغهای باکو دلنشین می شد. همه سه ماه تابستان را در باغهای خود می گذراندند و در مدت سه ماه آذوقه های خودشان را یکجا از شهر آورده بودند استفاده می کردند.

از آنجا که ماشین در نواحی باغها کم تردد داشت رفتن به شهر کمی سخت بود. در آن گرمای تابستان کسی هوس رفتن به شهر در سر نداشت.

هرکسی هم که به شهر می رفت برای خودش خرید می کرد. خاله گلدانه نیز از آن زنهایی بود که از کسی خواهشی نمی کرد. او از ایام جوانی بیوه مانده بود. دو دخترک زیبای خودش را نیز به تنهایی بزرگ کرده بود.

او تلاش می کرد که دخترهایش اذیت نکنند و بادخترهایی که پدر دارند فرقی نکنند. چشم سیر بزرگ بشوند. به هیچ کس حسد نبرند. به خاطر همین خاله گلدانه قدر آنچه را که داشت می دانست و همیشه به اندازه برای فصل تابستان، برای زندگی در باغ آذوقه می خرید. از آنجا که نمک را فراموش کرده بود خودش را خیلی ناراحت حس می کرد. از آنجا که اسمر می دانست که مادرش سر اینطور مسائل زودرنج است زود پول را گفت و گفت :

مادرم ناراحت نباش من الان می گیرم.

اسمر با سرعت تمام بسوی مغازه آقا رضا حرکت کرد. داشت کنج کوچه را می پیچید که پسر خاله ربابه جلوییش ظاهر شد او ۱۶ سالش بود کمی از اسمر بزرگتر بود. اسمر بر زمین میخکوب شد.

قلبش به تپش افتاد شروع کرد به سکسه کردن ولی منتظر شد که ببیند او چه می گوید.

خاله ربابه چهارتا پسر داشت. همه آنها بچه های شلوغ و بی نظم و شاگردان تنبل به حساب می آمدند. میشود گفت که والدین اینها جزء افرادی بودند که تقریباً هر هفته به مدرسه احضار می شدند. پسر بزرگش علی آقا خیلی وقتها از مدرسه فرار می کرد. کلاه کجش را به سرش می گذاشت و سر کوچه برای خودش می چرید. به دخترهایی که از سر کوچه عبور می کردند متلک می گفت. دخترخانمها نیز انگار چنین شخصی وجود ندارد. بدون حرفی با او از آنجا می گذشتند و می رفتند.

علی آقا یک کفتر سفید رنگ زیبایی داشت. همیشه نیز به آنها خودش آب و دانه می داد و از کفترهایش لذت می برد. دخترها وقتی کفترهای او را در آسمان می دیدند خوشحال می شدند و همگی به کوچه می آمدند و با دخترهای همسایه بازی می کردند و وقتی می دیدند که کفترها دیگر در آسمان پرواز نمی کنند همه دخترها می رفتند به خانه هایشان چون می دانستند که علی آقا کارش تمام شده و الان سرپست خود یعنی نبش کوچه خواهد آمد. این دفعه نیز چنین شد علی آقا بعد از انجام کارهای کفترهایش بیکار و آواره سر کوچه ایستاده بود و به عابرین نگاه می کرد.

آهای دختر کجا می روی؟ اون چیه تو دستات؟
اسمر از ترسش نتوانست جواب بدهد و از اینکه دختر به علی آقا
جواب نداده او جوشی شد.

آهای دختر چیه تو دستات محکم گرفتی هان؟ باز کن بینم.
اسمر دستهایش را در پشت خود قایم کرد برای آنکه دومنات خود
را حفظ کند محکم دستش را فشار داد ولی علی آقا به او گفت بیا
به طرف من.

آهای دختر نزدیک بیا از چه می ترسی؟ مگر ترا میخورم؟ فقط می
خواهم بدانم آنچه که در دستهایت قایم کردی چیست.
اسمر به علی آقا نزدیکتر شد. چشمهای علی آقا از توش آتش بیرون
می زد. دخترک بیچاره نزدیکتر و نزدیکتر آمد ولی دستهایش را در
پشت خودش قایم کرده بود و انگشتهایش را نیز داخل هم کلید
کرده بود که نکند این علی آقا دستهایش را باز کند.
دوباره علی آقا با عصبانیت گفت :

بینم دستهایت را باز می کنی یا من باز کنم؟
اسمر ترسیده بود. چون تمام دختران محله از علی آقای شرور می
ترسیدند. بعضی دخترها دل و جرئتشان بیشتر بود.
علی آقا نیز از پدر بعضی دخترها می ترسید و به آنها متلک نمی
گفت ولی اسمر پدر نداشت. علی بیشتر به دخترهایی متلک می

گفت که یا پدر نداشتند یا برادرشان کوچکتر بود. اسمر بیچاره نه پدر داشت و نه برادر برای همین از آقا خیلی می ترسید.
 علی آقا نیز او را تهدید کره بود که اگر حرفی به مادرش بزند مقصر خودش است. علی آقا دستهای بی جان اسمر را گرفت و بطرف خودش کشید و از میان انگشتهای دخترک بیچاره پولی را که قایم کرده بود برداشت و کیفش کوک شد و گفت :

اسمر تو چه دختر خوبی هستی بگو ببینم با این پول چه می خواهی بخری؟ اسمر ساکت ماند و حرفی نزد او دوباره گفت :

من به این پول خیلی احتیاج دارم شنیدی؟ من این پول را می خواهم برای خودم بردارم تو نیز برمی گردی به خانه و به مادرت می گویی که پول را گم کرده ای . یادت باشد چیزی کم و زیاد نگو.

اگر حرف زیادی بزنی خودت را مرده حساب کن. به هیچ کس هیچی نمی گویی. یالا برو.

اسمر مثل بره رها شد از دهن گرگ عقب عقب رفت و یکدفعه پا به فرار گذاشت. از آنجا که دستهایش را خیلی به هم فشرده بود هنوز هم درد می کرد ناخنهایش به گوشت دستش فرو رفته بود خیلی ناراحت شده بود.

بغض داشت او را خفه می کرد. اشک مثل چشمه از چشمانش جاری بود. چه جوابی باید به مادرش می داد؟ چطور می توانست که پولش را علی آقا به زور گرفته است.

چون اینگونه اگر می شد بین همسایه ها دشمنی ایجاد می شد و همانطور که علی آقا گفت شاید او را بکشد چون علی آقا به او سفارش کرده بود که این ماجرا را به کسی نباید بگوید.

وقتی به همه اینها می اندیشید بیشتر گریه اش می گرفت. چاره ای جز گریه کردن نیز نداشت.

خورشید از ظهر گذشته بود. وقتی سر خاله گلدانه از کار خلوت شد اسمر را صدا کرد ولی صدایی از اسمر نشنید.

کمی نیز منتظر اسمر شد از وقتی که دختر رفته بود تقریباً یکساعت گذشته بود ولی او هنوز برنگشته است. قلب مادر از نگرانی به تپش افتاد و به کوچه رفت.

از بچه هایی که در کوچه بازی می کردند پرسید اسمر را ندیدید. همه بچه ها گفتند ما او را ندیدیم. بطرف مغازه رفت. گفت شاید مردم برای خرید تابستانی صف کشیده اند. احتمالاً اسمر نیز در نوبت صف ایستاده است و از آنجا که بچه است شاید آقا رضا او را نمی بیند.

خاله گلدانه با این احوالات شروع کرد به غر زدن بر علیه آقا رضا. ای بی انصاف چرا این بچه را راهی نمی کنی! آخه از کی آمده است پیش شما پنج تا بزرگ راه می اندازی حداقل یه بچه را هم راه بینداز.

خاله گلدانه در این فکر بود که به مغازه آقا رضا رسید. یکی دو تا مشتری بیشتر نبودند. از آقا رضا اسمر را جویا شد او گفت: من او را امروز اصلاً ندیدم. دل مادر از جا کنده شد افکار بدی به ذهنش خطور کرد. وای حالا چکار بکنم. این دختر چی شد. به زمین فرو رفت یا به آسمان رفت.

خاله گلدانه برگشت به طرف خانه لابد دختر الان در خانه است. حتماً رفته بوده خونه یکی از همسایه ها. او خود بخود اینطور فکر می کرد ولی می دانست که اسمر از رفتن به خانه همسایه ها خوشش نمی آید.

او هیچ وقت مادرش را تنها نمی گذاشت که برود پیش دخترهای دیگر. او به مادرش خیلی وابستگی داشت. بوی عطر پدرش را نیز از او می گرفت. هم دلش به حال مادرش می سوخت.

چون او شب و روز کار می کرد تا دخترهایش گرسنه و تشنه نمانند و در میان بچه های همسایه چیزی کم و کسر حس نکنند. با اینکه اسمر سنش کم بود ولی همه اینها را می فهمید.

خاله گلدانه نفس زنان به خانه رسید. یکی دوبار اسمر را صدا کرد ولی کسی به او جواب نداد. خاله گلدانه همسایه دیوار به دیوارش یعنی ربابه خانم را صدا زد.

علی آقا را پرسید گفت می خواهد بداند که او اسمر را دیده یا ندیده است. چون علی آقا محله را مثل کف دستش می شناخت. کی به خانه کی رفت. کی از کجا رفت، کی از کجا آمد، کی چه کار می کند، همه اینها را علی آقا می دانست... خاله ربابه جواب داد و گفت:

خواهر گلدانه اینها، علی آقا با کفترهایش مشغول است و می گوید اسمر را امروز ندیده است. خاله گلدانه از این خبر خیلی اندوهگین شد چون آخرین امید او علی آقا بود اگر او می گوید که اسمر را ندیده است در آن وقت خانه او بر سرش خراب شده است.

دختر را یا ماشین زده یا دزدیده اند. زبانم لال شاید او را کشته اند و انداخته اند به چاه. یا اینکه ماشینی به او زده است و برای آنکه رد گم کنند برداشته اند و با خودشان برده اند. خاله گلدانه از این افکار بدی که به مخش هجوم می آورد داشت دیوانه می شد. دو دستی زد به زانوهایش، دوباره همسایه اش ربابه را صدا کرد:

آهای ربابه خانه ام خراب شد اسمر نیست احتمالاً او را کشته اند تا اینوقت هر کجا بود باید به خانه برمی گشت.

خاله گلدانه از ته دل آهی کشید. شروع کرد به گریه کردن. ربابه آمد پیش او با همدیگر شروع کردند به گریه کردن. از خانمهای همسایه که صدای شیون شنیدند یک به یک به خانه گلدانه جمع شدند. خبر بد در محله پیچید.

زنهای محله دسته به دسته به محل حادثه یعنی منزل گلدانه می روند و از حادثه پیش آمده برای گلدانه ابراز ناراحتی می کنند. و از زنانی که اسمر را می شناختند با دویستی های غمناک برای او گریه می کنند. خبر مرگ اسمر به رئیس محله نیز رسید.

او تیم عملیاتی درست کرد و به جستجوی اسمر پرداختند. خودش نیز که پلیس محله بود به مراسم سوگواری آمد و هر از گاهی با همسایه ها به صحبت می پرداخت. یکدفعه چشمش به علی آقا افتاد با انگشتش به او اشاره کرد و گفت بیا پیشم .

او را سین جین کرد. او هیچ وقت از این پسر چشمش آب نمی خورد. علی آقا نگاهش را به زمین دوخته بود و فقط می گفت من او را ندیده ام. خاله گلدانه شیون و زاری می کند و می گوید :

ای همسایه های عزیز من، شاید شما جای او را می دانید. چه بلایی بر سر بچه من آمد این طفل معصوم برای دیگران چه بدی کرده بود. بچه ای پاک و منزله مثل گل بود.

این خدای بالای سرمان می داند که او چه طفل معصومی بود. چه کسی او را کشت؟ او را کجا بردند؟ من او را یتیم و بی پدر داشتم بزرگ می کردم. خیلی برایش اذیت می کشیدم. او دختر عاقلی بود. او چه گناهی داشت که او را بکشند. ای همسایه ها کمکم کنید که از مردن و یا زنده ماندن او خبری بگیرم. وای وای چه بلایی بر سر بچه دوست داشتنی من آمده. کجایی ای دختر شیرین زبان من. تو فرزندی نبودی که بمیری. چه کسی به تو این کار را کرد. خداوندا دستهایش خشک شود. آخه این بچه معصوم چه کرده بود؟

بعد از شنیدن آخ و وای خاله گلدانه زنهای محله بیشتر دلشان به حال او سوخت. همصدا با او گریه و زاری می کردند. یکدفعه سایه ای از ایوان به داخل اتاق افتاد. یکی با قدمهای لرزان به نرده های ایوان نزدیک شد و از ستون ایوان گرفت و به کسانی که جمع شده بودند و گریه می کردند نگاه کرد.

اسمر چشمش به علی آقا افتاد. علی آقا از خوشحالی چشمش نورانی شد. رئیس محله را صدا کرد و گفت ایوان را نگاه کنید. رئیس محله اسمر را دید که با چشمان از حدقه درآمده مثل مجسمه در ایوان ایستاده. خانمهای محله در پی نگاه رئیس محله به بالا نگاه کردند. از درون آنها یک حسی گذشت :

همگی با یک زبان گفتند اسمر. صدای شیون و زاری خوابید. خاله گلدانه ایندفعه از شادی گریه می کرد. پاهایش از طاقت افتاده بود. اسمر اندک اندک به خود آمد و از پله ها به پایین آمد. روبروی مادرش ایستاد و با ترس و وحشت پرسید: مادر چرا گریه می کنید. این خانمها برای چه اینجا جمع شده اند؟ مادرش که بغض گلویش را گرفته بود و اشک از چشمانش جاری بود گفت:

دخترم اسمر می دانی من چند ساعتی دنبال تو می گردیم. همه جا را گشته ام گوشه های خانه را هم نگاه کردم. تو نزدیک بود مادرت را به کشتن بدهی. در این چند ساعت کجا بوده ای؟ زبانم لال همه تو را مرده می دانند برای همین دارند گریه می کنی. خاله گلدانه این حرف را گفت و دوباره بلند گریه کرد. اسمر خودش را به مادر چسباند و گفت:

مادر عزیزم دیدم خوابم می آید رفتم بالا پشت رختخوابها خنک بود آنجا آفتاب نمی افتد دراز کشیدم و نفهمیدم کی به خواب رفتم. مادر اشکهای چشمش را با انتهای روسری اش پاک کرد و یک نگاه سرزنش آمیزی به دخترش انداخت.

دخترم من ترا فرستاده بودم که نمک بگیری. حداقل به من می گفتی بعد می رفتی می خوابیدی. من از کجا باید می دانستم شما

پشت لحاف تشك خوابیده ای به خدا قلبم به درد آمد. حالا بگو
 ببینم نمك خریدی؟

اسمر به چهره مادر دوباره به چهره رئیس محله سپس نگاهی به علی
 آقا کرد، علی آقا رنگ رخسارش پریده بود پلکهایش تندتند می زد
 و با رعب و وحشت منتظر این بود که اسمر چه خواهد گفت. اسمر
 مستقیم به چشمهای علی آقا نگاه کرد و با قاطعیت گفت :

نه نخریدم مادر چون پول را گم کردی. برای آنکه تو عصبانی
 نشوی مخفیانه رفتم و در طبقه بالا خوابیدم و با سروصدای شما بیدار
 شدم. اگر شیون و زاری نمی کردید هنوز هم می خوابیدم.

اسمر تمامی این حرفها را یک نفسه با چشمان دوخته به علی آقا
 گفت. پلیس محله از حرفهای اسمر به شك افتاد و به طرز عجیبی به
 علی آقا نگاه کرد.

علی آقا برای آنکه به چشمهای اسمر نگاه نکند سرش را پایین
 انداخته بود. او مثل آدمهای مقصر دستهایش را به پشت خود
 گذاشت. با نوک یکی از پاهایش زمین را می کند. پلیس محله
 چیزی نگفت و از حیاط بیرون رفت. همه زنهای به خاله گلخانه
 چشمت روشن گفتند و رفتند.

علی آقا آخر از همه رفت. خاله گلدانه داخل اتاق بود. علی آقا خودش را به اسمر نزدیک کرد و با صدایی که دوتایشان بیتوانند بشنوند به او گفت :

اسمر تو واقعاً دختر خوبی هستی. با آنکه کم سن و سال هستی ولی واقعاً یک درس فراموش نشدنی مردانگی به من دادی و من این درس را تا آخر عمرم هرگز فراموش نخواهم کرد.
علی آقا با شرمساری و سرافکنندگی از حیاط بیرون رفت. اسمر نیز به داخل خانه رفت تا به مادرش کمک کند.

کلهای به

اندک اندک آمدن پاییز حس می شد. آخرهای شهریور بود. یواش یواش انسانها نیز از باغهای اطراف به لانه های گرمشان در شهر کوچ می کردند. بزرگترها وسایلها را جمع و جور می کردند آنچه را که باید با خود به شهر می بردند بسته بندی می کردند.

رختخوابها و ملافه ها را نیز مرتب میکردند. مردم آنچه را که در موقع تابستان از میوه های باغهایشان بدست آورده بودند مانند مربای گیلان ، انیر، توت را در شیشه های مخصوص پر می کردند و در کارتها می چیدند و آنها را با طناب می بستند.

ناگفته نماند شیره انگورو توت در زمستان خیلی به آدم می چسبید. نزاکت و خواهرش گرچه شیره توت را دوست نداشتند ولی در جمع کردن توت به مادرش کمک می کردند. سه ماه تابستان را هم تفریح کرده بودند و هم نیز کار انجام داده بودند.

نزاکت وقتی به تولیدات تابستانیشان نگاه می کرد خیلی خوشحال می شد و می گفت آره دیگه ماییم انواع اقسام مربا، شیره ، توت خشک ، گل محمدیهای خشک شده و دیگر چیزها در سایه زحمت نزاکت و خواهرش بود.

او بیاد می آورد که روزی که بچه بوده (هنوز هم بچه است) خاله معصومه که همسایشان بوده یک شیشه شیره توت از آنها گرفته بوده و به پسرش که مریض بوده داده بوده و پسر بعد از خوردن آن بیماریش خوب شده بود. وقتی که خاله معصومه صاحب شیره توت را دعا می کرده مادرش نزاکت را نشان می دهد و می گوید :

تمام تشکرت از آن نزاکت باشد زیرا اگر او کمک نمی کرد من از عهده این همه کار بر نمی آمدم. او هم مادرم ریا، هم پدرم ، هم فرزندم بود.

خاله معصومه رو می کند به نزاکت و می گوید :

دختر زیبا و بانمک من خدا خوشبخت کند. اگر تو نبودی پسر من نیز به این زودی خوب نمی شد. خداوند تو را حفظ کند. می بینی در عروسیت خاله معصومه چه طوفانی به پا می کند.

سارا آنقدر اهل کار نبود. وقتی مادرش کاری به او می سپرد به پیش خواهرش می آمد و آن کار را به او حواله می کرد. فوری می دوید و میرفت پیش بچه های همسایه. ولی نزاکت که از نظر خصوصیات اخلاقی دختری سربه زیر و خوش رفتار بود تمامی شیظنهای خواهرش را نادیده می گرفت. او هم بای خود و هم بجای خواهرش کار می کرد.

تمامی آنچه که اتفاق می افتاد نزاکت آنها را با دقت حسابرسی می کرد. دیگر وقت آن بود که پیش مادرش برود و بار ماشین را بزند. بین چقدر بار توی این دو تا اتاق کوچک باغ بوده است که بار زدن به ماشین تمام نمی شود.

مادر عزیزم مادر زحمتکشم برای آنکه ما دخترهایش در ناز و نعمت و بدون هیچ مشکلی زندگی کنیم چقدر تلاش کرده ایم. دستهایت و صورتت از تابش آفتاب سیاه شده است.

اگر جایی سفید مانده بود آن را نیز آتش اجاق سیاه کرده است. ولی مادر عزیزم راستش را می گویم. من در هیچ جای دیگر مربایی به

خوشمزگی مربای تو نخورده ام. از عطر و بوی آنها سیر نمی شوم. این که چیزی نیست. رنگهای زیبای آنها را بگو.

مرباهای گیلان سفید را بنگر انگار که داخل آنها رنگ اضافه کرده ای. مثل رنگ طلایی خورشید می درخشد. مادر می گفت اینها مربا نیستند. چراغند، چراغ. آبغوره هایی که درست می کرد زبانزد همه اقوام بود.

ما را اجازه نمی داد با قند چای بخوریم می گفت حتماً باید با مربا چای بخورید. اگر مربا دوست ندارید با انجیر خشک چایتان را میل کنید چون هم به قلبتان و هم به جگرهایتان سودمند است. ما نیز حرف ترا عمل می کردیم.

آخر تو یگانه مادر ما بودی عزیز و مهربان بودی. تو در حقیقت هم پدر بودی و هم مادر هم خواهر بودی، هم برادر بودی...

بگذار بزرگ شوم اصلاً نخواهم گذاشت تو کار کنی همه کارها را خودم انجام خواهم داد. دستهای پینه بسته ات را با بوسه هایم بهبود خواهم بخشید...

دخترم نزاکت اول بقچه را به من بده. اینطرف یک جای خالی است بینم میتوانم اینجا جای دهم.

نزاکت که غرق در خیال خود بود با صدای مارش به خود می آید. چه مدت زمانی است که کنار ماشین ایستاده، گذر زمان را نفهمیده

است. زودی فوراً بقیه چیزها را می آورد و داخل ماشین می گذارند. قسمت بار ماشین پر شده بود.

در میان بار جایی برای نشستن دخترها درست کرده بودند. مادر نیز می خواهد پیش آنها بنشیند چون عزیز دردانه هایش را نمی خواهد تنها بگذارد.

مادر از ماشین پایین می آید. به داخل اتاقها یک نظری می اندازد. دربها را می بندد و آچار آنها را از گردنش آویزان می کند و با همسایه های خوش که هنوز هم فصل تابستان را در باغ هستند خداحافظی می کند و پیش دخترهای خودش می نشیند.

ماشین حرکت کرد. بعد از دو ساعت آنها به خانه خود در باکو می رسند. بار ماشین را خالی می کنند و پول راننده را می دهند تا ایشان برود. قبل از اینکه ناهار بخورند آنچه را که از باغ آورده بودند مرتب و منظم میکنند. دوش می گیرند و خنک می شوند. غذای ناهارشان نیز همان کوفته و بزبازی است که در باغ پخته بودند آن را گرم می کنند و می خورند.

اول مهر بود. صبح زود نزاکت بیدار شده بود. او که اصلاً نخوابیده بود که بیدار شود از شادمانی خواب به چشمش نرفته بود چون می خواست به مدرسه برود. او بزرگترین آرزوی او بود. دختر همسایه نیز به مدرسه می رفت. نزاکت هر از گاهی پیش آن دختر می رفت.

بعضی چیزها را از او یاد گرفته بود. دختر همسایه شاگرد اول بود. نزاکت نیز به خودش قول داده بود که او هم باید شاگرد اول شود و از دوستاتش متفاوت تر باشد. اینطور نیز شد.

نزاکت درسهایش را خوب می خوان و عضو فعال کتابخانه مدرسه بود. تمامی کتابهای کودکان مدرسه را خوانده بود.

او اکنون در کلاس چهارم درس می خواند. از آنجا که او درسهایش را خوب می خواند همیشه در ردیف اول می نشیند. همه معلمان مدرسه او را دوست دارند. فقط محبوبه خانه معلم جغرافیا از او خوشش نمی آید. او چشم دیدن نزاکت را ندارد.

نسبت به نزاکت حسدورزی می کند. دختر او بنام مروارید با نزاکت در یک کلاس درس می خوانند او نیز خوب می خواند ولی به نزاکت نمی رسد. محبوبه خانه از معلمهای دیگر خواهش می کرد که دختر او را شاگرد اول مدرسه اعلام کنند برای همین نیز هرازگاهی زهرش با برای نزاکت می ریخت. نمره جغرافیای نزاکت را پایین تر می داد تا او را از ردیف شاگرد اولی پایین آورد.

... مثل هر سال امسال نیز عید نهم ماه می با طمطراق خودش برگزار خواهد شد. دانش آموزان به گروههای مختلف تقسیم شدند. به هرگروهی نیز کاری سپرده شده است. یک گروه رقص یاد می

گیرد. گروه دیگر شعر برای جنگ از بر می کنند بعضیها نیز برای تبریک گفتن به رزمندگان جنگ سخنرانی تمرین می کنند.

نزاکت نیز شعر شاعر بزرگ آذربایجان آقای صمد وورغون که برای اولین خلبان زن آذربایجان یعنی لیلا محمد بیلی سروده بود حفظ کرده بود. برای خواندن شعر آماده بود. فقط یک دسته گل کم داشت چون هر دانش آموزی بعد از خواندن شعرش باید دسته گلی به یکی از رزمنده ها می داد و به او تبریک می گفت.

الان نزاکت مانده است که چطور به مادرش بگوید که برای عید فردا یک دسته گل لازم است. همین امروز بود که مادرش می گفت چند روز دیگر حقوقمان را می گیریم. باید پس اندازمان را طوری خرج کنیم که تا سر برج برسد.

بیچاره دختر به تشویش افتاد. این جمله مادرش او را رها نمی کرد. می ترسید که به مادرش بگوید او نیز به او نه بگوید. مگر می شود او بدون دسته گل به مدرسه برود؟ با چه رویی خواهد رفت؟ به او چه خواهند گفت؟ مگر او را سرزنش نمی کنند؟ که یک دسته گل چه ارزشی دارد که آن را نخریده ای؟

نکند یک موقع دوستانش او و مادرش را خسیس تلقی کنند. آنوقت چه می شود. چون آنها خسیس نیستند فقط پول خرید گل را ندارند. مادرش از اینکه به گل پول بدهد حیفش می آمد می گفت با پولی

که می خرم به جایش ۵ کیلو شکر می خرم . چایتان را با آن شیرین می کنید و می خورید.

نزاکت بین آب و آتش مانده بود. نه می توانست مادرش را ناراحت کند، نه می توانست بدون گل به مکتب برود. قلبش به تپش افتاد. هرچه باداباد. خرید گل را از مادرش خواش کرد. باشد بگذار برایش دامن نخرد ولی با پول آن گل بخرد.

او نیز مثل بچه های دیگر با شوق و ذوق به مدرسه برود. بگذار ببینند که او یتیم نیست. با آنکه پدرش سالهاست از دنیا رفته است ولی مادرش برای او پدر نیز هست. ضربان قلبش تند تند می زد. به مادرش نزدیک شد با صدای بریده بریده یواشکی لب به سخن گشود :

مادر... می دانی فردا در مدرسه جشن نه مای است. مراسم برگزار می شود باید به رزمندگان جنگ تبریک بگوییم.

مادرش سعی کرد بفهمد دخترش راجع به چه چیزی صحبت می کند. نزاکت وقتی دیدمادرش ساکت است کمی جسورتر شد و به سخنانش ادامه داد :

مادر فردا همه بچه ها از بازار گل می خرند باید تر و تازه باشد. قرنفل قرمز باید بخری مادر تو برایم گل می خری؟

سکوت مادر باز دختر را جسورتر کرد. خودش را آماده می کرد تا در مقابل گفتن مادر جوابی پیدا کند. او باید مادرش را به این کار متقاعد می کرد چون بدون گل مدرسه نمی توان رفت، این آبروریزی خواهد بود.

مادرش دست به جیش کرد. او همیشه پول خردهایی در جیش داشت. دخترم بگیر این پول را بدو یک نان بخر و بیار. بیا این پول را هم نمک بخر نمک آشپزخانه بخر. فراموش نکن.

این تفکر نزاکت بود. فکر می کرد مادرش باز از این دستورها بدها ولی اینبار مادر او را برای خریدن چیز دیگری فرستاد. مادر وقتی پول را می خواست بدهد دستش را کمی در جیش نگه داشت. داشت با خودش حساب کتاب می کرد. دستش را از جیش بیرون آورد. دختر چشمش به جیب مادر دوخته شده بود. به دستهای او نگاه کرد. مادرش قیپکها را محکم در دستانش گرفته بود. نگاههای ملتسمانه دخترش را دید یا بعبارت دیگر درک کرد و گفت بیا این پولها را بگیر. دختر خیلی خوشحال شد.

انگار سنگینی کوهی از روی دوشهایش برداشته شد. فوری پولها را از کف دست مادرش برداشت. این کار را چنان با سرعت انجام داد که شاید مادرش پشیمان شود. نزاکت به پول خردها نگاه کرد یک

ده قپیکی و یک بیست قپیکی بود. قلب نزاکت تندتند زد. آخه ای مادر اینکه نشد پول؟

به این پول گل نمی دهند من چکار باید بکنم؟ انگار آنچه که از قلب دختر می گذشت مادر آنها را می خواند. یکدفعه گفت :

دخترم ما گل گرانقیمت نمی توانیم بخریم آن هم از بازار... برو خانه آقای ستار آنها در حیاط خانه شان گلهای محمدی کاشته اند. به ایشان بگو تو برای فردا گل لازم داری او نیز بچیند شما پولش را بده و گلها را به خانه بیاور. دختره خشکیده بود. با این پول گل نمی دهند او به آقا ستار چطور باید بگوید که به این پول گل بدهد. زودباش دخترم برو گل را بخر بیار کار داریم...

انگار نزاکت از خواب بیدار شد. کمی هاج و واج ماند که برود یا نرود به هر حال برود بهتر است چون او بدون گل به مدرسه نمی تواند برود...

دخترک بیچاره پول خردها را محکم کف دستش فشرده بود تا خدای نکرده گمشان نکند. از جای خود برخاست. هوا آفتابی بود از اینکه تندتند راه می رفت و هیجان نیز داشت غرق غرق شده بود.

چه وقت به خانه آقا ستار رسید نفهمید. شروع کرد به در زدن پشت در ایستاده بود و از هیجان قلبش به تپش افتاده بود. نکند آقا ستار خونه نباشد یا جایی رفته باشد. آنوقت من چکار باید بکنم. من بدون

گل به مدرسه نمی توانم بروم. روم نمی شه. چطور بصورت معلم و بچه ها نگاه کنم؟

وای وای... من محو شدم و قلب نزاکت از درد و غصه در حال ترکیدن بود. سرش را پایین انداخت و نگاه دیگر به درب کرد. با دستان کوچکش دوباره به درب کوبید. از انتهای حیاط صدای زمختی شنیده شد...

کیه؟ برای چی در را می شکنی؟ صبر کن می یام، حوصله داشته باش. دخترک ناچار از طرز صحبت کردن آقا ستار به واهمه افتاده بود. احتمالاً او از دست من عصبانی شده هیچ گلی به من نخواهد داد. پشت در بسته بود. از صدای پایی که به گوش دختره می رسید فهمید که صاحب خانه می آید. کسی می آید که او را از خجالت کشیدن در میان دوستانش نجات خواهد داد.

آقا ستار سالیان زیادی در مدرسه درس داده بود ولی اکنون بازنشسته شده بود. پیر و جوان به او ستار معلم می گفتند. آدم زحمتکشی بود. در حیاط کوچک خانه اش بهشت برین درست کرده بود. گلهای زیبایی کاشته بود.

انواع و اقسام گلهای محمدی و گل سرخ داشت. پرنده های زیادی در باغچه او بودند. بلبل ها چه چه می زدند و حال و هوای دیگری بود.

آقا ستار دروازه را باز کرد مقابلش دخترکی گردن کج کرده را دید که منتظر اوست. آقا ستار با آنکه سن و سالی ازش گذشته بود با قد رعنا و زیبایی مردانگیش هنوز هم جذبه دار بود.

نزاکت کوچک در مقابل مرد بزرگ باز هم کوچکتر شده بود. با نگاههای لرزان به مرد نگاه می کرد. وقتی صدای مردانه آقا ستار را شنید دختره باز هم مشوش شد.

دخترم بگو بینم برای چه آمده ای؟ وسط ظهر زیر این آفتاب داغ چه می خواهی؟ نزاکت آنچه که در طول راه حفظ کرده بود تا به او بگوید فراموش کرد. بریده بریده گفت :

می دانید من کمی پول دارم مادرم گفت شما به من گل بدهید چون فردا در مدرسه مراسم داریم... آقا ستار حرف دختره را نصفه گذاشت و گفت : چقدر داری ؟

پنجاه قبیك دارم.

نزاکت حرفی برای گفتن نداشت. طاقتی هم برای ایستادن نداشت. پولهایش را هم گم کرده بود. او عاجز شده بود. بی اختیار اشک از چشمانش جاری می شد. اصلاً توجه خار گلهایی که به دستش می رفت نمی شد. نمی دانست چرا اشک چشمانش را نمی تواند پاک کند. خشکش زده بود. حرفهای آقا ستار در گوشش طنین انداز می شد :

دختر چه شده خشکت زده؟ گلت را بردار و برو هیچ وقت نخواه که مرا گول بزنی. نزاکت با بدن کرخت خود قدمهایش را برداشت وقتی دستش را دراز کرد. در را باز بکند دوباره صدای آقا ستار را شنید:

بگم ها عجب دختر زرنگی هستی. آینده خودت را خواهی ساخت. دختره بعد از شنیدن این حرف محکم گریه کرد. او در درون خودش گریه می کرد چون خجالت می کشید که اطرافیان صدای او را بشنوند...

اگر رویش می شد داد می زد و می گفت او دروغگو نیست. او هیچکس را فریب نمیدهد. مادرش به او ۳ تا پول داده بود. یکی بیست یکی هم ده قییک بود. پس آنها کجا رفتند من آنها را محکم در دستهایم گرفته بودم. احتمالاً دستهایم عرق کرده از لای انگشتهایم به روی شنها افتاده و من متوجه نشده ام. دخترچه کمی به خودش آمد. موقع راه رفتن دنبال پولهایش هم می گشت، می گفت ای کاش معجزه می شد و من پولهایم را پیدا می کردم.

فوری می بردم میدادم به آقا ستار آنوقت او می فهمید من دروغگو نیستم. فکر فریب دادن کسی را هم ندارد. راهی را که رفته بود دوباره برگشت. همه جا را می نگرد که شاید پولهایش را پیدا کند.

یکساعت از گل خریدن نزاکت گذشته بود. دیر آمدن او مادرش را هم عصبانی میکرد و هم ناراحت و پشت سر او غر می زد. او از فکر پیدا کردن پولهایش شیمان شد و بطرف خانه آمد. گلها را محکم به سینه اش فشار داده بود.

هر از گاهی به آنها نگاه می کرد ولی گلها از حرارت خورشید و فشار دادن دختره پژمرده شده بودند. بعضی از برگهایش هم کنده شده بودند. حال نزاکت بد شد. شروع کرد به فکر کردن به گلهای پژمرده ، اگر اینطور بشود این گلها تا صبح پژمرده خواهند شد. گلبرگها کنده می شوند من نیز بدون گل می مانم. آنوقت چه جوابی به مادرم خواهم داد.

او می گوید برای هیچی پولها را نابود کردی. با این پول می توانستم برایت یک جفت جوراب بخرم. او همی به فکر پیدا کردن جواب برای سرزنشهای مادرش بود. بدتر از اینها به مدرسه چطور باید برود. او برای آنکه سرزنشهای مادرش را نشنود راهش را کج کرد و به خانه خاله معصومه رفت. دختر خاله معصومه بنام اینجی با او در یک کلاس بود. تمام ماجرا را به اینجی گفت. گلهای پژمرده را از داخل روزنامه درآوردند گذاشتند یخچال.

نزاکت نمی خواست امیدش را از دست بدهد. آنها را از یخچال درآورد و داخل آب گذاشت. بنظر او بدون گل به مدرسه رفتن مساوی با مرگ بود.

نزاکت دست و صورت خود را شست. نمی خواست که مادرش از گریه کردن و گم کردن پولهایش خبردار شود. بعد از کمی استراحت به خانه خودشان رفت. مادری از دیر کردن دخترش بسیار ناراحت بود. وقتی او را دید با عصبانیت پرسید :

کجا گم شده ای؟ رفتنی مگر نگفتم زود برگرد گلهايت کجاست؟
نزاکت غمگینانه گفت :

مادر خیلی وقت است آمده ام. در خانه اینجی بودم شعر فردا را تمرین می کردیم. گلها را نیز در خانه آنها گذاشته ام. او گفت اینجا بماند چون مادرم استاد دسته گل درست کردن است.

مادر بدون آنکه چیزی بگوید رفت سراغ کارهای خودش. دختر بیچاره شب را با ناراحتی به سر کرد. صبح زود از خواب بیدار شد شعرش را دوباره تکرار کرد. صبحانه اش را خورد رفت خانه اینجی. اینجی حاضر و آماده ایستاده بود. وقتی نزاکت گلها را در آب ندید از اینجی پرسید پس گلهای من کجاست؟

نترس نزاکت مادرم یک دسته گل بسیار زیبایی برای آماده کرده است. او آنقدر زیباست که خودت ببینی خیلی خوش خواهد آمد.

اینجی دسته گلی که مادرش درست کرده بود را آورد یکی را داد به نزاکت دیگری را نیز خودش برداشت. نزاکت به گلهایش نگاه کرد که ببیند آیا گلبرگهایش ریخته است یا نه ولی وقتی به دسته گل نگاه کرد دید به جای گل سرخ گلهای دیگری است... نزاکت خواست گریه کند :

خاله معصومه این ها دیگر چه گلهایی است؟ پس گلهای من کجاست. خاله معصومه با صدای مهربانی گفت : دخترم ناراحت نباش شب همه ی گلبرگهای گلها رخت و فقط چوبهایش مانده بود. می دانی اینها چه گلی است؟ نمی دانی؟ بگذار بگویم بدانی :

این گل به است. مطمئن هستم هیچ کس از این گلها نخواهد داشت. گل به رمز روزی و برکت است. اکنون تو با خودت برکت به مدرسه می بری... بیا جلو تا زلف هایت را هم درست کنم چون امروز شما باید متفاوت تر باشید چون عید است...

نزاکت چیزی نمی شنید. چیزی را هم درک نمی کرد. خاله معصومه موی سر او را در دو طرف سرش جمع کرد. با گل سر اینجی موهای آن ها را بست و یک دستی هم به سرش کشید. صورت هر دو را بوسید. بچه ها به مدرسه آمدند و در صف جای خود را گرفتند.

نزاكت از اينكه مثل ديگر بچه ها گل قرنيل نياورده بود خجالت مي كشيده. بخاطر همين نيز به رديف آخر صف رفته بود. مدير كلاس خان (نزاكت) را كه شاگرد اول كلاس بود به رديف اول دعوت كرد. اسمر خانم وقتي ديد كه نزاكت چشمهايش را به يك نقطه در زمين دوخته است به او نزديك شد و از ايشان پرسيد چه شده است :

- نزاكت جاي تو در رديف اول است. تو چرا به رديف آخر رفته اي؟ نزاكت مأیوسانه با صدای بسيار ضعيف گفت :

بيخشيد اسمرخانم من گلهام زياد خوب نيست. من نمي توانم در رديف اول بایستم. شايد شعر هم نتوانم بخوانم...

- تو شعر خواهی خواند دخترم. گلهایت هم خیلی زیباست. بين گلهایت را هم به او آقا كه مدالهای زیادی روی سینه اش است خواهی داد. او قهرمان جنگ است.

اسمرخانم دست نزاكت را گرفت و او را به رديف اول برد. اما نزاكت نگاهش را از زمين برنمی دارد.

مراسم عيد شروع شد. بچه ها يکي يکي پشت سرهم می آیند و برنامه اجرا می کنند. و دسته های گلشان را به رزمندگان می دهند.

رفته رفته روحیه نزاكت بهتر می شد. داشت جسارت پيدا می کرد. سرش را بلند کرد و به آنهايي كه صحبت می کردند

نگاهی کرد. یکدفعه نگاهش به خانم معلم محبوبه افتاد که دخترش مروارید هم تازه برنامه اش را اجرا کرده بود. در درون چشمهایش یک حس نفرت و کین نسبت به خودش حس کرد. نزاکت برای یک لحظه خودش را گناهکار حس نمود. از اینکه در زیر نگاههای منفور آنها زجر می کشید دو دستی زد به صورت خودش. باز هم بغض گلویش را گرفت. به زور خودش را کنترل کرد. فهمید که عصبانیت آنها بخاطر گلهای به ایست که در دستان نزاکت است. خانم معلم محبوبه یواشکی به او نزدیک شد و او را نیش زد.

- همین مانده بود که از گل به دسته گل درست کنی. خجالت نمی کشی، چطور اونو تقدیم خواهی کرد؟
- نزاکت جواب نمی دهد. ولی دلش می شکند. پاهایش به لرزه می افتد. مثل آدمهای یکه کار بد کردند خودش را سرزنش می کند. یکدفعه اسم خودش را می شنود. اسمرخانم اسم او را برای شعر خواندن صدا می زند.
- اینبار را شاگرد اول کلاس یعنی نزاکت محمدی را برای تبریک گفتن به تریبون دعوت می کنم. نزاکت بفرمایی بیایید صحنه.

نزاکت با پاهای لرزانش به تریبون نزدیک می شود. سعی در پنهان کردن دسته گلش دارد. نگاهش را از زمین بر نمی دارد. اما وقتی به پشت تریبون می رسد و شروع به خواندن شعر شاعر مشهور صمد وورغون بنام لیلای می کند تمامی هیجانهایش از بین می روند. وقتی آخرین مصراع شعر را می خواند همه از ته دل او را تشویق می کنند و برایش دست می زنند. نزاکت با دست زدنهای افراد حاضر در سالن به رزمنده قهرمان نزدیک می شود و گلهایش را به او تقدیم می کند.

رزمنده دسته گل را از او می گیرد. آنرا بود می کند عطر گل را با نفس عمیق به جگرهایش می کشد. دست نزاکت را می گیرد و به پشت تریبون می آیند.

- دانش آموزان عزیز . تاکنون من در مراسم های زیادی بودم. با آدمهای زیادی برخورد داشتم و تاکنون گلهای زیادی به من تقدیم کردند. اما چنین دسته گلی را برای اولین بار دریافت می کنم. این دسته گل مجموع گلهای درخت به است. درخت به مقدس است.

- میوه و گلهای آن بسیار خوش بو است. مادرانمان از شاخه های درخت به می کنند و در جیب بچه هایشان می

گذاشتند تا فرزندشان از چشم بد آسیبی نبیند. از شر و آسیب و گزند درامان بمانند.

- دخترم نزاکت با دادن این دسته گل به من می خواهد بگوید در تمثال من آسیبی به فرزندان این وطن نرسد و خداوند آنها را از گزند و آسیب بدکاران حفظ کند. قول می دهم هدیه این دختر عزیزمان را برای همیشه در خانه نگه دارم. حالا می خواهم عکس مرا با دخترم نزاکت بیاندازید. تا این تصویر در آرشیو زندگی من باقی بماند و نسلهای بعدی ببینند که دختر کوچکی برای رزمنده وطن خودش چه آرزوهای زیبایی کرده است.

- عکسی که نزاکت با قهرمان و رزمنده جنگ انداخته بود اول در روزنامه دیواری مدرسه ، سپس در روزنامه های مهم زینت بخش صفحات شد. در این عکس نزاکت دسته گل درخت به را روی سر رزمنده نگه داشته بود. مراسم به پایان رسید ولی چشم خوشگل و سیاه رنگ نزاکت اینبار از شادی پر از اشک خوشحالی شد.

سرگذشتهای عجیب

انسان موجود عجیبی است. تفکر انسان همانند ساختارش پیچیده و مبهم است. گاهی اوقات انسان آنچه در اطرافش است را نمی تواند ببیند و در جاهای دیگر بدنبال خوشبختی خود می گردد. به گفته شاعر عزیزمان نریمان حسن زاده « بخت دم در سرپا ایستاده است » این گفته را در مورد نویسندگان و شاعران نیز می شود گفت. در یک مراسمی خانمی خوش سیما بنام متانت، نگاه متینی به من انداخت و کتاب تازه چاپ شده اش را به من تقدیم کرد. من با

ممنونیت کتاب را از ایشان گرفتم. راستش اول فکر کردم یک کتاب شعر عادی است آوردم و در کتابخانه جای دادم.

یادم رفت این کتاب را بخوانم. روزی کتابخانه ام را مرتب می کردم. دوباره این کتاب را دیدم. وقتی به سیمای خندان عکس مولف نگریستم یک حس شرمساری به من دست داد. کتاب را برداشتم شروع کردم به ورق زدن. یک شعر دو شعر... خواندم. یکدفعه دیدم همه شعرهای کتاب را خوانده ام. این انسان بعضاً در جایی دیگر دنبال خوشبختی می گردد همیشه می خواهد آثار بزرگان ادبیات را بخواند، هیچ وقت فکر نمی کند ک اشعار آدمهایی را که کوچک می شمارد یا مشهور نیستند بخواند. از کجا بدانند که روزی آنها نیز مشهور خواهند شد.

متانت با آنکه کتاب شعرش کم حجم بود ولی موضوعات مختلفی را احاطه می کرد. نام کتاب او در بالهای آرزو بود. او در این کتاب از محبت و عشق تمیز، از عشق به وطن غیرت و مردانگی فرزندان وطن نوشته بود. محبت و وطن را لوکوموتیو اشعار خود قرار داده بود. در کتاب او دو بیتی، قوشما، گرایلی و شعر نو در یکجا جمع شده بود. شعرهایش خواندنی و روان بود مثل آب در روح آدم جاری می شد و خواننده را به دنبال خودش می کشید. شعرهایش قابل درک بود. مصراعهایش روان افکار شعری اش آشکار بود.

او از کلمات قلمبه سلمبه استفاده نکرده بود. اشعارش مانند داستانی شیرین خواندنی بود. چون با یک صمیمیت خاص سروده شده بود. هر جا که مصیبت هست صافی و صداقت نیز توام با حقیقت در آنجاست. در شعرهای شیرین این خانم هم نوتهای درد و هم نوتهای شادی یکجا با هم بودند. او هیچ یک از اسرار خود را از خواننده اش پنهان نکرده بود. در شعری بنام ای قهرمانان من که ماهیت شعر وطن دوستی بود مردان وطن را برای حفاظت از وطن اینچنین صدا می زند :

آه و ناله وطن را تحمل نکنید

گوش دهید به فریاد خواهران و مادران

نشان درد برزید بر سینه دشمن

کجایید ای قهرمانان من

موضوع مادر یک موضوع جهانی است. یک حس ظریف، ضعیف در درون احساسات هر کس است. هر شاعر ای نویسنده ای می تواند تا دلش می خواهد برای مادر بنویسد.

شعر مادر متانت خانم نیز بر خاسته از درون احساسات او بود که بعنوان هدیه کوچک به مادرش ارمغان آورده بود. به مادری که از غصه فرزند کمرش خم شده. زلفهایش سفید شده و زود هنگام پیر شده بود.

آرزوهای خود را در تلاقی آرزوهایت یافتم
 جان خود را در اندرون جان تو یافتم
 کنون که در بستر بیماری یافتم
 ای مادرم چرا زودتر از زمان فوتوده ای
 هرکسی اگر اختیارش در دست خودش بود چه خوب بود. آدم
 مادرش را برای مردن که هیچ چی برای بیمار شدن نیز مجال نمی
 داد.

مادر در هر سنی باشد مادر است. داشتن مادر دنیای دیگری است.
 به آدم شادابی و جوانی می دهد. در هر سنی باشی در مقابل او بچه
 ای شلوغ هستی. وقتی مادری از دنیا می رود فرزندان او به اندازه
 همان مادر پیر می شود.

زندگی متانت خانم پر از آشوبها بوده. این حس را می توان از
 اشعارش درک کرد. شاعره ای که گاه غمگین و گاه شادمان و
 بزرگترین تکیه گاهش فرزندانش است. پسرانش بالهای مادر
 محسوب می شوند. او در شعر کمال من چنین می گوید:

آرزو و خواسته هایم تویی در این دنیا

ای قلب تپنده مهربان من

پشت و پناهم در روزهای سردم

گرانیهاتر از لعل و درم کمالم

ضرب المثل است که می گوید دختر زینت بخش خانه ، پسر زینت بخش بیرون خانه است. مادر در این شعر فرزند خودش را تکیه گاه می داند. درست است فرزند خوب زینت بخش مادر است موجب آسایش روح و روان اوست.

شاعره هر از گاهی درونگرا می شود. مردن را از زنده بودن بیشتر می طلبد. هیچوقت فکر نمی کند که این دنیا و زندگی گاهی اوقات با غم و غصیه هایش نیز زیباست. اگر غم و غصه ای را نچشیده ای قدر شادمانی را نخواهی دانست.

غصه و غم شده نصییم

بر تافته وجودم افکار مکدر

هر صبح و سحر جان بدر می شود

گویم مردن بهتر ز زنده بودن

شاعره با حس بدبینی مرگ را می طلبد ولی یکدفعه سرش را بلند می کند و به اطرافش نگاه می کند.

آنوقت خوب و بد را از همدیگر تمیز می دهد. آدمهایی را که در طول زندگی خود می بیند به قضاوت می نشیند. بعضی ها بدبخت، فقیر، برخی نیز جاهل و رذیل، برخی دیگر نیز از راه بدر که درباره آنها شعری بنام دلم به حالشان می سوزد می نویسد:

خوب و بد را از هم تمیز باید دهم

زندگی را برای نادان حرام بهم

پست و پست فطرت را خزان می شمارم

دلم به حال ترسوها می سوزد

از شعرهای شاعره این حس به آدم دست می‌دهد که او از کسانی که دوستشان داشته است خوبی ندیده است. گرچه او آنها را دیوانه وار دوست داشته ولی از آنها بدی دیده است. برای همین یکه خورده و به کام آتش درون خود مغلوب شده. شاید هم خیانت در عشق او یک تصادف است.

شاید بتوان آن را بخشید و به راحتی از آن گذشت. این بدین معما نیست که ما نسبت به هم لاقید باشیم. اینجاست که فاجعه بار می شود. اگر مرد حسوب و سیاه قلب باشد چه بد است که لاقید بودنش همان اندازه رذالت است.

نگاههای ناتنیست خسته ام کرده

بازهم من ترا درک نمی کنم

چه کنم که دوستم داشته باشی

نگاههای بیگانه شده دوباره

آتش جان شود.

متانت به گردش دوران مات و مبهوت می نگرد. حرف و حدیثهایی که می شوند، دروغهایی که باخنده گفته می شود حقایقی که با صمیم قلب همراهی نمی کند از آنها متنفر می شود.

او معتقد است که کار دنیا به خاطر همین بی لیاقتی های بشر درست شدنی نیست. شعری که در پایین خواهید خواند از اشعار این شاعره است که انسان را به یاد شاعر بزرگ محمد آراز می اندازد :

دنیا درست نمی شود که نمی شود ای بابا

هر گه در این دنیای پر راز و رمز بنگرد

گر جاریست رودها و چشمه ها

گر نادان کمر ز طلا بر کمر بندد

بازهم کار دنیا درست نمی شود

گاهی اوقات زن را مخلوق ضعیف می دانند. ولی من با این موضوع موافق نیستم. اگر صحبت از زور فیزیکی است مردها نیز خیلی چیزها را نمی توانند. نه اگر صحبت از زور معنویست به اعتقاد من زنان خیلی خیلی بیشتر از مردان زورمندترند. بسیاری از کارهایی که در زندگی روزمره و زندگی اجتماعی مانند کارهای خانه، کارهای فرزندان و دیگر امورات معیشتی خانمها کارهایشان را بهتر از مردان انجام می دهند.

لازم است بگویم خانمهایی که اراده محکم و قوی دارند از عهده همه کارها برمی آیند. متانت خانم نیز جزء این افراد می باشد. معشوقه اش که متانت او را اندازه دنیا دوست داشته از یک حرف او رنجیده و او را ترک کرده است. یار خود را در گرداب عظیم زندگی تنها گذاشته است. شاعره بعد از کمی اندیشیدن چنین تصمیم می گیرد که سوگلی خود را برای همیشه از قلب خود پاک کند.

در میان سختیها رهایم کردی
در میان درد و غم غرقم کردی
با غم و غصه گشتم خانه او ویرانه را
عشق بدون محبت چه لازم برایم
شاعره هراز گاهی نیز ملایم تر می شود و می خواهد با یارش آشتی کند :

همچو رعد و برق برزنم آسمان پیش تو آیم
گویم آنوقت بینی مرا چه حسی فرا گیرد ترا
بگردم دور گردنت همچون مار افعی گیرم جانت
فریاد زنی و گویم چه بلایی آری سرم
چکار خواهد کرد سوگلی اش؟ پشت سر کسی که رفته است گریه نمی کنم. آنان که رفتند قابل التماس نیستند. آنان که می روند نباید

مقابلشان وایستاد. شاعر مرحوم نصرت کسمنلی گفته است: «گر می
خواهد برود بگذار بی بهانه رود»
ای متانت عشق سعادت نیست
هر خواستن و احساس نیز محبت نیست
بلکه تصادف است و خیانت نیست
اکنون پشیمانم و دوست نخواهم داشت
بالا تر از این جوابی نیست. مولف خود به همه چیز جواب داده است
و هم تصمیم گرفته است:
مثل اینکه رعدی از ابرها بگذشت
من نیز ترا دوست نخواهم داشت
عشقم از محبت یک آن شد فارغ
گر خواهی دانی من ترا دوست نخواهم داشت
همانطور که متانت بعضی اوقات از دوستهایش قهر می کند گاهاً نیز
با دنیای خودش نیز قهر می کند. از ناجوانمردانگی دنیا و درد و
اندوهی که به او داده است به خداوند گله و زاری می کند. او به
خدا می گوید که نمی خواهد کارهای نقصان دار را ببیند:
گذاشته روبرویم قلابی
یاد گرفته است انداختن در تور را
چرا من اینقدر تحقیر شوم

من از دنیا این را نمی خواهم

شاعره خود معلم فیزک است. یعنی علم او راجع به علوم دقیق محسوب می شود ولی شعرهایش کمتر از شعر شعرای مشهور نیست. هیجان انگیز و خواندنی است. درست است که گاهی دچار بدبینی می شود.

این نیز از نحوه زندگی او حاصل می شود ولی من می خواستم که بدین گونه در آتش بی وفایان نسوزد. خودش را تکان دهد و از این گرداب نجات پیدا کند. دوباره به اطراف خودش نگاه کند آنوقت خواهد دید که دنیا تنها عبارت از نامردان، خیانت کاران و آدمهای بد نیست. هرآنقدر که در دنیا آدمهای بد است آدمهای خوب نیز وجود دارد. همین دوتا فرزندش را نگاه کند و بامزگی نوه هایش را درک کند. خود دنیای دیگری خواهد بود.

من کتاب جدید او را تبریک می گویم امیدوارم شعرهای جدیدش را در آینده نزدیک بخوانیم.

بچه های عجم

سال ۱۹۱۸ سالی بود که ارامنه به کشتار مسلمانان پرداختند. ارامنه حزب داشناک را سرتاپا به سلاحهای کشتار جمعی مسلح کرده بودند. آنها توپ و تفنگهایشان را با اسبها به بالای کوه قره داغ رسانده بودند. از آنجا وسط روستا را به آتش توپ گرفته بودند. آنها از روستای ساری دمی حمله کرده بودند. فرمانده ارمنی دستور آتش می دهد گلوله ای که از توپ شلیک می وشد در وسط ده فرود می آید. چندین خانه را خراب می کند. صدای شیون و زاری کودکان

و زنان از ده بلند می شود. مردهای روستا بر اسبهایشان سوار می شوند و تصمیم می گیرند زن و بچه ها را از ده خارج کنند. تفنگهای شکاری خودشان را برمی دارند. زن و بچه هایشان را با ارابه ها از روستا خارج می نمایند تا در دره ای پناه بگیرند و از چشم دشمن در امان باشند ولی خودشان برای مقابله با تجاوز ارامنه به طرف روستا برمی گردند.

... قشون ترکها با اسبان خود می تازد. روستاها را یکی یکی از وجود ارمینهای متجاوز تمیز می کند. ارامنه خونخوار چون لشکریان ترک را دورتر از روستاها فرض می کردند بهمین خاطر به اهالی بدون سلاح حمله می کردند و مسلمانان را تار و مار می نمودند سپس روستاهای آنها را به آتش می کشیدند و می رفتند.

فتحعلی خان سرکرده لشکر ترک وارد روستا می شود. مردهای روستا در اطراف او گرد می آیند. فتحعلی تند و تیز می پرد و روی صخره ای می ایستد. قامت بلند او بر روی صخره با عظمت تر دیده می شود. بر کمر خود کمربندی زرفاب بسته بود که بیشتر کمترش را باریکتر نشان می داد.

میدان مرکزی ده مملو از آدم بود. جوانهای روستای اطراف نیز آمده بودند. فتحعلی خان ازدحام میدان را دید و به لهجه آناتولی با صدای بلند گفت:

ای مردم ریش سفیدان ده را صدا بزنید اینجا بیایند. ملا اسماعیل و چند ریش سفید ده نزد او آمدند. چشم در چشم سرکرده لشکر ترک کردند و به دقت به گفته های او گوش نمودند.

فرمانده ترک دوباره ازدحام میدان را نظری افکند. ببینم از غیور مردان فرزندان این خاک چه کسی اینجاست.

ملا اسماعیل به طرف ذوالفقار نگاه کرد. او از بزن بهادرهای روستا محسوب می شد. او مردی سلحشور با قامتی بلند بود.

ملا اسماعیل به ذوالفقار نزدیک شد. دستهای او را گرفت آورد پیش فرمانده. سپس رفت نجف، بندعلی و برج علی را با خودش آورد.

پاشای من هرکدام از پسران ما خودشان یک لشکر محسوب می شوند.

فتحعلی خان از روی سنگ به زمین پرید به پسرها نزدیک شد و دستی روی دوش آنها زد. با نگاه تیز عقاب وار خود آنها را برانداز کرد. دستان محکمتر از آهن خود را بر پشت آنها کوبید و گفت : فرزندان عجم من به شما تجهیزات خواهم داد. هنگام شب راه می افتید و قله تکه لو را تصرف می کنید.

می دانید که این استحکامات جایبست که آرامنه آنجا جمع می شوند. فراموش نکنید آنجا برای خود سنگر درست می کنید. من

نزدیکهای صبح پیش شما خواهم آمد. یالا زود باشید. ای فرزندان عجم، سریع آماده بشوید.

فتحعلی بعد از آنکه دستورات را می دهد به هریک از آنها دو خمپاره و مقداری اسلحه و تجهیزات می دهد و نحوه استفاده از این تجهیزات را به آنها آموزش می دهد و به آنها گوشزد می کند که خمپاره را هنگامی استفاده کنند که صددرصد به آن احتیاج دارند. نزدیکهای غروب دوستان برای رفتن به کوه راهی می شوند. وقتی از ده خارج شدند نوعی حس کنجکاوی به آنها دست می دهد که بدانند خمپاره چگونه سلاحی است. تصمیم می گیرند از آن شلیک کنند.

ذوالفقار دست در کوله پشتی می کند و یکی از نارنجکها را برداشته و به رودخانه پرتاب می کند. یکدفعه دود و خاک و قطره های آب همه جا را پر می کند. آنها مطمئن می شوند که این هرچه هست اسلحه خوبی است.

فتحعلی خان که از ده نظاره گر رفتار آنها بود یکی از سربازانش را صدا می زند و می گوید:

آنها از سر کنجکاوی نارنجک را منفجر کردند. بیر یک نارنجک دیگر به آنها بده و بگو پاشا گفت دیگر از این اشتباهها نکنند والا آنها را تیرباران می کنم.

سرباز امر فرمانده را به آنها رساند. گفت این اسلحه برای کشتن دشمن است شما چرا آن را پرتا بکردید و خاک وطن را زخمی نمودید؟

ذوالفقار با تشر جواب داد ما باید می فهمیدیم این چه نوع اسلحه ای است برای همین نیز آنرا پرتاب کردیم. سرباز تبسمی کرد و برگشت. ذوالفقار و دوستانش به راهشان ادامه دادند. به محل تعیین شده رسیدند و تا صبح ارمنی ها را پاییدند و نحوه آماده شدن ارامنه برای حمله به روستا را مشاهده کردند.

از آنجا که شب را بیدار ماندند حس گرسنگی به آنها دست داد. دو تا خورجینی که پاشا داده بود باز کردند. یکی از آنها را که بازکردند پر از اسلحه بود. دیگری انواع و اقسام خوراکی داشت. حتی در داخل یکی از آنها نوشیدنی نیز بود. آنها زیر سنگ بزرگی نشستند و سفره پهن کردند. شکم را سیر کردند و به نوبت به نگهبانی پرداختند.

داشت صبح می شد. ارامنه از خواب بیدار شده بودند. فرمانده آنها دستورات لازم را به آنها می داد. احساس می شد آنها برای یک جمله تمام عیار آماده اند. ولی در پایین هیچ خبری از لشکریان ترک نبود. اندک اندک ذوالفقار و یارانش داشتند ناراحت می شدند.

نجف به ذوالفقار گفت : نکند لشگر ترک نیاید و ارامنه همه ما را قتل عام کنند چون تعداد آنها خیلی از ما بیشتر است. نمی گویم از مرگ می ترسم ولی اینگونه بی ارزش نیز نمی خواهم بمیرم. اگر من بمیرم زن و بچه ام از گرسنگی می میرند.

ذوالفقار دوستانش را امیدوار می کرد نترس، پشای ترک خصلت مردانه دارد. هر کجا باشد خودش را خواهد رساند. آفتاب درآمده بود. دوستان مکدر احوال صورت همدیگر را نگاه می کردند.

ذوالفقار وقتی آنها را اینگونه ناراحت دید باز به آنها تسلی داد. دوستان این از مردانگی نیست که ما بگذارمی و برویم. هرچه می شود بگذار بشود ما باید جلوی حمله ارامنه به روستا را بگیریم.

گوش آنها صدای زنگی را شنید. صدای این زنگ نشان از هجوم ارامنه بود. سومین زنگ حمله که نواخته شد چشمهای تیز ذوالفقار به یک نقطه ای خیره شد. دید که افراد قشون ارمنی مثل سیل دارند بطرف بالا می روند. هیچ جا از گرد و خاکی که از زیر سُمهای اسبان برخاسته بود دیده نمی شد.

ذوالفقار به دوستانش پیشنهاد کرد تفنگهایتان را بردارید و آماده باشید و هر وقت دستور آتش دادم شلیک کنید.

وقتی افراد نزدیک شدند ذوالفقار دستور آتش داد. آنها سوارهای ارامنه را که تند و تیز رو به پایین می شتافتند به آتش گرفتند. گرچه

ارامنه در مقابل خود کسی را نمی دیدند ولی شروع به تیراندازی کردند. ذوالفقار دوباره دستورداد مواظب سمت راستان باشید. وقتی نیروهای ارمنی به جاده سمت راستمان رسیدند نارنجک را پرتاب کنید. راه دقیقاً از زیر صخره ای که ذوالفقار و دوستانش بودند می گذشت.

اگر نیروهای ارمنی از این راه می توانستند عبور کنند آن موقع می توانستند اینها را به محاصره درآورند. وقتی ارامنه به جاده زیر صخره رسیدند ذوالفقار با تمام قوای خود نارنجک را پرتاب کرد. یک دسته از ارمنی ها که در جلوی نیروها حرکت می کردند پرت و پلا شدند. خیلی از آنها زخمی یا کشته شدند.

بقیه نیروهای ارمنی به عقب برگشتند. اینبار آنها با سرعت تمام حمله کردند. این دفعه ذوالفقار آن یکی نارنجک را پرتاب کرد. او از یک طرف با ارمنیها می جنگید و از طرف دیگر به محلی که پاشا قرار گذاشته بود نگاه می کرد. نیروهای ترک باید می رسیدند. یک آن گوشه‌هایش صدای شیهه اسبها را شنید. برگشت و به پشت سر خود نگاه کرد دید در بالای چهل چشمه اسب پاشای ترک دو دستی بلند شده است و شیهه می کشد. پاشا چنان نعره ای زد که ذوالفقار غیر ارادی در جای خود خشکش زد.

از منظره ای که دید نوعی حس شادمانی توام با تعجب بهش دست داد. پاشا در هر دستش یک اسلحه بود. با دو دست تیراندازی می کرد. هیچ تیر پاشا به خطا نمی رفت. در هر آتش پاشا یک ارمنی از اسب می افتاد. ذوالفقار متعجب شده بود. نمی دانست آیا این رشادت و قهرمانی خود پاشاست یا اینکه معجزه خداست.

بالاخره پاشا تمام نیروهای ارمنی را پراکنده کرد و وارد نیروهای آنها شد. ارامنه که دست و پای خود را گم کرده بودند مجبور به عقب نشینی شدند. نیروهای ترک ارامنه را دنبال کردند و تا روستاهای خودشان فراری دادند.

نیروهای ارامنه متلاشی شد. ذوالفقار نجف، برج علی، بندعلی، همراه با نیروهای ترک با نیروهای ارامنه جنگیدند و آنها را شکست دادند و ظفرمندان به روستا برگشتند.

کودکان و زنان در میدان مرکزی روستا بی صبرانه منتظر رزمندگان خود بودند. اینبار نیز فتحعلی خان بالای سنگی رفت و از رشادتهای دوستان صحبت کرد. پایین آمد ذوالفقار و دوستانش را بغل کرد و دوباره دستی به پشت آنها زد و گفت :

احسنت بر شما ای فرزنان عجم خوب از سنگر محافظت کردید. شاید اگر شما نبودید نیروهای من اینگونه پیروز نمی شدند. چهار دوست با غرور و افتخار به پاشای ترک تشکر کردند.

یک کاسه گندم

مادرت بمیرد فرزندم. ای کاش مادرت کر می شد تا این خبر را نمی شنید. آخه تو از جنگ خونین سلامت به خانه آمدی. به دشمنان جان ندادی. این چه بلایی بود سر ما آوردی؟ این بلا از کجا آمد؟ چه کسی ترا چشم زد؟ مادر مدام این کلمات را تکرار می کرد. بجای اشک خون گریه می کرد.

پسر آنا زرنشان در جنگ جهانی دوم افسر بود. بر علیه آلمانهای فاشیست می جنگید. ظفرمندانه به خانه برگشته بود. بعد از اندکی استراحت در ده جهت ادامه تحصیل به باکو رفته بود درشش را ادامه داده بود استخدام شده بودو در باکو ماندگار شده بود و در آنجا خانواده تشکیل داده بود.

همیشه خبر بد زود پخش می شود. فاجعه ای که بر سر او آمده بود زودتر از همه جا خبرش به ده رسیده بود. امراه تصادف کرده بود و در بیمارستان بستری شده بود. در حین تصادف قطار شهری یکی از پاهایش را قطع کرده بود.

خبرش به مادرش رسید. مادر از این خبر بد خیلی غمگین شد. به سر و صورتش زد. تصمیم گرفت به باکو برود. آماده سفر شد. هر آنچه که در خانه داشت از محصولات روستایی جمع کرد و رفت سوار قطار باکو شد. داخل کوپه رفت و کنجی نشست. عاقبت فرزندش را به ذهنش آورد. دوباره شروع به گریه کرد.

وقتی سرش را بلند کرد دید زنی با صبر و حوصله او را نگاه می کند. مدتی ساکت ماندند. آن خانم وقتی که دید مادر ساکت شده شروع به حرف زدن کرد و گفت:

خواهر مدتی است در فکر توام. هی با خودت حرف می زنی و گریه می کنی. بگو بینم دردت چیست؟ برای چه گریه می کنی؟

مگر میشه آدم اینقدر اشک از جشمالنش برود. کمی آرامتر باش. حرف بزن. از کجا می آیی و به کجا می روی؟
آنا زرنشان گفت مادرت بمیرد ای فرزندم همین جمله را تکرار کرد و شروع کرد به گفتن احوالاتش.

خواهرم درد من بزرگ است. پسر من را قطار شهری زده است. در بیمارستان بستری است و خبری که از او دارم اینکه که یک پایش قطع شده است.

مادر این را گفت و با صدای بلند گریه کرد. زن خیلی به مادر نگاه کرد. در سیمای او حسی توام با تبسم که همراه با تنفر دیده می شد او با این رفتارش که ناراحت کننده بود به مبارزه پرداخت.

اکنون این زن نمی داند چکار کند. آیا سرگذشت خود را به مادر تعریف کند تا او تسلی پیدا کند یا همانطور اجازه دهد آنا در گوشه ای پژمرده بنشیند و با درد خود بسازد. ناله های سوزناک آنا دل زن را به درد می آورد. او نیز مادر بود آنا را درک می کرد. سعی کرد سکوت اختیار کند ولی تصمیم گرفت سرگذشت خود را تعریف کند.

برایش فرقی نمی کرد که آنا به گفته های او چه عکس العملی نشان خواهد داد. قبول کند یا نکند. خوب و بد بودنش را تایید کند یا

نکند. یادآوری آن سالها خیلی سخت بود بدون توجه به همه چیز شروع کرد به صحبت کردن:

خواهرم به خاطر فرزند اینقدر خودت را نکن اکنون من احوالات خود را به تو خواهم گفت ...

صدای زن لرزان شده بود. حرفهایش نیمه تمام ماند. احساس می شد که می خواهد بغض گلویش را قورت بدهد. خودش را جمع و جور کرد و ساکت شد. چشمهایش خیره شده بود.

... زمان جنگ بود. همه جا گرسنگی و بدبختی حاکم بود. وسطهای زمستان بود. قد آدم برف باریده بود. پا از خانه بیرون می گذاشتی سرما امان آدم را می برید. برای پختن نان آردی پیدا نمی شد. برای گرم کردن خانه هیزمی وجود نداشتی بچه ها از گرسنگی گریه می کردند. مرد خانه در جبهه های جنگ بود. نصیبه خانم هم مرد خانه بود، هم زن خانه. صبح بلند می شد بچه ها را خانه تک و تنها رها می کرد می رفت تا در کلخوز کار بکند.

دوست نداشت شب پیش بچه ها برگردد. خجالت می کشید بچه های گرسنه وقتی مادر را دست خالی می دیدند بیشتر گریه می کردند. نصیبه خیلی بعد از اینکه خیلی فکر کرد تصمیم گرفت به آسیابی که کنار ده بود برود تا از او گندم بگیرد و هروقت موقع دروی گندم شد آن را پس بدهد. آسیابان به دقت به حرفهای او

گوش کرد. نصیبیه از سر حجب و حیا سکه پول شده بود. تبسم مسخره ای بر چهره اش حاکم بود. یک رفتار حيله گرانه در چشمهایش بوجود آمد. روایت می کنند که او بسیار زیبا بوده است. گرچه در دوران قحطی زندگی می کرد ولی هنوز طراوت و جوانیش را داشت. احساس می کرد که خیلی ها از او خوششان می آید ولی او کسی را تحویل نمی گرفت. شب و روز انتظار شوهرش را می کشید تا جنگ تمام شود و او به خانه برگردد. فرزندانشان را دور سرشان جمع کنند و یک جوری زندگی را اداره کنند.

آسیابان یک کاسه گندم به او داد و با صدای آزاردهنده گفت : می دانی این چقدر ارزش دارد؟ دید که نصیبیه صدایش در نمی آید. کمی جرات پیدا کرد و گفت خیلی وقت است که چشم من دنبال توست. اکنون با پاهای خودت به اینجا آمدی خودت و فرزندان تو هیچ وقت گرسنه نخواهید ماند و شکمتان سیر خواهد شد.

دیگر معنی گرسنگی را نخواهید فهمید. این جنگ ویرانگر نیز ربطی به شما نخواهد داشت. ماشاءالله خودت عروس خانم زیبایی هستی. این سالهای خوبت را به بطالت سپری نکن. هنوز کسی نمی داند که عاقبت این جنگ چه شود. آیا همسرت از این جنگ زنده خواهد آمد یا خیر؟

آسیابان بعد از اتمام حرفهایش چشمهایش را بسوی نصیبه تیز کرد ولی نصیبه گوشهایش را باور نکرد. از حرفش صورتش سیاه شد. تنش را لرزه گرفت ولی آسیابان با دستهای آهنینش انگشتهای نصیبه را فشار می داد.

نصیبه یک نگاهی به او کرد. یک نگاه آزاردهنده از چشمهای نصیبه بصوی آسیابان دوخته شد. او به زور دست آسیابان را از دستش جدا کرد. ظرف پر از گندم را بر چهره او کوباند. از آنجا که آرد در چشمش رفت. چشمهای آسیابان را گرفت.

نصیبه در را باز کرد و پا به فرار گذاشت. از اینکه چگونه به خانه رسیده بود خودش نیز خبر نداشت. با آنکه سرمای زمستان حکم فرما بود ولی بدنش خیس عرق شده بود. یکدفعه چشمش به خونی افتاد که از پای برهنه اش بیرون زده بود وقتی فرار می کرده به سنگ گیر کرده به زمین افتاد بود. سنگهای تیز پای او را زخمی کرده بود او داشت یواش یواش درد بدنش را حس می کرد.

نصیبه خودش را بر روی رختخواب انداخت و شروع کرد به گریه کردن. او به آرامی گریه می کرد تا بچه هایش نفهمند. نمی دانست اگر آنها بیدار می شدند باید از اینکه دست خالی آمده چه جوابی می داد. او در همین فکر بود که صدای نفسهای بچه هایش را شنید.

آنها متوجه گریه کردن مادر شده بودند. دور سر او جمع شده بودند از گرسنگی خوابشان نمی برد.

بچه ها پریشان حال گردن کج کرده بودند چشمهایشان از گرسنگی و گریه کردن پف کرده بود. طاقت حرف زدن نداشتند.

پسر کوچکش زار می زد و نان می گفت. مادر تلاش می کرد آنها را بخواباند. قول می داد که فردا صبح برایشان نان پیدا خواهد کرد. بزرگترها را می شد فریب داد ولی پسر کوچکش هی زار می زد و غذا می خواست. دو دستی از گردن مادر آویزان شده بود و منتظر کمک بود. اشک چشمهای پسرک گردن مادر را خیس می کرد. هر قطره ای از این اشکها آتشی می شد بر جان مادر. مادر چه فکر کرد. یکدفعه با دستش او را کنار زد.

خیلی مصمم به پا خاست. فرزند کوچکش را بر روی تشک دراز کرد. زود از حیاط خانه بیرون آمد و به راهی که به آسیاب می رفت وارد شد. آنقدر برف باریده بود که از راه اثری نبود. اندکی پیش که آمده بود جای پاهایش را برف پوشانده بود. نصیبه با عجله به طرف آسیاب قدم برمی داشت. از آنجا که تندتند راه می رفت روسری از سرش افتاده بود. او نفهمیده بود بی اراده بسوی آسیاب می رفت. قلبش سنگ شده بود. احساساتش جریحه دار شده بود.

صدای نان نان گفتن پسرکش در گوشهایش طنین می انداخت. به آسیاب رسید. در آسیاب را باز کرد و در ورودی آن ایستاد. آسیابان به خواب رفته بود. آسیاب داشت گندم آرد می کرد. خیلی گونی های گندم در نوبت بود او باید مردم را با آرد تامین می کرد. آسیابان وقتی صدای در را شنید سرش را بلند کرد و نصیبه را دم در دید. در زیر سیلهای جوگندمیش کمی برای خود غرولندی کرد. از چشمهای ریز و گونه های استخوانی فیل گونه اش تبسمی آرامش بخش بر لبانش جاری شد و گفت :

من از صبح منتظر تو بودم. حالا آمدی خیلی خوب. تو زن فهمیده ای هستی. اکنون نصفه های شب است. شب سیاه جوجه سیاه کسی نمی بیند. نه زبان می فهمد و نه لب.

دم دمه های صبح زنی دیده شد که گونی را از آرد پر کرده و در پشت خود قایم کرده بود و او اکنون عجله رسیدن به خانه را دارد. اکنون بچه هایش از گرسنگی کف بالا نخواهند آورد. اشک چشمانشان خواهد خشکید. طاقت بازی کردن خواهند داشت. صدای شیرین آنها خانه را پر خواهد کرد.

نصیبه در این افکار غرق شده بود. او حتی زنهای همسایه را که در نوبت ایستاده بودند را نیز نمی دید. زنها با شک و شبهه نصیبه را

برانداز کردند و در گوش همدیگر پیچ کردند. ولی نصیبه بدون اعتنا به همه چیز بی اعتنا از کنار آنها گذشت و رفت. ... سالها گذشت شوهرش که از جنگ برگشت. زنش را پذیرفت. شیاطین شوهر او را از این حادثه خبردار کرده بودند. بیچاره زن این را نیز تحمل کرد. زلفهایش را یکی سفید بافت و دیگری سیاه. مشغول بزرگ کردن فرزندانش شد. همه آنها خواندن هر کدام صاحب حرفه و پیشه ای شدند. مادر با پسر کوچکش یکجا زندگی می کرد. برای او نیز زن گرفت. عروس به خانه آورد. عروس مادر دختر همسایه بود. مادر عروس همیشه راجع به قحطی و بدبختی های دوران جنگ با آنها صحبت می کرد. در یکی از شبهای دراز زمستان زن همسایه دیگر نیز به خانه سکینه آمد. هی صحبت کردند و ادامه صحبت به ماجرای نصیبه و آسیابان رسید. بدون آنکه زنهای متوجه شوند خاطرات را بازگو کردند. خیری کوچک بود ولی این حرفها از حافظه او جای گرفت و او بزرگ شد و با پسر کوچک نصیبه ازدواج کرد. یکسال بعد عروسی کردند خیری اکنون در خانه نصیبه بود. مادر خیری تند تند به ایشان سر می زد. در امورات داخلی آنها دخالت می کرد. کم مانده بود که برای آنها سروری کند. خیری نیز

با حرفهای مادرش نشست و برخاست می کرد و به مادرشوهرش بی اعتنائی می کرد.

کاسه صبر نفیسه پر شد. تصمیم گرفت به این رفتار مادرزن پسرش خاتمه دهد. گفت من آمدن مادر خیری را به این خانه قدغن می کنم. بین سکنه ما هم در این دنیا هم در قبرستان با همدیگر همسایه ایم. با توجه به این فامیل نیز هستیم. بس است بی احترامی به جای آنکه دخترت را به راه راست هدایت کنی او را بر علیه من ترغیب می کنی اینگونه می شود. شما که شاهد بودی من با چه سختی این بچه ها را بزرگ کردم. سکنه بدون آنکه توجه کند نصیبه چه می گوید مثل گلوله ترکید...

آری می دانیم خیلی هم خوب می دانیم شما آنها را چگونه بزرگ کرده ای. همه می دانند بچه های ترا آسیابان پیر بزرگ کرده است. تو حالا به من درس می دهی ای بی ناموس. آمدن مرا به این خانه قدغن می کنی.

من مقصرم دختر زیایم را پیش زنی مثل تو رها کردم. من طلاق دخترم را خواهم گرفت. تو برو برای پسر زنی مثل خودت پیدا کن. گوشهای نصیبه گرفت چون آنچه که می شنید اتهامهایی بیش نبود. این تهدیدها لرزه به اندامش انداخت. طاقت نگاههای شماتت آمیز عروس را نداشت. ترسید لحظه ای فرک کرد.

زمین دهن باز کرده است و با صدایی حزین توام به التماس به سکینه گفت :

سکینه التماس می کنم بس است دیگر. پسر الان از سر کار می آید خدای ناکرده می شنود بی آبرو می شوم. باشد من از این خانه می روم. سکینه خیلی خوشحال شد ولی خوشحالش را بروز نداد و گفت :

بین این یک تصمیم بسیار عالی است. اینطوری دخترم راحت زندگی خواهد کرد. از دیدن چهره تو بیزار شده بود. از این به بعد تو حق نداری نه به من ، نه به دخترم بالاتر از گل حرفی بزنی. ای بی ناموس عفریته که به یک کاسه گندم ناموس خود را فروختی. عروSSH خیری از حرفهای مادرش جسارت پیدا کرده بود صدایش را بلند کرد و گفت :

ناز تو را خیلی کشیدم. دیگر تحمل ندارم وقتی شوهرم از سر کار می آید با من سلام و علیک نکرده خودت را می اندازی جلو. وقتی هم صبح سر کار می رود باز تو جلوتر از من با شوهرم گفتگو می کنی. اصلاً تو نمی گذاری ما یک نفس آزاد بکشیم. بگذار خودم به شوهرم خدمت کنم.

نصبیه از حرفهای بی ربطی که می شنید زمین و آسمان دور سرش می چرخید نزدیک بود غش کند. روی نزدیکترین صندلی نشست

آهی از درون کشید ای دنیای بی اعتبار و ای آدمهای نمک شناس. فقط و فقط برای اینکه بچه هایم گرسنه نمانند من این راه را انتخاب کردم. بدون شوهر ماندم و به طعنه های آزار دهنده تن دادم. تحمل کردم این هم شد آخرش. مادر کمی نشست وقتی به خود آمد به داخل اتاق خودش رفت. لباسهایش را جمع کرد و به حیاط آمد. در گوشه ای از حیاط دخمه ای بود که او در آن سالهای قحطی در آنجا زندگی کرده بود. در آن را باز کرد و بقیچه خود را گذاشت روی صندوق کهنه. تختی آنجا بود و یک فرش کهنه بر کف این دخمه پهن بود. مدت زیادی فکر کرد نتوانست بخوابد. به یک نقطه خاصی خیره شده بود.

... نصیبه احوالات خودش را گفت و تمام کرد. ایندفعه چشمهای او مثل چشمه گریان بود. او از درون گریه می کرد ولی آنا زرنشان دیگر گریه نمی کرد از حرفهایی که شنیده بود مات و مبهوت شده بود. نصیبه اشکهای چشمانش را پاک کرد سعی کرد تبسمی بکند و گفت :

حرفهای مرا به یاد بیاور. در این دنیا هزار اتفاق و هزار حرف و حدیث شنیدم و دیدم آدمهای خوب وف رزندان خوب زیاد هستند. باشد که عروسهای این چینی و مادرهایی مثل مادر او هم اگرچه کم هستند ولی وجود دارند. می خواهم به شما بگویم که وقتی

احوالاتم را شنیدی اندکی آرامش پیدا کنی. زیاد گریه نکن. به خودت رحم کن. هرکدام از زنها به گوشه ای از کوپه رفتند و به فکری عمیق فرو رفتند...

ناکرده هایم مرا می سوزاند

عزیزم ، برادرم
از کوه بلند، برفم
بینم خواهران را
گریه نکند برادرش
خواهران می سوزد و مینالد
روزها می شمارد و می نالد

فرمانده دسته همیشه با او مشورت می کرد که چگونه و از کدام طرف باید به دشمن حمله کرد از چه تاکتیکهایی باید استفاده کنیم. آنروز نیز به کشفیات رفته بودند گروه آنها شش نفر بود. سربازان ارمنی که در خواب بودند آنها را به اسارت گرفته و باخود آورده بودند. نصفه های راه رسیده بودند که نیروهای ارمنی متوجه برده شدن سربازانشان می شوند و گروه آذربایجانی را دنبال می کنند در این مواقع واقف که سرگروه سربازان کشفیات بود به کمک دوستانش می شتابد.

شما به سمت بالا بروید من پیشروی آنها را متوقف می کنم. حد و حدود وطن دوستی در واقع بسیار بود. چون او هنوز بچه بوده از مادرش پاکیزه خیلی چیزها راجع به وحشی گریهای ارامنه شنیده بود. قلب مهربان او نسبت به آن وحشی ها پر از کینه و نفرت بود. مادرش صحبت می کرد که نیروهای ارامنه که در پشت کوه نزدیک به روستای اینها بودند تندتند به روستای اینها حمله می کردند و مردم عادی را گلوله باران می کردند.

مردان روستا نیز با آنها می جنگیدند و نمی گذاشتند که صدمه ای به زنان و کودکان برسد. عموهای پاکیزه همیشه در این درگیریها شرکت می کردند. در یک جنگ نابرابر نیروهای ارامنه آنها را به اسارت می برد. بعد از چند روز اسب آنها بصورت رها شده در

بالای کوهی از طرف یک چوپانی یافته می شود. اسب مال عمومی پاکیزه یعنی عبدالزمین بود.

ارامنه او را دو شقه کرده و داخل گونی گذاشته و بار اسب کرده اسبها را نیز به صحرا فرستاده. چوپانها وقتی در گونی را باز می کنند از منظره ای که می بینند تنشان به لرزه می آید.

مادر عبدالزمین فریاد می زند و به ارمنی ها نفرین می کند. پاکیزه می گوید همه اینها با آنکه من بچه بودم ولی در حافظه ام مانده است. هر از گاهی این حادثه را به بچه هایم نیز تعریف کردم.

واقف که کوچک بود گاهی اسب را سوار می شد و بسوی ارمنی ها می تاخت. گاهی ارامنه را به زیر پاهای اسب خود می انداخت. بعضی موقعیز با آنها تن به تن می جنگید. من شاهد بودم که یکی از آنها را از گلویش فشار داد و خفه کرد.

حس انتقام در درون و قلب واقف جا کرده بود. وقتی او به دوستانش گفت شما بروید و من جلوی پیشروی آنها را می گیرم. آنوقت او زور ده نفر را در خود حس کرد. هر تیری که شلیک می کرد به هدف می خورد.

خواهر برادر مرده

کی به حالش می گرید و می نالد

آغدره مکان همواری است

مردانش قهرمان و سلحشور است

خانه خراب بشی ای ارمنی

که کشتی برادرم را

خواهر بزرگ بدون فاصله گریه می کرد. برای مرگ برادرش . دو
بیتی ها می سرود ناله سوزناک او باعث می شد تا زنان حاضر در
محل بیشتر گریه می کنند. زیرا خانمها و عروسهایی که به مراسم
عزا آمده بودند هر کدام دردی داشتند. زخمی بر وجودشان بود .

بعضی ها در سکوت گریه می کردند. برخی نیز با صدای بلند شیون
و زاری می کردند. در مراسم عزاداری شیون و زاری چیز غیرعادی
محسوب نمی شود اگر کسی با شعر و آواز گریه نکند. مردم به او
جور دیگر نگاه می کنند. تصور می کنم که اگر صاحب فرد فوت
شده از ته دل و با شیون و زاری برای او گریه نکند. به مرده خود بی
اعتنایی و بی حرمتی کرده است.

میانہ مجلس ختم یکدفعه پچ پچ خانمها شروع شد. یکدفعه گریه ها
قطع شد. زبان و چشمهایشان کار می کرد.

خانمها نگاه کنید این خواهر کوچک را اصلاً گریه نمی کند. مثل
اینکه مهمان است. مگر می شود در عزای برادر خود ساکت ماند؟
زنها با چنین حرفهایی گوشهای همدیگر را پر کردند. گرچه

یواشکی حرف می زدند ولی خواهرها حرفهای آنها را شنیدند. اما هیچیک از خواهران به حرفهای آنها اعتنایی نکردند.

خواهر بزرگ دیوانه وار گریه می کرد. خواهر کوچک ساکت و بی سروصدا نشسته بود. سرش را پایین انداخته بود و در فکر فرو رفته بود. هر از گاهی اشک چشمانش را که همچون چشمه جوشان بود با دستمالی که در دستش بود پاک می کرد.

... خواهرها فقط بک برادر داشتند. همانطور که از ظاهر زیبا بود درونش نیز زیبا بود. او آدم مهربانی بود. با بزرگنها بزرگ با کوچکترها مثل خودشان رفتار می کرد.

روزی جهت دفاع از کشور برای جنگیدن قره باغ رفت تا خاک وطن را که در زیر پای ارامنه وحشی لگدمال می شد آزاد کند و وظیفه ملی خود را به جای آورد. او در جنگهای آغدره در گروه کشفیات خدمت می کرد. تیزهوشی و مصلحت اندیشی او باعث شده بود که در کارش موفق باشد. برای همین نیز او با دوستانش خداحافظی کرد. در خندقی که در سمت راستش بود مخفی شد.

برای آنکه نیروهای ارمنی را از دنبال کردن دوستانش بازدارد چند گلوله به طرف آنها شلیک کرد. سپس نشست و منتظر شد که آنها نزدیکتر بیایند. وقتی نزدیکتر آمدند آنها را شمرد دید ۲۰ نفر هستند. واقف باز منتظر شد تا نزدیکتر شوند. نارنجکی که دور دستش بود

به طرف آنها پرتاب کرد. پشت سرهم نارنجک پرتاب می کرد. نیروهای ارمنی هاج و واج مانده بودند از این حمله ترسیده بودند. یکدفعه خندقی را که واقف در آنجا بود به رگبار بستند. یکی از گلوله ها به پای او اصابت کرد. او پای خود را بست چون اگر خیلی از پایش خون می رفت او می مرد. بر زمین دراز کشید. از سمت مخالف صدای تیراندازی می شنید. این واقعاً یک معجزه بود. این صدای گلوله سربازان ارتش آذربایجان بود. واقف از گلوله ای که به آن اصابت کرده بود خیلی خون از دست داده بود. حال خوبی نداشت. چشمانش تار می دید. یک تبسم خفیف بر چهره اش نقش بسته بود. مثل اینکه می خواست بگوید... من توانسته ام کارم را انجام بدهم ولی اینگونه مردن را دوست ندارم. وطن در خطر است او نیاز به مردان غیرتمند دارد. ای کاش مرا پیدا می کردند و از داخل این خندق بیرون می آوردند. آنوقت من نمی مردم و دوباره با جنگ با یاغیان ارمنی می رفتم. بعد از آنکه واقف را نجات دادند به او گفتند که نارنجکهایی که او پرتاب کرده ۱۱ ارمنی را به جهنم واصل کرده بود. آها مثل اینکه کسی بطرفم می آید ای کاش اینها سربازان آذربایجان باشند. خدایا مرا دست ارمنی ها نینداز تا تحقیر شوم. شاید گلوله ای داشته باشم. آری دارم.

او دستش را از پای خون آلودش برمی دارد و آخرین گلوله را که برای کشتن خود نگه داشته بود. در تپانچه خود گذاشته منتظر نزدیک شدن صدای پای کسانی که می آیند می شود. صدای تیراندازی نیروها کمتر شد با آنکه حال واقف خوب نبود ولی اینها را می فهمید. پلکهای چشمانش غیرارادی بسته می شد دید که بالای سرش یکنفر ایستاده است به کلاه سرباز نگاه کرد. به علامتی که روی کلاه سرباز بود. نگاه کرد و چشمهایش را بست.

او چشمهایش را در اتاق جراحی بیمارستان باز کرد. اول چیزی متوجه نشد. نمی دانست در کجاست و اینجا چگونه آمده است. چه کسی او را به اینجا آورده است. چشمانش سیاهی می رفت. بعد از آنکه حواسش را جمع کرد توانست بعضی چیزها را ببیند. دکترها که با همدیگر حرف می زدند صدایشان را بشنود. یکی از دکترها متوجه باز شدن چشم او شد و به او نزدیک شد و گفت :

مادرت سر نماز بود. خدا را شکر سربازان ما به موقع رسیدند و ترا نجات دادند. خدا می دانست چه بلایی سرت می آمد. تبریک می گویم. بعد از این هیچ وقت مرگ از ترسش به سراغت نخواهد آمد. زخمهای واقف خیلی عمیق بود ولی هر روز که می گذشت حالش بهتر می شد. اکنون اتفاقی که افتاده مثل خواب به خاطرش می آید. حوادث یواش یواش در ذهنش برپا می شود. کمین

کردنهایشان، اسیر کردن ارمنی ها، دفاع از دوستانش و به تنهایی مقابل نیروهای ارمنی ایستادن و گلوله باران کردن آنها همگی مثل فیلمهای سینمایی از جلوی چشمش عبور می کرد.

او یکی دو روز دیگر باید بیمارستان را ترک می کرد. از پزشکان و پرستاران تشکر کرد. او را سوار ویلچر کردند و به خانه فرستادند. خانواده اش از اینکه او زنده بود خوشحال بودند. اما خوشحالی آنها زیاد طول نکشید. واقف درد بدی را در جانش حس می کرد. اعضای بدنش درد می کرد.

هر روز که می گذشت حالش بدتر می شد. تیر ارمنی کار خودش را کرده بود. ارمنی غاصب پای او را ناقص کرده بود. باشد که پزشکان گلوله را درآورده و زخم او را خوب کرده بودند اما او معالجه نشده بود.

واقف دیگر روی پای خود نمی توانست بایستد. درد واقف قد پدر و مادرش را خم کرده بود. خواهر کوچکش شب و روز به او خدمت می کرد. او با هر درد واقف به او جان می گفت.

خواهر بزرگش هر از گاهی می آمد و حال و احوالی می گرفت و با عجله به خانه اش برمی گشت. خواهر کوچکش با آنکه ازدواج کرده بود ولی بیشتر در خدمت برادرش بود. زیرا شوهر او در جنگ قره باغ شهید شده بود. حالا نیز نوبت برادرش بود.

... با پچ پچ یکی از زنهای حاضر در مراسم ختم حرف شنیده شد. اشک چشم زنان خشک شد. خواهر کوچک گریه نمی کرد. خواهر بزرگ همه چیز را متوجه شده بود. او به اهالی مجلس گفت: من می بینم که شما ما خواهرها را طور دیگر نگاه می کنید. حتی سرزنش نیز می کنید. درست است که من گریه می کنم ولی خواهرم گریه نمی کند.

بدانید که من برای خودم گریه می کنم. نه برای برادرم. زیرا من نتوانستم به او خدمت کنم. زحمتهای او رانکشیدم. من در آن دنیا پیش او روسیاه خواهم رفت.

نمی دانم آنجا چه جوابی به او خواهم داد ولی خواهر کوچکم شبها بیدار میماند و روزها سرپا می ایستاد.

فقط از برادرم پرستاری می کرد. او حالا بخاطر همین ساکت است و گریه نمی کند و فکر می کند که دیگر چه کارهایی باید برای او می کرد که نکرده است. ولی من از آن می سوزم که کاری انجام ندادم.

خواهر بزرگ به حرفهایش خاتمه داد. دستهایش را بر روی چشمهایش گذاشت و از ته دل گریه کرد.

خاکی که نفس نفس می زد

اندکی مانده بود تا جنگ جهانی اول به پایان برسد. روستایی بنام قزل قیشلاق دور از شهر و آبادی در دامنه کوهی قرار داشت. سال ۱۹۱۸ بود. با آنکه این روستا از مرکز خیلی دور بود ولی اثرات جنگ نیز به آنجا هم رسیده بود.

همه جا فقر و قحطی بود. جنگ کم بود که امسال محصولات کشاورزی از جمله گندم و جو را نیز تگرگ از بین برد. اهالی در

تشویش و اضطراب زندگی می کردند و نمی دانستند فردا چه خواهد شد. شکم گرسنه فرزندانسان را با چه چیزی سیر کنند. از طرف دیگر نیز ارمی های قلدر هر از گاهی به روستا حمله می کردند یا از دور روستا را به آتش توپ می گرفتند. مردهای روستا به دیار اطراف پراکنده شده تا نانی برای خانواده خود بیاورند. بعضی از مردان این روستا به امید درآمد بهتر به شهر ترابوزان ترکیه می رفتند. گروه گروه به باتومی گرجستان می رفتند و از آنجا با کشتی به شهر ترابوزان که در اصطلاح محلی به آن ترابزینا می گفتند می رفتند. در این شهر در کارخانه ای که پارچه سفید تولید می کرد کار می کردند. اول یکی از ساکنین روستا به آن شهر رفته بود و پشت سر آن دیگر مردان نیز برای کارگری به آنجا رفته بودند.

برای اولین بار از روستای قزل قشلاق ۳۰ نفر به آنجا رفتند و از آنجا نامه ای به روستا فرستاده بودند که اینجا وضعیت خوب است اگر می توانید بیایید اینجا کار کنید.

آقای علی نقی یکی از ریش سفیدان روستا بود که برای اولین بار به ترابوزان رفته بود. او به برادرش علی پیام می فرستد که برای کار کردن پیش او بیاید. علی و دوستانش گروهی تشکیل می دهند و راهی ترابوزان می شوند.

آنها کار می کنند. کارفرمای ترکیه ای حقوق و پاداش آنها را می دهد. می خواهند به روستا برگردند علی نقی به برادرش می گوید : این همه کار کردیم پول هم داریم بیا برویم خانه چون بچه ها منتظر ما هستند. علی جواب می دهد :

برادر تو برو من اندکی نیز کار می کنم کمی پول جمع می کنم تا وقتی به روستا آمدم با این پول بتوانیم مدتی زندگی کنیم. شما برو از افراد خانواده مراقبت کن من نیز بزودی برمی گردم.

گروه اول و سایر سفر را آماده می کنند که به وطن برگردند. زود باشید دیر شد. برای آنکه راهشان کوتاه باشد از ارمنستان که خاک ابدی آذربایجان است می خواهند بگذرند. و پیش فرزندانسان بروند. گروه به شهر آلکساندراپل (اکنون لنیناکان) می رسند.

ارمنی ها گروه را می بینند متوجه می شوند که اینها آذربایجانی هستند و از سفر ترابوزان برمی گردند. تصمیم می گیرند آنها را بخاطر ترک و مسلمان بودنشان بکشند جلوی آنها را می گیرند.

رئیس شهرمی خواهد شما را ببیند. والی شهر به ارامنه دستور داده بود که هرکجا مسلمان دیدید بکشید. بنابراین دستور ارمنی ها مسلمانان را محاصره کرده بود به حیاط اداره شهر می برند.

رئیس شهر اندکی بعد به حیاط می آید. با نگاه مکارانه خود کارگران را برانداز می کند. به زبان ارمنی با اطرافیانش صحبت می

کنند. در میان گروه شخصی وهاب نامی بود که از روستای بادام لی با آنها رفته بود. در روستای بادام لی ارمنی ها با مسلمانان یکجا زندگی می کردند. فرهنگ و آداب و رسوم ترکها و ارمنی ها آنقدر بهمديگر نزدیک است که نمی شود آنها را مشخص کرد. آذربایجانیها زبان ارمنی را مثل خود آنها حرف می زدند.

ارامنه نیز زبان ترکها را مثل خود آنها حرف می زدند. با آنکه در روستای بادام لی محله ارامنه از محله مسلمانان جدا بود ولی در خیر و شر همدیگر شرکت می کردند و با همدیگر دوستانه رفتار می کردند. از آنجا بود که وهاب زبان ارمنی را بخوبی حرف می زد. او متوجه می شود که اینها را خواهند کشت. برای آنکه مانع کشتار شود خودش را ارمنی جا می زند و می گوید :

ارمنی های ما در آذربایجان با ترکها یکجا زندگی می کنند. از یک چشمه آب می خورند هنگام نان پختن به هم کمک می کنند برای سبزی جمع کردن با هم به صحرا می روند اگر شما اینها را اینجا بکشید آنها نیز ما را آنجا خواهند گشت.

حرفهای وهاب در رئیس شهر تاثیر می کند و اجازه می دهد گروه ۱۴ نفره به روستای خودشان برگردند.

زمان می گذرد وقت آن می رسد که با همان راه گروه دوم از ترابوزان به روستایشان برگردند. ولی ارامنه آنها را نیز دستگیر کرده

پیش رئیس شهر می آورند و در حیاط اداره شهر آنها را گرسنه و تشنه سرپا نگه می دارند.

وقتی رئیس شهر به حیاط می آید نور امید در دلشان روشن می شود. فکر می کنند که رئیس شهر کمی از آنها سؤال و جواب خواهد کرد سپس اجازه خواهد داد که به وطنشان بروند.

رئیس شهر به آذربایجانها نگاه می کند و با کینه و نفرت دستور می دهد : هر که هرچه دارد به زمین بگذارد. یک کاری به شما می سپارم وقتی آن کار را انجام دید. آزادتان خواهم کرد.

آنوقت می توانید به ایل و طایفه خود برگردید. افراد گروه به همدیگر نگاه کردند. یواشکی دست در جیبهایشان کرده و هرچه داشتند به زیر درختی که آنجا بود گذاشتند بی صبرانه منتظر دستور رئیس بودند که رئیس به حرف آمد و گفت :

می بینید آنجا را یک گودال بزرگ می کنید وقتی کارتان تمام شده آزاد هستید. کارگران آذربایجانی از شنیدن این حرفها خوشحال شدند. خدایا شکر می کنیم و آزاد می شویم برای آنکه سریعتر کار را انجام دهند لباسهای رویی را درآوردند.

وقتی گودال به اندازه کافی کنده شد صدای تیراندازی کارگران را به واهمه انداخت مجال اینکه بفهمند چه اتفاقی افتاده را نیافتند.

همگی در داخل گودال افتادند. کارگران که روی همدیگر افتاده بودند دست و پا می زدند. همگی زخمی شده بودند. خون از زخمهایشان جاری بود. و در انتهای نگاههایشان سئوالی بود چرا؟ کارگران زار میزدند و درد می کشیدند. انتظار کمک از ارمنی ها داشتند ولی آنها یعنی ارمنی ها با خوشحالی تمام خاک را روی آنها می ریختند. مثل اینکه هیچ کاری نشده است. قلب آنها سنگ بود. گوشهایشان کر، چشمهایشان نیز کور متوجه انسانهایی که بی گناه جان می دادند نبودند نمی شنیدند. صدای امداد زخمیها را نادیده می گرفتند. کارگران زخمی آذربایجانی با یک دست زخمشان را گرفته و با دست دیگر خاک را کنار می زدند. چون نمی خواستند بمیرند ولی تلاششان بی ثمر بود. لحظه ای بعد انسانهایی که هنوز نفس داشتند رویشان با خاک پوشیده می شود و آنها زنده به گور می شوند. تلی از خاک بوجود می آید. ارمنی ها از اطراف سنگ جمع کرده روی خاک را می پوشانند. بلی آنها ۱۷ نفر بودند که زنده به گور شدند. آنها را ارمنی های داش ناگ وحشیانه کشتند. زنده زنده زیر خاک کردند. در میان زنده به گور شده ها برادر کوچک علی نقی نیز بود. او قبل از رفتن به ترابوزان نامزد کراه بود. بیچاره نامزدش، از کجا بداند که

شوهرش زنده بگور شده و دیگر برنخواهد گشت. سردسته گروه شخصی بنام سلطان بود که از اهالی روستای نهرم بود. او از نظر ظاهری خودش را شبیه ارمنی ها کرده بود و از اتفاقات افتاده خبردار بود. برای همین نیز سیل هایش را پرپشت مثل ارمنی ها کرده بود کلاه سرش نیز مثل کلاه آذربایجانها دایره ای شکل نبود. بصورت دراز بود.

ارمنی ها او را ارمنی فرض کرده بودند و نکشته بودند. چون سلطان زبان ارمنی را به راحتی صحبت می کرد. خیلی از ارمنی ها را آب و نان داده بود. او از ترسش صدایش را درنیاورده بود. شب در خانه یک ارمنی مهمان می شود ولی او به بهانه آنکه قدم بزند به بیرون از حیاط می رود و به تلی از خاک بر روی هموطنانش ریخته بودند نگاه می کند. آنچه که می بیند موهای تنش را سیخ سیخ می کند. خاک نفس نفس می زد. خاک روی کارگران تکان می خورد آنها هنوز نمرده بودند. خواست فریاد بزند ای نامردها شما چه کرده اید اینها هنوز نمرده اند، نفس می کشند. به خدا دارند نفس می کشند ولی حرفهایش را قورت داد و چیزی نگفت. و حرف نزد. میدانست که اگر حرف بزند او را هم خواهد کشت.

سرش را به زیر انداخت و از آنجا گذشت. براساس آنچه روایت شده نفر ۱۸ بنام آبدال خان از چشم ارمنی ها قایم شده بود اکنون

زنده به گور ها ۱۷ نفرند. همه این آدمها که کشته شده اند آدمهای عادی بودند برای بدست آوردن نانی که بتوانند زن و بچه هایشان را سیر نگه دارند به کارگری مشغول بودند. ولی به خونشان غلطان شدند. زنده زنده زیر خاک جان باختند.

جایی که آنها زنده به گور شده اند مشخص است. اکنون در حیاط شهرداری شهر لنین اکان است. شبیه اینها در مزارهای دسته جمعی در شهر قوبا نیز پیدا شده است که نشان از وحشی گری ارمنی هاست. می دانیم که روزی استخوانهای این افراد بی گناه زنده به گور پیدا شود و به انسانهای دنیا نشان داده خواهد شد تا بفهمد که ارامنه چقدر با ترکهای مسلمان ظالمانه رفتار کردند.

.... آری آنها ۱۷ نفر بودند آری آنها زنده بگور شدند.

نذر دادن

یادم هست که وقتی در ییلاق بودیم بعضی وقتها می شنیدیم که خانمها به همدیگر می گویند:

نگاه کن آقا علمی دارد می آید با خودش دارد علم این ور و آنور می کند. اونهایی که علم به دست داشتند معمولاً لباس درویش می پوشیدند. با علمهای خودشان از دهی به دهی دیگر و از طایفه ای به طایفه دیگری می رفتند. نذر جمع می کردند. یکی از آنها به روستای ما هم آمده بود.

همه نذر می کردند. بعضی ها می گفتند نذر می کنند بخت دخترم باز شود. برای همین به آقا علمی نذر می دادند. بعضی ها هم می گفتند نذر می دهیم گاومان که بیمار است خوب شود. نذری را که می خواستند بدهند زیر رختخوابها و بعضی ها نیز در حیاط خانه زیر سنگ بزرگ مخفی می کردند.

آقا علمی علم خود را پرتاب می کرد و علم جایی که نذر در آنجا مخفی شده بود فروود می آمد. و او به زنها می گفت : حالا بروید نذر مرا از آنجا بردارید و بیاورید. این کار آقا علمی همه زنان را مات و مبهوت می کرد و آنها نیز ناخواسته نذر او را پرداخت می کردند.

عزرائیل چگونه صاحب حرفه خود شد؟

گویند پدرمان آدم ، مادرمان حوا هفتاد و هفت فرزند داشتند. خداوند متعال به هریک از آنها زبان خاصی داده بود. هرکدام به یک زبان صحبت می کردند.

خداوند به هریک از فرزندان آدم یک روز را اندازه یک سال قرار داده بود. بچه ها در عرض یک روز اندازه یکسال بزرگ می شدند. خداوند یکی از ملایک را به زمین می فرستد که ببیند فرزندان آدم چگونه زندگی می کنند؟

ملک به زمین می آید و می بیند که فردی پریشان ایستاده. از ایشان می پرسد ای مرد مشکل چیست؟ چرا اینگونه پریشان هستی؟ به من بگو چت شده است؟

مرد جواب می دهد:

به شما مربوط است؟ شما به راهتان ادامه بدهید. درد من علاج ندارد. اگر هم داشته باشد شما قادر به علاج آن نیستید. ملک اصرار می کند که اگر دردش را به او نگوید او هرگز نخواهد رفت.

مرد می بیند که این آدم دست از سر او بر نمی دارد. می گوید: ما هفتاد و هفت فرزند داریم. هر کدام از آنها به یک زبان صحبت می کنند. من زبان آنها را متوجه نمی شوم. آنها نیز زبان مرا متوجه نمی شوند. نمی دانم چه بلایی بر سر خود بیاورم.

رهگذر می گوید من جواب سؤال تو را پیدا خواهم کرد. این جمله را گفته و غیب می شود و به حضور خداوند می رود.

آنچه را که مشاهده کرده بود بازگو می کند. خداوند به ملک دستور می دهد و می گوید:

می روی فرزندان آدم را دوتا دوتا سوا می کنی تا بروند هر کدام با همدیگر زندگی کنند.

ملک سفارش خداوند را بجای می آورد.

ولی یکی از بچه ها تنها می ماند. مرد می گوید من این فرزند تنها را چکار باید بکنم؟ ملک می گوید جواب آن را نیز به شما خواهم گفت. منتظر من بمانید. ملک به خداوند می گوید این فرزند تنها را باید چکار کنیم؟ او جواب می دهد آن فرزند جان مردم را خواهد گرفت. اسم او جناب عزرائیل است.

ملک به زمین فرود می آید و به پسرک می گوید: خداوند به تو دستور داده است که جان انسانها را بگیری. اسم ترا نیز عزرائیل گذاشته است.

خداوند گفته هر روز هفتاد و هفت نفر خواهند مرد و هفتاد و هفت نفر نیز بدنیا خواهند آمد. شما روزانه باید جان هفتاد و هفت تن را بگیری.

پسرک از این دستور امتناع می کند. و به ملک می گوید من این همه آدم را نمی توانم بکشم و گناه آنها را به گردن نمی گیرم. در این میان وحی می آید ای ملک به پسرک بگو من هرکدام از آدمها را به نوعی خواهم کشت. یکی در حال راه رفتن، یکی هم در موقع پایین آمدن از درخت خواهد مرد.

در میان این هفتاد و هفت تن یک نفر فقط در رختخواب خودش با اجل خودش خواهد مرد. ولی به پسرک بگو جان همه آنها را تو خواهی گرفت. هفتاد و هفت آدم که می میرد هیچ کس از نوع

مرگ آنها و کشته شدنشان خبردار نخواهد شد که عزرائیل آنها را کشته است. فقط مردم یک نفر را که در رختخوابش مرده است متوجه خواهند شد.

پسرک راضی می شود. اسم عزرائیل را بر خود انتخاب کرده و به شغل عزرائیلی مشغول می شود. برای همین است که می گویند در دنیا هفتاد و هفت زبان است و اجداد همه آنها یکی است.

زخم خنجر درمان می شود اما زخم زبان درمان نمی شود

در زمانهای قدیم دو برادر بودند. یکی از آنها زرننگ و قوی بود. کارهایش را خوب بلد بود پول و مال خوبی درمی آورد. برادر دیگر تنبل و بی حساب و کتاب بود و خیلی می خوابید. برادر بزرگ از تنبلی برادر کوچک به تنگ آمده بود. روزی خانواده خود را برمی دارد و از پیش برادر کوچک می رود. برادر تنبل چشم به راه می ماند. خیلی منتظر می شود می بیند کسی

برای او غذا نمی آورد. ناچار خودش بلند می شود وسایل سفر جمع می کند و به راه می افتد.

کم می رود و زیاد می رود به یک جنگل می رسد. می بیند بالای صخره ای یک غار کوچکی هست. داخل غار می شود. می فهمد که اینجا خانه خرس است. خرس نیز در لانه خود دراز کشیده بود. برادر تنبل به خرس سلام می کند و می گوید :

ای خرس بیا با همدیگر برادر شویم. خرس نیز قبول می کند. از همان روز با همدیگر به شکار می روند هرچه پیدا می کنند با هم می خورند. ناگفته نماند که برادر تنبل می خوابد خرس به شکار می رود. برادر تنبل در سایه زحمات خرس چاق و چله می شود.

روزی خرس به جنگل می رود و سهم برادر تنبل را از شکارش برای او می آورد. ولی وقتی گوشت را بطرف برادر تنبلش دراز می کند برادر تنبل می گوید :

گوشت را بده ولی خودت کمی دورتر بایست. خرس می پرسد چرا؟

او می گوید :

چون از تو بوی بدی می آید. از بوی تو حالم بهم می خورد.

غار دور سر خرس می چرخد. خنجر برادر تنبل را برمی دارد و به او می دهد و می گوید این خنجر را بگیر و زخمی بر گردن من ایجاد کن. برادر تنبل اول نمی خواست ضربه ای به او بزند.

ولی خرس چنان نعره ای می زند که او فوری از جا بلند می شود. خنجر را برمی دارد و خرس را زخمی می کند. خرس می گوید خب حالا زخم مرا ببند. برادر زخم او را می بندد و خرس از غار بیرون می زند و دیگر به آنجا بر نمی گردد.

برادر تنبل هر روز لاغرتر می شود. چهل روز از این ماجرا می گذرد. خرس دوباره به غار برمی گردد. گوشت شکار را به او داده و می گوید بخور برادر. برادر تنبل مات و مبهوت خرس را نگاه می کند و بعد به اعمال خودش می اندیشد. در این میان خرس زبان باز می کند:

بیا حالا زخم مرا باز کن. برادر تنبل پانسمان زخم خرس را با زمی کند. خرس به او می گوید خیلی خوب نگاه کنم. می بینی که هیچ زخمی وجود ندارد تمام زخمم خوب شده است.

اکنون تو برای من هیچ ضرورتی نداری. حالا تو را تکه پاره خواهم کرد. ولی دلم نمی آید. تو را زنده رها می کنم. برو و دیگر این اطراف پیدایت نشود.

بخاطر همین است که گویند زخم خنجر التیام می یابد و زخم زبان
هیچ وقت...

اسرار شکارچی

یک بود یکی نبود. یک انسان کاملی بود که به شکار رمی پرداخت.
او هر روز برای شکار کردن به کوه می رفت.
می گویند او انسانی عادل و مهربان بوده و در هنگام شکار هر
اتفاقی برایش می افتاده آن را به خانمش تعریف می کرده است.
روزی او برای شکار به صحرا می رود. ناگهان چشمهایش به دو تا
مار می افتد و می بیند که مار زشت روی مار زیبا قرار گرفته است.

پیش خود می گوید اینگونه روا نیست. می خواهد که مار زشت را بکشد. و تصمیم می گیرد مار سیاه را از بین ببرد. اما تیر او به خطا رفته و به مار زیبا می خورد.

مار زشت و سیاه جان سالم به در می برد. مرد شکارچی که اسمش کامل بود به خانه می آید. زنش می بیند که کامل حال خوبی ندارد. از او می پرسد: چه شده است؟

شکارچی هرآنچه را که اتفاق افتاده بود تعریف می کند. این حادثه را حتی به دوستانش نیز می گوید. دوستانش نیز می گویند آنچه که شده اتفاق بوده. چاره ای جز قبول کردن آن نداری.

شما که عمداً مار را نزده ای. پس خودتان را ناراحت نکنید. از این اتفاقها در زندگی برای هرکسی می افتد. شکارچی در حال فکر کردن به این موضوع بماند و بشما به گوئیم از مار سیاه.

این مار سیاه قبل از هرکسی خبر را به پدر مادر زیبا رسانده بود. نگو که پدر مار زیبا نیز پادشاه مارها بوده است.

پادشاه مارها بعد از شنیدن خبر حادثه دخترش را به پیش خود می آورد و تمام قضایا را از زبان او می شنود. لیکن مار زیبا یعنی دختر پادشاه موضوع را طور دیگری بیان می کند. و می گوید:

من وقتی راه می رفتم شکارچی مرا زخمی کرد. وقتی این حرف را از زبان دخترش شنید شاه مارها بسیار عصبانی شد و گفت:

پس گناه دختر من چه بوده است؟ برای چه شکارچی او را نقص عضو کرد؟ شاه مارها فریاد می زند و همه مارها را به دور خود جمع می کند. تمام مارها گوش به فرمان او می ایستند. شاه دستور می دهد بروید شکارچی را پیش من بیاورید. دوتا از مارهای غول پیکر دنبال شکارچی می روند.

آنها می آیند امر پادشاه را به شکارچی ابلاغ می کنند. وقتی شکارچی این خبر را می شنود انگشت خود را گاز می گیرد. خیلی به فکر فروود می رود. نمی دانسته چکار باید بکند. چه بلایی سرش خواهد آمد؟ در نهایت راضی می شود با مارها پیش شاه برود. شکارچی با خودش حرف می زند که حادثه را آنگونه که بوده به پادشاه بگوید. در این اثنا مارها در راه از او می پرسند :

برای چه دختر پادشاه ما را زخمی کرده ای؟ شکارچی قضیه را از اول تا آخرش آنطور که اتفاق افتاده بود بیان می کند:

من به شکار رفته بودم. در بین علفزارها دو تا مار دیدم. یکی از آنها سیاه رنگ و دیگری زیبا و خوش خط و خال بود. دیدم که مار سیاه بر پشت مار زیبا سوار شده بود. من نیز از این حادثه ناراحت شدم خواستم مار سیاه را بکشم. ولی تیری که پرتاب کردم بجای مار سیاه به مار زیبا برخورد. اکنون از کاری که انجام داده ام خود نیز پشیمانم.

آن دو مار حرفهای شکارچی را گوش کردند و به او گفتند :
 اکنون که شما دختر پادشاه ماه را عمداً و قصداً زخمی نکرده ای،
 باید آنچه را که به ما گفتی به شاه نیز بگویی. احتمال دارد پادشاه
 بعد از شنیدن حرفهای شما از گناه تو بگذرد و و از شما سئوالی بکند
 که از او چه می خواهید؟ شما بگویید که هیچ چیزی از او نمی
 خواهید. فقط لطف کنید داخل دهن من تف کنید. وقتی شما این
 حرف را به او بگویید او به شما خواهد گفت اگر تف کنم شما نمی
 توانی آن را در دهانیا ن نگاه دارید. باز شما بگویید عیب ندارد.

شما تف کنید من نگه می دارم. بعد از این حرف شاه مارها بر دهن
 شما تف خواهد کرد. بعد از آن نیز شما زبان تمام حیوانات و
 پرندگان را خواهی فهمید و این گونه رسیدند به حضور پادشاه مارها.
 وقتی پادشاه مارها شکارچی را دید برای نشستن او جایی نشان داد.
 گفت برای چه دختر مرا زخمی کرده ای؟

شکارچی آنچه را که اتفاق افتاده بود را برای شاه تعریف کرد.
 سپس گفت : از کار خودش پشیمان است. بعد از شنیدن حقیقت
 پادشاه مارها از شکارچی پرسید : آیا شما این مار سیاه را ببینید می
 شناسید؟ شکارچی گفت : البته می شناسم.

شاه دستور داد تمامی مارها از کنار تخت آنها عبور کنند. همه مارها
 از آنجا عبور کردند. پادشاه به شکارچی گفت :

حالا شما آن مار سیاه را به من نشان دهید. بعد شکارچی گفت :

چشم. بلند شد تمامی مارها را دوباره نگاه کرد. همه مارها آنجا بودند ولی مار سیاه نیامده بود. شکارچی گفت :

مار سیاه اینجا نیست. شاه مارها پرسید این مار از اینجا عبور نکرده است؟ دربان گفت : نخیر مار سیاه از اینجا عبور نکرده است. شاه دستور داد آن را پیدا کنند و بیاورند. رفتند و مار سیاه را به پیش شاه آوردند. شکارچی وقتی او را دید شناخت.

به پادشاه گفت زنده باد پادشاه این همان ماری است که من بخاطر آن دختر شما را زخمی کردم. پادشاه دستور داد مار سیاه را مجازات کنند. سپس رو به کامل کرد و گفت :

ای شکارچی از من چه می خواهی بگو تا به تو بدهم.

شکارچی تعظیمی کرد و گفت :

زنده باد پادشاه من چیزی از شما نمی خواهم. اگر اجازه بدهید به خانه ام برگردم.

پادشاه مارها دوباره پرسید :

ای شکارچی تو برای من خوبی کرده ای نترس هرچه می خواهی بگو. من به شما خواهم داد.

شکارچی بالا پایین کرد نگاهش را به زمین دوخت. بدون رودربایستی به پادشاه گفت :

زنده باد پادشاه. من از شما یک خواهشی دارم.

پادشاه مارها پرسید :

بفرماید خواهشتان را بگویید.

شکارچی گفت :

خواهش من این است که شما بر دهان من تف بکنید :

وقتی پادشاه حرف شکارچی را شنید خیلی به فکر فروود رفت. و

گفت من این کار را خواهم کرد ولی شما آن را نمی توانی در دهان

خود نگه داری.

شکارچی جواب داد شما ناراحت نباشید. من از عهده این کار برمی

آیم. پادشاه مارها گفت : پس جلوتر بیایید و به دهن شکارچی تف

انداخت و گفت ای شکارچی برو ولی تو قادر به محافظت از این

سر نخواهی بود.

لازم است بدانی اگر تا روزی که این سر را با کسی در میان نگذاشته

ای شما زبان تمام حیوانات ، پرندگان ، علفها ، گلها و حشرات را

خواهی فهمید. ولی وقتی راز این سر آشکار شد تمامی اینها از

دستت خواهد رفت و برای تو بد خواهد شد.

شکارچی گفت :

نخواهم گفت. زنده باد پادشاه. این اسرار در دل من تا ابد مخفی خواهند ماند. شکارچی بلند شد و خواست به خانه خود برگردد. این کار را نیز کرد. وقتی به خانه آمد به هیچ احدی حرفی نزد. ولی او زبان تمام جانداران را می فهمید. روزی شکارچی با خانواده خود به سفر رفته بود. وقتی که در حال حرکت بودند کره اسب از مادرش دور مانده بود. شکارچی صحبت‌های این مادر و بچه را فهمید. بچه به مادرش می گفت :

یواش برو تا من نیز به شما برسم. اسب نیز می گفت فرزندم دست من نیست. تو فقط جان خودت را می آوری. من هم خودم. هم فرزندی که در شکم دارم هم شکارچی و هم زن و بچه او را با خودم می برم. تازه زن شکارچی نیز حامله است. باز هم می خواهی به من بگویی یواش برو تا من هم بیایم؟

شکارچی صحبت اینها را می شوند و شروع به خندیدن می کند. زن شکارچی از خنده شوهرش تعجب می کند و می پرسد :

آهای مرد! چت شده است؟ چرا خودت به تنهایی می خندی؟ شکارچی به زنش جواب نمی دهد. ولی او اصرار می کند و شکارچی مجبور می شود از دروغ بگوید هیچی از قدیم ها یک احوالاتی بیادم آمده و داشتم به آن می خندیدم. زنش می گوید :

ای مرد! تو مگر دیوانه ای؟ نکند با اجنه ها و شیاطین صحبت می کنی. زودباش بگو به چه می خندیدی؟

شکارچی می گوید من به هیچ چیز نمی خندیدم. زنش اصرار می کند یا الان باید بگویی به چه چیز می خندیدی یا من از تو جدا خواهم شد. می روم خانه پدرم.

شکارچی گفت ای خانم! ترو خدا این کار را نکن. من بدون تو نمی توانم زندگی کنم.

زن گفت: حرف من حرف است. اگر نگویی برای چه خندیده ای من دیگر با تو زندگی نمی کنم. شکارچی وقتی می بیند همسرش خیلی اصرار می کند به فکر فرود می رود. یا باید تحمل کند یا اینکه اسرار را فاش کند. بعد از خیلی فکر کردن به خانمش می گوید لعنت بر پدرت! لعنت بر مادرت! این تو این تو این هم خانه پدرت. می توانی پیاده بشوی و بروی. تو که به حرف من گوش نمی دهی من از امروز تو را طلاق می دهم. زود باش از اسب پیاده شو و برو. زن وقتی دید که شکارچی خیلی جدی می گوید یواش یواش حرفهایش را پس گرفت و گفت:

مرد من با تو شوخی می کردم. ببین تو هم باور کردی. هر دو با همدیگر آشتی کردند و به راه خودشان ادامه دادند. در میانه راه به گله گوسفندی برخوردند که از چرا برگشته بودند و از نهري آب

می خوردند و به دو قسمت تقسیم شده بودند. نصف گوسفندها یکطرف و نصف دیگر در طرف دیگر بودند. از آن طرف نهر یکی از گوسفندها شروع کرد به صدا کردن قوچ که این طرف نهر آب می خورد. قوچ از آن طرف جواب داد:

برای چه مرا صدا می کنی؟ بعوض این که تو پیش من بیایی، مرا به پیش خود صدا می کنی؟ من پیش تو نخواهم آمد. این همه پیش من هستند. ولی پیش تو کسی نیست. برای همین هم می گویم من هیچ هوسی برای پیش تو آمدن ندارم. اگر دلت می خواهد شما پیش من بیا. من هم مثل آن شکارچی نیستم از زنش بترسد و هیچ چی به او نگوید و التماس کند. نه من اینکار را نمی کنم. همانطور که شکارچی کرد. صحبت‌های این گوسفند و قوچ را شکارچی تا آخرش شنید و به فکر فرو رفت و خیلی راجع به این حرف فکر کرد. دوباره باز خنده اش گرفت. باز هم زنش از او پرسید:

برای چه می خندی؟

ای مرد به خدا تو دیوانه شده ای. نکند خواب می بینی. برای چه قهقهه می زنی و می خندی؟ تو را بخدا قسم می دهم. بیا اسرار این خنده هایت را بمن بگو. هرچه می دانی بمن بگو. شاید چیز خنده داری باشد من هم با تو بخندم.

شکارچی به زنش می گوید : ای زن! تو چه می گویی؟ تو اصلاً مرا دیوانه کرده ای. اگر بخندم چه اتفاقی می افتد؟ زن مثل سریش می چسبد و شوهرش را ذله می کند. ای مرد! به من دروغ نگو. ولی مرد ساکت ماند و حرفی نزد. زنش دوباره عصبانی می شود. اگر اصرار این موضوع را بمن نگویی دیگر زن تو نخواهم بود. این دفعه حتماً خواهم رفت. زن هرچقدر اصرار کرد مرد چیزی نگفت. ولی باز او به اصرارش ادامه داد. شکارچی به او گفت :

حالا که تو مرا گوش نمی کنی من نیز نمی خواهم با تو زندگی کنم. می توانی بروی. از اینکه ناز و عشوه تو را کشیدم خسته شدم. زن می بیند که مرد خیلی جدی حرف می زند و حتماً به حرفهایش عمل خواهد کرد. دوباره به شوهرش التماس می کند.

قربانت بروم من. من شوخی کردم. دوباره آشتی می کنند و به راه خودشان ادامه می دهند. می آیند و می آیند تا به یک مزرعه می رسند. شکارچی از این مزرعه خوشش می آید. به خانمش می گوید بنشینیم کمی اینجا استراحت کنیم. این حرف شکارچی برای خانمش خوشایند بود. از اسب پیاده می شوند و بالای چشمه ای اتراق می کنند. بعد از اندکی استراحت شکارچی مزرعه را نگاه می کند. گندمزار زیبایی بود. از میان گندمها می گذرند آنوقت شکارچی می فهمد که دوتا از گندمها با همدیگر صحبت می کنند

و می گویند مردی از مغرب می آید و من نصیب او می شوم. مرد این دو تا سنبل را می برد و با خود به خانه آورده و با ریسمان از دیوار آویزان می کند. زمان می گذرد. مرد می بیند که دو نفر آدم از راه دارند می گذرنند. از آنها می پرسد شما از کجا آمده اید؟ به کجا می روید؟ رهگذران می گویند : مسافریم. به سفر می رویم. برای شب ماندن دنبال جایی می گردیم.

مرد آنها را به خانه خود می آورد و از آنها پذیرایی می کند. از آنجایی که در خانه چیز زیادی برای خوردن نبوده، به زن خود اشاره می کند که آن دو تا سنبل را از دیوار بکند و از آنها آرد درست کند و برای مهمانان غذا بپزد. خانم خانه این کار را انجام می دهد. مرد خانه از مسافرین خود می پرسد خب حالا بگوئید کجا می خواهید بروید؟ یکی می گوید من از شرق آمده ام به غرب می روم. دیگری می گوید من از غرب آمده ام به شرق می روم. مرد به فکر فرو می رود و خود به خود می گوید عجب! صحبت های این دو تا سنبل صحت داشته است.

جواب عروس

روزی دختری عروس می شود. روزها و ماهها می گذرد. دوستان عروس خانم برای دیدن او به پیش او می آیند. تا از حال و احوال او جويا شوند و بدانند که با مادرشوهر و پدر شوهر چگونه گذران زندگی می کند؟ عروس خانم جواب می دهد:

مادر شوهرم شانه آهنین است. زمینی می افتد و صدا می زند من اهمیت نمی دهم و می روم. پدر شوهرم نیز سنگ مثل سنگ پاچه می گیرد دمر می شود و می خوابد. من چه کار کنم؟ توجهی به او نمی

کنم. خواهرشوهرهایم نیز جوال دوزند. اگر به گوشتم فرو روند
 دردم می گیرد. در می آورم می اندازم، چه کار کنم؟ اهمیت نمی
 دهم. برادر شوهرم درخت سرویست که در حیاط ما روییده ، چکار
 کنم ؟ می بینم و می گذرم. همه دوستانش از جواب عروس خانم
 خوششان می آید می خندند سر سفره می نشینند و با همدیگر تفریح
 می کنند.

مندرجات:

۳.....	اؤن سۆز. گولخانی پناه
۲۱.....	گوناهمی - ثوابمی
۴۲.....	کیشیلیک درسی
۵۵.....	هیوا چیچکلری
۷۷.....	منی ائله مه دیکلریم منی آغلادیر
۸۶.....	غریبه طالعیر
۹۵.....	عجم چو جوقلاری
۱۰۵.....	«ساجلارینی نییه کسدیر میسن؟»
۱۱۸.....	باشداشی احوالاتی
۱۳۸.....	زیرزمیده قازیلان مزار
۱۵۶.....	کۆرپه سسی، آنا نفسی

۱۸۳.....	تندیر یاراسی.....
۱۸۳.....	گول اوپوشو.....
۱۹۵.....	بیر چاناق اون.....
۲۱۲.....	اینیلده ین تورپاق.....
۲۲۲.....	آتا فریادی.....
۲۴۰.....	قورخو
۲۵۶.....	آند.....
۲۶۶.....	فارسجایا ترجمه اولموش حکایه لر
۲۶۷.....	گناه است یا ثواب.....
۲۸۷.....	اینگونه روایت میکنند.....
۲۹۱.....	وصیت عزرائیل.....
۲۹۳.....	وصیت.....
۲۹۶.....	تا من به آن یاد بدهم.....
۲۹۹.....	عید جن ها.....
۳۰۱.....	منجوق جن
۳۰۴.....	صخره ملا.....
۳۰۶.....	کوه ایری دیک.....
۳۰۸.....	آنوقت من خواهم مرد.....
۳۱۰.....	عروس و مادر شوهر.....

- حق است ولی محکمه نیست..... ۳۱۳
- گناه او بیشتر از گناه توست..... ۳۱۶
- حرام..... ۳۱۹
- هر کسی قسمتی دارد..... ۳۲۱
- حاج آغا در خانه میتوانی پذیرا باشی..... ۳۲۳
- زمانی می آید که..... ۳۲۵
- زن گرفتن پسر..... ۳۳۲
- نذر مادر..... ۳۳۵
- جان گرفتن عزرائیل..... ۳۳۸
- آدمی که از سنگ بوجود آمده بود..... ۳۴۱
- آدم بدونه درد وجود ندارد..... ۳۴۵
- دعای چوپان..... ۳۴۹
- گرگ کور..... ۳۵۳
- خواستگاری..... ۳۵۶
- عاشق شدن پیر زن..... ۳۵۸
- من نیز فرزند یک مرد هستم..... ۳۶۰
- درس مردانگی..... ۳۶۲
- گل‌های به..... ۳۷۶
- سرگذشتهای عجیب..... ۳۹۶

بیچه های عجم.....	۴۰۶
یک کاسه گندم.....	۴۱۴
نا کرده هایم مرا میسوزاند.....	۴۲۷
خاکی که نفس نفس میزد.....	۴۳۶
نذر دادن.....	۴۴۴
زخم خنجر وزخم زبان.....	۴۴۹
اسرار شکارچی.....	۴۵۳
جواب عروس.....	۴۶۴

DR.SALATIN ƏHMƏDLİ

BAŞDAŞI
ƏHVƏLATI
SƏRGOZƏŞT-E
SƏNG-E QƏBR

HEKAYƏLƏR TOPLUSU
MƏCMU-E DASTANHAY-E AMOZƏNDE

AZƏRBAYCANCA – FARSCA

ÇEVİRMƏ VƏ TƏRCÜMƏ:
ƏKBƏR AQA Yİ

TEHRAN 2015
NƏŞİR: NƏCVA-E DEL
TİRAJ 1000

یادداش
